MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

LIMBA și LITERATURA ROMÂNĂ

Natalia Grîu
Viorica Oleinic
Bogdan Rațiu
Ramona Jitaru

11

Manual
pentru
clasa a XI-a

EDITURA PRUT

Acest manual este proprietate publică, editat din sursele financiare ale Ministerului Educaţiei şi Cercetării al Republicii Moldova.

Manualul şcolar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educaţiei, culturii şi cercetării nr. 906 din 17.07.2019.

_____
(Denumirea instituţiei de învăţământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigintele verifică dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia cu unul dintre următoarele calificative: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.*

Autori: Natalia Grîu, profesoară, grad didactic superior, Instituţia Publică „Mihai Viteazul”, Chişinău
Viorica Oleinic, profesoară, grad didactic superior, Liceul „Da Vinci”, Chişinău
Bogdan Raţiu, profesor, grad didactic I, doctor în filologie, Liceul UMFST „George Emil Palade”, Târgu Mureş
Ramona Jitaru, profesoară, grad didactic I, doctor în filologie, Colegiul Naţional „Vasile Alecsandri”, Bacău

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Editurii Prut Internaţional. Reproducerea integrală sau parţială a textului sau a ilustraţiilor din acest manual este posibilă numai cu acordul scris al editurii.

Redactor: Elena Burinschi
Corector: Nina Artin
Copertă: Irina Cuzin
Machetare computerizată: Adrian Grosu
Imagini: shutterstock.com

© Natalia Grîu, Viorica Oleinic, Bogdan Raţiu, Ramona Jitaru, 2025
© Editura Prut Internaţional, 2025

Editura Prut Internaţional, str. Alba Iulia, nr. 23, bl. 1A, Chişinău, MD-2051
Tel.: (373 22) 75 18 74; (373 22) 74 93 18
www.edituraprut.md; e-mail: office@prut.ro

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii din Republica Moldova

Limba şi literatura română : Manual pentru clasa a 11-a / Natalia Grîu, Viorica Oleinic, Bogdan Raţiu, Ramona Jitaru ; Ministerul Educaţiei şi Cercetării al Republicii Moldova. – [Chişinău] : Prut Internaţional, 2025 (Blitz Poligraf). – 280 p. : il., tab.

ISBN 978-9975-54-903-5.
811.135.1+821.135.1(075.3)
L 62

Imprimat la Tipografia Blitz Poligraf

Cuprins

Unitatea I. Identitatea lingvistică și culturală

1. Limba română în diversitatea lingvistică europeană ... 8
2. Sentimentul demnității naționale ... 12
3. Limba și literatura română: valori ale culturii naționale în context global ... 16
4. Valorile stilistice ale semnelor de punctuație ... 19
5. Atelier de lectură și discuție: ia românească – de la Cucuteni spre eternitate ... 22
6. Pronunțarea corectă a împrumuturilor. Elemente de ortoepie. Hipercorectitudinea ... 25
7. Cititorul autodidact și lectura fără frontiere ... 27
8. Discursul argumentativ. Tehnici de exersare a discursului argumentativ ... 31

Unitatea II. Literatura română – fenomen în evoluție

1. Miturile – resurse fundamentale ale literaturii. Mituri românești relevante ... 36
   - Miturile fundamentale românești. *Miorița* ... 43
   - Miturile fundamentale românești. *Monastirea Argeșului* ... 47
2. Folclorul – temelia literaturii naționale. Tradiție și inovație în continuitatea literară ... 54
3. Scrierea metaliterară: eseul structurat și eseul nestructurat. Cum scrii un eseu ... 57
4. Formarea cuvintelor cu afixe și elemente de compunere neologice ... 60
5. Expresii autohtone, internaționale, intraductibile ... 62
6. Literatura și media – surse de informare și de formare a vorbitorului cult ... 66
7. Relevanța și coerența argumentelor în construcția unui discurs argumentativ ... 68

Unitatea III. Curente culturale și literare din perspectiva istoriei literaturii, criticii și teoriei literare. Umanismul • Iluminismul • Clasicismul

1. Curente culturale și literare: noțiuni, caracterizare generală ... 72
2. Autori reprezentativi și opere de referință din literatura română. Valorile literare românești în dezvoltarea personală ... 75
3. Umanismul: contextul socioistoric și particularități ... 79
   - *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, rostire fundamentală pentru omul deplin ... 84
   - *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei – întâiul monument de limbă poetică românească ... 88
   - Începuturile istoriografiei românești: Cronica lui Grigore Ureche ... 91
   - *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* de Miron Costin: responsabilitatea morală în fața urmașilor ... 95
   - *O samă de cuvinte* de Ion Neculce: între istorie și legendă ... 99
   - *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir ... 103
   - *Într-o grădină* de Ienăchiță Văcărescu ... 108
4. Iluminismul: contextul socioistoric și particularități ... 110
   - *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu ... 111
5. Ortografia împrumuturilor: legarea/nelegarea cu cratimă a articolului hotărât și a desinențelor. Ortografia și abrevierea unităților de măsură, a semnelor convenționale și a simbolurilor din textele științifice ... 116

6. Clasicismul: contextul socioistoric și particularități 118
   • *Boul și vițelul* de Grigore Alexandrescu 123
   • *Neneaca, cuconașul ei și dascălul sau Cum era educația nobililor români în secolul trecut, când domneau fanarioții în țară* de Constantin Stamati 127
7. Articolul în presa scrisă și online. Jurnalul 133
8. Sintaxa frazei • Contragerea și expansiunea • Cupluri corelative – exprimare și punctuație corectă • Principiile punctuației: intonațional, logico-semantic, formal-gramatical la nivelul frazei* 137

Unitatea IV. Romantismul

1. Romantismul: contextul socioistoric și particularități 140
2. Romantismul românesc: de la pașoptism la junimism 145
   • *Umbra lui Mircea. La Cozia* de Grigore Alexandrescu (preromantism) 153
   • *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu 159
   • *Răzvan și Vidra* de Bogdan Petriceicu Hasdeu 165
3. Personajul romantic. Compoziția-caracterizare de personaj din perspectiva curentului literar 173
4. Scenariul 176
   • *Floare albastră* de Mihai Eminescu 178
   • *Sărmanul Dionis* de Mihai Eminescu 183
5. Impactul limbajului utilizat în comunicarea argumentată. Strategii de motivare și de convingere/persuadare a ascultătorului 189

Unitatea V. Realismul și sămănătorismul

1. Realismul: contextul socioistoric și particularități 192
   • *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă 194
   • *În vreme de război* de Ion Luca Caragiale 203
   • *Ion* de Liviu Rebreanu 210
2. Opera literară în expresia filmului artistic/documentar/de animație și în cea a spectacolului* 222
   • *Enigma Otiliei* de George Călinescu 226
3. Polifonia curentelor literare* 238
4. Sincronizarea fenomenului literar național cu cel universal* 240
   • *Morometții* de Marin Preda 242
5. Portretul literar 253
6. *Horia* de Ion Druță – criza conștiinței cetățenești 255
7. Sămănătorismul și poporanismul 262
   • *Plugarii* de Octavian Goga 265
   • *Eu cânt* de Alexie Mateevici 269
   • *Noi vrem pământ!* de George Coșbuc 271
8. Literatura în istoria umanității: tradiționalismul și modernismul* 274
9. Scrierea funcțională. Invitația. Procesul-verbal. Procura 277
10. Clișeul și calchierea lingvistică 279

Dragi liceeni și liceene,

Manualul de limba și literatura română pentru clasa a XI-a a fost creat pentru voi, tineri îndrăgostiți/tinere îndrăgostite de verbul matern și de lectură. În continuarea manualului de clasa a X-a, acest instrument didactic vă va ghida să descoperiți frumusețea și subtilitatea curentelor literare. Astfel, împreună vom descoperi, în mod evolutiv, limba, cum s-au dezvoltat și cum s-au manifestat cele mai importante curente culturale și literare în literatura română.

Noi, autorii, vă invităm într-o călătorie hermeneutică în care vom descoperi frumusețea folclorului, umanismul, iluminismul, clasicismul, romantismul și realismul românesc. La fel, vom continua să aprofundăm competența identitară prin texte valoroase care să vă fortifice sentimentul demnității naționale.

Sperăm ca textele alese să vă ofere experiențe de lectură și estetico-literare pe placul vostru, al adolescenților, și să vă determine să deveniți cititori avizați pentru tot parcursul vieții.

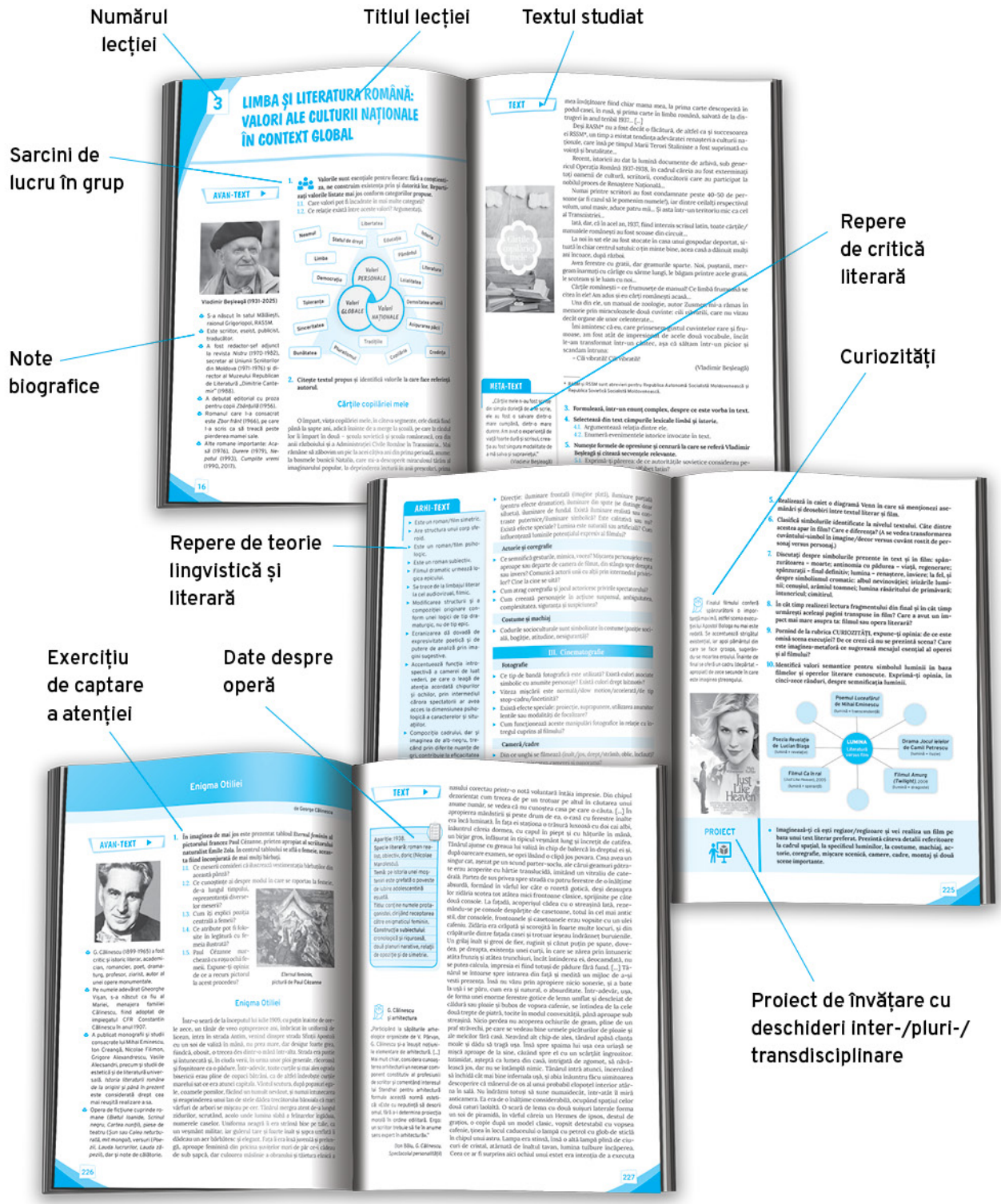
În aceeași cheie, toate lecțiile au o coerență internă marcată vizual prin trei momente distincte: AVAN-TEXT (în care se construiește un orizont de așteptare, un moment de reflecție la propria existență, care să vă motiveze să pătrundeți în miezul textului), TEXT (în care veți citi un text de patrimoniu cultural, cu valențe estetice, deschideri ontologice și axiologice cuprinse în *Lumea textului*, *Personajele textului* și *Semnificațiile textului*) și INTER-TEXT (care vă propune deschideri spre alte texte literare încadrate în aceeași tematică sau în aceleași genuri și specii ori spre celelalte arte).

Fiecare lecție oferă un conținut relevant și prezentat într-o manieră interactivă prin imagini, scheme, tabele sintetice, picturi, dar și deschideri culturale, curiozități, fragmente de critică și istorie literară (META-TEXT) și teorie literară/lingvistică (ARHI-TEXT). Proiectele inter-/transdisciplinare, deschiderile spre mass-media au menirea de a face învățarea autentică, conectată la contexte reale de viață, la situațiile de comunicare cotidiană, dar și de a stimula deschiderea spre diversitate lingvistică și culturală. Evident, venim cu elemente de noutate pentru a fi în pas cu provocările generate de IA (inteligența artificială) sau de integrarea media, prin urmare, sperăm să vă surprindem frumos.

Ne-am străduit ca fiecare lecție să vă motiveze, în calitatea voastră de cititori avizați și ambasadori ai limbii române, să continuați explorarea unui proiect cultural amplu, cu deschideri spre universul polivalent al textelor, spre contexte care vizează statutul vostru de vorbitor cult.

Cu prețuire,
AUTORII

Prezentarea manualului

UNITATEA I

IDENTITATEA LINGVISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Deși pământul se învârte mereu, m-am născut acasă.
Grigore Vieru

1 LIMBA ROMÂNĂ ÎN DIVERSITATEA LINGVISTICĂ EUROPEANĂ

AVAN-TEXT ▶

Turnul Babel, pictură de Pieter Bruegel cel Bătrân

TURNUL BABEL simbolizează tema diversității lingvistice și culturale, precum și limitele ambiției umane. Povestea acestui turn apare în **Biblie**, în *Cartea Genezei*, capitolul 11, și relatează că, după Potopul lui Noe, toți oamenii vorbeau o singură limbă și trăiau într-o comunitate unită. Ei au decis să construiască în orașul Babilon un turn uriaș, înalt „până la ceruri" pentru a-și demonstra puterea și unitatea, dar și pentru a nu fi risipiți pe Pământ. Legenda spune că Dumnezeu nu a fost mulțumit de planul oamenilor, care astfel îl sfidau. Turnul Babel era o expresie a mândriei și a idolatriei lor, și nimic nu le-ar fi fost imposibil dacă ar fi rămas uniți. Așa că El a hotărât să le amestece limbile, astfel încât să nu se mai poată înțelege unii cu alții, și i-a împrăștiat pe toată fața Pământului.

1. **Observă pictura *Turnul Babel* de Pieter Bruegel cel Bătrân, creată de artistul flamand în anul 1563.**
   1.1. Îți este cunoscută expresia „Turnul Babel"? Ce detalii arhitecturale vezi: cum este clădirea în comparație cu celelalte construcții? Cu care dintre construcțiile antice se aseamănă aceasta? În ce tip de ocupații sunt surprinși oamenii?
2. **Documentează-te din textul prezentat pentru a afla mai multe despre geneza biblică a imaginii și despre conexiunea dintre aceasta și tema diversității lingvistice.**
3. **Citește textul și răspunde la următoarele întrebări:**
   - De ce limbile sunt un patrimoniu comun?
   - Ce facilități aduc competențele lingvistice?
   - Câte limbi și câte naționalități conviețuiesc în UE?
   - Ce instrumente aplică UE pentru a respecta diversitatea lingvistică?

„Limbile definesc identitatea fiecăruia dintre noi, dar fac parte în egală măsură dintr-un patrimoniu comun. Ele pot fi punți de legătură între popoare și culturi, promovând înțelegerea reciprocă și sentimentul apartenenței la identitatea europeană.

Politicile și inițiativele eficiente în materie de multilingvism pot multiplica oportunitățile de care beneficiază cetățenii. Competențele lingvistice sporesc șansele de a obține un loc de muncă, facilitează accesul la servicii și drepturi și consolidează solidaritatea prin îmbunătățirea dialogului intercultural și a coeziunii sociale.

În prezent, în UE există trei alfabete și 24 de limbi oficiale[1]. Alte 60 de limbi sunt vorbite în mod curent în anumite regiuni sau de către grupuri specifice. Numărul limbilor vorbite în UE a sporit odată cu imigrația. Se estimează că, în momentul de față, pe teritoriul UE conviețuiesc cel puțin 175 de naționalități.

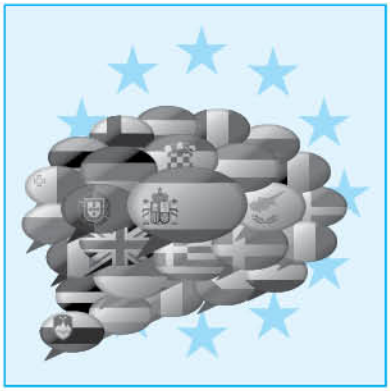
Diversitatea lingvistică este consacrată la articolul 22 din *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*. Respectarea drepturilor persoanelor care aparțin minorităților este un element fundamental al

[1] UE numără oficial următoarele limbi: bulgară, cehă, croată, daneză, engleză, estonă, finlandeză, franceză, germană, greacă, irlandeză, italiană, letonă, lituaniană, maghiară, malteză, neerlandeză, polonă, portugheză, română, slovacă, slovenă, spaniolă și suedeză. Cu fiecare aderare, numărul limbilor europene crește.

© Editura Paralela 45 Internațional

Cartei. Aceasta interzice discriminarea împotriva grupurilor minoritare și impune respectarea diversității culturale, religioase și lingvistice în întreaga Uniune. Comisia se asigură că drepturile fundamentale și în special dreptul de a nu fi discriminat sunt respectate atunci când se pune în aplicare legislația UE."

(Text preluat de pe site-ul oficial al Uniunii Europene, Spațiul european al educației, accesat pe https://education.ec.europa.eu/ro/focus-topics/improving-quality/multilingualism/linguistic-diversity)

4. În baza informației de la rubrica ARHI-TEXT comentează semnificația mottoului Uniunii Europene în raport cu ideea de diversitate lingvistică.

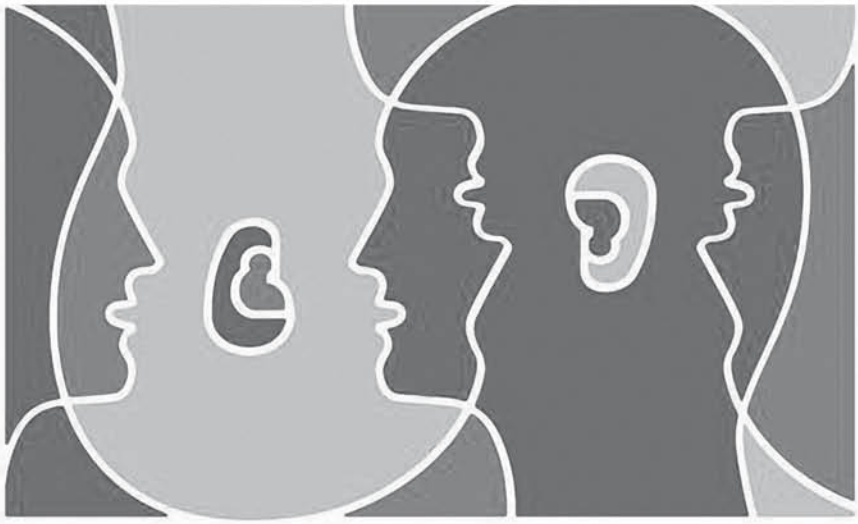
ARHI-TEXT

Diversitatea lingvistică este o valoare europeană, iată de ce mottoul Uniunii Europene este „Uniți în diversitate". La nivel european, se promovează ideea că toate culturile și implicit limbile europene sunt inestimabile. Fie că sunt limbi majore (de exemplu, engleza, franceza, germana), limbi minoritare sau regionale (catalana, bretona, basca etc.), fiecare limbă subliniază bogăția și complexitatea lingvistică a Europei. Limba română este și ea parte egală a acestei diversități lingvistice.

Limba română este parte a marii familii de limbi europene, mai exact a familiei limbilor indo-europene. Lingviștii identifică patru dialecte mari: dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân. Limba română literară derivă din dialectul dacoromân.

Româna este limbă oficială în România și Republica Moldova. În toată lumea, în jur de 28 de milioane de oameni vorbesc limba română. Știm deja că este parte a limbilor romanice – latinitatea limbii române fiind de necontestat. Iată de ce ne este ușor să înțelegem parțial ce vorbesc italienii, spaniolii, francezii sau portughezii. Întrucât România este parte a UE, limba română și-a consolidat statutul la nivel internațional, iar toate documentele oficiale ale UE sunt traduse și în română.

În fiecare an, pe data de 26 septembrie, este sărbătorită Ziua Limbilor Europei, instituită din anul 2001, care a fost declarat Anul european al limbilor vorbite. În această zi au loc evenimente și manifestații culturale și educaționale care celebrează diversitatea lingvistică, învățarea limbilor, plurilingvismul, multilingvismul și importanța fiecărei limbi. Este impresionant faptul că în lume sunt vorbite între 6.000 și 7.000 de limbi, dintre care aproximativ doar 225 sunt limbi europene. Cert e faptul că jumătate din populația globului este bilingvă sau plurilingvă, iar cunoașterea limbilor este o competență esențială a fiecărui cetățean al planetei.

E bine să știi că prin limba română suntem unici în felul nostru, având trei cuvinte care ne reprezintă tradițiile în Patrimoniul Cultural UNESCO: „dor”, „doină”, „colind”. La fel, limba română este singura limbă europeană în care se poate face o propoziție completă formată din opt cuvinte ce conțin doar vocale. De exemplu: „Oaia aia e a ei, eu o iau”.

5. Citește cele patru variante de text ale rugăciunii *Tatăl nostru* în limbile latină, română, în dialectul aromân și în franceză.

5.1. Identifică asemănări și diferențe în variantele propuse.

5.2. Formulează concluzii cu referire la:

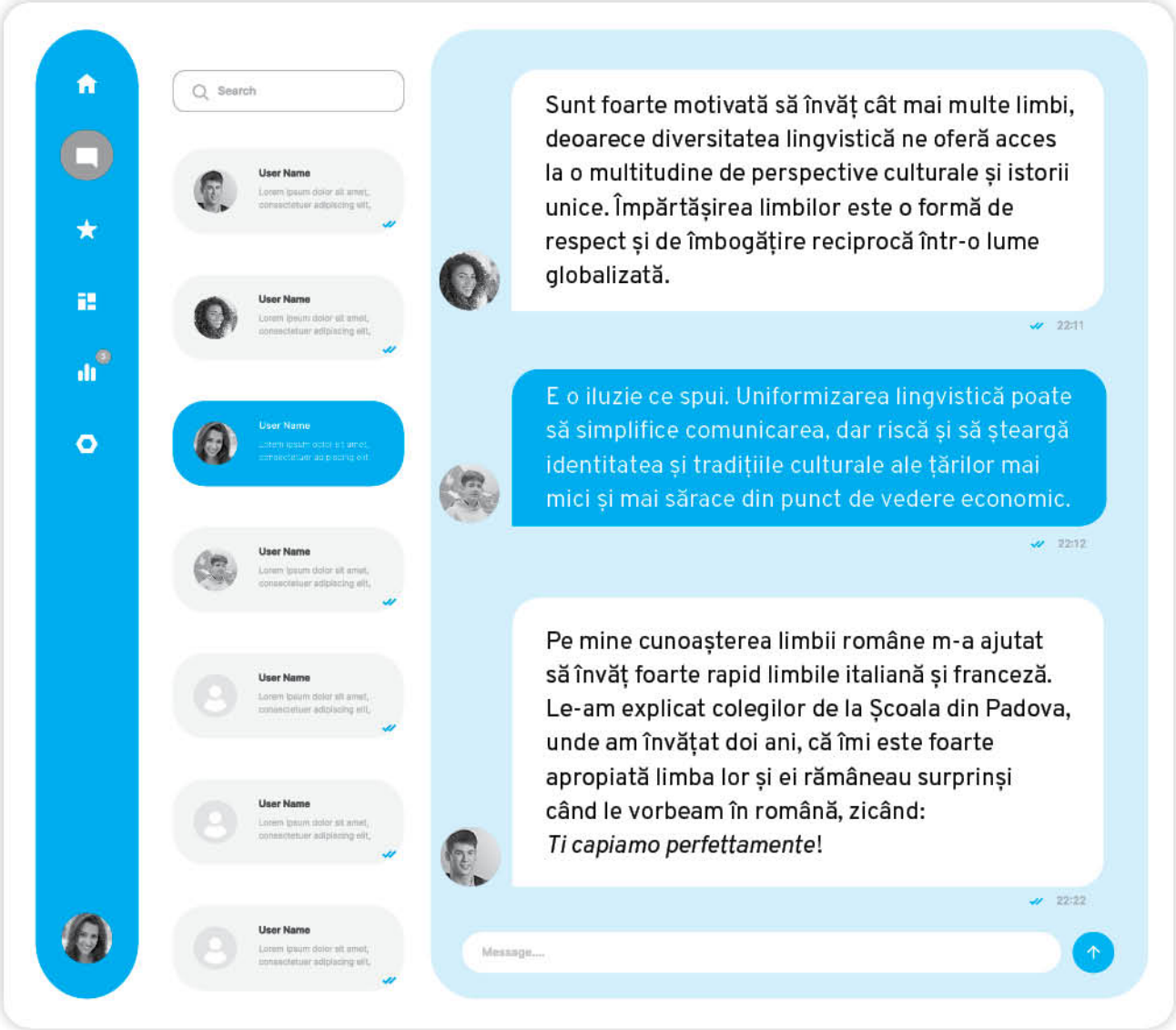
- latinitatea limbii române (în baza comparației cu versiunea latină);
- apartenența ei la familia limbilor romanice (în baza comparației cu versiunea franceză);
- rolul limbilor în promovarea unității prin religie și cultură în general.

Latină	Română	Aromână (dialect)	Franceză
PATER NOSTER	**TATĂL NOSTRU**	**TATÂL A NOSTRU**	**NOTRE PÈRE**
Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra, panem nostrum quotidianum da nobis hodie et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo. Quia tuum est regnum, et potestas, et gloria in saecula. Amen.	Tatăl nostru care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ. Pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția și puterea și slava, Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.	Tatâl a nostru Cari ești-n tseru, S-al'iseascâ numa a Ta, S-l'inâ amirâril'ea a Ta, S-facâ vrearea a Ta, Ași cum în tseru Ași și pisti locu. Pânea a noastrâ Ațea di tute dzâlele, Dâ-nâ-u a nao adzâ, Ș-nâ l'eartâ amârtiili a noastre, Așâ cum l'irtâmu și noi, Unu a altui. Ș-nu nâ du pri noi la cârtire, Ma nâ aveagl'i di atselu arâu. Că a Ta easte amirâril'ea Și putearea a Tatâlui, A Hil'ilui și a Spiritului Sântu, Tora, totâna și tu eta a etelor. Amin.	Notre Père qui es aux cieux, que ton nom soit sanctifié, que ton règne vienne, que ta volonté soit faite sur la terre comme au ciel. Donne-nous aujourd'hui notre pain de ce jour. Pardonne-nous nos offenses comme nous pardonnons aussi à ceux qui nous ont offensés. Et ne nous laisse pas entrer en tentation, mais délivre-nous du mal. Amen.

6. Continuă dialogul din chat al unor elevi de vârsta ta.

6.1. Scrie încă un comentariu de cinci-zece rânduri în care să îți arăți acordul sau dezacordul cu privire la una dintre aceste opinii.

6.2. Argumentează-ți punctul de vedere utilizând idei din texte, precum și informația din temă.

7. Realizează un discurs de două minute susținând că aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană va contribui și mai mult la creșterea prestigiului limbii române la nivel internațional.

8. Pornind de la citatul lui Nichita Stănescu: „Limba română este patria mea", realizează un text argumentativ cu privire la importanța vorbirii active a limbii române de către diaspora moldovenească.

2 SENTIMENTUL DEMNITĂȚII NAȚIONALE

AVAN-TEXT

În perioada 25-28 mai 1917, la Chișinău, a avut loc Congresul Învățătorilor Moldoveni. Printre vorbitorii de la acest congres au fost arhimandritul Gurie Grosu, poetul-preot Alexie Mateevici și președintele Partidului Național Moldovenesc Paul Gore. Circa 350 de persoane, învățători, preoți și țărani simpli, au participat la acest congres istoric care a adoptat rezoluții cu privire la obligativitatea ca elevii să meargă la școală de la 7 ani, la predarea în limba română, și nu în cea rusă („în gimnaziile moldovenești care se vor deschide la toamnă, toate obiectele se vor preda în clasele întâi în limba moldovenească, iar în clasele celelalte limba și literatura românească va fi îndatoritoare pentru elevii moldoveni și facultativă pentru cei de altă naționalitate"). Trebuie precizat că la sfârșitul epocii țariste gradul de analfabetizare a românilor din Basarabia era ridicat: doar 10,5 % dintre bărbați și 1,7 % dintre femei erau știutori de carte, ei fiind pe penultimul loc în fața romilor.

TEXT

1. **Amintiți-vă un eveniment/o manifestație la care, în scopul promovării unei anumite idei, au participat mulți oameni. Ce valori și idei au animat acest eveniment?**
2. **Citiți informația propusă despre Congresul Învățătorilor Moldoveni.**
   - 2.1. Cercetați fotografia de epocă din cadrul congresului.
   - 2.2. Formulați concluzii cu referire la profilul participanților.
   - 2.3. Expuneți-vă opinia asupra necesității unei strânse colaborări între intelectualii din diferite domenii, inclusiv a celor din domeniul pedagogiei și cel clerical.
   - 2.4. Opinați asupra marii responsabilități pe care o au intelectualii în promovarea și încetățenirea sentimentului de demnitate națională.
3. **Citește mesajul pe care l-a adresat poetul-preot Alexie Mateevici participanților la Congresul Învățătorilor Moldoveni din anul 1917.**

„Am venit să întâmpin și eu această sfântă zi. Primiți, fraților, felicitările mele călduroase – ale unui om care a luptat și el în trecut cu vorba și cu scrisul pentru luminarea neamului întreg.

Primiți felicitările mele de moldovean și rugăciunile mele de preot către Dumnezeu, ca să ne trimită ajutorul său pentru un lucru atât de sfânt și de mare. Ca unul care vin cu toată dragostea mea în mijlocul d-voastră, cred că pot să-mi îngăduiesc de a vă da unele sfaturi frățești.

MAI ÎNTÂI de toate să știți că:
Unde-i unul, nu-i putere,
La nevoi și la durere.
Unde-s doi, puterea crește,
Și dușmanul nu sporește.

Fără unire nu vom putea dobândi nimic. Deci să avem un gând, o inimă, un ideal!

AL DOILEA SFAT e acesta:
Lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe IDEI DREPTE. Cu mâhnire am văzut astăzi că între d-voastră nu toți sunt uniți asupra unor idei drepte. Unii se socotesc moldoveni, alții – cei mai puțini – români. Ei bine, dacă ați luat asupra d-voastră sarcina de a

Alexie Mateevici (1888-1917). A fost un preot ortodox, poet și activist cultural român din Basarabia, cunoscut mai ales pentru poezia sa *Limba noastră*.

lumina poporul, apoi trebuie SĂ DAȚI POPORULUI IDEI ADEVĂRATE, căci altfel întreg învățământul e fără rost. Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă FACEM PARTE DIN MARELE TRUP AL ROMÂNISMULUI, așezat prin România, Bucovina și Transilvania. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic ROMÂNI. AȘA TREBUIE SĂ FACEM ȘI NOI! Asta nu înseamnă separatism, căci și cei din Transilvania, și cei din Bucovina, și cei din America se numesc tot români.

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că SUNTEM ROMÂNI, STRĂNEPOȚI DE-AI ROMANILOR, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să li-o spunem și copiilor și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina dreaptă.

AL TREILEA SFAT pe care vi-l dau este:

SĂ STAȚI CU MARE PUTERE LA STRAJA INTERESELOR NAȚIONALE. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cădea pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, care nu luptă pentru neamul nostru și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și, în sfârșit, SFATUL CEL DIN URMĂ al meu e:

SĂ NU UITĂM NORODUL, ȚĂRĂNIMEA care a suferit atâta până acum! SĂ-L LUMINĂM, să mergem mână în mână cu el, căci fără noi el nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. SĂ-L ÎNDREPTĂM PE CALEA ADEVĂRULUI, CU FAPTE, IAR NU CU VORBE. MÂNTUIREA ȚĂRĂNIMII E ÎN NOI, ȘI A NOASTRĂ ÎN EA. Rog pe bunul Dumnezeu și sunt încredințat că El ne va trimite ajutorul Său cel preaputernic pentru izbândirea lucrului obștesc. El ne va trimite fericirea neamului și a d-voastră."

META-TEXT

„N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut. Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba. [...] Noi trebuie să ajungem de la limba noastră proastă de astăzi numaidecât la limba literară românească!"

(Alexie Mateevici)

Congresul Învățătorilor Moldoveni

ARHI-TEXT

EUFEMISMUL (din grecescul *euphemos* — „vorbă bună”) este un fapt de limbă care constă în înlocuirea unui cuvânt sau a unei expresii care au conotații negative (indecente, ofensatoare) prin cuvinte sau sintagme cu o semnificație pozitivă, neutră sau care, cel puțin, atenuează mesajul, astfel încât cel care îl primește să nu fie „deranjat” sau jignit. Eufemismul înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens. Exemple: „a trece în neființă” pentru „a muri”, „nevăzător” pentru „orb”, „stare de ebrietate” pentru „beat”, „persoană în vârstă” pentru „bătrân”.

Primul abecedar cu grafie latină (1917)

4. Formulează ideile de bază pe care se sprijină discursul poetului și completează tabelul de mai jos.

Secvența din discurs	Ideea de bază	Cuvintele-cheie care susțin ideea
Primul sfat		
Al doilea sfat		
Al treilea sfat		
Sfatul cel din urmă		

5. Observă la ce persoană se adresează poetul.

5.1. Explică rolul stilistic și efectul de persuasiune obținut prin această formulă de adresare, ținând cont de contingentul participanților la acest eveniment.

6. Selectează secvențele de text care susțin latinitatea poporului nostru.

6.1. Expune-ți opinia asupra atitudinii civice pe care a demonstrat-o Alexie Mateevici prin mesajul său, în contextul în care țara abia ieșise de sub dominația țaristă seculară.

7. Explică apelativul „cei neluminați”, propunând sinonime contextuale potrivite.

7.1. Cine crezi că sunt acești oameni în opinia autorului?

7.2. De ce crezi că poetul a optat pentru această formulare eufemistică?

8. În același an în care a avut loc Congresul Învățătorilor Moldoveni, arhimandritul Gurie Grosu a publicat primul abecedar din Basarabia cu grafie latină.

8.1. Analizează coperta abecedarului și observă cum sunt numiți coautorii acestuia.

8.2. Comentează sugestia acestei formulări.

9. Realizează, în baza textului, un nouraș de cuvinte sau un infografic prin care să ilustrezi conceptul de demnitate națională.

10. Discutați în grupuri despre sfaturile pe care le-ați da, în numele generației voastre, în cadrul unei adunări a intelectualilor (profesori, scriitori, preoți, jurnaliști, medici etc.).

11. Audiază podcastul de la Radio Europa Liberă Moldova din seria „În esență...”: *Lică Sainciuc, despre revenirea la alfabetul latin: „A fost o confruntare dintre «russkii mir» [lumea rusă] și universul occidental”.*

11.1. Desprinde din podcast:

- un citat al lui Grigore Vieru despre *Abecedarul* cu litere latine;
- un citat al lui Spiridon Vangheli din Prefața *Abecedarului*.

11.2. Comentează mesajul acestor mărturisiri.

INTER-TEXT ▶

Artistul plastic Lică Sainciuc și jurnalistul Eugen Urușciuc

Gurie Grosu (1877-1943) a fost o personalitate marcantă a Bisericii Ortodoxe Române și primul mitropolit al Basarabiei, unul dintre primii clerici din Basarabia care a introdus serviciul divin în limba română. Între 1908 și 1910 a publicat cărțile didactice: *Bucoavna moldovenească*, *Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu*, *Carte de citire cu științe din gramatica moldovenească*, care însă nu au fost admise în învățământ din considerente de securitate a Imperiului Rus.

În 1917 a publicat primul abecedar din Basarabia cu grafie latină – *Abecedarul moldovenesc*, în baza căruia a fost realizată reforma școlară. La 21 noiembrie 1917, arhimandritul Gurie a oficializat deschiderea Sfatului Țării. În primul guvern al Republicii Democratice Moldovenești a deținut funcția de director general al învățământului și cultelor.

12. Observă, în baza podcastului, cum îi descrie Lică Sainciuc pe Spiridon Vangheli și pe Grigore Vieru.

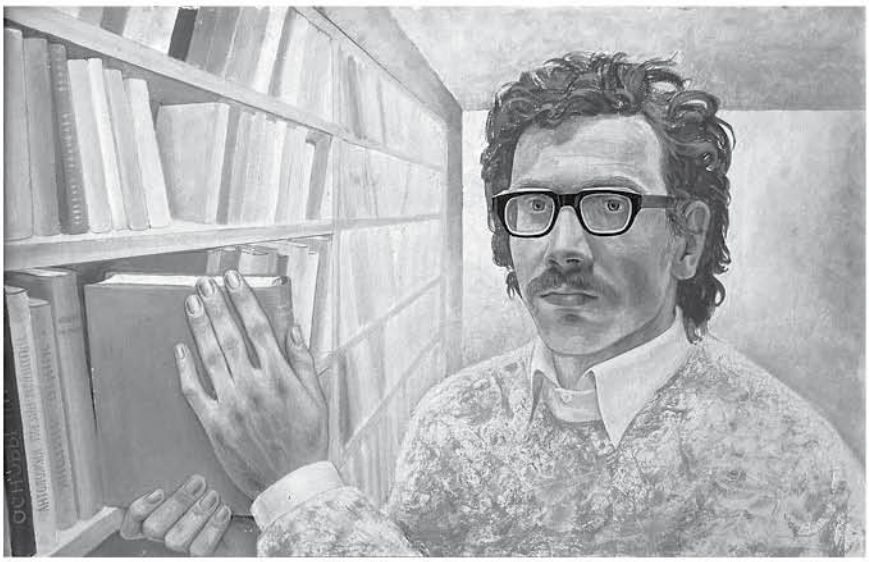
12.1. Comentează cum l-a apreciat Lică Sainciuc pe Gurie Grosu și meritul acestuia în dezvoltarea culturii naționale.

13. Formulează o concluzie cu referire la propaganda din abecedare și manualele școlare în perioada sovietică.

13.1. Relevează din podcast cazul *Abecedarului* ilustrat de Igor Vieru în anul 1975, formulând o concluzie despre lupta intelectualilor pentru afirmarea identității naționale.

14. Comentează atitudinea lui Lică Sainciuc, desprinsă din sintagma „enciclopedia celor mici", cu privire la *Abecedar*.

14.1. Expune-ți opinia față de sarcina pe care o are, în viziunea artistului, *Abecedarul* pentru numeroasele generații de copii.

***Autoportret* de Lică Sainciuc (n. 1947)**

Artist plastic din Republica Moldova, cunoscut și pentru lucrările sale în domeniul graficii de carte pentru copii. S-a născut în familia pictorilor Valentina Rusu-Ciobanu și Glebus Sainciuc. A ilustrat primul *Abecedar* cu litere latine apărut în anul 1989.

3 LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ: VALORI ALE CULTURII NAȚIONALE ÎN CONTEXT GLOBAL

AVAN-TEXT

Vladimir Beșleagă (1931-2025)

- S-a născut în satul Mălăiești, raionul Grigoriopol, RASSM.
- Este scriitor, eseist, publicist, traducător.
- A fost redactor-șef adjunct la revista *Nistru* (1970-1982), secretar al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1971-1976) și director al Muzeului Republican de Literatură „Dimitrie Cantemir" (1988).
- A debutat editorial cu proza pentru copii *Zbânțuilă* (1956).
- Romanul care l-a consacrat este *Zbor frânt* (1966), pe care l-a scris ca să treacă peste pierderea mamei sale.
- Alte romane importante: *Acasă* (1976), *Durere* (1979), *Nepotul* (1993), *Cumplite vremi* (1990, 2017).

1. **Valorile sunt esențiale pentru fiecare: fără a conștientiza, ne construim existența prin și datorită lor. Repartizați valorile listate mai jos conform categoriilor propuse.**

1.1. Care valori pot fi încadrate în mai multe categorii?

1.2. Ce relație există între aceste valori? Argumentați.

2. **Citește textul propus și identifică valorile la care face referință autorul.**

Cărțile copilăriei mele

O împart, viața copilăriei mele, în câteva segmente, cele dintâi fiind până la șapte ani, adică înainte de a merge la școală, pe care la rândul lor îi împart în două – școala sovietică și școala românească, cea din anii războiului și a Administrației Civile Române în Transnistria... Mai rămâne să zăbovim un pic la acei câțiva ani din prima perioadă, anume: la basmele bunicii Natalia, care mi-a descoperit miraculosul tărâm al imaginarului popular, la deprinderea lecturii în anii preșcolari, prima

© Editura Prut Internațional

TEXT

mea învățătoare fiind chiar mama mea, la prima carte descoperită în podul casei, în rusă, și prima carte în limba română, salvată de la distrugeri în anul teribil 1937... [...]

Deși RASM* nu a fost decât o făcătură, de altfel ca și succesoarea ei RSSM*, un timp a existat tendința adevăratei renașteri a culturii naționale, care însă pe timpul Marii Terori Staliniste a fost suprimată cu voință și brutalitate...

Recent, istoricii au dat la lumină documente de arhivă, sub genericul Operația Română 1937-1938, în cadrul căreia au fost exterminați toți oamenii de cultură, scriitorii, conducătorii care au participat la nobilul proces de Renaștere Națională...

Numai printre scriitori au fost condamnate peste 40-50 de persoane (ar fi cazul să le pomenim numele!), iar dintre ceilalți respectivul volum, unul masiv, aduce patru mii... Și asta într-un teritoriu mic ca cel al Transnistriei...

Iată, dar, că în acel an, 1937, fiind interzis scrisul latin, toate cărțile/manualele românești au fost scoase din circuit...

La noi în sat ele au fost stocate în casa unui gospodar deportat, situată în chiar centrul satului: o țin minte bine, acea casă a dăinuit mulți ani încoace, după război.

Avea ferestre cu gratii, dar geamurile sparte. Noi, puștanii, mergeam înarmați cu cârlige cu sârme lungi, le băgam printre acele gratii, le scoteam și le luam cu noi...

Cărțile românești – ce frumusețe de manual! Ce limbă frumoasă se citea în ele! Am adus și eu cărți românești acasă...

Una din ele, un manual de zoologie, autor Zusmer, mi-a rămas în memorie prin miraculoasele două cuvinte: *cili vibratili*, care nu vizau decât organe ale unor celenterate...

Îmi amintesc că eu, care prinsesem gustul cuvintelor rare și frumoase, am fost atât de impresionat de acele două vocabule, încât le-am transformat într-un cântec, așa că săltam într-un picior și scandam întruna:

– Cili vibratili! Cili vibratili!

(Vladimir Beșleagă)

* RASM și RSSM sunt abrevieri pentru Republica Autonomă Socialistă Moldovenească și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

META-TEXT

„Cărțile mele n-au fost scrise din simpla dorință de a le scrie, ele au fost o salvare dintr-o mare cumpănă, dintr-o mare durere. Am avut o experiență de viață foarte dură și scrisul, creația au fost singura modalitate de a mă salva și supraviețui."

(Vladimir Beșleagă)

3. **Formulează, într-un enunț complex, despre ce este vorba în text.**

4. **Selectează din text câmpurile lexicale *limbă* și *istorie*.**

4.1. Argumentează relația dintre ele.

4.2. Enumeră evenimentele istorice invocate în text.

5. **Numește formele de opresiune și cenzură la care se referă Vladimir Beșleagă și citează secvențele relevante.**

5.1. Exprimă-ți părerea: de ce autoritățile sovietice considerau periculoase cărțile cu alfabet latin?

6. **Comentează simbolul *casei* din acest text referindu-te la una dintre idei:**
   - rezistența în fața opresiunii sovietice;
   - dezrădăcinarea;
   - ipostază a identității;
   - expresie a memoriei colective.

7. **Expune-ți opinia: cum influențează cărțile de literatură, pe de o parte, și cărțile științifice, pe de altă parte, educația lingvistică a copiilor? Te poți referi și la exemplul din text.**

8. **Descoperă trei scriitoare care reprezintă literatura română la nivel internațional.**
   8.1. Documentează-te și corelează descrierea potrivită cu numele și fotografia autoarei.
   8.2. Expune-ți opinia: de ce premiile obținute sunt valoroase atât pentru autoare, cât și pentru literatura română în general?

Tatiana ȚÎBULEAC

1 Născută în România, este laureată a Premiului Nobel pentru Literatură (2009), cunoscută pentru operele sale despre opresiunea din perioada regimului comunist, cum ar fi *Leagănul respirației* și *Omul este un mare fazan pe lume*.

Herta MÜLLER

2 Autoare contemporană cunoscută pentru scrieri care explorează istoria și cultura românească, cum ar fi *Viața începe vineri*, recompensată cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură (2013).

Ioana PÂRVULESCU

3 Originară din Republica Moldova. A fost reporteră și prezentatoare de știri. Cel de-al doilea roman al autoarei, *Grădina de sticlă*, a fost distins cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură (2019).

9. **Alți scriitori români recunoscuți pe plan mondial sunt Mihai Eminescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco. Discutați în grupuri și deduceți ce contribuție a avut fiecare dintre ei.**

4 VALORILE STILISTICE ALE SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE

AVAN-TEXT

Veni, vidi, vici este o cunoscută maximă latină atribuită lui Cezar. În consemnările sale, istoricul grec Plutarh menționează că Iulius Cezar ar fi trimis la Roma prietenului său Amantius un mesaj scris cu aceste trei cuvinte și că, prin ele, se referea la o victorie a sa din anul 47 î.H. Răspândită ulterior în toate limbile (în română: *Am venit, am văzut, am învins*), maxima sugerează rapiditatea cu care s-a făcut incursiunea armată a lui Cezar, sugerând, totodată, o victorie indiscutabilă.

Maria Pilchin, scriitoare (n. 1982)

1. **Amintiți-vă de cunoscutul dicton latin *Veni, vidi, vici* și citiți-l în glas ținând cont de semnele de punctuație pentru fiecare caz în parte.**

Veni, vidi, vici.

Veni, vidi, vici!

Veni! Vidi! Vici!

Veni. Vidi. Vici!(?)

1.1. Discutați despre starea de spirit pe care o poate sugera fiecare dintre cele patru variante de utilizare a semnelor de punctuație. De exemplu: o relatare care implică bucuria victoriei; o relatare care sugerează o victorie aflată sub semnul îndoielii etc.

2. **Rescrieți, în perechi, poezia Mariei Pilchin *fotografii vechi de familie*, plasând semnele de punctuație așa cum simțiți voi textul.**

2.1. Citiți, în plen, textele și observați diferențele de interpretare.

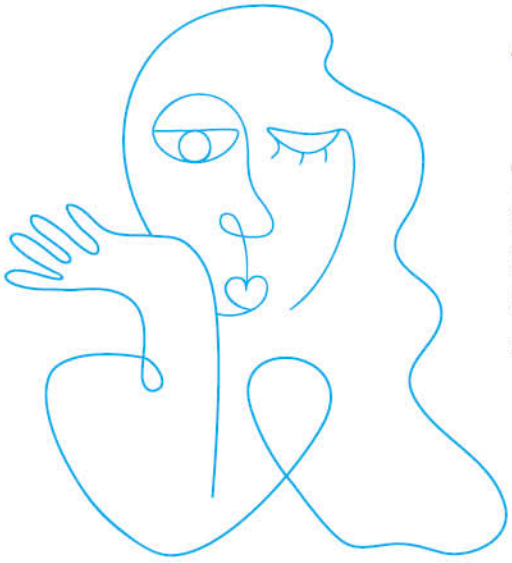
ieri am plâns am găsit
printre lucruri vechi
poza tatălui meu la optsprezece ani
în armata sovietică
parcă eram eu în liceu
pe verso scria că e pentru mama
să îți aduci aminte de mine
măcar uneori
așa scria și eu mereu am crezut
că ei nu s-au iubit niciodată

ARHI-TEXT

PUNCTUAȚIA constituie un sistem de semne convenționale (semne de punctuație) care au rol gramatical (indică sfârșitul enunțurilor, separă propozițiile din cadrul frazei, izolează părțile de propoziție multiple, adresările etc.) și marchează, totodată, conturul intonațional al enunțului (indică tipul propoziției după scopul comunicării, sugerează pauzele, ritmul etc.). Pe lângă valoarea gramaticală, semnele de punctuație valorificate în textul artistic implică și valori stilistice, fiind purtătoare ale unei componente afective. Valoarea stilistică (expresivă) rezultă întotdeauna din context.

Valoarea gramaticală	Valoarea stilistică
Punctul marchează sfârșitul unei propoziții sau fraze enunțiative. *Sunt purtătorul de cuvânt al tăcerii.* (V. Romanciuc, *Purtătorul de cuvânt al tăcerii*)	Stilistic, punctul poate sugera: ▸ o anumită tensiune sufletească: *Sahara noastră / e-n sufletul nostru.* (V. Romanciuc, *Marele pustiu invizibil*); ▸ o gradare ascendentă a acțiunii, când segmentează frazele: *E vară. Cântă-un cuc. Din față.* (V. Romanciuc, *Anotimpuri*). După propozițiile scurte sau eliptice punctul sugerează hotărârea, determinarea personajului/a eului liric: *...Creatorul, / în felul acesta, / a pus punctul pe* **i**: */ Am fost. / Suntem. / Vom fi.* (V. Romanciuc, *Peisaj*).
Semnul întrebării este folosit în scriere pentru a marca intonația propozițiilor sau frazelor interogative. *Ce mai faceți, voi / patru frați / în rotunda voastră cetate?* (V. Romanciuc, *Nuca*)	Conturând intonațional un enunț interogativ, semnul întrebării sugerează: ▸ starea meditativă, reflexivă a eului liric: *De ce ar putea suferi o limbă? / Au fost la moartea ei / celelalte limbi ale lumii? Au plâns?* (V. Romanciuc, *Astfel ne întrebam*); ▸ interogația retorică: *Se poate să înveți a fi frumos? / Nimic nu-i imposibil, cum se știe. Ce ziceți, nu ar fi mai cu folos / Să facem la Esop ucenicie?* (V. Romanciuc, *Esop cel Frumos*); ▸ implicarea afectivă puternică: dilemă, îndoială, nedumerire, nehotărâre, indignare, uimire, emoție, surpriză, furie, incertitudine, căutare febrilă, suferință etc.: *Când ai o durere, / Tu cui Te plângi, Doamne? / Vezi cum, obraznic, / aurul / se cațără tot mai sus pe biserici?* (V. Romanciuc, *Cred unii...*). Folosit simultan cu semnul exclamării, transmite neîncredere, ezitare, nedumerire, indignare etc.: *Arhaismul / își contemplă ridurile / în oglindă: / „Cine ar mai crede acum / că fost-am și eu odată / neologism ferchеș, seducător?!”* (V. Romanciuc, *A fost odată...*).
Semnul exclamării marchează grafic intonația propozițiilor și a frazelor exclamative sau imperative; se folosește după interjecții și vocative.	▸ Semnul exclamării marchează grafic o atitudine, o stare sufletească a personajului, a naratorului (în textul epic) sau a eului liric (imprimând textului o notă puternică de subiectivitate, devenind și o marcă a eului liric). Sentimentele accentuate prin valorificarea semnului exclamării pot fi: suferința, bucuria, deznădejdea, admirația, regretul, dezaprobarea, ciuda etc.: *La senectute, câți se cred Seneca! / Oricum te-ntorci, azi dai de-un filosof, / Care – vai-vai, ah-ah și of-of-of! – / N-a vizitat nicicând biblioteca...* (V. Romanciuc, *Apa care trece, pietrele care rămân*). ▸ Semnul exclamării poate fi marca stilistică a unor figuri retorice: sugerează intensitatea sentimentului de ură, de indignare sau neputință în contextul imprecației; marchează adresarea directă, autenticitatea trăirii în contextul invocării și al adresării retorice: *O, Doamne! Moartea, azi, s-a sinucis!* (V. Romanciuc, *Astăzi Dumnezeu e în concediu...*). ▸ Când sentimentele exprimate sunt deosebit de puternice, semnul exclamării este folosit dublu sau triplu.

Valoarea gramaticală	Valoarea stilistică
Punctele de suspensie marchează o pauză sau o întrerupere în timpul vorbirii.	Punctele de suspensie, valorificate în textul artistic, sugerează: ▸ întreruperea firului gândirii și o pauză psihologică, afectivă: *Aș vrea să nu se mai întrerupă / visul acesta – tu și eu... / e ca un film de dragoste după / scenariul lui Dumnezeu...* (V. Romanciuc, *Un izvor însetat*); ▸ un șoc emoțional, afectiv, ce accentuează sentimentele exprimate în text: *Ochii tăi... / Ochii tăi sunt... ai mei.* (V. Romanciuc, *Ochii tăi*); ▸ declanșarea unei game bogate de stări/emoții/atitudini/trăiri, precum: meditație, surprindere, regret, ezitare, îndoială, tensiune, incoerență a vorbitorului sau un moment de reflecție, interiorizarea trăirilor sau alte perspective de interpretare a mesajului: *Țară fără dimineață... / Pâclă, negură și ceață... / Prostul minte, ne învață... Cap nu e, / Dar e mătreață...* (V. Romanciuc, *Monocord*). Enunțul frânt, întrerupt, nefinalizat, marcat prin punctele de suspensie, sugerează dramatism, trăire intensă: *Clovnul cel gângav ne face să credem / că vorbește cu aluzii: / „Pu... pu.... pute... puterea!”* (V. Romanciuc, *(R)estul Europei*).
Ghilimelele (semnele citării) se utilizează pentru reproducerea exactă a unui text spus sau scris de cineva.	Stilistic, ghilimelele marchează/sugerează: ▸ ironia la adresa cuiva: *Și ei sunt „homo sapiens” / Ei, care sting pe ceruri sorii?* (V. Romanciuc, *Rondelul întunericului*); ▸ sensul figurat al unui cuvânt: *Detest cuvântul împăiat... / Ignobilă „taxi-dermie”...* (V. Romanciuc, *Detest cuvântul împăiat*).

3. Comentează valoarea stilistică a unuia dintre semnele de punctuație folosite în exemplele selectate din textele poetice ale lui Vasile Romanciuc. În comentariu vei menționa și valoarea gramaticală pe care o are acest semn în context.

4. Citește fragmentul de poezie și identifică starea de spirit pe care o are eul liric. Ce semne de punctuație pun în valoare această trăire?

Tu nicăieri nu ești acasă.
Știi doar de ușa cea din dos...
Ești o lichea de mare clasă,
Zâmbind, mă muști până la os.
De-i bine ori de-i rău, ce-ți pasă?
Gând cariat, vis găunos...
Cântarea ta e mincinoasă.
Cântarul tău e mincinos.
Ești o lichea de mare clasă.
(V. Romanciuc, *Rondelul lichelei*)

4.1. Rescrie fragmentul plasând, acolo unde textul acceptă, semnul exclamării. Observă modificările de ordin intonațional.
4.2. Cum se schimbă starea de spirit a eului liric odată cu modificarea punctuației?
4.3. Comentează valoarea stilistică a unuia dintre semnele de exclamare din textul modificat de tine.

5 ATELIER DE LECTURĂ ȘI DISCUȚIE: IA ROMÂNEASCĂ – DE LA CUCUTENI SPRE ETERNITATE

AVAN-TEXT

1. **Amintiți-vă și precizați ce elemente de cultură românească se înscriu în lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO.**
2. **Adunați într-un organizator grafic informația pe care o cunoașteți despre ia/cămașa cu altiță românească.**

TEXT

3. **Citește cu atenție fragmentul de text care o evocă, din perspectiva unui personaj de ficțiune, pe Regina Elisabeta a României.**

„Au ieșit din pădure în spatele stânei. [...]

Din locul pe care și-l alesese, doamna Mayer putea vedea întreaga pajiște transformată în salon regal de primire. [...] În mijlocul tuturor, Regina Elisabeta – Carmen Sylva – era singura care se așezase în iarba proaspătă a pajiștii, renunțând la orice protocol și înconjurându-se de doamnele sale și de îndrăzneți ce se apropiau pentru o clipă să-și prezinte omagiile. [...]

Toată lumea cunoștea isprăvile Reginei, încă din tinerețe, când se fotografia îmbrăcată în straiele femeilor de la țară.

E drept că iile, bundițele sau cămeșoaiele cu poale erau cusute de mâinile țărăncilor anume pentru Majestatea Sa, cu înfloriturii măiestre din fir de mătase roșu și negru, iar maramele erau pânză de păianjen de subțiri. Adevărate haine împărătești. Cu toate acestea, straiele rămâneau în ochii doamnei Mayer ceea ce le știa de copilă: portul de duminică al femeilor din sat.

Îi plăceau și ei fotografiile făcute de soțul său, cu mândra lor Regină aruncând priviri poruncitoare de sub câte o astfel de maramă sau scrutând zarea visătoare, încinsă într-o fotă moldovenească. Dar singura explicație pe care o găsea pentru toate acestea erau doar pornirile capricioase și șăgalnice ale inimii tinere a Reginei, la acea vreme.

Când a continuat să scoată la lumină din toate colțurile țării, an după an, felurite straie până atunci încă necunoscute doamnei Mayer, și să-și îmbrace întreaga suită de doamne cu ele, atunci a știut că nu înțelesese până la capăt. [...]

A aflat cu mirare în astfel de după-amiezi de cutezanța Reginei de a expune la Salonul de la Paris [...] cămeșoaiele și iile românești, alături de scoarțe și covoare țesute la războaie de pe tot cuprinsul țării. Erau voci ce găseau de mare laudă acestea toate, într-un timp în care țara se opintea să iasă din umbra Imperiului Otoman și să se prezinte în lume ca România."

(Simona Antonescu, *Fotograful Curții Regale*)

Simona Antonescu, scriitoare (n. 1969)

Regina Elisabeta în port popular românesc, 1883

4. **Selectează din fragmentul de text o frază care, în viziunea ta, are cea mai mare încărcătură emotivă pentru cititor.**

4.1. Citește fraza colegilor tăi și explică-ți alegerea.

5. **Identifică în text cuvintele care ilustrează câmpul lexical *port popular*.**

6. **Explică de ce, în viziunea curtenilor, a îmbrăca straie naționale era o ispravă: „Toată lumea cunoștea isprăvile Reginei, încă din tinerețe, când se fotografia îmbrăcată în straiele femeilor de la țară”.**

7. **Ce intenție și ce sentiment se oglindesc în hotărârea Reginei de a duce iile românești la Expoziția Universală de la Paris din 1889? Selectează și dezvoltă, în răspunsul tău, una dintre ideile de mai jos.**

- Regina, nemțoaică de origine, este o admiratoare a iilor românești.
- Regina înțelege că este necesară o conservare a patrimoniului cultural național și adună, în acest scop, ii din toate zonele țării.
- Regina face primii pași spre afirmarea internațională a tinerei țări prin elemente de cultură care pun în valoare specificul nostru național.

8. **Amintește-ți de la lecțiile de istorie a românilor contextul politic în care se afla noua țară europeană – România. Exprimă-ți părerea despre gestul Reginei Elisabeta în baza secvenței: „[...] țara se opintea să iasă din umbra Imperiului Otoman și să se prezinte în lume ca România”.**

9. **Realizează un exercițiu de creativitate și descrie o ie asociind-o cu o pasăre cu aripile larg desfăcute.**

10. **Citește, în cheia tehnicii SINELG, încă un text despre ia românească. În acest scop vei marca secvențele de text cu următoarele semne:**

- √ pentru informația cunoscută, pentru ceea ce știi deja;
- \+ pentru informația nouă, necunoscută, pe care ai aflat-o;
- – pentru informația care intră în contradicție cu ceea ce știai;
- ? pentru informația care necesită documentare, pentru că secvența de text conține neclarități, confuzii sau ridică întrebări.

Fotografie din colecția Simonei Laiu, colecționară de ii vechi

„Se pare că nici până în ziua de azi nu există dovezi clare despre când anume a apărut în spațiul nostru cămașa femeiască, pe care astăzi o numim *ie*. Avem însă câteva monumente antice care arată foarte clar cum erau îmbrăcate femeile dacilor acum două milenii. Pe Columna lui Traian, în puținele scene cu chipuri feminine, și pe Monumentul de la Adamclisi vedem cămășile încrețite la gât, în care recunoaștem croiul atât de îndrăgit al iei. Unii cercetători sunt de părere că această piesă vestimentară se purta în spațiul carpato-danubiano-pontic încă

Zeița-Mamă, figurină din cultura Cucuteni-Tripolie

de pe timpurile civilizației Cucuteni-Tripolie, respectiv, cu 6-7 mii de ani în urmă.

Cercetătoarea de origine lituaniană Marija Gimbutas, în cartea *The Language of the Goddess*, vorbește despre simbolismul Zeița-Mamă pe baza artefactelor de ceramică din așezările neolitice din Europa și accentuează ideea că aceasta este zeitatea supremă în perioada agriculturii timpurii. [...] Zeița-Mamă era considerată singura sursă a vieții, care își trage energia din izvoarele de primăvară și este conectată cu soarele și luna, cu apele și pământul fertil. [...] Limbajul acestei civilizații uimitoare este prezent până în zilele noastre în sistemul actual de simboluri, folosit în artă și literatură sub formă de motive și arhetipuri.

[...] Dar ce ne-a rămas nouă, urmașilor acestei civilizații uimitoare? Deloc surprinzător, dar foarte relevant este faptul că însemnele pictate pe ceramica cucuteniană au fost reproduse aproape fără excepție de arta populară, pe stâlpii caselor, unelte, vase, covoare, dar, mai ales, au fost cusute pe îmbrăcăminte.

Dacă e să privim mai aproape acest aspect, ajungem să înțelegem că femeia creatoare a vestimentației nu lucra doar pentru ea, ci pentru întreaga sa familie, transpunând cu acul simbolurile milenare care făceau parte din codul său genetic și care aveau un rol mult mai important decât cel decorativ. Haina, în special cămașa, care a devenit cea mai bogat lucrată piesă vestimentară din costumul popular românesc, a fost purtătoare de simboluri, de semne magice cu valoare protectoare, care exprimau apartenența bine definită la un popor bogat spiritual. Iată ce trebuie să conștientizăm atunci când ne întrebăm ce este o ie. Să o privim dincolo de dimensiunea ei vizuală, estetică și să facem diferența între autentic și pur decorativ.

Se pare că în preocuparea sa de a fi cea mai oacheșă și mai frumoasă, femeia simplă de la țară a ajuns să atingă culmi artistice de nebănuit, chiar dacă nu știa carte. Din materiale obișnuite, cânepa sau inul lucrate acasă, a reușit să realizeze o uimitoare diversitate vestimentară, astfel încât etnologii să susțină la unison că portul este cea mai valoroasă și mai bogată creație a artei tradiționale românești."

(Stela Moldovanu, *Măiestria, povestea cusută a iei*)

Imagine din cartea Stelei Moldovanu *Măiestria, povestea cusută a iei*

11. **Enumerați secvențele pe care le-ați marcat cu „+". Adunați ideile într-un organizator grafic, exprimându-le prin cuvinte-cheie.**

12. **Discutați despre secvențele marcate cu „-" și „?", dacă sunt.**

13. **Completați o diagramă Venn pentru cele două texte citite, elucidând aspectele comune și deosebirile dintre acestea.**

14. **Redactează un text poetic despre ia românească, utilizând metafore inspirate de textele citite.**

15. **Informează-te despre legătura dintre ie și Pasărea Măiastră, ființă sapiențial-oraculară a folclorului românesc, din atelierul de pe platforma Educație Online.**

6 PRONUNȚAREA CORECTĂ A ÎMPRUMUTURILOR. ELEMENTE DE ORTOEPIE. HIPERCORECTITUDINEA

AVAN-TEXT ▶

1. Observă cum se traduce locuțiunea *pe de rost* în alte limbi. Cum crezi, de ce se spune așa?

ENGLEZĂ	GERMANĂ	FRANCEZĂ	SPANIOLĂ	ITALIANĂ
by heart (tradus literalmente: inimă)	**auswendig** (tradus literalmente: prin memorie)	**par cœur** (tradus literalmente: prin inimă)	**de memoria** (tradus literalmente: prin memorie)	**a memoria** (tradus literalmente: prin memorie)

1.1. Cercetează articolul lexicografic din DEX al cuvântului *rost* și explică afinitatea de sens între locuțiunea *pe de rost* și substantivul (infinitivul lung) *rostire*.

1.2. Propune trei sinonime pentru verbul *a rosti*.

ARHI-TEXT

Locuțiunea adverbială *pe de rost* (adică, *prin gură*, *prin viu grai*) din limba română s-a format în virtutea unui calc lingvistic, generat de limba slavonă (*наизусть*) și este un exemplu concludent al influenței acestei limbi asupra limbii române. La rândul său, varianta slavonă este rezultatul unui calc lingvistic generat de limba greacă: ἀπὸ στόματος, având același sens: spus prin gură, adică, nu în scris. Considerat, de regulă, o greșeală de exprimare, calcul se poate încetăți în într-o limbă. În linii mari, calcul este un împrumut.

2. Amintește-ți ce este dubletul etimologic și cum se creează. Ia drept reper fenomenul lingvistic al moștenirii cuvântului și împrumutul tardiv al aceluiași etimon. De exemplu: bătrân/veteran.

3. Scrie, pentru fiecare cuvânt din limba latină (la cazul acuzativ), varianta moștenită și cuvintele noi pe care le-a generat în rezultatul împrumutului: *patrem*, *panem*, *solem*, *diem*, *frontem*, *cellum*.

ARHI-TEXT

Împrumuturile sunt cuvinte preluate din alte limbi ca rezultat al interacționării dintre popoare, al vecinătății, al relațiilor economice și sociale. De regulă, sunt făcute dintr-o necesitate obiectivă: exprimarea cât mai exactă a unei realități, apariția unui obiect nou, tendința de modernizare a limbii. Cuvintele împrumutate se încetățenesc, cu timpul, în limbă, devenind împrumuturi adaptate. Împrumuturile neadaptate sunt cele care păstrează aspectul sonor și grafic al limbii din care provin. Actualmente, cele mai noi împrumuturi (neadaptate) sunt din limba engleză. Împrumuturile neadaptate necesită cunoașterea scrierii și a pronunțării corecte (cunoașterea ortoepiei).

4. **Identifică perioadele istorice în care au fost făcute împrumuturile prezentate în tabel.**

Limba care a furnizat împrumutul	Exemple de împrumuturi	Perioada istorică
Limba slavonă	Basm, viteaz, obraz, zăpadă, a pribegi, prispă, plug, brazdă, topor, lopată	
Limba maghiară	Meșteșug, belșug, vamă, oraș, a cheltui, cămătar, helești	
Limba turcă	Musafir, havuz, cafea, halva, mușama, ciulama, iaurt, dușman	
Limba greacă	Drum, acatist, evanghelie, filomelă, a economisi, caligrafie, filozofie, psihologie, democrație	
Limba italiană	Solfegiu, capodoperă, cancelarie, speranță, armată, familie	
Limba franceză	Restaurant, caiet, meniu, a activa, influență, medalion, medalie, jurnal	

5. **Pronunță corect următoarele cuvinte împrumutate din limba engleză: *weekend*, *thriller*, *babysitter*, *management*, *hobby*, *feedback*, *workshop*, *show*, *bowling*, *airbag*.**

6. **Scrie o listă a împrumuturilor din limba engleză care conțin cuvântul *ball (minge)*.**

6.1. Ce fel de împrumuturi sunt acestea: adaptate sau neadaptate?

7. **Verifică, cu ajutorul DOOM-ului, ediția a III-a, 2021, pronunțarea corectă a cuvintelor:**

- exact, elixir, exil, exotic, a executa, examen, a exalta;
- prismă, desinență, premisă.

8. **Pronunță corect, ținând cont de regula că sufixele *-log* și *-tor* se pronunță întotdeauna accentuat, următoarele cuvinte: *psiholog*, *stomatolog*, *dermatolog*, *institutor*, *operator*, *generator*.**

8.1. Exemplifică regula și prin alte cuvinte pe care le cunoști.

9. **Plasează accentul corect în cuvintele: *capsulă*, *rucsac*, *butelie*, *diplomă*, *item*, *felicit*.**

10. **Pronunță corect verbele și pronumele date ca exemplu în rubrica ARHI-TEXT.**

10.1. Evocă și alte cazuri de hipercorectitudine pe care le-ai remarcat. De exemplu: Moldova, pronunțat cu un [l] palatalizat (pronunțat articulat la cerul gurii): Molˈdova.

Fac excepție cuvintele: *administrator*, *corector*, *redactor*, *pretor*, *instructor*, *inspector*. În aceste cuvinte, accentul se pune pe silaba care precede sufixul *-tor*.

ARHI-TEXT

Sunetul [e], la începutul cuvintelor neologice, se pronunță deschis, neiotacizat ([e] nu [ie]): educație, epocă, exotic, etaj, erbivor. Această regulă de ortoepie îi determină pe unii vorbitori ai limbii române să pronunțe un [e] deschis și în cuvintele: *eu*, *el*, *ei*, *ești*, *este*, *eram*, *erai*, *erați*, *erau*. Aceste cuvinte se pronunță iotacizat (cu [ie]). Hipercorectitudinea este o greșeală de limbă care constă în folosirea de forme hipercorecte (din exces de zel) din cauza efortului conștient al vorbitorului de a se conforma mecanic normelor limbii literare și din teama acestuia de a greși. Așadar, pronunțarea cu un [e] foarte deschis, aproape de sunetul [ă], a pronumelui *eu* este o manifestare a hipercorectitudinii.

7 CITITORUL AUTODIDACT ȘI LECTURA FĂRĂ FRONTIERE

AVAN-TEXT ▶

1. Privește picturile și continuă predicțiile prezentate mai jos.

- Eu cred că, înainte de a citi, personajele ilustrate își doresc... .
- Eu cred că, atunci când citesc, personajele ilustrate simt... .
- Eu cred că, atunci când citesc, personajele ilustrate gândesc că... .
- Eu cred că personajele ilustrate, după ce încheie lectura, o vor relua..., pentru că... .

Cititoarea, pictură de Jean Baptiste Camille Corot (1796-1875)

Cititoarea, pictură de Auguste Renoir (1841-1919)

Cititoarea, pictură de Jean-Honoré Fragonard (1732-1806)

ARHI-TEXT

Un **cititor autodidact** este o persoană care își dezvoltă cunoștințele și înțelegerea prin lectură și studiu individual, fără a fi influențată de cei din jur. Este un cititor eficient care dorește să-și îmbunătățească cunoștințele într-un mod organizat și relevant.

De fapt, pe mine nu m-au format cărțile, ci lectura. Există o lume a lecturii, în absența căreia cărțile nu înseamnă nimic. Mai întâi a fost, pentru mine, plăcerea cititului, apoi obiceiul cititului, în fine, monomania cititului. Dar toate acestea sunt trepte inferioare ale actului de a citi. Abia când cititul a devenit pentru mine adicție am început să pătrund filozofia sa, care este lectura. În lumea lecturii nu mai citești cărți, ci trăiești sub enorma lor boltă, construită din cărți, dar depășindu-le, așa cum o catedrală e mai mult decât pietrele din care e făcută. Depășind cititul către lectură, se poate spune că faci pasul de la zidar la arhitect.

Citind genuin, cum o fac copiii, adolescenții și majoritatea adulților, ești asemenea unui turist care, fără niciun ghid, intră într-o biserică barocă. Admiră – sau i se pare că admiră – ici un detaliu de

sculptură în porfir, colo o broderie în lemn aurit. Un sfânt militar în armură sclipitoare și cu un steag atârnat de lance. O Madonă înlăcrimată. [...] O boltă uriașă, pictată cu o alegorie obscură. Dar în absența unei vieți deja în cultură, în lipsa unei simbolistici primare legate de creștinism, a unor cunoștințe de istorie, arhitectură, inginerie chiar, nu vei putea avea niciodată apercepția ansamblului religios și artistic al acelei biserici, care nu e o aglomerare de obiecte. Paradoxul este că, pentru a ajunge în cultură, pentru a o vedea din interior, trebuie deja să fi fost acolo.

Acest lucru nu trebuie să descurajeze. Pasul de la citit la lectură nu este greu, deși e saltul peste o imensă prăpastie. Dar într-o zi îl faci, sau mai degrabă îți dai seama că l-ai făcut deja, fără să știi nici când, nici cum [...].

Mai întâi e cititul. Copiii se nasc cu nenumărate obiecte în casă. Unele cântă, pe ecranul altora se văd imagini, pe altele le folosesc la masă, altele seamănă cu niște copii, doar că sunt încremenite. Între sutele de astfel de obiecte sunt și unele, rânduite în rafturi, care nu par să folosească la nimic. Se desfoliază la nesfârșit, iar pe filele lor sunt desene și semne mărunte. Părinții privesc șirurile de semne și îți spun o poveste. Când crești, înveți cu oarecare greutate să descifrezi semnele. Copilul citește ca să-și modeleze narațiunile proprii, ca niște statui viu colorate sub osul boltit al țestei.

Mai târziu citim ca să ne îmbogățim cunoștințele despre lume, ca să ne odihnim după lungile ore de serviciu, ca să ne satisfacem viciul aventurii, ca să nu ne plictisim în metrou. Fiecare dintre noi, chiar dacă a depășit falia dintre citit și lectură, continuă să citească și la acest mod genuin.

Dar vine clipa când, după tone de cărți înfulecate cu o poftă pantagruelică, ai revelația că nu mai citești la-ntâmplare. E clipa când cititul ți se interiorizează, devine una cu mintea și cu trupul tău și când, treptat, cărțile se reînalță, se reașază și capătă-ntre ele vaste goluri, până ce grămada devine edificiu. Căci, dacă cititul e arta plinului, a materialelor brute de construcție, lectura trăiește din goluri: volume, bolți, spații vide arcuite deasupra podelei, între pereții susținuți de contraforți uriași. O vioară plină nu poate scoate sunete și într-o catedrală plină n-ai putea

pătrunde. La fel, toate cărțile lumii, reordonate și ierarhizate de sistemul lecturii, formează-ntre ele o uriașă cutie de rezonanță. Trebuie să te situezi în interiorul ei ca să auzi muzica fantastică a lumii cărții.

Treptat, începi să-ți dai seama că nu mai citești la întâmplare. Deodată, ceva în carnea delicată a unei cărți te-a frapat. Ce-ai găsit acolo începe să te urmărească, asemeni umbrei unui vis de peste noapte. Prima dată înțelegi că nu în carte, ci în tine s-a întâmplat ceva straniu. Ca să retrăiești ce-ai trăit atunci, care este semnul adevăratei înțelegeri, recitești cartea, apoi citești tot ce găsești de autorul ei. Treptat, ajungi la scriitori înrudiți spiritual cu primul. Nu mai citești cărți, ci grupuri de cărți, apoi grupuri de grupuri de cărți, ca și când, citind, ai ridica în interiorul minții tale edificiul lecturii înseși. Între cărți diferite înveți să arunci punți și arcuri și, când construcția e gata, deja ea este chiar craniul tău, pe fața interioară a căruia, cu litere minuscule ca ale celor ce scriu Biblia pe un timbru, este transcrisă toată literatura. Abia când nu mai citești cărți, ci citești însăși lectura, îți dai seama că lectura ești tu însuți și că n-ai aflat nimic dintr-o carte care să nu fi fost în tine de la bun început.

Prin urmare, pentru mine Dostoievski, Góngora, Rabelais, Swift, Joyce, Kafka și toți ceilalți scriitori care-au fost și vor mai fi sunt nenumăratele personaje ale frescei alegorice întinse pe toți pereții interiori ai edificiului lecturii, și pe care n-o poți contempla decât fiind înăuntru, în centrul ei, și citind așa cum trăiești.

(Mircea Cărtărescu, *Edificiul lecturii*, în vol. *Cărțile care ne-au făcut oameni*, editor Dan C. Mihăilescu, București: Humanitas, 2017, p. 28-32)

TIPOLOGIA LECTORILOR
(după Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*)

1. **Lectorul alter ego** este autorul în momentele sale de „dedublare", de detașare, acționând ca instanță de lectură spre a verifica „funcționalitatea" operei pe cale de a fi scrisă.
2. **Lectorul vizat** *(sau destinatarul)* – atunci când e vorba de categorii determinate de public. Acest lector este identificat de la începutul realizării textului.
3. **Lectorul prezumtiv** *(sau ideal)* este cititorul care va „răzbuna" toate eșecurile prezentului, figură a viitorului salvator și justițiar.
4. **Lectorul implicit** *(sau virtual)* este cititorul cel mai implicat în creație. Este, de fapt, criticul din persoana scriitorului.
5. **Lectorul înscris** *(sau textualizat)* este reprezentat de „personajele-cititori", care fac adesea muncă de „îndrumare", sugerând în ce sens trebuie dusă lectura.
6. **Lectorul real** este un cititor divers, cel din realitate, care intră în text să elucideze sensuri și semnificații. Este autodidact și dobândește cunoaștere cu fiecare carte pe care o parcurge.

2. Menționează, într-un enunț, despre ce este vorba în text.

3. Completează, în caiet, afirmațiile de mai jos, valorificând ultimele trei alineate ale textului.

a) Când cititul se interiorizează, ...
b) Cărțile formează între ele o cutie de rezonanță, atunci când... .
c) Recitești o carte cu scopul... .
d) Un edificiu al lecturii se realizează atunci când... .

4. Notează, în caiet, ordinea apariției informațiilor în text.

- Când citești, ești asemenea unui zidar și faci o activitate de bază, iar când se produce lectura, ești asemenea unui arhitect.
- Lectura se produce doar dacă se trăiește în cultură.
- Oamenii nu conștientizează momentul în care fac trecerea de la citire la lectură.
- Actul citirii se produce în interiorul minții noastre.
- Citirea simplă a textelor se produce permanent, inclusiv când se ajunge la lectură.
- Pentru a înțelege o carte în profunzime, trebuie să se creeze conexiuni între cărți, să se construiască o lume din cărți în interiorul lectorului.
- Când citești lectura, conștientizezi că în interior se suprapun numeroase povești care, de fapt, se citesc în cărți, dar se găsesc deja în tine însuți.
- În mintea lectorului autorii devin personajele unui tablou, iar în mijlocul lor acesta citește și trăiește.

5. Răspunde, într-un enunț, la următoarele întrebări:

a) Care e condiția ca un cititor să nu mai fie genuin?
b) Care sunt etapele prin care un om ajunge să realizeze actul lecturii?
c) Care sunt autorii preferați ai lui Mircea Cărtărescu?

6. Stabilește corectitudinea sau incorectitudinea afirmațiilor în baza informațiilor din text.

Enunț	Corect	Incorect
Oamenii fără cultură generală consideră că o catedrală barocă este o aglomerare de obiecte.		
Când citim, ne detașăm de realitate și intrăm în lumea imaginară a unei cărți și în mintea noastră.		
Lectura presupune interiorizarea cărților, reorganizarea lor și crearea unei biblioteci interioare.		
În cadrul lecturii suntem detașați de cărți și avem o viziune globală.		
Citim cu profunzime când suntem în vacanță sau în metrou.		
În lumea noastră interioară autorii devin personaje din povestea lecturii.		

7. **Scrie, în șase-opt enunțuri, un rezumat al textului.**

8. **Extrage din text câte o secvență descriptivă, explicativă, argumentativă și narativă.**

9. **Expune-ți opinia: de ce nu este suficient doar să admiri o carte și să citești la întâmplare?**

10. **Explică, în cel mult șase rânduri, ce semnificație are secvența „lectura ești tu însuți”.**

11. **Ești de acord cu ideea că lectura dezvăluie ceea ce este ascuns în noi? Redactează un text, de cel mult zece rânduri, în care să-ți motivezi răspunsul, valorificând o idee din text.**

12. **Cum un cititor autodidact poate să devină un lector autentic? Redactează un text, de cel mult zece rânduri, în care să-ți argumentezi răspunsul, valorificând o idee din text.**

PROIECT

13. **Realizați un interviu intitulat *EU, cititor autodidact* cu una dintre personalitățile din comunitatea voastră. În cadrul proiectului contextualizați și formulați întrebări pentru următoarele aspecte:**

- Rolul cărții în era digitală;
- Curiozitate și dorință de cunoaștere;
- Disciplină și autodisciplină;
- Gândire critică;
- Capacitatea de a căuta și de a selecta informații;
- Autonomie în învățare;
- Capacitatea de autoevaluare;
- Flexibilitate și adaptabilitate;
- Perseverență și reziliență;
- Criza lecturii.

8 DISCURSUL ARGUMENTATIV. TEHNICI DE EXERSARE A DISCURSULUI ARGUMENTATIV

AVAN-TEXT ▶

1. Continuă, oral, următoarele enunțuri pentru a-i convinge pe colegi de ceea ce îți dorești sau de ceea ce îți place.

- Pentru mine, limba și literatura română reprezintă..., pentru că... .
- Eu am un puternic sentiment al demnității umane care..., pentru că... .
- La nivel european, limba română este..., deoarece... .
- În context global, valorile culturii naționale au rolul..., fiindcă... .

2. Citește textul.

„Scriu aceste rânduri despre bucurie pentru că despre bucurie nu vrea să scrie nimeni. Scriu din solidaritate cu o noțiune nedreptățită. Misiunea mea de avocat al bucuriei nu este una dintre cele de rutină. Aceasta pentru că, trebuie să constat, omul este o ființă teribil de contradictorie. (Nu mă pot hotărî. Este omul: contradictoriu, nehotărât sau mincinos?)

Nimeni nu ar vrea să sufere, în schimb fiecare este dispus să vorbească ore în șir, ba chiar să depună mărturie scrisă, despre suferințele sale. Dacă stocul de suferințe personale se epuizează, se face apel la suferința altora, rude, vecini, prieteni, cunoscuți. E destul să evocăm pe bunele gospodine, strânse în preajma unei cești de cafea în vreo bucătărie de bloc pentru a face schimb de morți, de boli și nenorociri, bucuroase că-și pot face mai sătios *repertoriul negru*. Niciodată repertoriul acesta nu este însă destul de consistent pentru a potoli foamea de suferință, așa că se invocă (invocare de-a dreptul hulpavă) suferința strânsă strop cu strop din paginile cărților, în fine, cei care au făcut dependență pentru acest tip de hrană, nesătuii, bulimicii, inventează suferințe. Inventează până crapă, în schimb, despre ceea ce fiecare își dorește, adică bucuria, mărturiile sunt foarte zgârcite. Între două fraze deprimante, abia dacă se strecoară, înghesuit, câte o exclamație de soiul «Vai, ce mă bucur!» ori, cu nuanțe autocompătimitoare «Numai eu nu am nicio bucurie!». Intruziunile bucuriei în discursul funest seamănă, mai curând, cu niște feliuțe de lămâie condimentând imensul platou cu hrana de bază, *suferința*, încât laconicele expresii rezervate bucuriei par un fel de râgâit (scuzați!) după o mâncare bună, un mod, mai puțin delicat, de a spune: «Ah, ce bine mi-a picat la sufletel felia asta de suferință!».

Chiar dacă aș încerca să mă agăț de o noțiune cu o soartă ceva mai bună, anume *fericirea*, pledoaria mea pentru «omul condamnat la fericire» (ca să parafrazez un titlu celebru) nu ar fi cu mult mai convingătoare.

ARHI-TEXT

Constantin Sălăvăstru definește argumentarea ca o „organizare de propoziții cu ajutorul raționamentelor în vederea întemeierii (dovedirii) altei propoziții, cu scopul de a convinge interlocutorul de adevărul sau falsitatea ei" (Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*).

Vincenzo Lo Cascio în volumul *Gramatica argumentării. Strategii și structuri* identifică următoarele caracteristici ale discursului argumentativ: o temă în jurul căreia se discută; subiectul care argumentează, care vrea să convingă un interlocutor despre validitatea propriei teze; un raționament pentru a convinge de validitatea unei opinii, care să conțină unul sau mai multe argumente alese în funcție de interlocutori, prin urmare marcate cultural și aparținând unor arii specifice; o eventuală concluzie.

Orice «procuror de ședință» mi-ar putea arunca în față o statistică, comparativă, a paginilor de literatură tenebroasă, a paginilor în care angoasele literare devin oglinzi ale abisului (tomuri impunătoare) și a paginilor emanând sentimente tonice și seninătate edenică (două, trei broșurele). Suficient pentru a convinge jurații de faptul că avem incorporată în noi o zdravănă dimensiune masochistă.

În concluzie, mecanismul impulsului de a nu vrea să vorbești despre ceea ce vrei, de a nu vrea să cunoști ceea ce dorești (mecanism care asigură uneori prospețimea relațiilor erotice), funcționează perfect în relația noastră cu fericirea. [...]"

(Ion Mureșan, *Încercare asupra bucuriei*)

3. Răspunde la următoarele întrebări pentru a analiza dimensiunea discursivă și textuală a argumentării:

- Care este statutul argumentatorului?
- Cui i se adresează textul?
- Ce efect consideri că are argumentarea asupra receptorului?
- Care este teza și care sunt argumentele?

ARHI-TEXT

TEXTUL ARGUMENTATIV este rezultatul încercării emițătorului de a convinge destinatarul, de a-i obține consimțământul, de a-i modifica opiniile sau reprezentările despre un obiect al discursului.

IPOTEZA este ideea care susține întreg demersul argumentativ;

- prezentarea problematicii și a implicațiilor;
- întrebări directoare: Cine argumentează? Pe cine dorește să convingă? De ce? Ce argumentează?

ARGUMENTELE reprezintă ideile care susțin premisa și pot valorifica teorii, idei din cultură, din societate, din experiența emițătorului, opinii ale unor specialiști;

- ideile sunt ilustrate prin exemple, clasificări, comparații, referințe etc.;
- întrebări directoare: Care sunt argumentele? Pe ce se bazează dezvoltarea premisei?

CONCLUZIA presupune reformularea premisei prin enunțarea adeziunii la o perspectivă;

- premisa și concluzia sunt în relație logică;
- rezumarea și justificarea finală a punctului de vedere;
- întrebări directoare: La ce opinie/perspectivă aderă emițătorul?

DISCURSUL ARGUMENTATIV este o expunere orală sau scrisă a unei teme în fața unui receptor pasiv/auditoriu (care asistă fără a interveni). Scopul discursului este de a convinge auditoriul cu privire la tema abordată, prin argumente înlănțuite într-o gradație care merg spre concluzie. Într-un discurs, factorul emoțional este foarte important, constituind o formă de persuasiune. La fel, forța discursului argumentativ poate fi amplificată prin repetare sau insistență; pauze logice și psihologice; tonalitate.

Discursul clasic cuprinde:

I. *Exordiul (introducerea prin care se atrage simpatia/atenția auditoriului);*
II. *Propunerea (punctarea părților subiectului ce va fi discutat);*
III. *Narațiunea (expunerea faptelor);*
IV. *Confirmarea (argumentarea celor expuse);*
V. *Respingerea (preîntâmpinarea eventualelor obiecții);*
VI. *Peroarația (concluzia).*

În discursul modern, care este mai puțin formal, deosebit de importante rămân:

- Claritatea expresiei;
- Logica și gradarea argumentației;
- Eleganța limbajului.

© Editura Prut Internațional

Steve Jobs la Stanford, 2005

- De ce tip sunt argumentele și care este ordinea lor?
- Care este orientarea argumentării, deductivă sau inductivă?
- Care sunt operatorii specifici introducerii tezei și argumentelor?
- Care este tipul de scriitură, se realizează aceasta la persoana a III-a sau I?
- Care sunt modalitățile lexicale de certificare a afirmațiilor versus de exprimare a ezitării?
- Care este timpul verbal dominant?
- Există procedee specifice stilului oratoric?

4. În 2005, Steve Jobs a susținut un discurs impresionant în fața absolvenților de la Universitatea Stanford. Discursul a inclus trei povești din viața sa: *despre a conecta punctele*, *despre dragoste și pierderi* și *despre moarte*. Citește discursul *despre dragoste și pierderi*.

4.1. Identifică elemente ale discursului clasic și ale celui modern.

INTER-TEXT ▶

ARHI-TEXT

STRUCTURI LINGVISTICE

- **Indici ai subiectivității:**
  - ✓ În opinia mea
  - ✓ Părerea mea este că
  - ✓ Din punctul meu de vedere
- **Verbe de opinie:**
  - ✓ Eu cred că
  - ✓ Eu susțin că
  - ✓ Eu consider că
- **Verbe evaluative:**
  - ✓ Apreciez faptul că
  - ✓ Se poate estima că
  - ✓ Mi se pare că
- **Conectori care introduc argumentele:**
  - ✓ În primul rând
    În al doilea rând
  - ✓ Pe de o parte
    Pe de altă parte
- **Conectori din interiorul argumentelor:**
  - ✓ ***de analogie:*** și, de asemenea, adică, precum, ca și, ca și cum, asta amintește de, să ne amintim de;
  - ✓ ***de exemplificare sau de ilustrare:*** de exemplu, de pildă, anume, să luăm în considerare;
  - ✓ ***de explicare:*** adică, altfel spus, mă refer la, vreau să spun, de fapt;
  - ✓ ***de disjuncție:*** sau, fie, ori, exceptând, ceea ce exclude, spre deosebire;
  - ✓ ***de opoziție, de rezervă, de rectificare, de respingere:*** dar, or, totuși, cu toate acestea, în schimb, din contră, de fapt, în realitate, în timp ce, în loc să, nici, ceea ce contrazice, ceea ce interzice;
  - ✓ ***de concesie:*** chiar dacă, cu toate acestea, totuși, să admitem totuși, în ciuda;
  - ✓ ***de cauzalitate:*** pentru că, fiindcă, deoarece, căci, având în vedere, dat fiind că, din moment ce, de aceea;
  - ✓ ***de consecință:*** deci, în consecință, ca urmare, ceea ce implică, de unde decurge, ceea ce ne trimite la, de frica.
- **Conectori care introduc concluzia:** în concluzie, așadar, deci, în consecință.

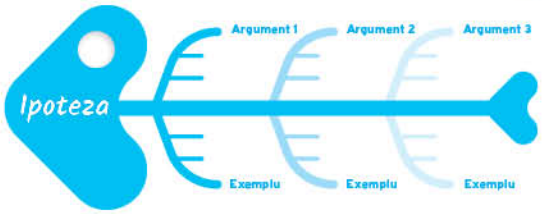
„Am avut noroc, am aflat devreme ce vreau să fac în viață. Am pornit Apple în garajul părinților mei când aveam 20 de ani. În zece ani, compania a crescut de la un garaj la o companie de două miliarde de dolari și 4.000 de angajați. De un an de zile lansasem Macintosh-ul, iar eu împlinisem 30 de ani. Apoi am fost concediat.

Cum poți fi concediat dintr-o companie pe care ai fondat-o? Păi, când Apple era în creștere, am angajat pe cineva foarte talentat să mă ajute și pentru un an treaba a mers bine. Apoi viziunea noastră despre viitor a luat-o pe căi diferite și astfel au apărut disensiunile. Când s-a întâmplat asta, comitetul i-a ținut partea, iar eu am fost dat afară. Munca unei vieți întregi era pierdută. Voiam să mă retrag undeva departe, însă ceva nu mă lăsa. Încă îmi plăcea ce fac, îmi plăcea munca mea. Am fost respins, dar încă iubeam. Așa că am decis să încep din nou de la zero. Atunci nu am înțeles, dar acum știu că a fi dat afară a fost cel mai bun lucru pentru mine. Greutatea de a fi o persoană de succes a fost înlocuită de ușurința de a fi începător din nou, mai puțin sigur pe lucrurile din jurul meu. Am intrat în cea mai creativă perioadă din viața mea.

În următorii cinci ani am întemeiat compania NeXT și compania Pixar. Am cunoscut-o pe Laurene, care a devenit soția mea. Am creat primul film animat pe computer și am ajuns cel mai de succes studio de animație din lume. Apple a cumpărat NeXT, iar tehnologia pe care o dezvoltăm la NeXT este la baza companiei Apple astăzi. M-am întors la Apple, iar Laurene și cu mine avem o familie minunată împreună. Nimic din astea nu s-ar fi putut întâmpla dacă nu eram dat afară de la Apple. A fost un medicament foarte amar, dar pacientul avea nevoie de el. Nu îți pierde credința! Sunt sigur că singurul lucru care m-a făcut să merg mai departe a fost dragostea pentru ceea ce făceam.

Trebuie să descoperi ce iubești. Asta e valabil și în muncă, și cu oamenii. Munca va ocupa o mare parte din viața ta și singurul fel de a fi cu adevărat satisfăcut este să ai realizări frumoase. Și nu poți avea realizări frumoase decât dacă IUBEȘTI ceea ce faci. Dacă nu ai găsit încă, continuă să cauți. Nu te mulțumi cu puțin. Așa cum se întâmplă cu toate problemele ce țin de suflet, vei ști când vei găsi. Iar pe măsură ce anii trec, totul va deveni mai frumos. Să nu uiți doar: nu te mulțumi cu puțin!"

Proiect de grup

5. Realizați în echipe un text argumentativ pe baza unei problematici discutate în lecțiile precedente.

5.1. Reprezentați logica ideilor din cadrul textului argumentativ completând, în caiet, un organizator grafic asemănător celui alăturat.

5.2. Prezentați textul argumentativ în fața clasei.

5.3. Evaluați discursurile colegilor pe baza grilei următoare.

Nr.	Repere	Da	Parțial	Nu
1	Au formulat o opinie față de problematica pusă în discuție?			
2	Au enunțat două argumente adecvate opiniei formulate?			
3	Au dezvoltat corespunzător fiecare dintre cele două argumente enunțate?			
4	Au valorificat experiența culturală în dezvoltarea unui argument?			
5	S-au raportat la experiența personală sau culturală în dezvoltarea unui argument?			
6	Au formulat o concluzie pertinentă?			
7	Au utilizat corect conectorii în argumentare?			
8	Au respectat normele limbii literare?			

UNITATEA II

LITERATURA ROMÂNĂ – FENOMEN ÎN EVOLUȚIE

Viitorul literaturii sunt convins că va coincide cu viitorul omului...
Nichita Stănescu

1 MITURILE – RESURSE FUNDAMENTALE ALE LITERATURII. MITURI ROMÂNEȘTI RELEVANTE

AVAN-TEXT

1. **Analizați aceste mărci din diverse industrii: ce au în comun?**

1.1. Actualizați miturile.

1.2. Numiți eroi de mituri pe care îi regăsiți în jocurile video, în filmele de animație sau artistice.

1.3. Cum credeți, de ce omul a inventat miturile și de ce astăzi le dă o nouă viață prin raportarea acestor simboluri la diferite produse media sau mărci comerciale?

POMUL VIEȚII – simbol străvechi, precreștin, care semnifică viața continuă și ciclicitatea, tinerețea veșnică și viața fără de moarte. De asemenea, este un simbol creștin, reprezentând legătura dintre cer și pământ.

Brandul de țară „Pomul Vieții”, lansat în anul 2018

2. **Amintiți-vă ce ați învățat în gimnaziu despre mitologia românească.**

2.1. Cercetați pe site-ul https://pomulvietii.md/ și aflați ce simboluri mitice include brandul de țară „Pomul Vieții”.

META-TEXT

„Considerat «poveste sacră» în comunitatea de tip arhaic, mitul a fost preluat sub alte forme de comunitățile mai evoluate. Satul românesc a păstrat elemente mitice în creația lui folclorică, desprinzându-le din contextul ritualic inițial și desacralizându-le. Mitul supraviețuiește în basme, legende sau balade. Mai târziu, G. Călinescu vorbește despre patru mituri fundamentale ale spiritualității românești: mitul *Traian și Dochia*, mitul mioritic, povestea Meșterului Manole, mitul Zburătorului, care funcționează ca niște arhetipuri în structura de profunzime a marilor opere.”

(Aliona Grati)

ARHI-TEXT

Mircea Eliade

ASPECTE ALE MITULUI
ÎNCERCARE DE A DA O DEFINIȚIE MITULUI

„Ar fi greu să dăm mitului o definiție care să fie acceptată de toți savanții și care să fie în același timp accesibilă nespecialiștilor. De altminteri, este oare măcar posibil să găsim o *singură* definiție susceptibilă să îmbrățișeze toate tipurile și toate funcțiunile mitului, în toate societățile arhaice și tradiționale? Mitul este o realitate culturală extrem de complexă care poate fi abordată și interpretată în perspective multiple și complementare.

Întrucât mă privește, definiția care mi se pare cea mai puțin imperfectă, dat fiind că este cea mai largă, e următoarea: mitul este o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E, așadar, întotdeauna povestea unei «faceri»: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început *să fie*. Mitul nu vorbește decât despre ceea ce s-a întâmplat *realmente*, despre ceea ce s-a întâmplat pe deplin. Personajele miturilor sunt ființe supranaturale. Ele sunt cunoscute mai ales prin ceea ce au făcut în timpul prestigios al «începuturilor». Miturile revelează, așadar, activitatea lor creatoare și dezvăluie sacralitatea (sau numai caracterul «supranatural») operelor lor. În fond, miturile descriu diversele și uneori dramaticele izbucniri în lume ale sacrului (sau ale supranaturalului). Tocmai această izbucnire a sacrului fundamentează cu adevărat lumea și o face așa cum arată azi. Mai mult încă: tocmai în urma intervențiilor ființelor supranaturale este omul ceea ce e azi, o ființă muritoare, sexuată și culturală.

[...] mitul este considerat drept o istorie sacră, așadar o «istorie adevărată», dat fiind că se referă întotdeauna la realități. Mitul cosmogonic e «adevărat», deoarece existența lumii stă mărturie în această privință; mitul referitor la originea morții este de asemeni «adevărat», deoarece faptul că omul e muritor îl dovedește; și așa mai departe.

Din faptul că mitul povestește așa-zisele *gesta* ale ființelor supranaturale și manifestarea puterilor lor sacre, el devine modelul exemplar al tuturor activităților omenești semnificative. [...]

Într-adevăr, miturile descriu nu numai originea lumii, a animalelor, a plantelor și a omului, ci și toate evenimentele primordiale în urma cărora omul a devenit ceea ce e azi, adică o ființă muritoare, sexuată, organizată în societăți, nevoită să muncească și muncind potrivit anumitor reguli. Dacă lumea *există*, dacă omul *există*, lucrul se explică prin aceea că ființele supranaturale au desfășurat o activitate creatoare «în vremea începuturilor»."

DICȚIONAR DE TERMENI

MIT (din greacă *mȳthos* – „relatare", „povestire", „cuvânt", „discurs") este o narațiune sacră despre zei, eroi și diverse ființe supranaturale. Miturile pot avea diferite subiecte care explică originea lumii (cosmogonia), a zeilor (teogonia), a ființelor umane (antropogonia) și interacțiunea dintre oameni.

3. **Observă în ce timp este plasată acțiunea mitului. Care este relația dintre acest timp și etapele evoluției umane?**
4. **Comentează afirmația lui Mircea Eliade: „[...] mitul este considerat drept o istorie sacră".**
5. **Explică de ce mitul „devine modelul exemplar al tuturor activităților omenești semnificative".**
   5.1. Propune exemple de situații de viață în care comportamentul omului contemporan preia un model mitic.

6. Citește blocul de texte pentru a descoperi semnificația bradului în mitologia românească.

Textul A

Lăzile de zestre, furcile de tors, botele ciobănești sunt doar câteva din obiectele inventarului casnic țărănesc care în decorația lor cuprind semne și simboluri cu semnificații deosebite.

Unul din aceste „semne" este și bradul, cel care, de la o simplă reprezentare grafică, realizată cu scopul obținerii unui decorativism desăvârșit, devine „simbol". [...]

În mitologia noastră bradul este arbore sfânt, îl însoțește pe om de la naștere până la moarte. Rămâne veșnic verde, iar regenerarea lui e aproape insesizabilă. El este arbore central care prin puterea sa acoperă întreaga gândire de la cosmos până la om, de la lumea imperceptibilă până la lumea palpabilă, devenind arborele central, scară a universului. În mitologia noastră populară pe această scară a universului coboară divinitatea, o idee pe care o vom găsi reluată în colinde. Bradul va putea fi conceput ca o scară a universului, dar și arbore al vieții, al nemuririi, exprimând ciclul morții și al renașterii [...].

Pentru civilizația noastră arhaică, arborele reprezentativ, bradul, rămâne simbol al civilizației lemnului, creată în umbra pădurilor. O civilizație care, datorită materialului ales, pare perisabilă, dar devine veșnică prin temele celebre pe care le abordează, adaptându-le matricii sale sufletești.

Simbolul arborelui va dobândi la noi sensuri polivalente, putând fi arbore al vieții, arbore cosmologic, arbore al înțelepciunii, dar cu un specific aparte pentru noi. [...]

Astfel în arta noastră populară acest simbol biologic devine „motiv" decorativ. De la simpla reprezentare ideografică a semnului, evolutiv se ajunge la simbol, care apoi devine „motiv", în arta noastră populară [...] și o reprezentare filosofică. Uneori, simbolurile acestea, poate chiar primitive, au o funcție metafizică și cosmologică.

Bradul îl însoțește pe omul satului tradițional românesc, bradul este la cununie, la moarte, pus la căpătâiul celui care se „petrece" din această lume; omul moare, este îngropat, iar sufletul, pe scara imaginară, urcă la cer pentru ca apoi să reînvie asemenea vegetației.

Niciodată arta populară românească nu a fost concepută ca fiind despărțită de existență, de formele reale, izvorând toate acestea din echilibrul umanismului românesc.

(Doina David, *Bradul și simbolistica sa în arta populară românească*)

Textul B

BALADA BRADULUI

– Bradule, măi bradule,
Ce te clatini, bradule?
– Nu mă clatin fără vânt,
Ci mă clatin din pământ,
Că vin slujbași de la țară,
Cu săcuri și cu topoară
Să mă taie aschioară,
Să mă suie-n cele cară,
Să mă ducă jos la țară,
Să mă facă pivnicioară,
Pivnicioara domnilor –
Pedeapsa voinicilor.
– Bradule, voinicule,
Nu te da, viteazule,
Nu te da și nu te duce
Până eu nu oi ajunge,
Că mă duc până în sară
La voinicii de la țară,
Să le spun că mâine-n zori
Să-și ia drumul codrilor,
Că domnii s-o sfătuit
Să se puie la pândit
Și la tăți pe tăți să-i prindă,
Și-n pivnicioară să-i închidă [...]
– Du-te, voinicule, în sat,
Că eu fac dup-al tău sfat,
Cu toporul când or da,
Peste ei m-oi răsturna,
Și de m-ajuta și vântul
Îi fac una cu pământul. [...]

ARHI-TEXT

Mitologia cuprinde totalitatea povestirilor despre credințele unui popor referitoare la originea universului și a fenomenelor naturii, la zei și la eroi legendari etc. Mitologia românească are elemente comune cu alte mitologii, dar și elemente specifice, precum: Făt-Frumos, Ileana Cosânzeana, balaurii, Muma-Pădurii, Pasărea Măiastră, ritualurile legate de Crăciun, de Dragobete, paparudele, calo-ianul etc.

Mioriţa

Meșterul Manole

7. **Completează un organizator grafic cu ideile din textul A.**

7.1. Ce argumente poți aduce pentru a susține ideea că Pomul Vieții poate fi bradul?

7.2. Cum crezi, de ce oamenii arhaici l-au numit „pom", și nu „copac"?

8. **Identifică în textul baladei semnificațiile motivului bradului prezentate în textul A.**

9. **Discutați, în plen, despre rolul pe care îl are bradul în viața voinicului (în baladă – eul liric), raportându-vă la:**

- dialog;
- adresarea retorică;
- epitetele personificatoare.

10. **Amintește-ți care poezie eminesciană are incipitul textului asemănător cu această baladă. Cum argumentezi această relație de intertextualitate?**

11. **Prin specificul său, bradul este un arbore simbolic nu doar la români; tradiția de a-l împodobi de Crăciun vine de la germani. Informează-te despre tradițiile și obiceiurile din localitatea ta în cadrul cărora se folosește bradul/ramura de brad.**

12. **Citește lista cu nume de personaje din mitologia românească de la p. 40 și informează-te din variate surse media despre acestea.**

12.1. Realizează, împreună cu colegii de clasă, un minidicționar de mitologie românească.

13. **Citește cu atenție citatul scris de G. Călinescu, criticul literar care a definit cele patru mituri fundamentale.**

13.1. Completează organizatorul grafic în care vei nota miturile, caracteristicile/semnificația acestora.

„S-au creat astfel niște mituri, dintre care patru au fost și sunt încă hrănite cu o frecvență crescândă, constituind punctele de plecare mitologice ale oricărui scriitor național. Un străin care nu le-ar cunoaște ar pierde mult din semnificația poeziei noastre moderne.

Întâiul mit e *Traian și Dochia*, simbolizând constituirea însăși a poporului român. El a încântat pe romanticii noștri în frunte cu Asachi, care e primul getizant. [...]

Al doilea mit, cu ecoul cel mai larg, e *Mioriţa*, cu punctul de plecare în cântecul bătrânesc publicat de V. Alecsandri. Proporțiile mitului au crescut în vremea din urmă până într-atâta încât s-au făcut comparări cu *Divina Comedie* și mulți îl socotesc ca momentul inițial al oricărei culturi autohtone. Aici e simbolizată existența pastorală a poporului român și chiar unitatea lui în mijlocul real al țării reprezentat de lanțul carpatin. [...]

Mitul *Meșterului Manole* (*Mănăstirea Argeșului*, din culegerea lui V. Alecsandri) are mereu o iradiațiune puternică. Tema, ca întotdeauna în astfel de împrejurări, e de o circulație mai

Dochia și Traian

Zburătorul

PERSONAJE DIN MITOLOGIA ROMÂNEASCĂ

Blajinii
Căpcăunul
Drăgaica
Făt-Frumos
Ielele
Ileana Cosânzeana
Joimărița
Muma-Pădurii
Paparuda
Pricoliciul
Sânzienele
Sfarmă-Piatră
Statu-Palmă-Barbă-Cot
Strâmbă-Lemne
Ursitoarele
Vârcolacul
Zânele
Zburătorul
Zmeul-Zmeilor
Zorilă-Zori-de-Zi

largă decât solul țării, însă versiunea română este originală și autohtonizată, întrucât se leagă de vestita biserică de la Curtea-de-Argeș, a lui Neagoe, devenită astfel pentru literatura noastră un fel de mic Notre-Dame-de-Paris. Legenda vorbește, ce-i drept, de Negru-vodă, fără a stărui asupra identității mănăstirii, însă tradiția s-a oprit asupra celui mai vestit monument al locului. Este fără importanță că legenda se găsește la popoarele înconjurătoare, mai ales că cu greu se poate dovedi de unde a pornit. El n-a devenit mit decât la noi, și prin mit se înțelege o ficțiune ermetică, un simbol al unei idei generale. O astfel de ridicare la valoarea de mit este proprie literaturii române. [...]

De astă dată avem de a face cu un mit estetic și ca atare a fost dezvoltat. El simbolizează condițiile creațiunii umane, încorporarea ființei individuale în opera de artă. În moartea meșterului și în indiferența voievodului pentru ființa lui concretă s-a putut vedea un simbol al obiectivității absolute a artei. Multitudinea primește opera ca fenomenalitate independentă și ignorează pe artist.

Al patrulea mit este erotic. *Sburătorul* [...] este un demon frumos, un Eros adolescent, care dă fetelor pubere turburările și tânjirile întâiei iubiri. Începând cu I. Eliade Rădulescu, nu este liric român care să nu fi reluat mitul în diferite chipuri. Unii au crezut că trebuie să ducă aceste spre o sursă romantică, ceea ce este fals, fiindcă unii din poeți nici măcar n-aveau noțiunea temei occidentale. Singura notă romantică este întemeierea pe tradiții populare. Neavând o literatură de analiză a dragostei, a fost normal ca poeții români să se coboare la momentul primitiv, la mitul invaziunii instinctului erotic la fete. Caracteristic în toate aceste compuneri e totala iraționalitate a crizei.

Aceste patru mituri înfățișează patru probleme fundamentale: nașterea poporului român, situația cosmică a omului, problema creației (și am putea zice în termenii moderni, a culturii) și sexualitatea."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*)

14. Documentează-te despre următoarele lucrări și completează organizatorul grafic cu titlurile textelor care reiau miturile fundamentale: *Dochia și Traian* de Gheorghe Asachi, *Fântâna lacrimilor* de Valeriu Anania, *Meșterul Manole* de Lucian Blaga, *Meșterul* de Adrian Maniu, *Meșterul Manole* de Octavian Goga, *Meșterul Manole* de Valeriu Anania, *Jertfa care creează* de Ion Luca, *Baltagul* de Mihail Sadoveanu, *Miorița* de Valeriu Anania, *Tânguire de mior* de Mircea Nedelciu, *Buna Vestire* de Tudor Arghezi, *Zburătorul* de Cezar Bolliac.

META-TEXT

„Definițiile mitului atrag atenția, în primul rând, asupra faptului că reprezintă o formă a culturii spirituale, specifică societății primitive, incluzând o reprezentare generalizată a realității și o încercare de explicare a ei. Această formă culturală, în mod obișnuit, împrumută aspectul unei narațiuni populate de ființe și întâmplări fabuloase, simbolizând forțe, fenomene și procese naturale sau sociale. În funcție de tema narațiunii, putem distinge miturile cosmogonice, care povestesc cum a apărut lumea, miturile escatologice, imaginând un sfârșit al lumii, miturile etiologice, care se referă la originea unor fenomene, obiceiuri, instituții etc."

(Silviu Angelescu, *Mitul și literatura*)

Dochia și Traian

de Gheorghe Asachi

Sub muntele Pion, în Moldova

I

Între Piatra Detunată
Și-al Sahastrului Picior,
Vezi o stâncă ce-a fost fată
De un mare domnitor.
Acolo de rea furtună
E lăcașul cel cumplit,
Unde vulturul răsună
Al său cântec amorțit.
Acea doamnă e Dochia,
Zece oi, a ei popor,
Ea domnează-n vizunie
Peste turme și păstori.

II

La frumusețe și la minte
Nicio giună-i samana,
Vrednică de-a ei părinte;
De Decebal, ea era.
Dar când Dacia-au împilat-o
Fiul Romei cel mărit,
Pre cel care-ar fi scapat-o,
De-a iubi a giuruit.
Traian vede astă zână;
Deși e învingător,
Frumuseței ei se-nchină,
Se subgiugă de amor.

III

Împăratu-n van cată
Pe Dochia-mblânzi;
Văzând patria ferecată,
Ea se-ndeamnă a fugi.

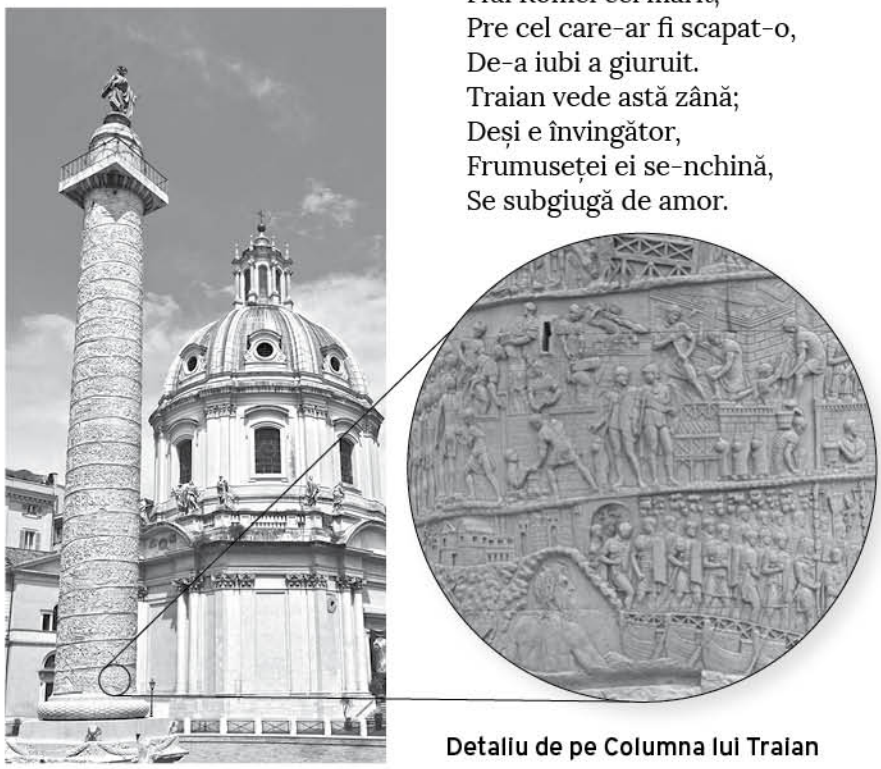
Prin a codrului potică
Ea ascunde al ei trai,
Acea doamnă tinerică
Turma paște peste plai.
A ei haină aurită
O preface în șăiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Schiptru-i este un toiag.

IV

Traian vine-n astă țară,
Și de-a birui deprins
Spre Dochia cea fugară
Acum mâna a întins.
Atunci ea, cu grai fierbinte,
„Zamolxis, o, zeu, striga,
Te giur pe al meu părinte,
Astăzi rog nu mă lăsa!"
Când întinde a sa mână
Ca s-o strângă-n braț Traian,
De-al ei zeu scutita zână
Se preface-n bolovan.

V

El pietroasa ei icoană
Nu-ncetează a iubi,
Pre ea pune-a sa coroană
Nici se poate despărți.
Acea piatră chiar vioaie
De-aburi coperă-a ei sân,
Din al ei plâns naște ploaie,
Tunet din al ei suspin.
O ursit-o priveghează,
Și Dochia deseori
Peste nouri luminează
Ca o stea peste păstori.

Detaliu de pe Columna lui Traian

ARHI-TEXT

Există mai multe variante ale legendei *Traian și Dochia*. În balada cultă scrisă de Gheorghe Asachi, păstorița Dochia era fiica lui Decebal. Fiind urmărită de împăratul Traian, care se îndrăgostise de ea, Dochia se refugiază în munți. Aceasta l-a invocat pe Zamolxe – zeul suprem al geto-dacilor – pentru a o salva transformând-o în stană de piatră împreună cu oițele sale. Astfel, în mod simbolic, Dochia a rămas pentru totdeauna în patria sa. Geografic se crede că această stâncă ar fi localizată în apropierea muntelui Ceahlău.

Legenda *Traian și Dochia* este încadrată de către George Călinescu în cele patru mituri fundamentale, fiind considerată mitul etnogenezei, întrucât explică, într-o manieră mitică, procesul de formare a poporului român. Mitul reflectă întâlnirea celor două civilizații, iar prin imaginea eroică a Dochiei se sugerează refuzul asimilării și stoicismul geto-dacilor. Inspirat de acest subiect, Mihai Eminescu va scrie drama *Decebal*.

15. **Rezumă, într-un enunț, despre ce este vorba în baladă.**

16. **Observă în câte părți este divizat textul.**

16.1. Selectează un cuvânt-cheie pentru fiecare parte și formulează câte o idee.

17. **Selectează din text secvențele care ilustrează simbolic cele două civilizații.**

Dochia, simbol al rezistenței geto-dacilor	Traian, simbol al civilizației romane
.....	.....

18. **Optează pentru una dintre explicațiile cu privire la motivul metamorfozei, al transformării Dochiei în stâncă.**

- Dorința de libertate;
- Refuzul de a se supune cuceritorilor;
- Expresie a suferinței supreme;
- O formă de salvare;
- O formă de sacrificiu.

19. **Pornind de la ideea că Dochia caută refugiu din calea cotropitorilor în munți, comentează, în șapte-zece rânduri, semnificația acestui gest, referindu-te la simbolul muntelui ca expresie a naturii protectoare, dar și ca sugestie a ideii de rezistență a dacilor.**

20. **Dezvoltă, într-un text argumentativ de 15 rânduri, dimensiunea identitară a textului, explicând rolul pe care l-a avut legenda despre Traian și Dochia, în diversele sale formate, inclusiv al baladei culte scrise de Gheorghe Asachi, în popularizarea ideii cu referire la etnogeneza poporului român.**

PROIECT

- **Unele personaje-zeități din mitologia românească au devenit surse de inspirație pentru numeroși artiști. Informează-te cu privire la acest aspect și creează un poster digital (Canva, film) pe care să-l prezinți colegilor.**
- **În acest scop, ascultă piesele muzicale prezentate mai jos și fă conexiunea dintre textele acestora și zeitatea evocată.**
  - În anul 2017, interpreta Iulia Panici (*Via Dacă*) înregistrează piesa *Paparuda*.
  - În anul 2019, trupa *Zdob și Zdub* și interpreta Irina Rimes scot piesa *Sânziene*, inspirată de ritualul de divinație în noaptea de Sânziene.
  - În anul 2019, interpreta Iulia Panici lansează piesa *Dincolo de zori*, în care o invocă pe Zâna-Zorilor-Roua-Florilor.
  - În anul 2022, Irina Rimes și Surorile Osoianu au interpretat, în cadrul Festivalului UNTOLD, piesa *Ielele*, care are la bază un descântec vechi.
  - În anul 2023, interpretul Pasha Parfeni a reprezentat Republica Moldova la Eurovision cu piesa *Soarele și Luna*, care ilustrează ideea unei nunți cosmice.

MITURILE FUNDAMENTALE ROMÂNEȘTI

Miorița

versiune culeasă de Alecu Russo

AVAN-TEXT

1. **Audiază balada *Miorița* în interpretarea Surorilor Osoianu accesând** https://www.youtube.com/watch?v=R-GpNc0B1wA&ab_channel=SurorileOsoianuOfficial
   1.1. Împărtășește emoțiile trăite: ce ai vizualizat și ce ai simțit în timpul audiției.
2. **Amintește-ți subiectul baladei *Miorița*.**
3. **Citește în oglindă cele două secvențe de text folcloric și observă similitudinile.**

MIORIȚA

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați,
Și câini mai bărbați,
Dar cea mioriță,
Cu lână plăviță,
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.

OAIA NĂZDRĂVANĂ

La Picior-de-Munte,
pe dealuri mărunte,
prin plaiuri tăcute,
de vânturi bătute,
urcă și scoboară
și drumuri măsoară
trei turme de oi,
de oi tot țigăi,
cu harnici dulăi,
ș-un mândru cioban,
tânăr moldovean,
cu trei dorojani,
feciori de mocani.

Sub poale de munte,
pe dealuri mărunte,
prin crânguri tăcute,
apa-i răcoroasă,
frunza e umbroasă
și iarba pletoasă;
apa de băut,
frunza de șezut,
iarba de păscut.

META-TEXT

„Fără *Miorița* noi n-am fi fost niciodată poeți. Ne-ar fi lipsit această dimensiune fundamentală. *Miorița* este școala tristeții naționale. Matricea. Matca. Regina.

Sunetul ei e sunetul țâței alăptând; veghea ei este veghea celui care-și apără plodul."

(Nichita Stănescu, *Miorița*, în *Carte de recitire*, București: Cartea Românească, 1972)

Miorița, ilustrație de Eudochia Zavtur (fragment)

4. Restabilește ordinea motivelor literare în balada *Miorița*.

4.1. Ilustrează prin versuri potrivite motivele baladei.

○ Testamentul	1 Transhumanța	○ Nunta alegorică
○ Animalul oracular	○ Măicuța bătrână	○ Complotul

4.2. Comentează semnificația unui motiv la alegere, arătând posibile relații intertextuale cu alte texte literare unde este prezent acest motiv.

5. Selectează una dintre posibilele interpretări pentru metafora din primele versuri ale baladei:

- Spațiu mitic, sacru;
- Un loc sigur;
- Un loc ascuns;
- Un portal sau un loc de trecere spre cealaltă lume;
- Un loc de o frumusețe deosebită.

5.1. Compară varianta „La Picior-de-Munte" din *Oaia năzdrăvană* cu cea din *Miorița* – „Pe-un picior de plai", referindu-te la sugestia fiecărei în parte, inclusiv în raport cu motivul transhumanței.

6. Argumentează de ce textul este o baladă, exemplificând prin caracteristici specifice: lirice, epice și dramatice.

7. Comparați, lucrând în perechi, portretul ciobănașului cu cel al eroului clasic din basmele românești – Făt-Frumos.

7.1. Analizați specificul figurilor de stil cu care se creionează portretul ciobănașului.

7.2. Expuneți-vă opinia asupra efectului obținut anume prin înșiruirea acestor elemente-simbol ale vieții și morții: laptele, grâul, corbul, mura.

8. Adoptă o poziție față de atitudinea calmă și senină cu care ciobanul acceptă ideea morții iminente.

8.1. Optează pentru una dintre versiuni și explică de ce crezi că autorul anonim a ales alegoria nunții pentru a sugera ideea morții:

- Ciobănașul a fost privat de dreptul de a fi mire, trecând direct de la naștere la moarte, iar această nuntă ar fi fost o formă de compensare;
- Nunta accentuează obiceiul străvechi românesc de a îmbrăca tinerii și tinerele care au murit și nu au apucat să se căsătorească în haine de mire și mireasă, pentru ca această nuntă să se împlinească în ceruri;
- Nunta accentuează și mai mult tragismul situației și al destinului frânt;
- Nunta simbolizează continuarea vieții dincolo de moarte;
- Altă viziune.

ARHI-TEXT

Balada *Miorița* a fost culeasă de Alecu Russo în munții Vrancea, de la un lăutar mocan din zona Soveja. Refugiat la Paris, în urma Revoluției de la 1848, Vasile Alecsandri o va trimite pentru publicare în ziarul *Bucovina*. În anul 1852, balada a fost publicată în volumul *Poezii populare ale românilor*. Transmisă pe cale orală, balada are peste 1.000 de variante, fiind tradusă în mai multe limbi de circulație internațională.

9. Citește fragmentul *„Moriția” în Elveția* de Lucian Blaga și răspunde la următoarele întrebări:

- Când și unde a avut loc conferința la care a participat poetul Lucian Blaga?
- Ce texte populare românești au fost discutate?
- Ce sentimente a trăit Lucian Blaga?

„Ea n-are surori în alte graiuri, cu atât mai puțin vreo soră în țara ghețarilor. Vrem să vorbim despre chiar *Moriția* românească în Elveția...

Am avut norocul să asist personal la ședința închinată poeziei noastre populare de Societatea etnografică elvețiană.

Efectul conferinței și lecturilor d-lui Hauswirth a fost copleșitor. Între bucățile citite figurau *Moriția*, legenda *Soarele și luna*, balada *Toma Alimoș*, un descântec împotriva ielelor și o serie întreagă de cântece scurte. Ca român, subsemnatul, am avut o bucurie dintre cele mai rare urmărind discuțiile ce au urmat conferinței.

Adâncimea «orfică» a concepției despre moarte ca «a lumii mireasă» a impresionat îndeosebi auditoriul [...], profunzimea și rezonanțele sentimentului cosmic, cu totul aparte ce se desprinde din această poezie «mult superioară tuturor literaturilor populare europene pe care au avut prilejul să le cunoască» [...], motivele acestei poezii atât de variate și totuși atât de unitare ca stil, trebuie să aibă o vechime considerabilă precum se poate deduce din amestecul cu totul ciudat al elementului păgân cu cel creștin (*Soarele și luna*) sau chiar sentimentul morții exprimat în *Moriția*, căruia i-ar putea găsi o analogie doar în apetitul morții la traci.”

(Lucian Blaga, *„Moriția” în Elveția*, în *Drumul nou*, anul I, nr. 13, 1931)

10. Selectează din textul baladei secvențe care reflectă observațiile conferențiarilor:

Reflecții despre baladă	Secvențe ilustrative
Adâncimea „orfică” a concepției despre moarte ca „a lumii mireasă”	
Profunzimea și rezonanțele sentimentului cosmic	
Amestecul cu totul ciudat al elementului păgân cu cel creștin	
Sentimentul morții	

INTER-TEXT ▶

DICȚIONAR DE TERMENI

ORFISM – a fost un curent spiritual distinct, apărut în jurul cultului lui Orfeu, un erou mitic din Grecia antică, considerat un poet, muzician și profet, care aducea o viziune specifică asupra vieții și morții – credința în reîncarnarea și purificarea sufletului, precum și eliberarea de ciclul vieții și morții prin ritualuri speciale și cunoaștere sacră.

11. Demonstrează, într-un text argumentativ, de ce *Moriția* este mitul fundamental românesc care reflectă viziunea românului despre moarte, pornind de la afirmația: „Dar prezența morții nu este, aici, negativă. Moartea din *Moriția* este o calmă reîntoarcere «lângă ai săi»”.

12. Balada *Moriția* nu are un deznodământ. Citește *Moriția* lui N. Labiș – o încercare a poetului de a oferi o continuare *Mioriței*.

12.1. Observă relațiile de intertextualitate cu textul popular.

12.2. Argumentează cui se adresează eul liric.

12.3. Explică dacă valoarea stilistică a figurilor de stil accentuează suferința mamei.

12.4. Comentează motivele muțeniei și tăcerii din finalul textului.

Nicolae Labiș

- S-a născut la 2 decembrie 1935, în Poiana Mărului, comuna Mălini, jud. Baia (în prezent, jud. Suceava), România. A decedat la 22 decembrie 1956, la București, la vârsta de 21 de ani, în urma unui accident de tramvai.
- În 1956 a publicat plachetele *Primele iubiri* și *Puiul de cerb*.
- Postum, în 1958, a apărut placheta *Lupta cu inerția*.

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Zbuciumat se plânge fluierul de fag.
Inima mi-o strânge și-mi pătrunde-n sânge
Acest cântec dureros și drag.

Stelele făclii, păsărele mii,
Jalea își descântă-n fluierul de os...
Tainic își frământă cadențarea sfântă
Acest cântec trist și luminos.

Se îngână lin liniști în arin,
Tremură la stână fluierul de soc.
Măicuță bătrână cu brâul de lână,
Ce mai cați bătutul de noroc?

Brâul tău din copcii s-a desprins – târzii,
Pașii ți-i înseamnă pe cărări cu lună...
Pentru ce și astăzi lăcrimezi și vii
Când la stână fluierele sună?

El, cu ochi ca mura, tras ca prin inel,
El, cu plete negre-n vânturi scuturate,
N-are să mai poată mândrul ciobănel
Înaintea ta să se arate...

Ochilor tăi tulburi pentru veci li-i dat
Legănat pe triluri, palid, să îl vadă,
Pașilor să-l cate pentru veci li-i dat
În pădurea lungă de baladă...

Ostenești... O clipă numai să te-oprești.
Odihnește-ți ochii în afund de zare...
Vai, pe zare-s nouri – turmele cerești –
Și-auzi glasul tragicei mioare...

De ce fugi pe câmpuri, după ce chemări?
Despletit ți-i părul – albă vâlvătaie...
Vezi, de vânturi dusă, s-a topit sub zări
Miorița laie, bucălaie...

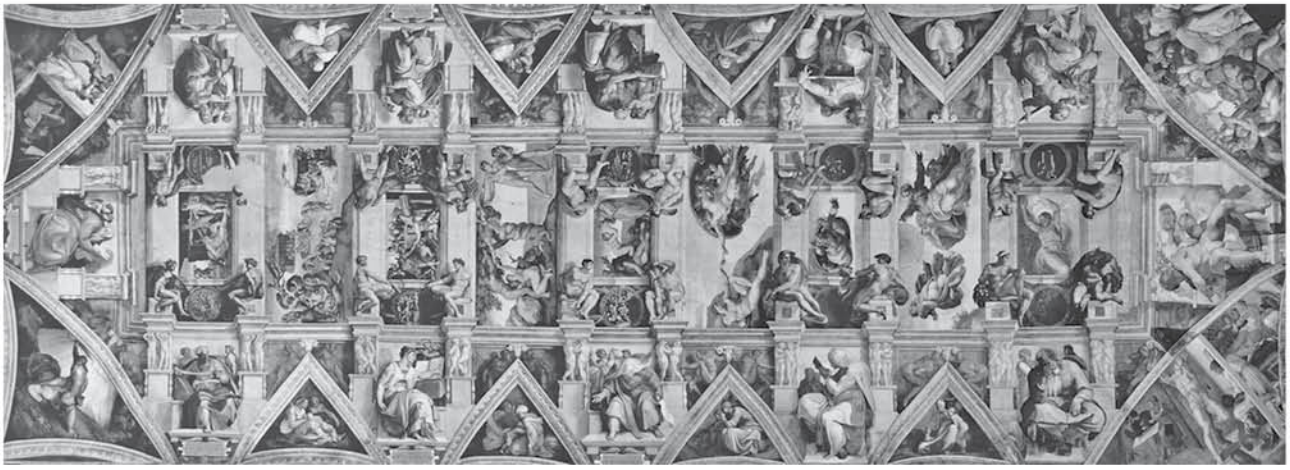
***

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Stau câteodată împietrit și mut
Să-nțeleg o clipă neînțelesul grai
Plin de jalea unui veac trecut...

MITURILE FUNDAMENTALE ROMÂNEȘTI

Monastirea Argeșului

versiune culeasă de Vasile Alecsandri

AVAN-TEXT

1. **În imaginea de mai sus este prezentat tavanul Capelei Sixtine a palatului papal din Vatican. Frescele de pe tavan au fost pictate de Michelangelo, cel mai important artist al Renașterii italiene, care, timp de patru ani, aproape singur, a depus un efort istovitor, ce i-a afectat sănătatea fizică și cea mintală, pentru a termina lucrarea. Amintește-ți alte exemple din viață sau din literatură care evocă sacrificiul adus în numele unei cauze nobile.**

TEXT

I

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăși zece:
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Și de pomenire.
Iată, cum mergea
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaș
Din fluier doinaș,
Și cum îl vedea,
Domnul îi zicea:
„Mândre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumv-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
La loc de grindiș
La verde-aluniș?"
„Ba, doamne,-am văzut
Pe unde-am trecut

Negru-Vodă este fondatorul legendar al Țării Românești în 1290, cu capitala la Curtea de Argeș. Voievodul din balada *Monastirea Argeșului* este, de fapt, Neagoe Basarab, care, fiind domnitor, a construit mănăstirea în anii 1514-1517. Biserica de la Curtea de Argeș a fost ridicată pe locul ruinelor vechii Mitropolii a Țării Românești, ce fusese afectată de câteva cutremure. Găsind această biserică neîntărită și risipită, Neagoe Basarab a decis că locul merită resfințit prin înălțarea unui nou lăcaș sfânt.

Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Câinii, cum îl văd,
La el se repăd
Și latră-a pustiu
Și urlă-a morțiu."
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari,
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!"

II

Meșterii grăbea,
Sfările-ntindea,
Locul măsura,
Șanțuri largi săpa
Și mereu lucra,
Zidul ridica,
Dar orice lucra,
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucra în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară
Ziua pân-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi surioară
Care s-a ivi
Mâini în zori de zi,
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroiți

Catedrala Curtea de Argeș înainte de restaurarea din 1875-1886

Ca să isprăviți
Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să giurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm.
Ș-orice soțioară,
Orice surioară
Mâini în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!"

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi
Ș-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale!"
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și umflă șiroaie.
Dar oricât cădea,
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
„Suflă, Doamne,-un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă devale!"
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt,
Un vânt pe pământ,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia,
Și, amar de ea,
Iată c-agiungea!

IV

Meșterii cei mari,
Calfe și zidari
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
„Stai, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!"
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Agiungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!"
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare,
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge!"
Manole turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare,
Pân' la buzișoare,
Pân' la ochișori,
Încât, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea

Peste drum de mănăstire este o fântână care se numește „Fântâna lui Manole". Aceasta a fost construită abia în secolul XIX. Mai aproape de biserică a existat cândva un izvor, care apăruse, conform legendei, pe locul unde a căzut meșterul, însă acest izvor a secat și locul i s-a pierdut.

META-TEXT

„Deși gândul icaric, care derivă la origini tot dintr-o minte de arhitect (a lui Dedal, constructorul Labirintului din Cnossos), va fi fost tot al său, moartea lui Manole nu este aceeași cu a calfelor și meșterilor care se aruncă de pe acoperiș și pier, ca într-o viziune expresionistă, toți despicați în jurul mănăstirii. Durerea lui tipărită de glasul amintirii înăsprește momentele sfârșitului. Dar, aidoma celor iubiți de zei, el nu moare în chip comun, ci este supus unei metamorfoze, ajungând o magică substanță, apa unei fântâni, care va străjui, ca în mitul întreg al ctitoriei românești, capodopera lui. Răsplata creației și jertfei trăită în absolut este prezența eternă în preajma operei, ca a unui geniu tutelar, a constructorului. Cu partea lui de veșnicie dobândită nu numai din geniu și lucrare, ci și prin imolarea a ceea ce a avut mai scump, soția și copilul nenăscut, meșterul s-a inserat în altă ordine care scapă timpului și perisabilității."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Cuvânt-înainte la Meșterul Manole*, 1976)

Din zid că zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!"

V

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea,
Și astfel grăia:
„Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mâna pe piept,
De-aveți meșterie

Ca să-mi faceți mie
Altă monastire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă?"
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe grindiș,

Sus pe coperiș,
Vesel se mândrea
Ș-apoi răspundea:
„Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sunt
Pe acest pământ!
Află că noi știm
Oricând să zidim
Altă monastire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!"
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,

Apoi poruncea
Schelele să strice,
Scări să le ridice,
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească,
Ca să putrezească
Colo pe grindiș,
Sus pe coperiș.
Meșterii gândea
Și ei își făcea
Aripi zburătoare
De șindrili ușoare,
Apoi le-ntindea
Și-n văzduh sărea,
Dar pe loc cădea,
Și unde pica
Trupu-și despica.
Iar bietul Manole,
Meșterul Manole,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit,
Care greu gemea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge,
Viața mi se stinge!"
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochi i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Și de pe grindiș,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântână lină,
Cu apă puțină,
Cu apă sărată,
Cu lacrimi udată!

Turiștilor li se povestește că această „pecete” pe zidul bisericii din Mănăstirea Argeșului marchează locul unde a fost zidită Ana. În realitate, este o inscripție în memoria donației făcute de către doi frați negustori.

Icar este o figură mitologică, fiul lui Dedal, un inventator și arhitect genial, creatorul Labirintului din Creta, unde regele Minos ținea Minotaurul. Ca să nu divulge secretul Labirintului, Minos îi ținea captivi pe Dedal și pe fiul său. Dorind să evadeze, Icar a folosit aripile construite de Dedal, însă ceara de pe aripi s-a topit, iar el a căzut în mare, care astăzi este numită Marea Icariană, iar o insulă din apropiere a primit numele de Icaria. Zborul lui Icar simbolizează libertatea și dorința de a depăși condiția umană. Însă, în același timp, căderea lui Icar semnifică faptul că aspirațiile exagerate pot duce la dezastru. Povestea lui Icar este una simbolică, plină de semnificații legate de ambiție, de hybris (mândrie exagerată) și de pericolele depășirii limitelor umane.

***Căderea lui Icar*, pictură de Jacob Peter Gowy**

2. Selectează din text cuvintele ce reprezintă:
a) cronotopul baladei;
b) câmpul lexical „natură”/„stihii”;
c) câmpul lexical „creație”.

3. Scrie forma literară a cuvintelor:
- monastire;
- despoia;
- gios;
- agiungea.

3.1. Explică ce efect stilistic conferă textului acești termeni.
3.2. Expune-ți opinia: de ce în varianta culeasă de poetul Vasile Alecsandri aceștia se păstrează?

4. Potrivește motivul sau identifică versurile care ilustrează motivele prezentate:

Motivul	**Secvențe**
Visului	
	„Aripi zburătoare / De șindrili ușoare”
Jurământului	
	„Dar orice lucra / Noaptea se surpa”
Zidului părăsit	
	„Și se apuca / Zidul a zidi”
Femeii destinate zidirii	
	„Apoi poruncea / Schelele să strice”
Fântânii	

(motivul zidirii creatoare, motivul lui Icar/al zborului, motivul conflictului feudal, motivul surpării zidurilor)

4.1. Luând ca reper informațiile alăturate, comentează specificul motivului zborului și al căderii pentru eroii Icar și Manole.
4.2. De ce Negru-Vodă se teme că meșterii vor construi altă mănăstire, la fel de frumoasă sau superioară prin frumusețe?
4.3. Comentează, în 10-12 rânduri, semnificația motivului zborului în mitul grecesc și în balada populară *Monastirea Argeșului*.

Constructorii Mănăstirii Hurezi imortalizați în frescă (1693)

5. Enumeră lucrătorii implicați în construcția mănăstirii.

5.1. Consultă dicționarul pentru a afla cine sunt calfele.

5.2. Expune-ți opinia: dacă lăcașul s-ar construi azi, s-ar schimba lista lucrătorilor? Cum? De ce?

5.3. Analizează fresca *Constructorii Mănăstirii Hurezi*, realizată în anul 1693. Observă ce nume au aceștia și ce instrumente țin în mâini.

6. Recurgând la cunoștințele tale de mitologie universală, propune o explicație a faptului că lui Manole i se cere, în vis, să fie zidită doar o soție sau o soră a meșterilor, nu o mamă sau o fiică. De ce trebuie să fie o ființă de sex feminin?

7. Potrivește semnificațiile corespunzătoare:

MONASTIREA

simbol al creației durabile
simbol al învățăturii românești
înălțarea spirituală
centru cosmic
simbol al memoriei și al doliului

FÂNTÂNA

simbol al nemuririi, al vieții veșnice
axis mundi/axă a lumii
căderea în moarte

7.1. Comentează complementaritatea dintre aceste simboluri luând ca reper ideea că unul reprezintă înălțarea spirituală, iar celălalt – căderea și sacrificiul.

8. Argumentează semnificația „zidului părăsit" luând ca reper una dintre opțiuni:

- un loc malefic, necurat;
- un loc al haosului primordial;
- un loc care necesită purificarea prin creație;
- un loc benefic;
- un loc obișnuit.

9. Expune-ți opinia: care dintre trăsăturile propuse caracterizează cel mai mult protagonistul?

- Orgoliul personal
- Jertfa de sine
- Tăria de caracter
- Lașitatea
- Vocația pentru creație și frumos

10. Plasați în trei colțuri ale clasei inscripțiile: *De acord*; *Dezacord*; *Mă abțin*.

10.1. Adoptați o poziție argumentată față de următoarele aspecte:

- Meșterii au avut și alte soluții.
- Manole a manipulat-o pe Ana, transformând totul într-un joc.
- Jertfa Anei a fost inutilă.
- Manole a adus cea mai mare jertfă, sacrificând ce a avut mai scump.
- Creatorul adevărat trebuie să-și asume sacrificiul.

11. Documentează-te cu privire la reconstrucția lăcașelor de cult din Republica Moldova după anul 1990: care dintre acestea au fost renovate și din ce surse?

META-TEXT

„Superstițiile poporului în privirea zidirilor sunt multe. Așa, el crede că o zidire nu poate avea trăinicie dacă nu se îndeplinesc oarecare datini mistice, precum, de pildă, îngroparea umbrei unui om în temelie. Pietrarii au obicei a fura umbra cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie și a zidi apoi acea trestie în talpa zidirii. Omul cu umbra furată moare până în 40 de zile și devine stafie nevăzută și geniul întăritor al casei."

(Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*)

12. **Alege o biserică din localitatea ta și documentează-te asupra istoriei ei.**

12.1. Imaginează-ți că participi la o conferință internațională și trebuie timp de două minute să convingi auditoriul să vină în Republica Moldova să viziteze anume acest lăcaș de cult. Cum îți vei construi mesajul pentru a fi convingător/convingătoare?

13. **Realizează un text argumentativ pornind de la ideea că „*Monastirea Argeșului* reprezintă mitul estetic despre creație”.**

INTER-TEXT ▶

14. **Citiți în grup poezia *Meșterul* de Nicolae Labiș.**

14.1. Identificați care dintre motivele baladei se regăsesc și în poezie.

14.2. Comentați sugestia versului: „Tu, prometeu român, purtând alt mit”.

14.3. Comparați imaginea domnitorului din balada populară cu imaginea domnitorului din poezie.

Meșterul

de Nicolae Labiș

Meșter valah, azi nume de fântână,
Crescut din lutul ce l-ai plămădit
În sprintenă zidire cu trei turle
Și ie dantelată de granit,
Din cântece pierdute până astăzi
Și din puterea visului vânjos
Ai închegat, cu palme bătucite,
Minunea de la Argeș mai în jos.

Un om bărbos ținea o floare albă
În aspre palme, mângâind-o blând...
Căzut în iarbă și secat de vlagă,
O doină tristă îngâna în gând.
Priveai. Și-un dor tulburător te-ncinse
Lui să-i închini nemaivăzut altar,
Să stea pe plaiul aspru, precum floarea
În palme bătucite de plugar.

Visai să vezi sub bolțile rotunde
Și-n fumul pâlpâit de lumânări,
Pe lemnul zugrăvit cu lut și soare
Chipul pălmașilor acestei țări.
Înfrigurat de-un singur gând, smulgându-ți
Ca zdrențe vii părerile de rău,
Tu ți-ai strivit sub talpa mănăstirii
Inima ta, tot ce-ai avut al tău.

Dar ți-ai simțit-o renăscând cu larmă
În dangătul de clopot, presimțit
Al veacurilor multe, viitoare,
Tu, prometeu român, purtând alt mit
Când ridicat pe cea mai-naltă turlă,
Cu glas profetic, domnului despot,
De-ai să mai poți clădi la fel minune,
I-ai dat răspunsul răzvrătit: – Mai pot!

Orbind cu pirozeaua de pe cușmă,
Și îndreptând hangerul de la gât,
Domnul țintea profilul pietrei, fraged,
Cu ochi pizmuitor și mohorât.
El jinduia numai a lui să fie
Tot ce-ai putut, plătind din tine, da.
Ca piatra de pe frunte să-i lucească
Rugul unic suit pe jertfa ta.

Când schelele curmate se surpară
Păreai atât de neînvins sub nori,
Încât cu slabe aripi de șindrilă
Ai fi putut spre alte zări să zbori.
Dar dragostea pământului și-a țării
Te-a prăvălit pe câmpul fumuriu,
Ca să țâșnești în veci de veci, fântână,
De jertfă și de cântec pururi viu.

S-a destrămat sub piatră-n mănăstire
Cel ce demult a poruncit ca domn,
Fântâna curge-n brazde și-n ulcioare,
Fără odihnă,
fără uitare,
fără somn.

2 FOLCLORUL – TEMELIA LITERATURII NAȚIONALE. TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN CONTINUITATEA LITERARĂ

AVAN-TEXT ▶

Nicolae Dabija (1948-2021)

- A fost un scriitor, publicist, eseist, politician, academician din Republica Moldova.
- Promotor al generației „ochiului al treilea", a scris numeroase volume de versuri, printre care: *Ochiul al treilea* (1975), *Apă neîncepută* (1980), *Zugravul anonim* (1985), *Aripă sub cămașă* (1989) etc.
- Din 1986 a fost redactor-șef al săptămânalului *Literatura și arta*.
- Fiind deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990-2000), a susținut repunerea în drepturi a limbii române, a istoriei și a identității românești.
- A fost deținătorul numeroaselor premii, iar în anul 1995 a obținut titlul de Cavaler al Ordinului Republicii, cea mai înaltă distincție a Republicii Moldova.

1. **Selectați din variantele propuse o asociere puternică pe care o aveți în raport cu termenul *folclor*.**

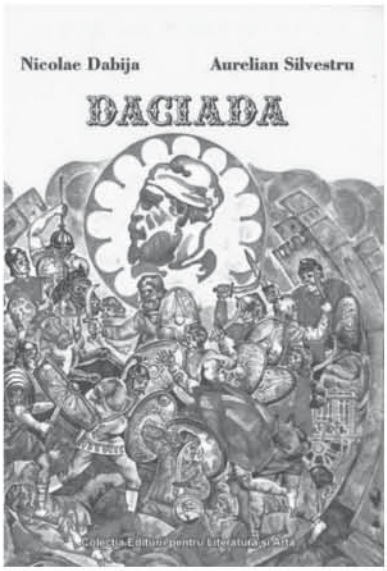
1.1. Dacă ați selecta anumite adjective pentru a descrie folclorul, pe care le-ați alege din următoarea serie: *valoros*, *prăfuit*, *original*, *vechi*, *desuet*, *muzeal*, *autentic*? Motivați.

1.2. Am creat cu ajutorul inteligenței artificiale instrumentul Bing, o reprezentare feminină a ideii de folclor românesc. Care dintre aceste versiuni coincide cu viziunea echipei voastre în raport cu ideea de folclor?

Imagini create cu ajutorul instrumentului IA Bing

Nicolae Dabija a fost și autor de manuale școlare de limba și literatura română și de istorie.

***Daciada*, celebrul manual de istorie pentru clasele primare scris de Nicolae Dabija și Aurelian Silvestru**

2. Citește cu atenție textul poetic propus.

Ană, Ană,
soarele pe cer e-o rană.

Mănăstire
de iubire
vrui să-nalț, spre pomenire.
Dar ce-nalț ziua, cu fală,
peste noapte se prăvală.

Ană, Ană,
lacrimă zidită-n strană.
Clopotele greu asud,
bat și nu se mai aud.

Ană, Ană,
soare-ascuns într-o broboană.
Unde ești?
Sub care piatră?
Să te pot zidi-nc-o dată.

Lumea asta
nu se ține:
parcă nu-i clădită bine.
Se clatină-n vânt orfană,
Ană.

Ană,
pictată din icoană.
... Eu, când văd că ea nu vine,
prind să mă zidesc pe mine.
Cerul țipă-ntre cupole:
– Maanole,
Manoole!

(Nicolae Dabija,
Bocet pentru Meșterul Manole)

3. Descrie, într-un enunț, ce ilustrează textul. Cine este vocea lirică? Din perspectiva cui ni se prezintă imaginarul poetic?

4. Selectează axa lexicală a textului.
4.1. Compară și dedu care dintre aceste lexeme le regăsim și în *Monastirea Argeșului*.

5. Extrage secvențele care ilustrează motivul folcloric arhetipal al soarelui.
5.1. Expune-ți opinia: ce sugerează ideea ascunderii acestuia?

6. Comentează rolul stilistic al adresării retorice *Ană, Ană*.
6.1. Observă efectul obținut prin eufonie în text (aliterații și asonanțe).

7. Explică ce stări de spirit trăiește eul liric.
7.1. Crezi că există o gradație a acestor trăiri intense?

8. Ce semnificație are secvența *Să te pot zidi-nc-o dată* din perspectiva temei creatorului și a jertfei necesare realizării creației?

9. Argumentează, în cheia tehnicii PRES, că textul poetic poate fi interpretat ca un bocet.

META-TEXT

„Folclorul revine în permanență în lumea noastră desacralizată, pentru că în arta populară există într-o formă pură valori estetice care pot prilejui o continuă meditație. Sugestiile acestei arte conțin, în formă de maximă concentrare, esențele vieții spirituale. «Armele» făuritorilor de valori spirituale sunt: cuvântul, sunetul, piatra, lemnul și culorile."

(Lucian Pricop, *Literatura necontaminată*)

10. **Citește un alt text poetic care valorifică mitul creației și imaginea Anei. Identifică similitudini și diferențe cu poezia lui Nicolae Dabija.**

10.1. Comentează, angajând citatele relevante, atitudinea de admirație și credința că prin Ana poetul se poate salva.

Ana, curge-mi tu prin sânge
ca să nu mi se mai verse.
Cu gândirea tu mă plânge
și cu lumile inverse.
Ca să nu mă prăbușesc,
vino tu cu pas regesc
în mine să te clădesc,
în Stănesc.

(Nichita Stănescu,
Un alt Manole către altă Ană)

ARHI-TEXT

Vechi și nou, tradiția și inovația sunt două forțe complementare în evoluția literaturii române. Tradiția reprezintă un ansamblu de concepții, obiceiuri, datini și credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit prin viu grai din generație în generație în mod conștient pentru fiecare grup social.

Conform cercetătorului W.J. Thoms, termenul *folclor* provine de la *the Lore of People*, adică *cunoștințele poporului*. De-a lungul timpului, scriitorii au preluat teme, motive și simboluri din folclorul românesc, care este o sursă inepuizabilă de inspirație. Autorii le-au reinterpretat, creând opere literare care, deși inovative, păstrează rădăcinile în tradiție. Astfel, cercetătoarea Larisa Postică afirmă: „Folclorul transmite atitudinea poporului față de un fenomen sau altul al vieții. La toate popoarele, cultura tradițională se bazează pe unele și aceleași elemente. Povești, legende, mituri, cântece, povești povățuitoare, proverbe, zicători, cântece. Sau formule ritmicomelodice pentru elementele naturii, animale, plante, elemente ale vieții sociale (familia, școala, satul); formule numărători, cântece de joc (individuale, de grup, cu diverse obiecte); cântece și jocuri legate de anotimpuri și de sărbătorile de Crăciun și de Anul Nou: urări, plugușor, sorcova, colinde, cântece de stea, Lazărul, Caloianul etc."

Există diferite tipuri de folclor, de exemplu, ***folclorul copiilor***, care include cântece de leagăn sau vorbe de duh; ***folclorul obiceiurilor*** (*obiceiuri de familie* – botezul, logodna, nunta, înmormântările, *obiceiuri calendaristice* – Anul Nou, Paștele, Crăciunul etc.); ***creația populară orală*** (balade, cântece, doine) și ***genuri folclorice mici*** (proverbe, ghicitori, zicale, anecdote etc.).

Motivele folclorice conțin simboluri arhetipale (corelate ideilor de sacrificiu, destin, natură, iubire, artă etc.), care, integrate în opere contemporane, permit autorilor să reconsidere și să reafirme valorile identitare într-o societate globalizată. Cert este faptul că acest patrimoniu național – folclorul – păstrează o serie de elemente ritualice și mitologice specifice poporului nostru, care ne fac unici în contextul internațional. Fără excepție, marii poeți și scriitori români au valorificat motive folclorice în creațiile lor: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Nicolae Labiș etc. Aceștia au reinventat motivele folclorice, oferindu-le, într-un exercițiu intertextual, un suflu nou și inovativ.

© Editura Prut Internațional

3 SCRIEREA METALITERARĂ: ESEUL STRUCTURAT ȘI ESEUL NESTRUCTURAT. CUM SCRII UN ESEU

AVAN-TEXT

1. **Amintiți-vă situații când v-a fost greu să elaborați un eseu. Care au fost cauzele? Cum ați soluționat situația?**
   1.1. Ce credeți despre preluarea integrală a eseurilor generate de inteligența artificială (IA)?
2. **Citiți, lucrând în perechi, textul propus din care veți afla răspunsul la unele situații dificile pe care le-ați menționat la AVAN-TEXT, precum și la întrebările de mai jos:**
   - Ce înseamnă o structură de tip clepsidră?
   - Ce includ introducerea, cuprinsul și încheierea unui eseu?
   - Ce este important pentru a asigura succesiunea logică a textului?
   - Cum ne construim ideile și ce secrete de scriere a eseului structurat există?
   - Câte idei punem în paragraf și de ce acestea sunt importante?

ARHI-TEXT

Eseul: recomandări generale

Scrierea unui eseu poate fi dificilă, însă, cu puțină documentare, poți deprinde arta scrierii unui eseu. Există diferite tipuri de eseu: structurat, nestructurat sau argumentativ. În funcție de tip, respecți anumite rigori. Pentru eseul nestructurat, ai totala libertate să decizi structura. În cazul unui eseu structurat, ți se propune un algoritm de lucru – fapt ce facilitează procesul de scriere. Astfel, este important să păstrezi logica propusă în algoritm și să înțelegi de ce ți se propune această structură și maniera în care vei reuși să faci, coerent, conexiunea dintre fiecare element al algoritmului propus pentru eseul structurat.

În construirea unui eseu poți utiliza structura de tip clepsidră, conținând: introducerea (cu aspecte generale), cuprinsul (în care sunt nuanțate aspectele concrete, particulare) și concluzia/încheierea (în care sunt emise ideile generale).

INTRODUCEREA Trebuie să fie proporțională cu dimensiunea textului, să fie alertă și să trateze exact subiectul eseului. Se poate lua în calcul: prezentarea unei imagini generale, prezentarea contextului, focalizarea interpretării pe anumite aspecte esențiale/direcționarea atenției evaluatorului; definirea exactă a conceptelor; ideea fundamentală asupra operei autorului/asupra temei/perspective multiple asupra temei. De asemenea, pot fi vehiculate reperele critice fundamentale care susțin interpretarea; opinii/citate ale unor autorități în domeniu, perspectiva holistică asupra subiectului, dar nu se vor folosi formulări stereotipe, afirmații vagi, comentarii subiective/cu patos, definiții de dicționar.

CUPRINSUL

Va conține mai multe alineate – corespunzător minimum cu numărul de sarcini din algoritm – în care ideile se pot organiza de la general la particular, atât la nivel macro, cât și la nivel micro (pe paragraf).

Este recomandabil **ca fiecare paragraf să conțină un enunț-cheie**, care să fie plasat la începutul acestuia, astfel încât să atragă atenția asupra a ceea despre ce va fi vorba în paragraful respectiv. Dacă primul enunț este enunțul-cheie, care anunță ideea principală sau aspectul esențial abordat, următoarele enunțuri vor conține exemple, explicații, dezvoltări ale ideii respective. Ultimele enunțuri ale paragrafului pot fi construite ca un mic rezumat al acestuia sau ca o concluzie intermediară, constituind astfel și o modalitate de a trece la o altă idee ce va fi dezvoltată în paragraful următor.

O utilizare potrivită a paragrafelor este o parte esențială pentru un eseu coerent și bine structurat. Prin intermediul paragrafelor îți poti ordona materialul, astfel încât cititorul/evaluatorul să poată urmări cât mai bine curgerea ideilor. Organizarea ideilor în scris se realizează prin evidențierea acestora prin paragrafe. În plus, este importantă succesiunea logică a ideilor susținute prin raționamente pertinente, pe baza textelor alese pentru exemplificare, formularea de judecăți de valoare.

Paragrafele sunt un instrument esențial, acestea permițându-ți să treci de la o idee la alta într-o manieră clară și organizată, astfel încât cititorul să poată înțelege mai ușor ce anume vrei să-i transmiți. Ca regulă generală, e bine să abordezi o singură idee principală sau un singur aspect important într-un paragraf. Dacă vei oferi răspunsul la mai multe puncte din algoritmul propus și vei pune prea multe idei importante într-un singur paragraf, există pericolul ca cititorul să piardă logica expunerii sau ca abordarea ta să devină superficială. Așadar, ar trebui să tinzi să ai o singură idee-cheie într-un paragraf, idee pe care să o dezvolți.

De asemenea, conectorii creează impresia de ordine și de organizare într-un eseu, scopul lor fiind de a-l convinge pe cel care citește că deții controlul asupra formei eseului tău și că gândești într-un mod coerent (de pildă, conectorii transfrastici: *în continuare, pe de altă parte, față de aceste aspecte, spre deosebire de, din acest punct de vedere, o altă problemă ce se impune a fi abordată, nu în ultimul rând subliniez că* etc.).

În construirea ideilor te poți baza pe opinii, fapte, mărturii, date, credințe, convingeri, prejudecăți, obiecte din patrimoniul cultural național sau universal, pe mituri, diverse arte (inclusiv din spectrul contemporan), toate aflate în legătură cu textele literare pe care le valorifici.

ÎNCHEIEREA

Va aborda ideile-cheie ale eseului. De regulă, ultima sarcină din algoritm te va ajuta să elaborezi o încheiere potrivită care să includă o abordare sintetică a subiectului (de exemplu, citarea unor referințe critice de autoritate/judecăți de valoare sau o opinie personală care demonstrează perspectivele multiple pe care demersul întreprins le-a evidențiat).

3. **Acum, folosind informația de la ARHI-TEXT, de pe poziția de experți, oferiți soluții pentru următoarele cazuri.**

Elevul sau eleva X:

- stă siderat(-ă)/încremenit(-ă) în fața foii albe și nu poate începe scrierea unui eseu nestructurat;
- i-a venit inspirația și nu se poate opri din scrierea primului paragraf;
- a decis să unească trei puncte din algoritm într-un paragraf la un eseu structurat;
- nu știe de unde să selecteze informații pentru a-și susține ideile;
- schimbă total ordinea punctelor din algoritm, apoi revine succesiv la unele dintre ele.

4. **Elaborează un plan simplu de idei pentru un eventual eseu nestructurat la tema *Literatura română – fenomen în evoluție* în scopul demonstrării cunoștințelor obținute la modulul studiat.**

5. **Realizează individual un eseu structurat, de 1-1,5 pagini, la tema *Literatura română – fenomen în evoluție* în raport cu afirmația lui Mircea Eliade: „Literatura este fiica mitologiei”.**

În elaborarea eseului, ghidează-te de următoarele repere:

a) explicarea modului propriu de înțelegere a relației de sens dintre perechea de termeni *literatură – evoluție*;
b) motivarea alegerii a două texte din literatura română – unul popular, iar altul cult – studiate în acest modul, relevante subiectului;
c) interpretarea valențelor a două teme și a două motive literare comune în textul popular și cel cult;
d) ilustrarea aspectelor comentate prin exemple de text convingătoare;
e) exprimarea unei opinii cu referire la afirmația lui Mircea Eliade.

4 FORMAREA CUVINTELOR CU AFIXE ȘI ELEMENTE DE COMPUNERE NEOLOGICE

AVAN-TEXT ▶

ARHI-TEXT

Vocabularul limbii române atestă trei mijloace interne de formare a cuvintelor noi (derivarea, compunerea și conversiunea) și un mijloc extern (împrumuturile). Cel mai productiv mijloc este derivarea, care se realizează cu ajutorul afixelor (sufixe și prefixe): *poetic*, *străbun*, *nemuritor*. Compunerea constă în formarea cuvintelor noi din două sau mai multe cuvinte (rădăcini): *primăvară*, *binefacere*, *bunăstare*, *viță-de-vie*.

Afixele sunt lipsite de sens propriu, dar, totodată, atribuie cuvântului o anumită nuanță semantică. De exemplu:

- prefixul *re-* atribuie cuvântului sensul de repetitivitate: *reface*, *rescrie*, *revăzut*, *reutilizat*, *renăscut* etc.;
- prefixele *co-*, *com-*, *con-* dau cuvântului sensul de împreună, alături de cineva: *convie-țui*, *colabora*, *concetățean* etc.;
- sufixele *-aș*, *-el*, *-uț*, *-ușor*, *-șor* etc. atribuie cuvintelor noi denotații diminutivale (*fulguș**or*), dar și conotații peiorative (cu sens depreciativ): *funcționăraș*, *directoraș* etc.

1. Joc: CREATORII DE CUVINTE. Imaginați-vă că sunteți responsabili de monitorizarea cuvintelor din limba română.

1.1. Decideți ce cuvinte nu veți accepta să intre în dicționar. Argumentați.

1.2. Creați, la solicitarea venită din uzul activ, un cuvânt inexistent pentru următoarele situații:

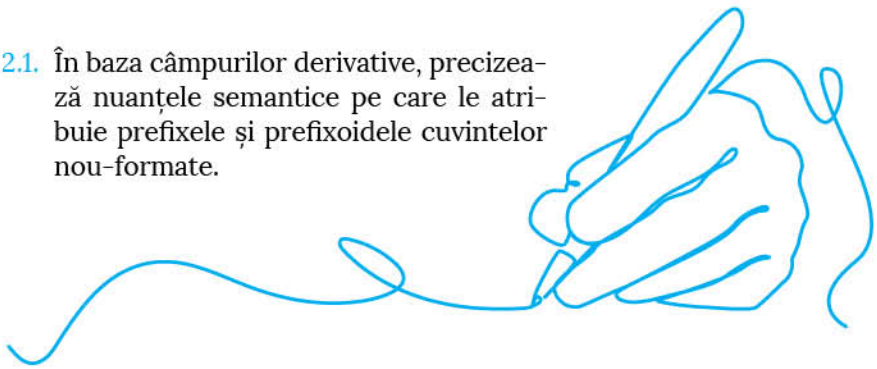
- de a intra pe pagina cuiva din online, de a urmări ce face, dar de a nu avea nicio reacție;
- de a sta ore în șir pe rețelele sociale fără nicio noimă;
- de a încerca să afli parola din telefonul cuiva;
- de a face comentarii incendiare în online.

1.3. Discutați cât de ușor este să creezi cuvinte. Ce mijloace ați folosit?

2. Formează câmpurile derivative ale prefixelor neologice propuse.

a-	anormal, atemporal...
i-	ilogic, irațional...
anti-	antirăzboinic, antiglonț...
contra-	contraindicat, contrafăcut...
hipo-	hipotermic, hipoglicemie...
inter-	internațional, interdisciplinar...
de-	deconspirare, deblocare...
intra-	intramuscular, intraliceal...
sub-	subcarpatic, subestimat...
hiper-	hiperexcitat, hipercorectitudine...
arhi-	arhicunoscut, arhiplin...
supra-	supranatural, suprapus...

2.1. În baza câmpurilor derivative, precizează nuanțele semantice pe care le atribuie prefixele și prefixoidele cuvintelor nou-formate.

ARHI-TEXT

Prefixele neologice nu se vor confunda cu prefixoidele, care sunt elemente neologice de compunere. Spre deosebire de prefixe, prefixoidele, numite și elemente de compunere savantă, au circulație internațională. Ele provin din limbile greacă și latină și, la origine, sunt cuvinte de sine stătătoare. Ele se numesc prefixoide pentru că dau impresia unor prefixe. Prefixoidele pot fi traduse, facilitând, astfel, înțelegerea cuvintelor neologice. De exemplu: *pseudo* (gr.) – fals: *pseudonim*, *pseudoistoric*, *pseudoștiințific* etc.

Cuvintele formate cu prefixoide sunt compuse și se scriu legat: *autoportret*, *cronometru* etc.

ARHI-TEXT

Ca și prefixoidele, sufixoidele sunt niște elemente de compunere savantă, care se scriu sudat și au sens independent, deoarece provin din cuvinte autonome.

Prefixoidele și sufixoidele formează afixoidele. Afixoidele se pot uni între ele formând cuvinte compuse noi. De exemplu: -log (specialist, cel care cunoaște): *filolog*, *entomolog*, *psiholog* etc.

Sufixoide:

-fil (care iubește): cinefil
-fob (care urăște): homofob
-fug (care alungă): vermifug
-for (care poartă): hidrofor
-fag (care se hrănește cu): cronofag
-vor (mâncător): omnivor
-cid (care ucide): genocid
-lingv (limbă): bilingv

3. **Găsește cuvintele derivate și cele compuse din selecția de versuri de Dumitru Matcovschi.**

Aici e Soarele străbun,
un măr domnesc întotdeauna,
aici, copiilor cei buni,
bunicile povești le spun,
aici e Soarele străbun.
E nucul de la poartă blând
și adumbrește fruntea mamei [...].
(Dumitru Matcovschi, *Aici*)

Nu iluzie deșartă.
Post de veghe, avanpost.
Și desprindere de soartă.
Și întoarcere la rost.
Clipa dorului. Osânda.
Sfântă. Ca Duminica.
Îngerii în clipă cântă:
Alba Iulia! [...]
(Dumitru Matcovschi, *Alba Iulia*)

4. **Formați cuvinte noi cu ajutorul prefixoidelor:**

mono (unu)	bio (viață)	termo (căldură)
poli (mult)	agro (ogor)	moto (mișcare)
crono (timp)	geo (pământ)	micro (mic)
biblio (carte)	aqua (apă)	macro (mare)
cripto (ascuns)	orto (corect)	
cardio (inimă)	tele (departe)	

4.1. Consultați DEX-ul pentru a verifica sensul cuvintelor formate și pentru a specifica domeniile de utilizare a acestora.

5. **Formează cuvinte noi cu ajutorul prefixoidelor din rubrica ARHI-TEXT.**

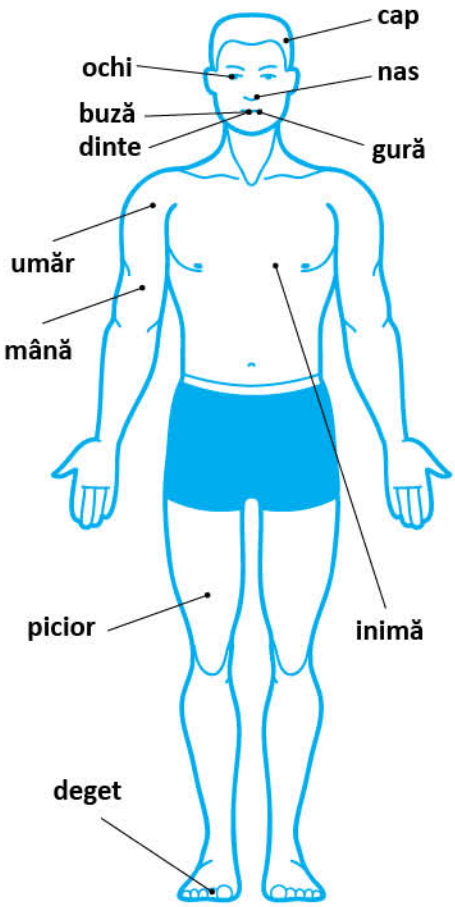
5.1. Redactează un minieseu despre pasiuni utilizând cuvintele compuse cu sufixoidul *-fil*.

6. **Unește afixoidele între ele pentru a forma cuvinte noi:**
topo (loc), gloto (limbă), nim (nume), fito (plantă), demo (popor), etno (neam), hemo (sânge), grafie (scriere), log/logie (știință).

7. **Precizează structura și identifică sensul cuvintelor prezentate mai jos. Folosește dicționarul atunci când este necesar.**
Arhetip, prototip, metamorfoză, metafizică, paleoistorie, paleolog, crioterapie, criptolog, democrație, birocrație, fungicid, hemostatic, antoponim, antropolog, hipodrom, aerodrom.

5 EXPRESII AUTOHTONE, INTERNAȚIONALE, INTRADUCTIBILE

AVAN-TEXT

1. **Formați patru sau cinci echipe și organizați o competiție a cunoașterii expresiilor frazeologice care conțin cuvinte ce numesc părți sau organe ale corpului uman.**

1.1. Scrieți aceste expresii frazeologice în jurul unui desen al corpului uman.

1.2. Verificați corectitudinea reproducerii expresiilor frazeologice.

1.3. Oferiți câte un echivalent semantic pentru fiecare dintre expresiile frazeologice.

De exemplu: ***ochi*** – a pune ochiul pe ceva/pe cineva (a alege, a dori), între patru ochi (confidențial) etc.; ***inimă*** – a i se duce inima în călcâie (a se teme, a se speria), a pune la inimă (a se supăra) etc.; ***umăr*** – a pune umărul (a ajuta, a contribui) etc.; ***buză*** – a pune buza pe dos (a se supăra) etc.

2. **Explică sensul expresiilor frazeologice de mai jos în baza explicațiilor date pentru sensul cuvintelor-cheie.**

a) A da ortul popii, cot de-un ort și ață de-un zlot, tot doi bani și-un ort (ort – monedă măruntă, egală cu un sfert de leu vechi cu circulație și în Țara Moldovei; zlot – monedă de aur).

b) A da bir cu fugiții (bir – dare percepută în bani de către domnie de la țărani și meșteșugari).

c) A spune brașoave (brașoavă – minciună, născocească; cuvântul provine de la numele orașului Brașov și se referă la produse de patiserie, mari pe dinafară și goale pe dinăuntru; după altă opinie, cuvântul provine de la maniera exagerată a negustorilor brașoveni de a-și lăuda marfa).

d) A lua la rost, a învăța pe de rost, a fi rost de ceva, a face rost de ceva, a găsi un rost (rost – *înv.* gură; mod de a-și organiza viața; stare, situație socială, materială, familială).

e) A ședea în pirostrii, a-și pune pirostriile (pirostrie – unealtă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; cunună, cu sau fără piciorușe de suport, care se pune pe capul mirilor în timpul oficierii cununiei religioase).

f) A bate apa în piuă (piuă – instalație sau mașină folosită pentru împâslirea țesăturilor de lână într-un mediu cald și umed; vas de lemn, de metal sau de piatră de diverse forme și mărimi, cu pereții și cu fundul gros, în care se pisează diverse substanțe sau corpuri solide).

Piuă de haine

Piuă pentru măcinarea cerealelor

ARHI-TEXT

Expresiile frazeologice, numite și **expresii idiomatice** sau **frazeologisme**, sunt niște unități lexicale complexe ale limbii, exprimând, de obicei, figurat, o idee. Ele se caracterizează prin:

a) **sens unitar** (de regulă, cuvintele își pierd sensul propriu, creându-se o semnificație metaforică pentru întreaga expresie);
b) **structură stabilă** (nu este posibilă înlocuirea vreunui cuvânt cu altul, având sens apropiat);
c) **intraductibilitate** (sunt specifice fiecărei limbi în parte, având doar circulație internă).

Expresiile frazeologice au apărut în virtutea faptelor și activităților concrete ale oamenilor, în situații concrete de viață. Ulterior, intrate în uz, au căpătat sens generalizator și valoare expresivă. Astfel, frazeologismele pot fi o expresie a activităților cotidiene (*a lega tei de curmei*), a muncilor agricole (*a alege grâul de neghină, un bou și o belea*), a muncii meșteșugarilor (*a găsi ac de cojoc*), a unor ritualuri, a obiceiurilor familiale (*a-și pune pirostriile*), a orientării în timp și în spațiu (*cale de șapte poște*) etc.

Expresiile frazeologice nu se vor confunda cu **locuțiunile**, care au sens gramatical, pot genera derivate și implică un cuvânt care determină sensul locuțiunii (*a da o mână de ajutor* – a ajuta, *a-și aduce aminte* – a-și aminti, *a da de înțeles* – a sugera, a face aluzie).

3. **Consultă rubrica ARHI-TEXT pentru a clasifica expresiile frazeologice după proveniența lor.**

- a umbla pe două cărări
- a da la brazdă
- a tăia frunze la câini
- a umbla frunza frăsinelului
- a avea gâscă-n barbă
- a fi zgârie-brânză
- a umbla cu brânza-n șip
- a umbla cu nouă baiere la pungă
- câtă frunză și iarbă
- la paștele cailor
- a trage un pui de somn
- a-i lipsi o doagă
- a face din țânțar armăsar
- a fi cu ochii în patru

4. **Studiază imaginile alăturate și raportează-le la expresiile frazeologice de mai jos.**

4.1. Informează-te despre contextele concrete care au generat aceste expresii.

- a-și da arama pe față
- a da sfoară în țară
- a-și aprinde paie în cap
- a prinde cu ocaua mică
- a fi între ciocan și nicovală
- a avea chimirul gros
- a nu-i ajunge o doagă

5. **Consultați un dicționar pentru a găsi mai multe expresii echivalente ale cuvintelor:**

- minciună
- mult/cantitate mare
- a minți/a înșela
- a muri

6. **Ion Creangă a valorificat sugestiv expresiile frazeologice în operele sale. Citește fragmentul propus și identifică expresiile frazeologice.**

6.1. Precizează sensul fiecărui frazeologism.

6.2. Comentează rolul frazeologismelor folosind cuvintele/sintagmele următoare: *oralitate, autenticitate, reconstituire a atmosferei, reproducere a limbajului.*

ARHI-TEXT

Expresiile intraductibile sunt cele care circulă, în majoritatea limbilor, în forma lor de origine. De regulă, acestea provin din limba latină. De exemplu: de jure, de facto, ad litteram, sine qua non.

„Și ca să mă scape de belea, m-au trimis la stână în dumbrava Agapiei, lângă podul Cărăgiței, unde erau și oile noastre, să șed acolo până s-a mai potoli boliștea. Însă peste noapte a și dat holera peste mine și m-a frământat și m-a zgârcit cârcel; și-mi ardea sufletul în mine de sete, și ciobanii și baciul habar n-aveau de asta, numai se întorceau pe ceea parte în țipetele mele și horăiau mereu. Iară eu mă târâiam cum puteam până la fântână, în dosul stânii, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă. Pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul, și n-am închis ochii nici cât ai scăpăra din amânar."

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

7. **Alcătuiește o listă a expresiilor intraductibile din limba străină pe care o înveți.**

7.1. Precizează dacă aceste expresii au un echivalent (o altă expresie) în limba română.

8. **Selectează, pentru fiecare dintre expresiile de la ARHI-TEXT, explicația:**

- minciună bine camuflată, ofertă care ascunde o capcană;
- a lupta în zadar pentru realizarea unor idealuri utopice, irealizabile;
- trădare care pretinde forma iubirii;
- motivul unei neînțelegeri, al unei dispute;
- a lua o hotărâre importantă și irevocabilă;
- a fi între două pericole;
- problemă existențială imposibil de rezolvat;
- obiect sau împrejurare neprevăzută, care devine punctul de plecare al unei invenții, al unei teorii;
- aglomerare, confuzie, dezbinare;
- izolare ca semn al dezgustului față de vicii.

8.1. Discutați despre contextele (situații, evenimente istorice, personalități, personaje) în care au apărut aceste expresii. Folosiți surse media de informare atunci când este necesar.

ARHI-TEXT

Pe lângă expresiile frazeologice autohtone (intraductibile), există și o serie de expresii specifice pentru majoritatea limbilor de pe glob (deci, traductibile). Ele mai sunt numite **expresii internaționale** (sau **clișee internaționale**) și, prin sensul lor, indică mai multe origini:

- originea mitologică: calul troian, mărul discordiei;
- originea istorică: a trece Rubiconul, între Scila și Caribda;
- originea biblică: Turnul Babel, sărutul lui Iuda;
- originea literară (livrescă): a lupta cu morile de vânt, a fi sau a nu fi;
- originea științifică și filozofică: mărul lui Newton, butoiul lui Diogene.

Cunoașterea, înțelegerea și operarea cu expresiile internaționale denotă un nivel înalt al culturii lingvistice.

9. **Distribuiți, printr-un organizator grafic, următoarele expresii internaționale în jurul titlului operei literare care le-a generat.**

Iliada și *Odiseea* de Homer, *Don Quijote de la Mancha* de M. de Cervantes, *Hamlet* de W. Shakespeare:

- ceva e putred în Danemarca;
- pânza Penelopei;
- călcâiul lui Ahile;
- a lupta cu morile de vânt;
- întoarcerea spre Itaca;
- a fi sau a nu fi;
- calul troian;
- mă tem de ahei chiar și când vin cu daruri;
- între Scila și Caribda;
- cavalerul tristei figuri;
- mărul discordiei.

9.1. Organizați un produs digital comun (Canva) în care veți explica sensul fiecărei expresii.

9.2. Potriviți, pentru fiecare expresie, câte o imagine relevantă.

© Editura Prut Internațional

10. **Observă imaginile alăturate și raportează-le la una dintre expresiile provenite din mitologie.**

10.1. Scrie un text reflexiv în care vei valorifica una dintre expresii: *zborul lui Icar, firul Ariadnei, cutia Pandorei, cămașa lui Nessus, nodul gordian.*

11. **Comentează rolul imaginilor pirice (care se referă la foc) în textul lui Mihai Eminescu, luând ca reper semnificația expresiilor *cămașa lui Nessus* și *a renaște ca pasărea Phoenix*.**

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus.
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...
Pot să mai re-nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

(Mihai Eminescu, *Odă (în metru antic)*)

12. **Reține următoarele expresii intraductibile:**

ab imo pectore – din adâncul inimii
ab initio – de la început
ab ovo – de la origine
ad libitum – după dorință, după plac
ad litteram – literalmente
ars poetica – artă poetică
de facto – în realitate, de fapt
de jure – de drept, potrivit legii
ex abrupto – dintr-odată, pe nepregătite
hic et nunc – aici și acum
in memoriam – în amintirea, în memoria (a ceva, a cuiva)
modus vivendi – stil de viață, modalitate de a conviețui, compromis
persona non grata – persoană indezirabilă, nedorită
post factum – după cele întâmplate, ulterior

12.1. Cum crezi, în ce contexte și în discursul căror persoane pot fi utilizate aceste expresii intraductibile?

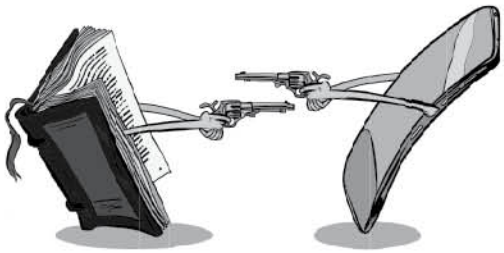
12.2. Susține o alocuțiune, în fața colegilor, valorificând trei dintre expresiile intraductibile sus-menționate.

13. **Informează-te pentru a actualiza și alte expresii intraductibile provenite din următoarele limbi: italiană, franceză, engleză.**

De exemplu: dolce far niente, vis-à-vis (scris și: vizavi), dress code.

6 LITERATURA ȘI MEDIA – SURSE DE INFORMARE ȘI DE FORMARE A VORBITORULUI CULT

AVAN-TEXT ▶

1. **Observă imaginea alăturată.**
   1.1. Scrie ce asociații și idei îți provoacă.
   1.2. Apreciază care dintre aceste două surse de informare – literatura sau media – ocupă un loc mai important în viața ta.
   1.3. Expune-ți opinia: literatura și media sunt într-o competiție în secolul XXI?
2. **Citește fragmentul din eseul lui Mircea V. Ciobanu.**
   2.1. Află ce înseamnă un p-book și care sunt, în opinia eseistului, avantajele acestuia în opoziție cu e-bookul.

TEXT ▶

Cartea (p-book): instrucțiuni de utilizare

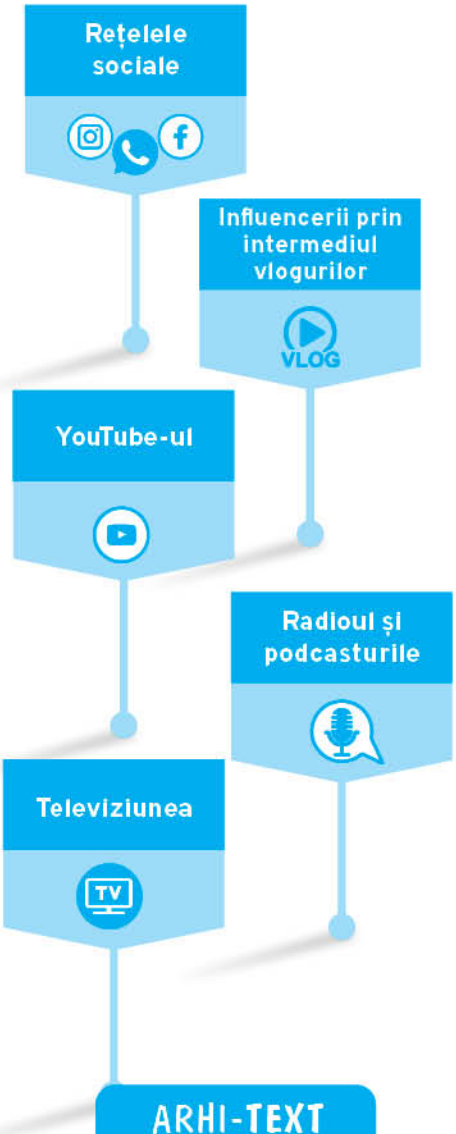
Cititorul și-a dat seama că am inventat acest termen p-book („printed book" = carte tipărită) în opoziție cu deja mult prea cunoscutul e-book („electronic book"). Presupunând că în jurul nostru există mai mulți utilizatori ai calculatorului, tot ei, navigatori pe internet și cititori de cărți electronice, această parte a eseului meu e adresată lor. În primul rând, aș vrea să știe că îi consider oameni normali și că seamănă cu noi, cei care am citit cărțile în sălile de lectură, în mansarde și poduri. Desigur că și ei (ca și noi, pe timpuri) mai trebuie fugăriți la fotbal, la săpat, la prășit (din considerente de sănătate, nu din necesități economice).

Așadar, cartea tipărită este, în general, un fel de calculator, „într-o formă specială", ușor „arhaică". Iar un bloc mai mare de cărți alcătuiește o bibliotecă, ceva de genul unei rețele de internet. Textele din carte pot fi accesate, ca orice informație din calculator, fie după o listă de concepte, numită cuprins, fie în ordine alfabetică, după numele-cod, numit cuvânt-titlu. Acestea apar într-un gen de cărți asemănătoare cu „serverele". Ele se numesc enciclopedii sau dicționare. Chiar dacă au apărut cu mult înaintea calculatoarelor, acestea seamănă conceptual cu sistemele electronice. [...]

Dar dacă toată memoria calculatorului (mult mai mare decât a unei cărți tipărite) e latentă, fiind accesibil doar ceea ce se poate vizualiza pentru moment, cartea obișnuită, prin construcția sa oarecum

Mircea V. Ciobanu (n. 1956), eseist, poet, dramaturg și istoric literar din Republica Moldova

simplistă, oarecum mecanică – e ca și cum ai arăta concomitent cele 6.000 de bătăi pe minut ale aripilor unui colibri –, este toată pe față: într-un anumit sens, o poți privi oarecum simultan (ca și cum un film ar fi însoțit de pictura-poster relevantă).

Încă ceva: aceste cărți de modă veche au... cum să zic? *Personalitate*! Spre deosebire de textele electronice, un exemplar de *Divina Comedie* sau *Eneida* în format p-book arată cu totul altfel decât, să zicem, *Pinocchio* în același format de carte tipărită și cu totul altfel decât *Istoria Angliei* sau un Larousse pe suport de hârtie. Ce ar înțelege un utilizator din expresia (poetică!) „cât un Larousse", dacă nu ar fi văzut cartea, tomul?

(Mircea V. Ciobanu)

3. **Cum înțelegi ideea eseistului că o carte de modă veche are personalitate? Susții această idee? Argumentează.**
4. **Exemplifică despre care cărți din biblioteca personală sau cea publică ai putea spune că sunt „cât un Larousse".**
5. **Discutați despre tipurile de conținut media, prezentate mai jos, care influențează mai mult nivelul de cultură a comunicării tinerilor.**
6. **Propuneți un top de trei platforme media cu cel mai mare impact și argumentați-vă alegerile prin exemple.**
7. **Imaginați-vă că lucrați în domeniul media și trebuie să elaborați un spot de promovare a lecturii pe social media.**
   - Elaborați mesajul.
   - Creați un hashtag.
   - Selectați o imagine potrivită.

ARHI-TEXT

Literatura și media sunt două surse importante de informare și de culturalizare. Astăzi, se pare, acestea sunt într-o acerbă competiție pentru atenția și timpul utilizatorilor. Media a devenit mult mai atractivă cu toate resursele sale multimedia. Când spunem media, ne referim la o parte importantă din viața noastră: internetul, televiziunea, radioul, ziarul, noile media etc. Mass-media are funcția primordială de informare și de formare a opiniei publice. Ea este o tribună de dezbatere a principalelor probleme ale vieții cotidiene, asupra cărora se pronunță persoane având concepții dintre cele mai diferite. Platourile emisiunilor informativ-analitice și ale celor de dezbateri sau paginile ziarelor care publică diferite opinii ale profesioniștilor și ale oamenilor simpli asupra unor chestiuni actuale sunt modalități de a polemiza și de a face cunoscute publicului diversele aspecte ale unui singur fapt. Pe baza informațiilor primite ca urmare a unor astfel de dezbateri, oamenii evaluează evenimentele și își cristalizează propriile opinii.

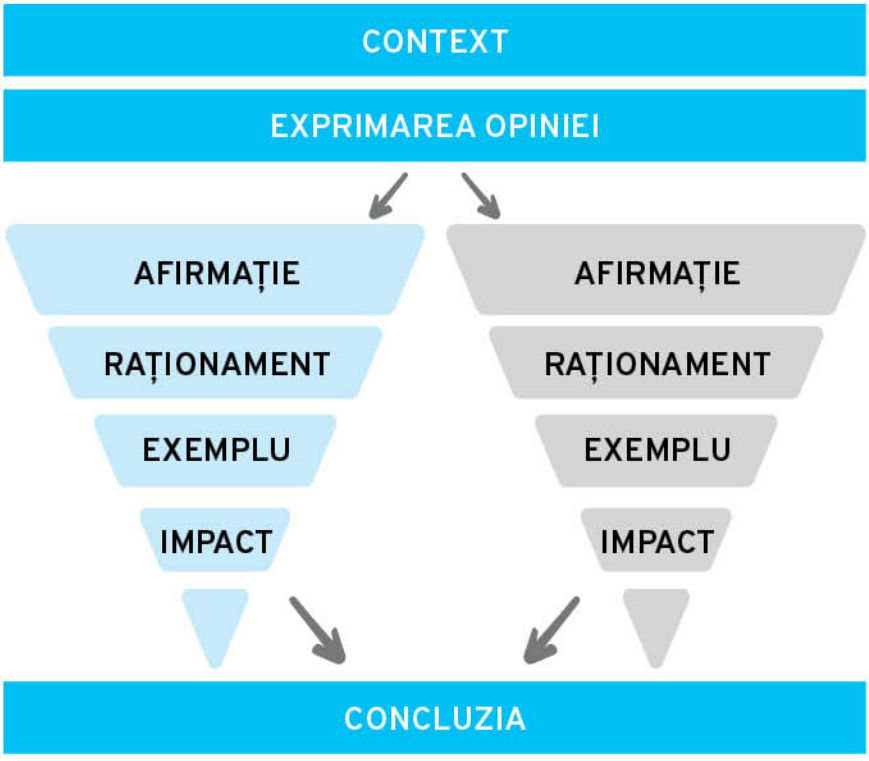
Mass-media ocupă, alături de școală și de alte instituții implicate, un loc important în sistemul factorilor educativi, adăugând dimensiuni noi eforturilor generale de formare și de dezvoltare a personalității umane. Elementul educativ este implicat în realizarea informării, culturalizării sau socializării individului. Mass-media influențează puternic modul cum vorbim și despre ce vorbim. Astfel, anume din media aflăm despre apariția unor noi cuvinte, auzim oameni de cultură cu o dicție perfectă sau, dimpotrivă, oameni care vorbesc infect.

7 RELEVANȚA ȘI COERENȚA ARGUMENTELOR ÎN CONSTRUCȚIA UNUI DISCURS ARGUMENTATIV

AVAN-TEXT ▶

1. **Fiecare argument trebuie să aibă un scop. Construiți, în grup, câte un argument în favoarea unui subiect actual dezbătut în media.**
   - Prezentați opinia și argumentul în fața clasei.
   - Numiți scopul pe care îl are argumentul propus.
   - Menționați ce elemente ați utilizat pentru a îndeplini scopul argumentului.

STRUCTURA TEXTUALĂ

ARHI-TEXT

Un **argument coerent** conține o **afirmație generală**, apoi un **raționament** (o înlănțuire de enunțuri logice care să aprofundeze afirmația anterioară), ulterior, se aduc dovezi, **exemple**, ilustrări concrete, particulare ale ideilor anterioare și, în final, are loc conturarea **impactului**, a consecințelor asumării unei anumite perspective.

2. **Organizați coerent următoarele secvențe de text care construiesc un argument.**
   - 2.1. Identificați secvențele care ilustrează: *afirmația – raționamentul – exemplul – impactul.*
   - 2.2. Recitiți varianta finală a argumentului utilizând conectorii specifici.
   - 2.3. Construiți o posibilă ipoteză pentru argumentul realizat.
     Ipoteza_____

TEXT ▶

A

Discursul oferit de cuvinte și idei este transpus într-un limbaj nonverbal și paraverbal pe care conferențiarul trebuie să le analizeze în detaliu pentru ca mesajul să ajungă la ascultători.

Timpul premergător unei expuneri în fața colegilor de clasă, când atenția se focalizează pe calitatea argumentării, pe ordonarea raportului între general și particular, pe motivația de a scăpa de temeri și de timiditate, lucrând cu noi înșine și nelăsând ca acestea să se manifeste prin gesturi și voce.

A fi în public este o ipostază care crește tensiunea, persoana fiind supusă privirilor și comentariilor celorlalți, de aceea pregătirea riguroasă este esențială.

Pentru a câștiga atenția publicului, discursul trebuie să transmită valori, în special respectul pentru ascultători, care se manifestă prin finețea discursului, prin dicțiunea ideii și prin atitudinea carismatică ce se completează printr-o dinamică a corpului și a vocii.

B

Rețelele sociale, multitudinea de site-uri, numeroasele jocuri online își bazează succesul pe dorința oamenilor de a interacționa. Tot cu ajutorul internetului putem ține legătura cu cei dragi plecați departe, le putem scrie mesaje, îi putem chiar vedea și auzi.

Internetul a transformat globalizarea într-o realitate, căci putem comunica aproape instantaneu cu persoane din orice colț al lumii.

Internetul a făcut posibilă anularea distanțelor, a dat o altă dimensiune comunicării umane, dominând în viața fiecăruia.

Internetul este o punte între oameni, care întărește relațiile dintre cei aflați la distanță.

C

Noua societate va fi mult mai implicată în procesul economic pentru că va impune noi reguli angajatorului, datorită gradului ridicat de informare.

Aceștia au nevoie de compensații și beneficii în strânsă corelație cu eforturile pe care le depun pentru angajator.

Studiul dedicat tendințelor actuale în angajare demonstrează că generația modernă are nevoie de locuri de muncă bine plătite, să fie respectată, să i se ofere cursuri de perfecționare care să o sprijine în evoluția de zi cu zi, să se simtă motivată și să obțină stabilitate.

Tinerii își doresc să aibă parte de o viață armonioasă, echilibrată în care să îmbine activitatea profesională și existența personală.

INTER-TEXT ▶

3. O colegă de clasă realizează un text argumentativ despre preocuparea tinerilor și a adulților față de problema reciclării deșeurilor. Ea își notează următoarele idei pentru ipoteză și concluzia.

IPOTEZA	CONCLUZIA
Oamenii se preocupă de protecția mediului înconjurător/de ceea ce se întâmplă în jur. Preocuparea lor ține de reducerea cantității de deșeuri care ajung în gropile de gunoi și în natură. Omul este preocupat de problema ecologică, dar: a) are o abordare superficială; b) caută mai degrabă comoditatea și beneficiul economic în tot.	Omul este permanent preocupat de problema ecologică, dar lipsa unei educații corespunzătoare și a unei responsabilități colective în raport cu impactul pe care îl are poluarea asupra naturii își spune cuvântul. Trecerea prin viață presupune acumularea de cunoștințe și de experiențe. Abordarea unor aspecte depinde de personalitatea fiecăruia, de gândirea critică, de fundamentul cultural, de atitudinea atentă față de natură, de grija pentru reciclarea resurselor pentru generațiile viitoare etc.

4. Completează tabelul pentru a oferi coerență argumentelor.

Structură	Idei	Conectori
Argument	O atitudine responsabilă față de natură prin reciclare va aduce beneficii economice.	
Raționament	Este demonstrat că industria economică creează mai multe locuri de muncă și contribuie la economisirea resurselor, întrucât materialele sunt refolosite în circuitul economic.	
Exemplu din experiența culturală		*De pildă,*
Impact	Preocuparea față de reciclare ține de empatie, de simțul măsurii, de dorința de a ști ce e în jur, de motivația de a fi eco și responsabil.	*În acest sens, Astfel,*

4.1. Realizează un discurs oral, de două-trei minute, pornind de la aceste schițe și observă dacă ai avut impact asupra auditoriului.

UNITATEA III

CURENTE CULTURALE ȘI LITERARE DIN PERSPECTIVA ISTORIEI LITERATURII, CRITICII ȘI TEORIEI LITERARE. UMANISMUL • ILUMINISMUL • CLASICISMUL

Clasicul aduce un suflet de om de „societate exemplară".
G. Călinescu, *Principii de estetică*

1 CURENTE CULTURALE ȘI LITERARE: NOȚIUNI, CARACTERIZARE GENERALĂ

AVAN-TEXT

1. Completează, în caiet, tabelul de mai jos referindu-te la curentul cultural și la cel literar.

Cred că știu	Vreau să știu	Am învățat

TEXT

2. Citește cu atenție textul.

Literatura română a secolului al XIX-lea este infinit mai diversă și mai consistentă decât cea a perioadelor anterioare. Introducerea tipografiilor și apariția ziarelor și revistelor în primele decenii stimulează creația originală și permit multiplicarea și distribuirea eficientă a unei producții din ce în ce mai deschise către cultura Occidentului european, mai întâi cel francez și italian, apoi cel german. Tumultul istoric scade în intensitate, iar perioadele de acalmie și stabilitate politică sunt mai lungi decât înainte. Cu toate acestea, zgomotul pistoalelor și al tunurilor (care au luat locul sulițelor și iataganelor) se face încă auzit pe străzi și în paginile cărților, când sub forma unor răscoale și revoluții cu caracter național (1821, 1848), când în înfățișarea războiului de independență împotriva turcilor (1877). Unirea celor două țări române (Moldova și Țara Românească, 1859) și proclamarea monarhiei (1881), ambele realizate pe cale pașnică, întregesc tabloul principalelor evenimente politice care au influențat bunul mers al literaturii în secolul al XIX-lea. În toată această perioadă, majoritatea scriitorilor români desfășoară și o intensă activitate politică, preponderent în scopul obținerii independenței economice și administrative față de marile imperii vecine (turcesc, rusesc și habsburgic).

Establishment-ul literar al primei jumătăți a secolului al XIX-lea este dominat de două autorități culturale: Ion Heliade-Rădulescu (în Țara Românească) și Gh. Asachi (în Moldova). Heliade-Rădulescu scrie ode, sonete, elegii, fabule, teatru alegoric și proză satirică în spiritul fiziologiilor lui Balzac din aceeași perioadă. El rămâne celebru printr-un poem de inspirație populară, care dezvoltă mitul unui vampir autohton numit „zburător"; conform legendei țărănești, acesta își exercită vraja erotică asupra adolescentelor naive, pe care noaptea le seduce, iar ziua le părăsește. Ca amănunt excentric, o mare parte dintre poeziile sale utilizează un limbaj itali-

ARHI-TEXT

CURENT CULTURAL – orientare care cuprinde întreaga activitate a oamenilor de cultură, a scriitorilor, orientare de o puternică influență asupra gândirii acestora, dominată de un cumul de principii sociologice, filozofice, politice, istorice, religioase ce conturează mentalitatea și viziunea asupra lumii într-o epocă.

CURENT LITERAR – mișcare artistică dintr-o anumită perioadă istorică, reunind scriitori care împărtășesc principii estetice similare și cuprinzând opere de valoare estetică de o relativă unitate. Curentele literare exprimă un spirit al epocii, adică sunt determinate de un context cultural, istoric, social care imprimă operelor un specific, o viziune originală. (Aliona Grati, Nina Corcinschi, *Dicționar de teorie literară*)

© Editura Prut Internațional

enizant, cu scopul de a reflecta originea latină a limbii române. De exemplu, femeia la Heliade-Rădulescu este întotdeauna „bellă", iar nu „frumoasă".

La rândul lui, Asachi scrie ode, satire, sonete și fabule, teatru și nuvele istorice, deseori cu aceeași admirație față de limba și poporul italian, considerate modele clasice de cultură și civilizație. Cei doi scriitori români cu preocupări enciclopedice și vocație de întemeietori editează în 1829 și primele ziare românești în provinciile din care fac parte: *Curierul românesc* (Heliade-Rădulescu, în Țara Românească), *Albina românească* (Asachi, în Moldova). Ele îmbină literatura cu sfaturile practice și știrile senzaționale, de la felul cum să plantezi corect porumbul pe ogor, până la modul în care erau alcătuite submarinul lui Villeroi sau automatele lui Maelzel (ultimele, aflate ulterior și în atenția lui E.A. Poe).

Întreaga literatură română a primei jumătăți a secolului al XIX-lea ilustrează un fenomen de compresie culturală pe care critica, folosind sintagma sociologului și teoreticianului literar Paul Cornea, l-a numit, ulterior, „arderea etapelor". Este vorba despre asimilarea culturală întârziată, simultană și combinată a unor curente pe care Occidentul european le cunoscuse deja în succesiune istorică: clasicism, pre-romantism, romantism. Suprapunerea sau hibridizarea lor se observă din tratarea stilistică eteroclită a unor teme și motive aparținând tuturor celor trei curente (ruine, păstori, fantome, morminte, vise, bătălii istorice, iubiri platonice, dueluri pasionale etc.). Abia în 1840, apare un program literar național, uniform și coerent, promovat de M. Kogălniceanu și influențat de clișeistica romantică europeană. Printre sursele de inspirație pe care Kogălniceanu le propunea scriitorilor români se numărau: trecutul istoric (prin antiteză cu prezentul insuficient), natura și miturile populare autohtone. [...]

În intervalul 1870-1900, sub patronajul spiritual al lui Titu Maiorescu (estetician, critic și teoretician literar elitist), literatura română intră în epoca așa-numiților „Mari Clasici". Cei patru scriitori care o ilustrează (Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici) figurează și astăzi în orice antologie sau istorie literară drept principalii autori canonici autohtoni. Din acest punct de vedere, „clasicismul" lor nu se referă la curentul european de secol 17, ci la exemplaritatea „națională" și „universală" a operei fiecăruia.

Mihai Eminescu, poetul cel mai cunoscut al literaturii române (comparabil, ca popularitate și autoritate culturală, cu Walt Whitman), are o operă și un destin de geniu romantic: trăiește frenetic, scrie sute de poezii pe care nu le vede tipărite în volum și moare singur, în mizeria unui azil de nebuni. Temele și motivele sale preferate (visul, singurătatea, timpul ireversibil, erotica în natură, miturile populare, trecutul istoric, revolta socială) se îmbină cu preocupările filosofice, științifice și mistice (aplicații ale ideilor lui Schopenhauer și Kant, deschideri către budism ș.a.).

Ion Creangă este autorul unor amintiri de succes, amestec de biografie și ficțiune, despre bucuria și cinismele nevinovate ale copilăriei la țară și creatorul unor basme culte [...]. Alături de el, I.L. Caragiale [...] oferă publicului schițe ironice despre societatea autohtonă urbană a sfârșitului de secol 19, cu mândria și frivolitățile ei mondene. Teatrul lui Caragiale, cu precădere comediile carnavalești, este și astăzi cel mai jucat din dramaturgia autohtonă. [...] În ceea ce îl privește pe cel de-al patrulea „Mare Clasic", Ioan Slavici, el rămâne actual doar printr-o nuvelă psihologică violentă, asemănătoare prin acțiune literaturii cu cowboy a *Far-West*-ului american.

(Ion Manolescu, *Voci literare*, în *Benzile desenate și canonul postmodern*)

2.1. Extrage din text cinci idei fundamentale despre contextul sociocultural prezentat.
2.2. Selectează informații referitoare la un curent cultural.
2.3. Care este opinia ta despre modul în care se intersectează societatea, cultura și literatura în devenirea identității culturale a unui popor?

INTER-TEXT ▶

3. Notează perioadele istorice (de exemplu: Evul Mediu, Renașterea, epoca premodernă, epoca modernă, epoca postmodernă) și perioadele literare (umanism, iluminism, clasicism, romantism, realism, simbolism, expresionism, avangardă, neomodernism, postmodernism).

3.1. Realizează o posibilă corelație între acestea.

4. Mircea Martin în studiul *Un postmodernism sans postmodernité*, din *Euresis*, nr 1-2 (1995) dezbate dezvoltarea postmodernității și a postmodernismului, concluzionând că în literatura română există „un postmodernism fără postmodernitate".

4.1. Observă diferența următoare și exprimă-ți punctul de vedere referitor la această dualitate conceptuală:

Postmodernitate	Postmodernism
▶ **tip de condiție umană (Virgil Nemoianu)** „[...] o mutație culturală majoră care s-a produs odată cu trecerea de la o estetică a permanenței, bazată pe credința într-un ideal de frumusețe neschimbător și transcendent, la o estetică a tranzitoriului și a imanenței, ale cărei principale valori sunt schimbarea și noul." (Mircea Cărtărescu)	▶ **curent cultural-literar (Virgil Nemoianu)** „[...] postmodernismul, întors spre trecut, descoperă, în tensiunea dintre istorie și contemporaneitate, o sursă inepuizabilă a eului ca însumare de identități, de urme diseminate în timp, în spațiu și, nu în ultimul rând, în artă." (Carmen Mușat)

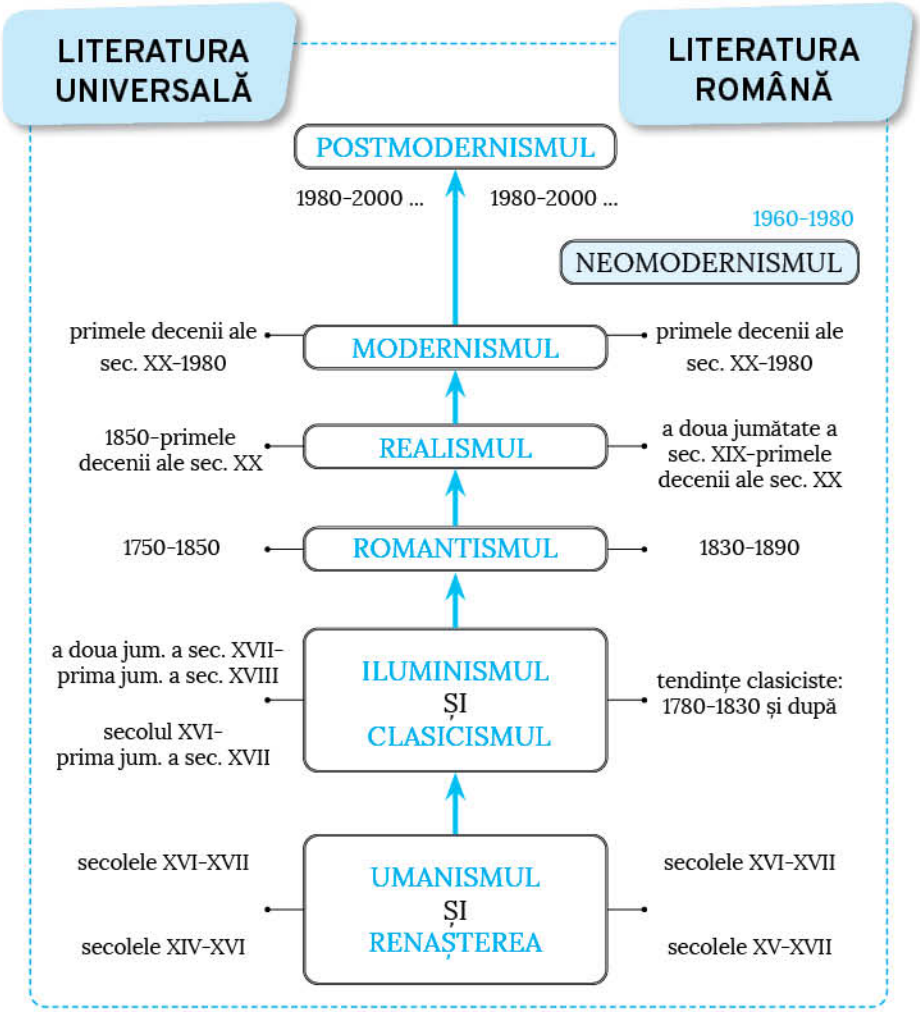
Disocieri conceptuale:

Modern	Modernitate	Modernism
▶ „Chiar acum", „recent"; ▶ Aparține prezentului; ▶ Produce schimbare, noutate; ▶ Originalitate, libertate.	▶ Adecvarea operei la mentalitatea epocii; ▶ Artiștii se opun tradiției; ▶ Se produce o ruptură față de modelele precedente.	▶ Mișcare teoretică fundamentată pe un program teoretic; ▶ Afirmă o modernitate ideologică; ▶ „Pot fi denumite drept moderniste, aparținând modernismului, totalitatea mișcărilor ideologice, artistice și literare care tind, în forme spontane sau programate, spre ruperea legăturilor cu tradiția prin atitudini anticlasice, antiacademice, antitradiționale, anticonservatoare, de orice speță, repulsie împinsă până la negativism radical." (Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate*)

2 AUTORI REPREZENTATIVI ȘI OPERE DE REFERINȚĂ DIN LITERATURA ROMÂNĂ. VALORILE LITERARE ROMÂNEȘTI ÎN DEZVOLTAREA PERSONALĂ

AVAN-TEXT ▶

1. **Urmăriți graficul de mai jos și discutați despre modul în care evoluează literatura română în corelație cu literatura universală.**

2. **Realizează o microcercetare despre autorii și operele menționate, notând câte o informație importantă despre fiecare.**

RADIOGRAFIA POEZIEI ROMÂNEȘTI

I. Începuturile poeziei

UMANISMUL

Dosoftei
Ion Budai-Deleanu
Poeții Văcărești:
- Ienăchiță Văcărescu
- Iancu Văcărescu
- Alecu Văcărescu
- Nicolae Văcărescu

Costache Conachi

II. PREROMANTISMUL, ROMANTISMUL ȘI CLASICISMUL

Ion Heliade-Rădulescu
Vasile Cârlova
Grigore Alexandrescu
Alecu Donici
Vasile Alecsandri
Mihai Eminescu

III. TRADIȚIONALISMUL, SĂMĂNĂTORISMUL ȘI POPORANISMUL

George Coșbuc
Octavian Goga
Ștefan Octavian Iosif
Alexie Mateevici
Maria Cunțan
Magda Isanos
George Topârceanu
Otilia Cazimir

IV. SIMBOLISMUL

Alexandru Macedonski
Ștefan Petică
Dimitrie Anghel
Ion Minulescu
George Bacovia

V. MODERNISMUL

Benjamin Fundoianu
Tudor Arghezi
Lucian Blaga
Ion Barbu

VI. TRADIȚIONALISMUL

Ion Pillat
Vasile Voiculescu

VII. AVANGARDA

Ilarie Voronca
Ion Vinea
Geo Bogza
Gellu Naum

Secolul al XV-lea	Secolul al XVI-lea
	Umanism
▸ Poezie populară de circulație orală (cântece, versuri rituale și ceremoniale); ▸ Narațiuni populare orale în proză; ▸ Cronicile redactate în slavonă la curtea lui Ștefan cel Mare; ▸ Elemente teatrale în jocurile cu măști și reprezentările folclorice ceremoniale.	▸ 1518-1521 – *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în limba slavonă; ▸ 1521 – Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung; ▸ 1536 – Nicolaus Olahus, *Hungaria*, în limba latină; ▸ 1538 – un spectacol de teatru în Moldova, la curtea lui Petru Rareș, menționat într-un izvor polonez; ▸ 1559 – prima carte tipărită de diaconul Coresi în română: *Întrebare creștinească;* ▸ 1561 – Coresi, *Tetraevanghel;* ▸ 1570 – Coresi, *Psaltirea* și *Liturghierul;* ▸ circa 1561-1570 – *Carte de cântece calvine*, în română, cu litere latine și ortografie maghiară; ▸ 1581 – Coresi, *Evanghelie cu învățătură.*

Secolul al XVII-lea	Secolul al XVIII-lea	
Umanism	Umanism	Iluminism
▸ 1643 – Varlaam, *Cazania;* ▸ 1642-1647 – Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei;* ▸ 1671-1673 – Miron Costin, *Viața lumii;* ▸ 1673 – Dosoftei, *Psaltirea pre versuri tocmită;* ▸ 1675 – Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei;* ▸ 1677 – Spătarul Nicolae Milescu, *Jurnal de călătorie în China* (în limba rusă); ▸ 1688 – Dimitrie Cantemir, *Divanul.*	▸ 1705 – Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică;* ▸ 1708-1716 – Antim Ivireanul, *Didahiile;* ▸ 1743 – Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei;* ▸ 1768 – *Cântece câmpenești*, culegere de texte anonime; ▸ 1787 – Ienăchiță Văcărescu, *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor gramaticii rumânești.*	▸ Școala Ardeleană; ▸ 1780 – S. Micu, Gh. Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* – prima gramatică tipărită a limbii române; ▸ 1798 – primul manual de *Retorică* în limba română.

Secolul al XIX-lea: 1800-1850	Secolul al XIX-lea:	
Iluminism/Clasicism	Pașoptism/Romantism	
▸ 1800-1812 – Ioan Budai-Deleanu, *Țiganiada;* ▸ 1825 – *Lexiconul* de la Buda; ▸ 1836 – Gheorghe Asachi, *Poezii*; ▸ 1838 – Gr. Alexandrescu, *Poezii.*	▸ 1840 – *Dacia literară, Introducție*, manifestul literar al romantismului românesc; ▸ 1840 – Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*, prima nuvelă istorică (cu elemente clasice și realiste); ▸ 1844 – Ion Heliade-Rădulescu, *Zburătorul* (romantism); ▸ 1847 – Anton Pann, *Povestea vorbii.*	▸ 1850 – premiera comediei *Chirița în Iași* de V. Alecsandri; ▸ 1852 – V. Alecsandri, *Poezii poporale;* ▸ 1853 – V. Alecsandri, *Doine și lăcrimioare;* ▸ 1858 – D. Bolintineanu, *Legende sau basme naționale în versuri;* ▸ 1863 – *Junimea* – Titu Maiorescu – Marii clasici; ▸ 1867 – premiera dramei istorice *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu; ▸ 1867 – *Convorbiri literare;* ▸ 1883 – Mihai Eminescu, *Poezii.*

1850-1900	Secolul al XX-lea: 1900-1945
Realism	Sămănătorism/Poporanism
▸ 1863 – N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoareci mănâncă;* ▸ 1875 – I. Creangă, *Soacra cu trei nurori;* ▸ 1879 – reprezentația comediei *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale; premiera dramei istorice *Despot-vodă* de V. Alecsandri; ▸ 1880 – I.L. Caragiale, *Conul Leonida față cu reacțiunea;* ▸ 1881 – I. Creangă, *Amintiri din copilărie* (două părți); ▸ 1881 – Ioan Slavici, *Novele din popor;* ▸ 1898 – Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară.*	▸ 1893 – George Coșbuc, *Balade și idile;* ▸ 1901 – revista *Sămănătorul;* ▸ 1905 – O. Goga, *Poezii.*

VIII. NEOMODERNISMUL

Emil Botta
Geo Dumitrescu
Ion Caraion
Ștefan Augustin Doinaș
Radu Stanca
Nicolae Labiș
Nichita Stănescu
Marin Sorescu
Cezar Baltag
Ana Blandiana
Leonid Dimov
Mircea Ivănescu
Emil Brumaru
Ileana Mălăncioiu
Mircea Dinescu

IX. POSTMODERNISMUL

Mircea Cărtărescu
Florin Iaru
Alexandru Mușină
Romulus Bucur
Traian T. Coșovei
Liviu Ioan Stoiciu
Nichita Danilov
Ion Mureșan
Ion Stratan
Mariana Marin
Simona Popescu
Eugen Cioclea
Emilian Galaicu-Păun
Nicolae Leahu

„Literatura este atunci cea care oferă desfășurarea deplină a tuturor virtualităților umanului, ea pornește de la realitatea existentă și o completează creator, desfășurând gama largă a acestor posibilități. [...] În jurul acestei valori umane centrale gravitează aproape toate celelalte: funcția de cunoaștere, funcția educativă și politică, funcția morală, cea psihologică și cea sociologică și așa mai departe."

(Virgil Nemoianu, *Postmodernismul și identitățile culturale: conflicte și coexistență*)

Secolul al XX-lea: 1900-1945	Secolul al XX-lea: 1945-1980
Realism	
▸ 1906 – Ioan Slavici, *Mara;* ▸ 1920 – Liviu Rebreanu, *Ion;* ▸ 1922 – Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților;* ▸ 1927 – H. Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach;* ▸ 1929 – Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche;* ▸ 1930 – Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război;* ▸ 1930 – M. Sadoveanu, *Baltagul;* ▸ 1938 – G. Călinescu, *Enigma Otiliei.*	Perioada proletcultistă – cenzura comunistă – literatura aservită ▸ 1955 – Marin Preda, *Moromeții*, vol. 1; ▸ 1957 – Eugen Barbu, *Groapa*; Petru Dumitriu, *Cronică de familie*; ▸ 1967 – Marin Preda, *Moromeții*, vol. 2; ▸ 1974 – Augustin Buzura, *Orgolii*; *Fețele tăcerii*; ▸ 1975 – George Bălăiță, *Lumea în două zile*; ▸ 1976 – Constantin Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*

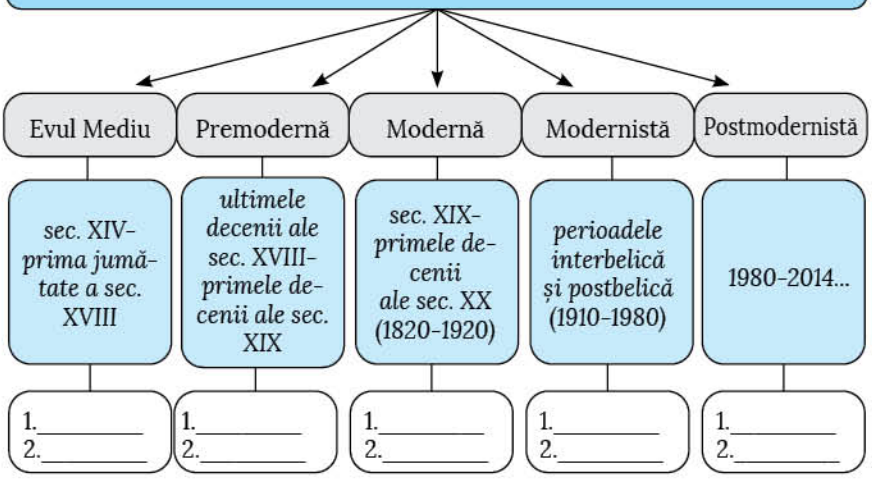
***Inspirație*, ilustrație de Ion Puiu**

3. **Antonio Spadaro, în lucrarea *La ce folosește literatura?* (Chișinău: Cartier, 2005), consideră că literatura „este o stare [...] devine un exercițiu spiritual al dialogului dintre text și sufletul cititorului sau al criticului [...] cuvântul nu se oprește pe hârtie, ci are valoare prin ecoul pe care îl poate avea în conștiința noastră". Cum crezi, care sunt valorile românești ce provoacă tinerii la un exercițiu spiritual?**

4. **Literatura sprijină dezvoltarea personală, fiind un fenomen cultural, un fenomen artistic cu un discurs rafinat, un fenomen social cu un discurs despre natura și condiția umană. Exprimă-ți opinia, într-un text argumentativ, despre relevanța literaturii în dezvoltarea tinerilor.**

5. **Pentru a recapitula, completează schema cu exemple de evenimente, nume de scriitori și titluri de opere.**

Periodizarea evoluției istorice a literaturii române

3 UMANISMUL: CONTEXTUL SOCIOISTORIC ȘI PARTICULARITĂȚI

Definire. Apariție

Este mișcarea socioculturală a Renașterii (secolele XIV-XVI), având ca principiu fundamental explorarea în detaliu a naturii umane. Apare în Italia (Florența), de unde se răspândește în toată Europa.

Sursele umanismului

- Din *perspectivă istorică*, apare într-un moment în care în Europa revin numeroși savanți și intelectuali după căderea Constantinopolului. Descoperirile geografice și teoriile din domeniul matematicii și cel al științelor naturii sunt oportunități pentru deschiderea oamenilor spre noi orizonturi.
- Din *perspectivă ideatică*, gândirea umanistă își are sursa în Antichitatea greco-latină, unde domina ideea perfectibilității ființei umane. Este influențat și de invenția tiparului, în jurul anului 1450, de către Johannes Gutenberg.

Principii

- Valorificarea modelelor consacrate ale Antichității greco-latine;
- Dezvoltarea sincronică a științelor, a artelor și a civilizației în genere;
- Emanciparea personalității de sub orice formă de oprimare dogmatică ori de înjosire a demnității sale;
- Formarea omului ca spirit universal;
- Prețuirea erudiției, a demnității, a libertății;
- Încrederea în perfectibilitatea ființei umane obținută prin forța rațiunii;
- Armonizarea omului cu natura înconjurătoare;
- În centrul manifestărilor culturale și artistice este *OMUL;*
- Rolul civilizator al cărții tipărite.

Reprezentanți

- **Italia:** Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Giovanni Pico della Mirandola, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Torquato Tasso, Ludovico Ariosto;
- **Franța:** François Rabelais, Pierre de Ronsard, Michel de Montaigne;
- **Germania:** Martin Luther, Nicolaus Cusanus;
- **Anglia:** Thomas Morus, William Shakespeare, Edmund Spenser, Christopher Marlowe;
- **Spania:** Lope de Vega, Miguel de Cervantes, Pedro Calderon de la Barca;
- **Țările de Jos:** Erasmus din Rotterdam, supranumit „prințul umaniștilor".

Umanismul românesc

În spațiul românesc, umanismul se manifestă abia în secolul al XVII-lea, prin activitatea cronicarilor, a primilor cărturari cunoscători ai literaturii clasice și ai limbilor greacă și latină. Astfel, se valorifică tradiția culturală a Antichității **în scopul demonstrării originii romane a poporului și a originii latine a limbii române.**

Caracteristici ale umanismului românesc

- Se pun bazele istoriografiei naționale;
- Se edifică monumente religioase și laice, încurajându-se un stil propriu în arhitectură și pictură;
- Se înființează școli domnești și biblioteci voievodale (Constantin Brâncoveanu);
- Apar primele centre ale tiparului (Târgoviște);
- Apare o *configurație specifică* – valorificându-se tradiția culturală a Antichității, se pune accentul pe:
  - ✓ argumentarea originii latine a poporului și a limbii române;
  - ✓ promovarea ideii de unitate națională;

Cazania lui Varlaam

META-TEXT

„Întreaga concepție este dominată de idealul omului perfect educat și deci desăvârșit spiritual. Această culme a gândirii umaniste este legată indisolubil de literare, mijloc prin care omul se descoperă pe sine, își dezvoltă toate facultățile și dobândește toate virtuțile."

(Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 1)

Moise, sculptură de Michelangelo

- ✓ respectul pentru adevăr și documente;
- ✓ forța educativă a istoriei;
- ✓ convingerea că românii trebuie să iasă din întunericul neștiinței prin cultură și printr-o educație permanentă.

Reprezentanți

- **Transilvania:** Nicolaus Olahus (a corespondat cu Erasmus din Rotterdam);
- **Țara Românească:** Neagoe Basarab a scris *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Udriște Năsturel – cărturar, autor de versuri și traducător;
- **Moldova:**
  - ✓ mitropolitul Varlaam scrie *Cazania*, sau *Carte românească de învățătură* (1643), considerată de către Nicolae Iorga „opera cea mai populară a epocii noastre vechi", monument literar de o importanță similară *Bibliei* lui Gutenberg;
  - ✓ Nicolae Milescu – cărturar, traducător, călător, geograf și diplomat moldovean;
  - ✓ Dosoftei scrie *Psaltirea în versuri*.

Reprezentanți ai istoriografiei în Moldova

- **Grigore Ureche**, *Letopisețul Țării Moldovei* (cuprinde istoria Moldovei de la 1359 până la a doua domnie a lui Aron-Vodă (1594));
- **Miron Costin**, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace* (cuprinde istoria Moldovei de la 1595 până la Dabija-Vodă (1661)), *De neamul moldovenilor*, *Cronica polonă*, *Poema polonă*, *Istoria de Crăiia Ungurească*, *Viața lumii*;
- **Ion Neculce**, *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Ioan Mavrocordat* (cuprinde istoria Moldovei între anii 1661 și 1743), precedată de *O samă de cuvinte* (o culegere de 42 de legende istorice).

Reprezentanți ai istoriografiei în Muntenia

- **cronici anonime:** *Letopisețul cantacuzinesc* și *Cronica Bălenilor*;
- **Radu Greceanu**, *Viața lui Constantin-Vodă Brâncoveanu*;
- **Radu Popescu**, *Istoriile domnilor Țării Românești*.

Dimitrie Cantemir reprezintă momentul de vârf al umanismului românesc; este o personalitate cu adevărat renascentistă.

- **Domenii de activitate:** istoria, geografia, științele naturii, arheologia, folcloristica și etnografia, lingvistica comparată, dialectologia, stilistica, psihologia socială, muzica.
- **Opere:** *Descrierea Moldovei*, *Istoria ieroglifică*, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*.

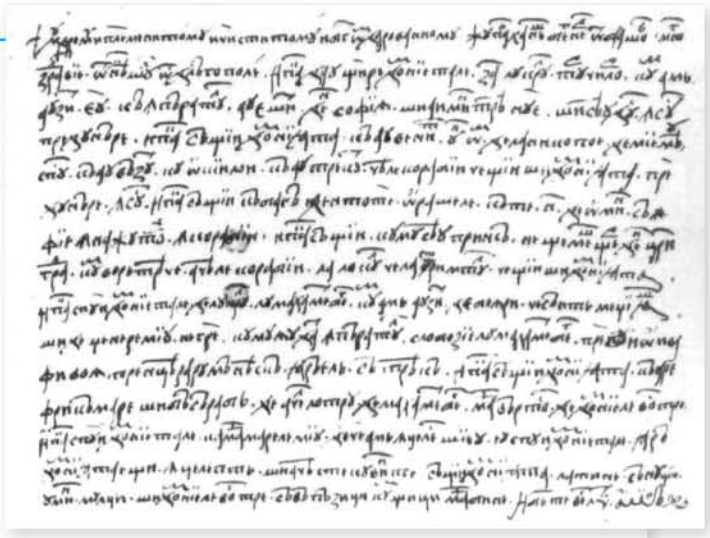
© Editura Art Internațional

1. **Citește cu atenție grupajul de texte și răspunde la sarcinile de lucru propuse.**
2. **Identifică în discursul critic trăsăturile umanismului.**

Textul A

„Umanismul românesc vădește un acut sentiment al istoriei, o superioară conștiință istorică. În cultura română umanismul a jucat un rol similar celui îndeplinit de umanismul Renașterii în cultura europeană, a deplasat solidaritățile fundamentale în sfera activității sociale și politice, a dezvoltat spiritul civic, a conturat și amplificat domeniul în care s-au implantat faptele de civilizație, ceea ce este un umanism românesc de tip renascentist. Un element esențial al umanismului de tip renascentist a rămas a fi valoarea culturală a Antichității."

(Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*)

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Johannes Benkner, judele Brașovului, 1521

Textul B

Capul cel de búor, a fiară vestită,
Sămnează puterea țârâi nesmintită.
Pre câtu-i de mare fiara și buiacă,
Coarnele-n pășune la pământ îș pleacă.
De pre chip să vede búorul ce-i place,
C-ar vrea-n toată vremea să stea țara-n pace.
C-atunci toată vita poate de să-ngrașe,
Fără zăhăială, într-a țârâi pașe.
Dară une date are și ea toane,
De-ș calcă vrăjmașii și-i vântură-n coarne.
Pentr-aceea-ș poartă cunună de aur
Într-a sale coarne, în cele de taur.
Stau împregiur dânsă trei planite-n hoarbă,
Soarele și Luna, și Venus, podoabă.
Din ce să-nsămnează țara că rodește
În tot feli de hrană, de le prisosește.
Și pre vremi de pace oamenii zburdează
Într-agonisită, că pot de-ș lucrează.
Vinul și cu grâul, și cu de tot viptul,
Cu cirezi și turme, copără pământul.
Dară miere dulce! Cine poate spune
Ce-au miluit Domnul din ceri, că-s tot bune!
Cine poate scrie toate de-amănuntul,
Că știută este țara-n tot pământul!
Și-mbogățăsc lesne, fără de zăbavă,
Creștinii Moldovii, dând Domnului slavă.

(Dosoftei, *Stihuri la luminatul herb a Țărâi Moldovei*)

Simion Ștefan, *Noul Testament de la Bălgrad*, 1648

Textul C

1. *Ți se cuvine să știi de cine a fost făcută lumea*

Înțeleptul: După cum mi se pare, voiam și doream să te cunosc, lume trufașă, amăgitoare și vremelnică: Cine te-a zidit? Ce ești? De când ești? Și de când ești, cum petreci?

3. *Să știi că lumea este trecătoare*

Înțeleptul: Firește, știu și cred că ești creatura lui Dumnezeu și, de asemenea, grădină de flori, însă, după cât îmi dau seama, florile tale repede se ofilesc, și nu-și mai recapătă nicidecum frumusețea dinainte; pomii și roadele pomilor tăi mă tem să nu fie ca pomul acela din care i-a poruncit Dumnezeu lui Adam să nu mănânce, iar el, călcând porunca Dumnezeului și ziditorului său, a mâncat și cu moarte a murit; avuțiile vistieriei tale sunt nestatornice și ca praful se risipesc; petrecerea ta cu oamenii și a oamenilor cu tine este deșertăciune și amăgire, iar cât privește vechimea anilor tăi, tare mă mir că te rabdă Dumnezeu când ești atât de amăgitoare, de mincinoasă și de ucigătoare, și nu te nimicește cu un ceas mai devreme! Dar, prin faptul că te suportă, el își arată preabogata sa milă și îndelunga-i răbdare.

10. *Ia exemplu din istoriile vechi*

Lumea: Bine am zis eu că îți lipsește cunoașterea și că te-ai înstrăinat de mintea ta. Oare nu ai citit istoriile și nu ai cercetat cronicile, ca să afli și să știi în cât de puțin și de scurt timp câtă lume a supus împăratul Alexandru, fiul lui Filip; câte regiuni a cucerit, câte cetăți a dărâmat și a zidit, câte avuții a câștigat și cu câtă cinste s-a săvârșit în împărăția sa?

12. *Nu prin răutăți, ci prin virtuți să rămână vestit numele după moarte!*

Lumea: Așadar, cu asemenea cunoștință mergi și cu o asemenea socoteală umbli, o, tu cel cu capul în nori? Eu am spus că bunătățile mele sunt fără sfârșit, dar nu că cei ce le stăpânesc nu vor muri; căci chiar dacă mor ei, numele și gloria lor nu moare, nu trece, nu se sfârșește, ci rămâne în veci. De aceea străduiți-vă cu toții mai mult ca orice ca, murind, numele cinstit să vă rămână.

28. *Crescând bogăția, sporește lăcomia, iar din lăcomie se naște invidia*

Lumea: În peretele casei tale, zidit de străbunicul tău, a ascuns el o comoară nemăsurată. Mâine cel mai devreme sau poimâine peretele se va surpa, și vei găsi acolo comoara pe care a zidit-o strămoșul tău, mai mare decât ai râvnit; iată dar că te-am îmbogățit.

Înțeleptul: O, lume, eu doresc însă și mai mult: vreau să devin vestit și cu nume mare.

(Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*)

Alexandria, pagină de manuscris, 1741

Textul D

„Fost-au gândul mieu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țărâi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vrémi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gându slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pământului nostru și noaă. Deci priimește, în ceasta dată, atâta din truda noastră, cât să nu să uite lucrurile și cursul țărâi, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche vornicul. [...]

Și priimește această dată această puțină trudă a noastră, care amu făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întrég să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țărâi aceștiia ținchiu și soroc de sfârșire."

(Miron Costin, *Predoslovie, adecă voroavă către cititoriul*)

2.1. Menționează, în câte un enunț, despre ce este vorba în cadrul fiecărui text.

2.2. Identifică formule care arată cui se adresează textele.

3. Selectează din grupajul de texte propus mai sus secvențele care subliniază următoarele principii umaniste:

Principiul umanist	Secvența
formarea omului ca spirit universal	
prețuirea erudiției, a demnității, a libertății	
aspirația omului spre perfecțiune	
formarea omului ca spirit universal	
rolul civilizator al cărții tipărite	
OMUL în centrul manifestărilor culturale și artistice	

Mormântul lui Ion Neculce lângă biserica din Prigoreni, comuna Ion Neculce, jud. Iași, România, modernizat în a doua jumătate a secolului XX și înfrumusețat cu un bust realizat de sculptorul Iftimie Bârleanu.

4. Observă elementul comun al raportării la divinitate în fiecare dintre texte. Cum poate fi acesta explicat?

4.1. Formulează o concluzie cu referire la tonalitatea pe care invocarea lui Dumnezeu o conferă scrierilor istoriografice, precum și la rolul acestora.

5. Prezintă câte două particularități lingvistice pentru fiecare text.

6. Redactează un text de 15 rânduri în care să dezvolți o idee umanistă sugerată în grupajul de texte oferit, valorificând observații atât asupra nivelului ideatic, cât și asupra celui lingvistic.

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE, rostire fundamentală pentru omul deplin

AVAN-TEXT ▶

1. **Amintește-ți sfaturi importante pe care ți le-au dat părinții tăi.**
   1.1. În ce context au fost date?
   1.2. De ce au fost memorabile?
   1.3. La ce valori personale se refereau aceste sfaturi (familie, iubire, bunătate, educație etc.)?
2. **Citește selecția de fragmente din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* în redacția originală a operei.**

TEXT ▶

3. **Reluați, în perechi, lectura unei secvențe de text, transpunând textul în forma limbii literare actuale.**

Slovo 5

Zice dumnezeiasca Scriptură: „Dă pricină înțeleptului și mai înțeleptu va fi: învață-l și să va alătura să asculte".

Dreptu aceia, și eu mă nevoiiu iarăși cătră dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte și să ne înnoim omul dinăuntru. Și acum îndrăznescu a vă scrie pentru că nu mă poci sătura de dragostea și de dulceața voastră.

Slovo 21

Că cel ce va să fie domn, aceluia trebue să aibă minte foarte multă, ca să cunoască și să priceapă mintea lui pre mințile slugilor lui, iar să nu cunoască, nici să priceapă mințile slugilor mintea domnului. Că deaca cunoscu slugile minte multă și socoteală la domnul lor, ei îi slujescu pre dreptate și-l cinstescu; iar deaca îl cunoscu că n-are minte, ei numai ci-l țin domnu cu numele. [...] Iar domnul carele iaste întreg la minte, la acela suntu toate bunătățile. [...] Iar din mintea cea bună să umplu toate câte plac lui Dumnezeu și câte pohtește. [...]

Că numai cu ajutorul lui Dumnezeu și cu mintea cea curată veți umplea voia lui. [...]

Dreptu aceia, fătul mieu și voi, fraților, eu așa vă învăț; să nu strângeți avuție multă și moartă, ci să puneți avuțiia voastră pre slugile voastre, deaca vă iaste voia să fie avuțiia și strânsoarea voastră tot vie și să aveți veselie înaintea ochilor voștri. Că iată că voi să vă aduc aminte și de împărații cei de demult. Că grăi Aristotel filosoful cătră împărat și zise: „Împărate Alexandre, cu ce luași și biruiși toată lumea?". Iar Alexandru zise: „Deaca vreme ce mă întrebași, tu ascultă să-ți spui. O, Aristotele, eu numai cu trei lucruri am biruit toată lumea: întâi, cu cuvânt adevăratu și stătător. A doao, cu judecată dreaptă. Iar a treia, cu mână întinsă și îndurătoare, căci n-am strânsu avuție, ci mi-am miluit slugile și oștile. Deacii ei, pentru mila care i-am miluit, ei nu ș-au cruțat viața, ci ș-au pus capetele înaintea mea. Cu acestea am biruit eu

ARHI-TEXT

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie este cea mai importantă operă din literatura românească scrisă în limba slavonă. Este tradusă în jurul anului 1530 în greacă, apoi în română și constituie una dintre expresiile tulburătoare ale sufletului românesc frământat de marile probleme ale existenței în pragul veacului al XVI-lea.

Moartea timpurie a lui Neagoe Basarab (38 sau 39 de ani) îl surprinde pe Theodosie prea tânăr ca să se mențină în scaunul domnesc pe care îl moștenește de la tatăl său. Theodosie este domnitor doar câteva luni și moare, inclusiv din cauza sănătății sale precare, în anul 1522.

- Neagoe Basarab (1482 sau 1483-1521), cărturar, om de cultură, contemporan cu Niccolo Machiavelli și cu Michelangelo.
- Postelnic în Țara Românească, apoi mare comis; din 1512 este domn al Țării Românești; ctitor al complexului monahal și al bisericii-monument din Curtea de Argeș (1517).
- Susține financiar tipărirea *Evangheliarului lui Macarie*, precum și mai multe mănăstiri ortodoxe de pe munții Athos și Sinai, din Ierusalim și Grecia.
- Este autorul monumentalului manuscris al umanismului românesc: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.*

toată lumea". Și birui cu acestu cuvântu Alexandru împărat pre Aristotel filosoful, și zise și Aristotel că numai cu aceste trei lucruri va putea omul să biruiască toată lumea.

Iată, fraților, vedeți acesta Alexandru fiind încă elin și cu aceste trei lucruri birui lui lumea și ce nume mare își dobândi; dar voi, fiind fire de creștin, cu cât mai mult vă să cade încă să umpleți aceste trei lucruri, și încă nu numai acestea, ci să îi mai adaogeți lucrurile cele bune, carele iubește Dumnezeu. Și Dumnezeu va înălța și va slăvi numele vostru în lumea aceasta, și nu numai în lumea aceasta [...].

Slovo 29

Direpț aceia vă zic, feții miei, să mi vă îngrădiți cu dragostea lui Dumnezeu și mintea să mi vă fie sus către Dumnezeu. Că mintea iaste steagul trupului și, până stă steagul la război, tot iaste războiul acela nebiruit și nepierdut, iar deaca cade steagul, războiul iaste biruit, și nu știe unul pre altul cum piere. Așijderea și omul: până îi iaste mintea cătră Dumnezeu, el iaste ca oastea ceia ce-i stă steagul neclintit și nu piere, iar omul ce nu-și râdică mintea cătră Dumnezeu, el iaste ca oastea ceia ce-i cade steagul. [...] Direpț aceia mi vă zic, feții mei, să vă aflați de pururea cu minte. [...]

***

Direpț aceia, feții miei, mi vă rog să pomeniți și pre mine în sfânta voastră rugăciune și nu uitareți pre mine, cela ce sunt oaia cea rătăcită și tatăl vostru, ca se priimească și pre mine, păcătosul, Domnului nostru Iisus Hristos, pentru rugăciunea voastră cătră turma sa.

***

Cu adevărat, ale rădăcinii cei bune, bune sunt și odraslele, și din curtea cea sfântă și fii sfinți vor ieși.

4. Formulează asocierile pe care ți le-a declanșat lectura textului.

4.1. Completează tabelul cu secvențe de text.

O secvență care ți-a plăcut	
O secvență care te-a pus pe gânduri	

5. Explică sensul următoarelor secvențe de text.

- „Dreptu aceia, și eu mă nevoiiu iarăși cătră dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte și să ne înnoim omul dinăuntru."
- „Că deaca cunoscu slugile minte multă și socoteală la domnul lor, ei îi slujescu pre dreptate și-l cinstescu..."
- „Deacii ei, pentru mila care i-am miluit, ei nu ș-au cruțat viața, ci ș-au pus capetele înaintea mea."
- „Direpț aceia, feții miei, mi vă rog să pomeniți și pre mine în sfânta voastră rugăciune și nu uitareți pre mine, cela ce sunt

Neagoe Basarab și fiul său Theodosie pe o icoană grecească aflată la Mănăstirea Dionisiou de pe Muntele Athos

oaia cea rătăcită și tatăl vostru, ca se priimească și pre mine, păcătosul, Domnului nostru Iisus Hristos, pentru rugăciunea voastră către turma sa."

- „Cu adevărat, ale rădăcinii cei bune, bune sunt și odraslele, și din curtea cea sfântă și fii sfinți vor ieși."

6. Determină din text sentimentele pe care le are tata pentru fiul său, căruia i se adresează prin intermediul acestei lucrări.

6.1. Corelează aceste sentimente cu scopul învățăturilor transmise.

7. Selectează din text formulele de adresare.

7.1. Interpretează semnificația formelor de plural. Pe cine vizează autorul prin aceste forme?

8. Opinează despre intenția domnitorului de a-l aduce pe Alexandru Macedon drept exemplu urmașului său.

8.1. Identifică în răspunsul lui Alexandru Macedon trei calități ale unui bun conducător.

9. Completează, în baza fragmentelor citite, portretul moral al unui bun domnitor.

10. Având drept reper portretul moral al unui bun domnitor de la exercițiul 9, scrie o listă a valorilor pe care Neagoe Basarab vrea să le cultive urmașului său.

Semnificațiile textului

11. Comentează alegoria din fragmentul selectat din *Slovo 29* (*Cuvântul al XXIX-lea*).

12. Completează coloana a doua a tabelului, formulând pentru fiecare particularitate a curentului câte o idee umanistă pe care o sugerează autorul, și coloana a treia, selectând secvențele de text potrivite.

Particularități renascentiste	Idee umanistă	Secvență de text
Încrederea în demnitatea și perfectibilitatea ființei umane	Autorul, având rolul îndrumătorului spiritual, susține ideea perfectibilității unui conducător și a demnității acestuia, raportându-se la valori precum înțelepciunea, iubirea și credința.	„Dreptu aceia, și eu mă nevoiiu iarăși către dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte și să ne înnoim omul dinăuntru..."
Încrederea în rațiune		
Afirmarea ideii de om universal/deplin		
Afirmarea ideii de reevaluare a raporturilor omului cu sine și cu semenii săi		

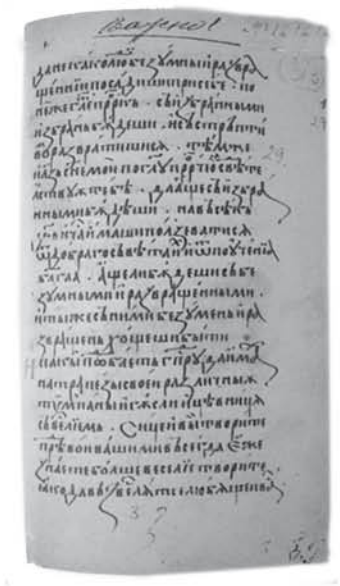
13. Meditează, într-un eseu de o pagină, despre perenitatea idealului de „Om al Renașterii" în baza fragmentelor din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*.

TEXT ▶

META-TEXT

„Pentru a înțelege, în toată complexitatea, mesajul acestei cărți unice, trebuie să se aibă în vedere momentul existențial al elaborării: partea de sfârșit a vieții (deci, până în 1521), înainte de *Marea Trecere*, când roadele înțelepciunii se oferă urmașului/urmașilor ca moștenire de mare preț. Nu bogăția materială, nu stăpânirea unei țări, nu rangul social sunt importante, ci dobândirea înțelepciunii de a te feri de capcanele care pândesc sufletul omului. De aceea *Învățăturile...* ne apar ca o *Mare Confesiune*, rostire fundamentală despre adevărurile vieții. [...] Autorul concentrează întreaga sa experiență în pagini cu caracter testamentar și de inițiere, destinate să pregătească omul deplin, capabil să conducă și să se conducă."

(Gheorghe Crăciun, *Istoria didactică a literaturii române*)

14. Citește fragmentele din poemul lui Nichita Stănescu.

Învățăturile cuiva către fiul său

VI

Despre fericire, dragule, nu pot să-ți spun decât
foarte puține cuvinte,
bunăoară:
cel mai miraculos fapt al existenței
este faptul că este
De aceea,
dorința fierbinte de a fi fericit
este legitimă și miraculoasă.

Ar fi absurd ca existența să fie absurdă.
Caută, dragule, să fii fericit
cât timp ești tu de față,
cât timp vei avea față;
ferește-te vreodată să porți mască;
nenorocul te recunoaște
chiar înainte de a te naște.

VII

Dormi cât mai puțin cu putință,
visează cât mai mult cu putință.

XI

Dragule, nu mă uita
ca să nu te uite,
la rândul tău, alții.

Dragule, lasă măcar un cuvânt de-al tău
să-mi fi lespede.

Spune, când spui sunt,
cu gândul dus la mine.

Eu te-am născut pe tine, dragule.
Renaște-mă tu.

15. Formulează sfaturile părintelui pe care le identifici în poem.

16. Analizează poemul lui Nichita Stănescu în raport cu lucrarea lui Neagoe Basarab, relevând următoarele aspecte:

- similitudinea formulei titulare;
- valoarea stilistică a pronumelui „cuiva" în raport cu numele propriu;
- cui i se adresează părintele spiritual;
- imuabilitatea valorilor general-umane.

PSALTIREA ÎN VERSURI A LUI DOSOFTEI – întâiul monument de limbă poetică românească

AVAN-TEXT

Statuia lui Dosoftei realizată de sculptorul Iftimie Bârleanu, situată în fața Casei Dosoftei din Iași. Această construcție laică este una dintre cele mai vechi din Iași: o casă negustorească din secolul al XVIII-lea. Actualmente Casa „Dosoftei" găzduiește un muzeu al tiparului.

1. Citește fragmentul din oda *Limba noastră* de Alexie Mateevici.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slava-n ceruri,
Să ne spuie-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăranii.

1.1. Explică semnificația sintagmei *limba vechilor cazanii* folosind informația de la ARHI-TEXT.
1.2. Expune ideea poetică a fiecărei strofe.

2. Amintiți-vă de contextul istoric în care a fost scrisă această poezie și opinați/discutați despre necesitatea unui asemenea mesaj în anul 1917.

2.1. Formulați o concluzie despre importanța limbii naționale în culturalizarea unui popor.

Psaltirea în versuri de Dosoftei, Uniev (Podolia), 1673

ARHI-TEXT

Psalmul (din gr. *psalmos* – „imn") este o specie a liricii religioase, un imn cu caracter creștin. Primii psalmi sunt atribuiți regelui David, conducător al evreilor și poet. Cele 150 de poeme în proză din Vechiul Testament (*Psaltirea*) au devenit un model pentru creația imnică din întreaga lirică europeană. Prima traducere în versuri a psalmilor a făcut-o mitropolitul Dosoftei (1673). Până la Dosoftei, *Psaltirea* a fost tradusă din limba slavonă și se folosea nu doar în biserică, dar și ca abecedar în școlile de pe lângă biserici. *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea Voroneteană* sunt cele mai vechi texte de acest fel (secolul XVI). Contribuția lui Dosoftei la împământenirea limbii române în biserică este incontestabilă.

În literatura cultă, psalmul a fost valorificat ca specie lirică de Tudor Arghezi și Lucian Blaga.

© Editura Prut Internațional

TEXT ▶

3. Efectuează o lectură, în paralel, a celor două texte: Psalmul 150 al lui David și Psalmul 150 din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei.

Psalmul 150 al lui David

1.
Lăudați pe Domnul întru sfinții Lui; lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui.

2.
Lăudați-L pe El întru puterile Lui;
lăudați-L pe El după mulțimea slavei Lui.

3.
Lăudați-L pe El în glas de trâmbiță; lăudați-L pe El în psaltire și în alăută.

4.
Lăudați-L pe El în timpane[1] și în horă; lăudați-L pe El în strune și organe.

5.
Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare;
lăudați-L pe El în chimvale de strigare.

6.
Toată suflarea să laude pe Domnul!

Psalmul 150 din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei

Lăudați-l cu tot omul
Întru svinții săi pre Domnul,
Lăudați-l în vârtute
Ce-are Domnul de oști multe.
Lăudat fără tăcere
De-a lui sâlă[2] și putere,
Lăudați-l în mărire
De-a lui multă biruire.
Lăudat cu glasuri nalte
De bucine ferecate[3],
Lăudați-l în lăute[4],
În psăltiri pre viersuri multe.
Lăudat pre toate locuri
Cu tâmpene[5] și cu giocuri,
Lăudați-l să răsune
În organe[6] tinse-n strune.
Lăudat cu bune viersuri
De chimvale[7] într-alesuri,
Lăudat și-l strigat tare
În țimbale de cântare.
Câte-s vie și tot omul,
Lăudați-l toț pre Domnul.

---

[1] timpane (sing. *timpan*) – instrument muzical de percuție asemănător cu toba, dar care poate fi acordat
[2] sâlă – putere, măreție
[3] ferecate – (aici) îmbrăcate în aur sau argint
[4] lăute (sing. *lăută*) – instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza
[5] tâmpene (sing. *tâmpănă*) – tamburină, dairea
[6] organe (sing. *organ*) – (înv.) harpă, liră
[7] chimvale (sing. *chimval*) – vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul

„Acest Dosoftei mitropolit nu era om prost (simplu) de felul lui. Și era neam de mazâl. Prea învățat, multe limbi știa: elinește, slovenește, și altă adâncă carte și-nvățătură. Deplin călugăr și cucernic, și blând ca un miel. În țara noastră, pe ceasta vreme nu este om ca acela."
(Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*)

4. Informează-te din ARHI-TEXT și precizează care este intenția literară a ambelor texte.

4.1. Argumentează caracterul imnic al textelor referindu-te la:
- *ideile poetice*;
- *imaginile artistice*;
- *emoția lirică*.

4.2. Comentează semnificația anaforei din ambele texte raportând-o atât la emoția lirică, cât și la caracterul imnic.

Psalmul 46 este una dintre cele mai inspirate traduceri ale lui Dosoftei. Foarte aproape de imaginarul folcloric și de forma poeziei populare, acest psalm circulă pe cale orală, fiind interpretat ca un colind.

Limbile să salte
Cu cântece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie,
Lăudând pre Domnul,
Să cânte tot omul.
Domnul este tare,
Este-mpărat mare
Preste tot pământul
Și-ș ține cuvântul.

INTER-TEXT

Dosoftei (1624-1693),
după numele de mirean –
Dimitrie Barilă

- A fost cărturar român, poet și traducător.
- A făcut studii la Iași, apoi la Liov.
- Cunoștea limbile greacă, latină, slavonă și polonă.
- A contribuit la traducerea și tipărirea a numeroase scrieri religioase; a adus în Moldova un tipar.
- S-a călugărit cu numele Dosoftei (1648), a fost episcop, apoi mitropolit al Moldovei.
- În 2005, Biserica Ortodoxă Română l-a canonizat (l-a trecut în rândul sfinților).

5. **Discutați, cu referire la varianta tradusă de Dosoftei, despre valoarea stilistică a câmpului lexical *instrumente muzicale*, precizând mecanismul de constituire a enumerației.**

6. **Împarte textul lui Dosoftei în secvențe care corespund versetelor din psalmul lui David.**

6.1. Compară versetele cu secvențele traduse și observă elementele originale adăugate de către Dosoftei.

7. **Studiază informația de la META-TEXT și formulează-ți opinia cu privire la secvențele originale adăugate de Dosoftei.**

8. **Citește afirmația lui Nicolae Manolescu despre psalmii versificați ai lui Dosoftei și precizează tipul de picior metric și de rimă care apropie aceste versuri de forma poeziei populare.**

9. **Sintetizează ideile pe care le-ai citit/notat cu referire la traducerea în versuri a psalmilor de către Dosoftei într-o hartă conceptuală.**

10. **Citește versurile originale scrise de Dosoftei și formulează mesajul umanist, general-uman al textului.**

Cine-și face zid de pace
Turnuri de frăție
Duce viață fără greață
Într-a sa bogăție.
Că-i mai bună dimpreună
Viața cea frățească
Decât arme ce destramă
Oastea vitejească.

10.1. Care sunt motivele principale ale textului?
10.2. Cum se înscrie pledoaria pentru pace a cărturarului în contextul umanismului românesc?

META-TEXT

„Străduindu-se să transpună cât mai exact sensul versetelor sacre, Dosoftei a căutat, în același timp, să dea acestor versete cât mai multă suplețe și prospețime lirică în graiul românesc și, nu o dată, ostenelile sale și-au atins ținta. În versiunea lui, câțiva psalmi au început să circule, și circulă până astăzi, sub formă de colinde."

(Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*)

„Cel mai mare merit al lui Dosoftei acesta și este: de a fi oferit în *Psaltire*, pe neașteptate, întâiul monument de limbă poetică românească. În acest scop, el a uzat de toată cultura lui lingvistică [...], apelând la vorbirea și, poate, și la poezia poporului [...], a organizat, în fine, un adevărat sistem de rime și a încercat mai multe cadențe și mai mulți metri [...]."

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*)

ÎNCEPUTURILE ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI: CRONICA LUI GRIGORE URECHE

AVAN-TEXT

Marcă poștală cu portretul imaginar al lui Grigore Ureche

- Grigore Ureche (1590-1647), cronicar moldovean.
- Este fiul lui Nestor Ureche, mare logofăt al Moldovei. Prima parte a vieții o trăiește în Polonia, unde se află în pribegie alături de tatăl său. Aici studiază latina, gramatica, retorica, poetica.
- Reîntors în țară, ocupă, în timpul domniei lui Vasile Lupu, mai multe funcții (dregătorii): logofăt, spătar, mare spătar.
- Din 1642 devine mare vornic al Țării de Jos. Este sfetnicul lui Vasile Lupu și are cuvântul hotărâtor în divanul boieresc.

TEXT

1. **Observă cuvintele formate cu elementul de compunere *crono-* și explică afinitățile semantice dintre ele.**

   Cronică (substantiv), *cronic/cronică* (adjectiv), *cronicar*, *cronografie*, *cronograf*, *cronofag*, *cronologic*.

2. **Citește informația de la ARHI-TEXT și sintetizeaz-o în cinci-șase cuvinte-cheie.**

3. **Consultă dicționarul explicativ pentru a afla sensul următoarelor cuvinte:** *logofăt*, *spătar*, *vornic*, *dregător*, *divan*.

4. **Citește cu atenție fragmentul din *Letopisețul* lui Grigore Ureche, valorificând glosarul de la subsol.**

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012 (1504)

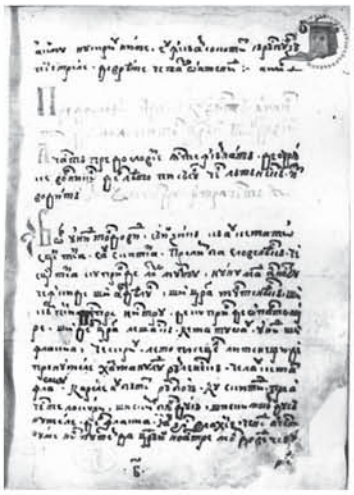
Nu multă vreme, daca s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atâtea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani în toate părțile să bătea[1] cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mânios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospețe omorâea fără județu. Amintrilea[2] era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știia a-l acopieri și unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteze[3] și pentru acéia raru războiu de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădéjdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștiia toți că s-au scăpatu[4] de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti[5] Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

---

[1] să bătea – se lupta
[2] amintrilea – altminteri, de altfel
[3] să nu să îndărăpteze – să nu se întoarcă
[4] s-au scăpatu – au pierdut
[5] sveti – sfânt

ARHI-TEXT

Cronica (*Letopisețul Țării Moldovei*) lui Grigore Ureche a fost scrisă spre sfârșitul vieții, între 1642 (când obține dregătoria de vornic) și 1646. Originalul nu s-a păstrat, dar scrierea ni s-a transmis datorită mai multor copii, cu adaosurile (interpolările) a trei copiști: Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axintie Uricariul. Cronicarul consemnează evenimentele de la 1359 până în 1594 (a doua domnie a lui Aron-Vodă).

Acest text marchează începutul istoriografiei în limba română.

Prima publicare a *Letopisețului* a avut loc în anul 1852, de către Mihail Kogălniceanu.

Materialul epic și portretele pe care le face cronicarul au servit drept sursă de inspirație pentru mulți scriitori.

Portretul făcut de Grigore Ureche lui Ștefan cel Mare are rolul de a-l emoționa pe cititor prin figura marelui domnitor prezentată într-un mod somptuos.

Grigore Ureche este considerat întemeietorul portretisticii în literatura română veche.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, cât n-au fostu așa nici odinioară, și décii preste vară au fostu ploi gréle și povoaie[6] de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chiemat-au vlădicii și toți sfétnicii[7] săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și décii au stătut la domnie fiiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

---

[6] povoaie – puhoaie, șuvoaie

[7] sfétnicii – consilierii, sfătuitorii

5. **Valorificând informația de la rubrica ARHI-TEXT și cunoștințele de la Istoria românilor și universală, apreciați cu *Adevărat* sau *Fals* următoarele afirmații:**

	A	F
▸ Cronicarul Grigore Ureche a fost contemporan cu Ștefan cel Mare.	☐	☐
▸ Fragmentul de cronică include doar portretul fizic al domnitorului.	☐	☐
▸ Domnitorul Ștefan cel Mare a făcut câte o mănăstire în fiecare an de domnie.	☐	☐
▸ Voievodul a fost îngropat la Mănăstirea Putna.	☐	☐

6. **Structurați informația din text după următoarele criterii:**

- ▸ informație de ordin istoric;
- ▸ informație de ordin politic;
- ▸ informație de ordin social;
- ▸ informație de ordin geografic.

7. **Selectează din text secvențele care generează stratul afectiv-emoțional al narațiunii.**

7.1. Observă, în aceste secvențe, distincția pe care o face cronicarul între omul Ștefan cel Mare și domnitorul Ștefan cel Mare.

7.2. Precizează atitudinea pe care o are cronicarul față de domnitor.

8. **Completează tabelul identificând pentru fiecare dintre secvențele de caracterizare a personajului câte o trăsătură morală a domnitorului.**

Secvența de text	Trăsătura
mânios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat...	.....
de multe ori la ospețe omorâea fără județu	.....
Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădéjdea	.....
unde era nevoie însuși se vârâia	.....

Un sinonim învechit pentru cuvântul *cronică* este *letopiseț*. Acest istorism s-a format prin compunere din două cuvinte de origine slavonă (*лѣто* + *письць*) și înseamnă „scriere despre trecerea anilor”.

9. **Comentează rolul eufemismului *om nu mare de statu* pornind de la una dintre opțiunile de răspuns:**

- Cronicarul consideră că oamenilor mari în fapte nu li se poate atribui calificativul „mic”.
- Cronicarul evită cuvintele care ar diminua măreția portretului moral al domnitorului.
- Cronicarul respectă un limbaj protocolar, nedorind să aducă o ofensă domnitorului mic de statură.
- Cronicarul înțelege că, din punct de vedere stilistic, „mic de statură” distonează cu grandoarea portretului moral.

10. **Expune-ți opinia în raport cu raționamentul cronicarului de a consemna faptele istorice. Construiește-ți răspunsul pe baza următoarelor idei:**

- importanța izvoarelor scrise ca sursă de documentare istorică;
- transmiterea memoriei colective;
- misiunea de a înveșnici, prin cronică, personalități și mari fapte istorice;
- valoarea educativă a cunoașterii istoriei naționale;
- analiza evenimentelor istorice și raportarea acestora la istoria națională în ansamblu.

11. **Redactează un eseu de minimum o pagină despre valoarea culturală a portretului lui Ștefan cel Mare valorificând:**

- aprecierile exegeților de la META-TEXT;
- asocierea cu un lider politic contemporan pe care îl poți compara cu Ștefan cel Mare.

12. Proiect media. **Realizați pagina de Instagram a domnitorului luând ca reper detalii din cronica lui Grigore Ureche.**

12.1. Folosiți IA pentru a genera fotografii cu diferite personalități contemporane domnitorului (de exemplu, Vlad Țepeș).

12.2. Creați, din numele domnitorului, două postări despre două bătălii victorioase.

12.3. Scrieți două citate celebre extrase din adresările domnitorului.

12.4. Selectați cel puțin patru prieteni pe care îi poate avea domnitorul.

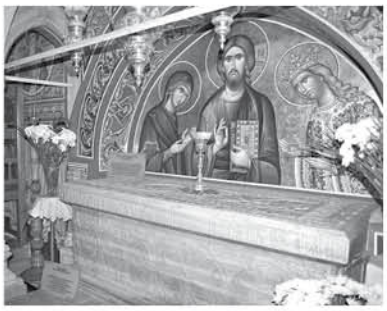
ARHI-TEXT

„Eufemism – procedeu lexical constând în atenuarea, îndulcirea, prin substituire și perifrază poetică, a unei expresii neplăcute, jignitoare, banale sau obscene, pe care respectul pentru celălalt ne împiedică să o rostim.”

(Aliona Grati, *Dicționar de teorie literară*)

În textele istorice vechi, inclusiv în cronici, numărarea anilor se realizează „de la facerea lumii”. Aceasta a fost cronologia folosită oficial în Imperiul Bizantin și în bisericile ortodoxe. În Țările Române, această cronologie a fost folosită până la mijlocul secolului al XVIII-lea, fiind înlocuită treptat, până spre mijlocul secolului al XIX-lea, cu numărarea anilor de la nașterea lui Isus Hristos. Pentru a putea raporta un an din cronologia bizantină la cea actuală, trebuie să scădem 5508.

Mormântul lui Ștefan cel Mare, Mănăstirea Putna

META-TEXT

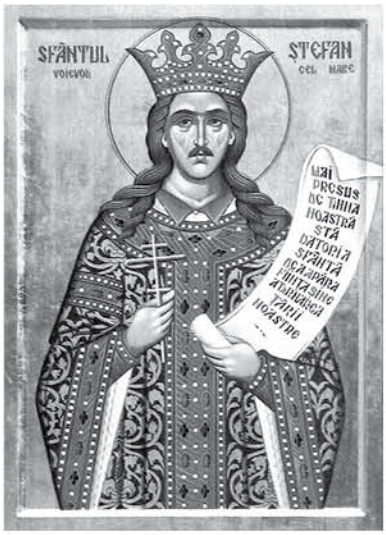
„Tocmai figuri de eroi ca aceea a lui Ștefan puteau fi date ca exemple demne de urmat, și această grijă pare să fi stăpânit pe cronicar. În concepția cronicarului, Ștefan umbla după glorie «ca un leu ce nu-l poate îmblânzi nimenea», fiind prototipul viteazului [...]."

(Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*)

„[...] un remarcabil portret moral, un necrolog care stopează chiar cursul istoriei, spre a semnifica mai bine greutatea pierderii."

(Dan Horia Mazilu, *Literatura română medievală*)

INTER-TEXT ▶

13. Citește secvențele de text din romanul *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu care alcătuiesc portretul lui Ștefan cel Mare.

„Când descălecă Domul, într-o singură mișcare, călărețiii puseră piciorul la pământ. [...]

Vodă, călcând atunci al patruzecilea an al vârstei, avea obrazul ars proaspăt de vântul de primăvară. Se purta ras, cu mustața ușor încărunțită. Avea o puternică strângere a buzelor și o privire verde tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriți la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus. [...]

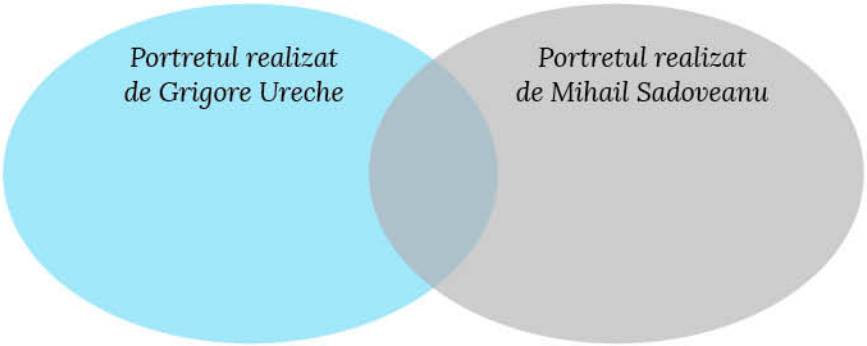
Înălțându-se în șa, Domnul primi spata în mâna dreaptă, ridicând-o o clipă asupra poporului îngenuncheat și tăcut. Șiragurile dintâi păreau a nu cuteza să ridice frunțile către strălucitul chip al Domniei. [...]

Să se ridice norodul, porunci Măria Sa, ca să privească pe Domnul Său și pe fiul nostru Alexandru-Vodă.

Oștenii descălecați, care stăpâneau îmbulzelile, repetară porunca; un murmur scurt se împrăștie în mișcări neregulate de vârtej; poporul se sui în sus c-o mișcare de val. Bărbații își scuturară îndărăt pletele, femeile își potriviră ștergarele. Câteva neveste țipară de sfială, văzând pe Vodă în asemenea înălțime și săgetări de lumină."

14. Observă și clasifică procedeele prin care se realizează atât portretul moral, cât și cel fizic al domnitorului.

15. Sintetizează, prin diagrama Venn, similitudinile și diferențele dintre portretul realizat de cronicarul Grigore Ureche și cel prezentat de scriitorul Mihail Sadoveanu.

META-TEXT

„Adevăratul dar al lui Ureche este... portretul moral. Aici el creează, sintetizează, fiindcă izvoadele nu-i dădeau niciun model. Omul este privit sub o însușire capitală sau un vițiu sub care se așază faptele lui memorabile, într-o cadență tipică [...]."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*)

DE NEAMUL MOLDOVENILOR, DIN CE ȚARĂ AU IEȘIT STRĂMOȘII LOR DE MIRON COSTIN: RESPONSABILITATEA MORALĂ ÎN FAȚA URMAȘILOR

AVAN-TEXT

1. **Discutați, apoi faceți o listă cu trei-patru datorii morale pe care le-ar putea avea generația voastră față de generația viitorilor voștri copii.**
   1.1. Observați domeniile sociale pe care le vizează datoriile morale identificate de echipe.
   1.2. Argumentați trei dintre datoriile morale pe care le-ați inclus în listele voastre.
2. **Amintiți-vă, de la lecțiile de istorie a românilor, sensul arhaismului „a descăleca".**
   2.1. Discutați despre învechirea de sens pe care a suportat-o verbul.

TEXT

3. **Citiți, în cheia lecturii explicative, fragmentele din *Predoslovia* cărții lui Miron Costin, folosind și notele explicative la text.**

Predoslovie, adecă cuvântare dintâi de descălecatul țărâi cel dintâi și a neamului moldovenescu

Din *Predoslovia* scrisă de Miron Costin se conturează ideea principală că datoria morală a cărturarilor este să lase generațiilor următoare „știință" despre istoria neamului lor. Totodată, cronicarul se revoltă la adresa interpolărilor făcute de Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axintie Uricariul în cronica lui Grigore Ureche: „... nu letopisețe, ce ocări suntu..." sau „Și mult mă mir de unde au luat aceste basne...". Propunându-și să abordeze veridic istoria, cronicarul afirmă: „Eu voi da seama de ale mele, câte scriu".

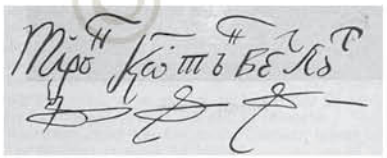
„Începutul țărâlor acestora și neamului moldovenescu și muntenescu și câți sunt și în Țările Ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde suntu și de ce seminție, de când și cum au dăscălecat, aceste părți de pământu, a scrie, multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta, după atâta veci de la discălecatul țărâlor cel dintâi de Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gândul. A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii durere. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă, să scoț lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție suntu lăcuitorii țărâi noastre, Moldovei și Țărâi Muntenești și românii din Țările Ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și o dată discălecați suntu, de unde suntu veniți strămoșii loru pre aceste locuri, supt ce nume au fostu întâi la discălecatul lor și de cându s-au osebit[1] și au luat numele cest de acum, moldovan și muntean, în ce parte de lume ieste Moldova, hotarăle ei păn unde au fostu întâi, ce limbă țin și păn-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestu pământu și supt ce nume, scot la știrea tuturoru[2], carii voru vrea să știe neamul țărilor acestora.

Dzice-va neștene[3]: prea târziu ieste; după sutele de ani cum să voru putea ști poveștile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzu: Lăsat-au

[1] s-au osebit – s-au deosebit
[2] la știrea tuturoru – spre informarea tuturor
[3] neștene – cineva

- Miron Costin (1633-1691) – cronicar moldovean, om politic și diplomat, personalitatea cea mai proeminentă din spațiul românesc din secolul al XVII-lea.
- Crește, se educă și își face studiile în Polonia (orașul Bar), unde se refugiase tatăl său cu familia, din motive de securitate politică.
- Întors în țară, în 1653, ca reprezentant al marii boierimi, duce o politică polonofilă, îndeplinește funcțiile de mare vornic și mare logofăt, are misiuni diplomatice.
- Miron Costin este calomniat de către fratele său că ar fi complotat împotriva domnitorului Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir, și este executat din ordinul acestuia, fără să fie cercetat și fără să i se dea dreptul la replică.
- Nicolae Costin, fiul cronicarului, va continua tradiția culturală a familiei, fiind cronicar și traducător.
- Opera lui Miron Costin: *Letopisețul Țării Moldovei*, poemul *Viața lumii*, *De neamul moldovenilor*, alte scrieri în limba polonă.

Semnătura: Miron Costin, vel-logofăt

puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, daca va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici[4]. Și nu numai lucrurile lumii, staturile și-ncepăturile țărâlor lumii, ce și singură lumea, ceriul și pământul, că suntu zidite după cuvântul lui Dumnezeu celui puternic. [...] Scriptura ne deschide mintea, de ajungem cu credința pre Dumnezeu, duhul cel nevăzut și necoprinsu și neajunsu de firea noastră, scriptura departe lucruri de ochii noștri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. [...]

Îndemnatu-m-au mai multu lipsa de știința începutului acestii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știindu începuturile sale. Laud osârdiia[5] răposatului Urechie vornicul, carile au făcut de dragostea țărâi letopisețul său, însă acela de la Dragoș-vodă, de discălicatul cel al doilea al țărâi acestiia din Maramorușu scrie. Iară de discălicatul cel dintâi cu români, adecă cu râmleni, nimica nu pomenește, numai ameliță[6] la un loc, cum că au mai fostu țara o dată discălicată și s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărți, ori că i-au fostu destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul și atâta, câtu poate să zică fiestecine că numai lui de această țară i-au fostu milă, să nu rămâie întru întunerecul neștiinței [...].

Puternicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască după aceste cumplite vremi anilor noștri, cânduva și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viiața omului zăbavă decâtu cetitul cărților. Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătăți, cu cetitul pentru greșalele noastre milostiv îl aflăm. [...] Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare. Citește cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriu
Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova"

---

[4] oblici – desluși
[5] osârdiia – zelul, străduința
[6] ameliță – (aici) face aluzie

4. **Selectează din text câte două-trei exemple pentru tipurile de arhaisme (semantice, gramaticale, fonetice), dar și expresii din limba vorbită.**

5. **Cuvântul *scriptură* este moștenit din *scriptum*, supinul verbului latin *scribere* (*a scrie*): *scribo*, *scribere*, *scripsi*, *scriptum*. Consultați dicționarul explicativ pentru a preciza sensul contextual al cuvântului *scriptură*.**

5.1. Discutați despre contextul sociocultural în care a fost definit primul sens al cuvântului.

5.2. Propuneți două-trei sinonime contextuale din limba română modernă pentru sensul cuvântului *scriptură* din *Predoslovia* lui Miron Costin.

ARHI-TEXT

Istoriografia românească, începută de Grigore Ureche, prin *Letopisețul Țării Moldovei*, este continuată de Miron Costin, prin scrierea operei *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*. Astfel, cronica lui Miron Costin pornește de la 1595, an în care se încheie expunerea faptelor istorice de către cronicarul Grigore Ureche.

De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor este o lucrare scrisă în ultimii ani ai vieții. Prin această scriere, cu un profund caracter istoric, Miron Costin își propune să demonstreze originea latină a tuturor românilor, pentru a umple golul creat de lipsa izvoarelor istorice scrise.

META-TEXT

„Tendința recuperării, prin cuvânt, a paradisului pierdut al începuturilor este și mai evidentă în *De neamul moldovenilor*, lucrare de polemică istorică urzită spre demonstrarea nobleții originare a unui neam pe care istoria l-a adus acum – crede Miron Costin – în cumpăna pieirii. Cuvântul scris devine «oglinda» ce dezvăluie și restituie în conștiință firea originară a neamului: «Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești [...] că ești dreptu vloh adecă italiian și râmlean»."

(Ioana Em. Petrescu, *Configurații*)

6. **Scrierile vechi sunt o dovadă a faptului că limba evoluează, iar cuvintele învechite se deplasează spre periferiile ei, formând masa vocabularului. Rescrie, așa cum ar suna în forma actuală a limbii române, secvența de text:** *Dzice-va neștene: prea târziu ieste; după sutele de ani cum să voru putea ști poveștile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzu: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, daca va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici.*

7. **Formulează ideile principale ale textului care vizează următoarele aspecte:**
   - datoria cronicarului de a scrie;
   - respectul pentru munca lui Grigore Ureche;
   - latinitatea poporului român;
   - importanța izvoarelor scrise;
   - beneficiile oferite de actul lecturii.

8. **Extrage două-trei idei importante despre originea poporului român.**

9. **Care este intenția autorului și cât de implicat este el în realizarea acestui text? Explică valorificând cel puțin o secvență din text.**

10. **Discutați cui ar putea să i se adreseze cărturarul prin formula *cinstite, iubite cetitoriule*, selectând o opțiune de răspuns cu care rezonați:**
    - cărturarilor contemporani cronicarului;
    - unui cititor imaginar, prin care cronicarul se adresează întregului popor român;
    - urmașilor din generațiile viitoare, care vor avea nevoie să cunoască adevărul istoric.

11. **Meditează despre importanța izvoarelor scrise în cunoașterea istoriei dezvoltând ideea din secvența: *Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare*.**

12. **Ce efecte stilistice au următoarele secvențe: „să sparie gândul", „mare ocară", „ieste inimii durere"?**

13. **Identifică emoțiile, stările, sentimentele și valorile care sunt transmise în cadrul textului. Menționează dacă se utilizează expresii sugestive în transmiterea acestora.**

14. **Care este rolul stilistic al întrebării și al răspunsului cronicarului?**

15. **Ce crezi despre textul scris de Miron Costin: și-a atins scopul de a afirma originea poporului român și de a scoate neamul din întunericul în care se afla? Motivează-ți răspunsul utilizând idei din cadrul textului.**

16. **Argumentează, în baza fragmentelor din *Predoslovie*, caracterul umanist al scrierii lui Miron Costin, așa cum se constituie acest curent în spațiul românesc.**

17. **Pornind de la secvența: *să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viiața omului zăbavă decâtu cetitul cărților*, interpretează textul lui Miron Costin ca pe o pledoarie umanistă pentru omul universal.**

INTER-TEXT ▶

18. **Selectează din fragmentul de poem *Viața lumii* versurile care ilustrează motivele:**

- *panta rei* (totul curge);
- *fortuna labilis* (soarta schimbătoare);
- *vanitas vanitatum* (deșertăciunea deșertăciunilor).

19. **Discutați despre ideile filozofice pe care le-ați identificat în fragmentul din poemul *Viața lumii*. Acestea sunt valabile și astăzi sau sunt perimate?**

20. **Citește secvențele dedicate cronicarilor din poeziile semnate de Nicolae Dabija și Ștefan Octavian Iosif.**

Animat de ideea latinității limbii române, Miron Costin își propune să valorifice expresia literară a limbii române după modelul celei latine. Totuși, „... acest cronicar moldovean, legat cu fibre adânci de viața și limba poporului său, nu s-a îndepărtat niciodată de spiritul limbii române din vremea lui, nu a creat o limbă artificială...” (Petru P. Panaitescu). Prin poemul *Viața lumii*, Miron Costin poate fi considerat începătorul poeziei laice culte.

Viața lumii
(Fragment)

A lumii cântu cu jale cumplită viiața,
Cu griji și primejdii cum iaste și ața:
Prea supțire și-n scurtă vreme trăitoare.
O, lume hicleană, lume înșelătoare!
Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară,
Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorcu iară.
Trece veacul desfrânatu, trec ani cu roată.
Fug vremile ca umbra și nicio poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
Lucrurile lumii, și mai mult cumplite.
Și ca apa în cursul său cum nu să oprește.
Așa cursul al lumii nu să contenește.
Fum și umbră suntu toate, visuri și părere.
Ce nu petrece lumea și în ce nu-i cădere?

Miron Costin, cu creștetul lăsat
pe gravele cuvinte ca pe-un trunchi...
Pe fiecare pagină din cartea-i
e aer mult, ca peste-ntinse șesuri:
parcă cel gâde cum îi taie capul,
el mai gândește cronica în versuri.
(Nicolae Dabija, *Cronicarii*)

Când mă cuprinde dor adânc de țară
Și n-am pe nimeni să-mi potoale dorul,
Iau cartea unde curge sfânt izvorul
De-nțelepciune și tărie rară...

Citesc, iar gându-mi își întoarce zborul
Spre vremi de bărbăție legendară,
De greu război și de robie-amară;
Și sufăr, și mă bucur cu poporul.

Îmi cântă jalnic rostul nestatornic
Al tuturor măririlor din lume
Miron Costin, vestitul mare vornic...
(Ștefan Octavian Iosif, *Cronicarii*)

- La ce titluri ale scrierilor lui Miron Costin fac referință versurile?
- Ce date din biografia lui Miron Costin sunt evocate în poezia lui Nicolae Dabija?
- Care sunt ideile comune ale poeziilor celor doi poeți pe care îi desparte aproape un secol?

O SAMĂ DE CUVINTE DE ION NECULCE: ÎNTRE ISTORIE ȘI LEGENDĂ

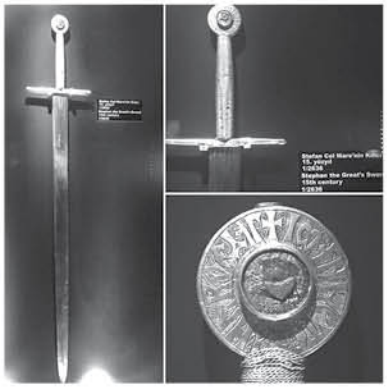
AVAN-TEXT ▶

Sabia lui Damocles, pictură de Richard Westall, 1812

1. Citește informația de mai jos.

În muzeul Topkapî din Istanbul, în sala dedicată armelor, se află sabia lui Ștefan cel Mare. Pe mânerul sabiei se observă stema Moldovei, capul de bour și inscripția în slavonă „Io Ștefan Voievod domn al Țării Moldovei". Sabia, făcută din oțel de Toledo, a fost primită de Ștefan cel Mare după bătălia de la Vaslui din partea papei Sixt al VI-lea, în semn de recunoaștere a rolului decisiv al Moldovei în apărarea creștinătății. Există mai multe presupuneri cu referire la misterul cum a ajuns sabia marelui domnitor în mâna turcilor: înmânarea ei chiar de domnitor, jefuirea vistieriei domnești de către turci, jefuirea tezaurului luat cu sine de către Petru Rareș, fiul domnitorului, când s-a refugiat în Transilvania. O copie fidelă a sabiei este expusă în Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Sabia lui Ștefan cel Mare, muzeul Topkapî

1.1. Discutați despre raportul dintre istorie și legendă, referindu-vă la variantele care explică aflarea sabiei în muzeul de la Istanbul.

2. Amintește-ți legenda despre sabia lui Ștefan cel Mare pe care domnitorul a înfipt-o în perete în timp ce era pe patul de moarte.

2.1. Ce mesaj transmite această legendă generațiilor viitoare?

2.2. Informează-te despre istoria altor două săbii cunoscute:

- *sabia lui Damocles*;
- *sabia regelui Arthur, Excalibur*.

2.3. Identifică una-două conotații simbolice comune ale săbiilor evocate.

3. Consultă dicționarul explicativ pentru a afla sensul următoarelor cuvinte: *postelnic*, *spătar*, *hatman*, *vel-vornic*.

4. Citește fragmentul din culegerea de legende istorice *O samă de cuvinte* de Ion Neculce.

I. O samă de cuvinte ce suntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sunt scrise, ce s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-vodă, înaintea domniii Dabijii-vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.

META-TEXT

„Neculce orientează literatura cultă de la primii ei pași spre folclor. În istoria propriu-zisă el intră pe poarta legendei, a istoriei populare, căci cuvintele sale preliminare pot fi socotite ca cea dintâi acțiune de culegere și prelucrare a folclorului."

(Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*)

[...]

- Ion Neculce (1672-1745) a fost un cronicar moldovean, mare boier, având diferite funcții: postelnic, spătar, hatman, vel-vornic al Țării de Sus.
- A fost un apropiat al lui Dimitrie Cantemir și a participat la războiul ruso-turc (1710-1711) în care domnitorul moldovean era aliatul lui Petru I.
- După pierderea războiului, I. Neculce s-a refugiat, împreună cu D. Cantemir, în Rusia, apoi în Polonia. A căpătat permisiunea de a se întoarce în țară în anul 1719.
- Despre această pagină din biografia sa, I. Neculce scria: „Atunce și mie mi s-au isprăvit ferman de la Poartă de pace. Și-am venit la pământul mieu, zăbovind în străinătate 9 ani, 2 ani la Moscu și 7 ani în Țara Leșească, cu multe valuri și supăr, care nu le mai poci înșira cu condeiul meu".

II. Ștefan-vodă cel Bun multe războaie au bătut. Și aște să aude din oameni vechi și bătrâni că, câte războai au bătut, atâte mănăstiri cu biserici au făcut.

III. Ștefan-vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-vodă dintr-un vârvu de munte ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au căzdut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au căzdut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan-vodă și să-i fie căzdut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sămnu un stâlpu de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii aște povestescu. Fost-au și bisericuță de lemnu întru acel delușel și s-au răsipit, fiind de lemnu. Și aște au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumbu. Și dzicu călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de sprije, care le-am apucat și noi. Iar stricându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbie călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe și al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-vodă, fiind răscoale, au vinit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ori găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu pute să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să de turnul, că nu vor lua a mănastirii nemică. Iar călugării necredzind, nu vre să de turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, văzdând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunce, îndată, având pușci de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunce au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a neguțitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ștefan-vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-vodă. Și scoțindu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrând să să fălească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștefan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zlotași. Și bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de minune ca acela.

IV. Ștefan-vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărsu să intre în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Și aște, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

ARHI-TEXT

Lucrarea de căpătâi a lui Ion Neculce este *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*. Faptele consemnate de Neculce sunt cele pe care le-a cunoscut și cărora le-a fost martor în timpul vieții sale: „[...] iar de la Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s-o vedea, la domnia lui Ion Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvor a nimănui, ce am scris singur dintru a mea știință, câte s-au tâmplat de au fost în viața mea. Nu mi-au trebuit istoric străin să cetesc și să scriu că au fost scrise în inima mea".

Ion Neculce întocmește și culegerea *O samă de cuvinte*, în care intră 42 de legende. Atunci când Mihail Kogălniceanu editează cronica (1852), plasează această culegere în fața textului, dându-i un statut de valoare.

META-TEXT

„Cu Neculce revin în forță, în proza noastră istorică, spiritul popular și oralitatea, ajutate de un talent de narator incomparabil și de o intuiție a oamenilor, care compensează îngustimea concepției și netemeinicia culturii."

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*)

5. **Reformulează, în limba română actuală, formele arhaizate din text:**

- suntu audzite;
- înaintea domniii Dabijii-vodă;
- câte războai au bătut;
- să-i fie cădzut săgeata într-un delușel;
- este sămnu un stâlpu;
- nu vor lua a mănastirii nemică;
- având pușci de apă;
- au jecuit tot din turnu;
- lucru scumpu domnescu.

6. **Rescrie din incipitul textului secvențele care ilustrează următoarele idei:**

Istorisirile cronicarului sunt, mai degrabă, niște legende istorice, neconsemnate de letopisețele precedente.	
Cititorul însuși trebuie să decidă cât adevăr istoric conțin aceste istorisiri.	

6.1. Pentru a-ți verifica înțelegerea textului, continuă tabelul cu două-trei idei formulate independent și ilustrează-le cu secvențele de text potrivite.

7. **Caracterul de legendă al mininarațiunilor consemnate de Ion Neculce este anunțat prin formularea „suntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni". Identifică în text și alte secvențe/cuvinte care confirmă apartenența textului la specia „legendă istorică".**

8. **Selectează din legende elementele specifice legendei istorice care denotă fabulosul și hiperbolizarea.**

9. **Amintește-ți că cele trei dimensiuni ale literaturii populare sunt:**

- caracterul oral;
- caracterul anonim;
- caracterul colectiv.

9.1. Raportează aceste trăsături și la textul lui Ion Neculce, apelând la exemplele corespunzătoare din fragmentele propuse.

10. **Discutați despre intenția cronicarului de a consemna, complementar cronicii, legendele istorice din *O samă de cuvinte*. Vă puteți baza răspunsurile pe una dintre afirmații:**

- Cronicarul se îngrijorează de soarta faptelor istorice omise și își dorește ca acestea să nu se piardă.
- Cronicarul aduce informații care completează cronicile anterioare.

INTER-TEXT ▶

META-TEXT

„Oh! Oh! Oh! Săraca țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni ca aceștia ai avut! Ce sorți de viață ți-au căzdut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mirare este, cu atâta spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine, Moldovă!"

(Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*)

„Deși Neculce nu este întâiul în ordine istorică, el este primul întemeietor al literaturii române în sensul major al folosirii neinventate a limbii. Nemărturisit, în *O samă de cuvinte* el creează literatura în ciuda apartenenței că face istorie. *O samă de cuvinte* are un mit în centrul său, și un personaj devenit mitologic, Ștefan cel Mare, erou de legendă."

(Nichita Stănescu, *Amintiri din prezent*)

- Cronicarul se absolvă de responsabilitatea de a înregistra doar fapte validate prin surse istorice și îl lasă pe cititor să decidă el însuși în raport cu autenticitatea faptelor.
- Cronicarul sugerează ideea că faptele istorice rămân în memoria colectivă și devin, peste ani, pagini de legendă.

11. Meditează, într-un eseu de 15-20 de rânduri, asupra uneia dintre afirmațiile de la META-TEXT.

12. Citește fragmentul din eseul lui Nichita Stănescu și observă dispunerea textului neculcean în versuri.

Cu câțiva ani în urmă, Gheorghe Tomozei mi-a atras atenția asupra paragrafului 20 din *O samă de cuvinte*, care este prin el însuși un superb poem epic, o baladă modernă demnă să figureze în cele mai zgârcite antologii de poezie românească. Iată mai întâi paragraful, așa cum se găsește el în Neculce: „Având Radul-vodă o fată din trupul lui, să fie fugit cu o slugă, ieșind pre o fereastră din curțile domnești din cetatea Hârlăului. Și s-au ascunsu în codru. Și au făcut Radul-vodă năvod de oameni și au găsit-o la mijlocul codrului, la o fântână ce se cheamă Fântâna Cerbului, lângă podul de lut. Deci, pre slugă l-au omorât, i-au tăiat capul, iar pre dânsa au dat-o la călugărie, de-au călugărit-o". Și iată un nou paragraf fără nicio literă schimbată și fără nicio virgulă adăugată, ci numai așezat tipografic după ritmul său interior, care ni-l vădește ca pe o capodoperă a poeziei noastre epice:

Având Radul-vodă o fată din trupul lui,
să fie fugit cu o slugă,
ieșind pre o fereastră
din curțile domnești din cetatea
Hârlăului.
Și s-au ascunsu în codru.
Și au făcut Radul-vodă năvod de oameni
și au găsit-o în mijlocul codrului,
la o fântână
ce se cheamă Fântâna Cerbului,
lângă podul de lut.
Deci, pre slugă l-au omorât,
i-au tăiat capul,
iar pre dânsa au dat-o la călugărie,
de-au călugărit-o.

13. Realizați un exercițiu similar cu cel al lui Nichita Stănescu, reorganizând în versuri libere paragraful al patrulea din *O samă de cuvinte*.

14. Amintiți-vă un text cunoscut în literatura română care abordează aceeași întâmplare ca și legenda din paragraful al patrulea.

DESCRIEREA MOLDOVEI

de Dimitrie Cantemir

AVAN-TEXT

- Dimitrie Cantemir (1673-1723), supranumit de criticul român George Călinescu „un Lorenzo de Medici al nostru", este cel mai important reprezentant al iluminismului românesc.
- A fost domnitor al Moldovei în două rânduri: o dată în 1693 și din nou între 1710 și 1711.
- Fire enciclopedistă, Dimitrie Cantemir a fost filozof, geograf, etnograf, lingvist, istoric, compozitor și muzicolog, având o influență la nivel european asupra culturii și științei.
- Prima carte scrisă de principele iluminist este *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* (1698). Aceasta a fost publicată la Iași, în anul 1698, în limba română, fiind considerată prima lucrare filozofică românească.
- Ales membru de onoare al Academiei din Berlin, scrie, la cererea acesteia, în limba latină, *Descrierea Moldovei* (*Descriptio Moldaviae*).
- În anul 1705 apare lucrarea *Istoria ieroglifică* în limba română, considerată de Nicolae Iorga „cel dintâi roman românesc de realitate istorică", reflectând, în mod alegoric, aspecte din viața social-politică a țării. Prin această lucrare, Dimitrie Cantemir este considerat a fi primul scriitor satiric din literatura română.

1. Dacă ai fi ghidul unui grup de turiști străini veniți în țara noastră, ce ai alege să le spui despre:
- clima și relieful țării noastre;
- obiceiurile moldovenilor;
- felul de a fi al copământenilor noștri?

1.1. În câte limbi străine ai putea să le vorbești turiștilor?

1.2. Cum vei proceda atunci când nu vei cunoaște într-o limbă străină un cuvânt specific culturii noastre (de exemplu, „sarmale")?

2. În această temă vei afla despre primul domnitor care a vorbit unei lumi întregi despre țara noastră. Documentează-te din rubricile privind viața, opera și educația acestui prinț iluminist.

2.1. Formulează o concluzie despre rolul educației și al cunoașterii limbilor în devenirea lui Dimitrie Cantemir ca savant și om de cultură de talie europeană.

„«Carte nu știia, ce numai iscălitura învățasă, de o făcea», nota Ion Neculce, nu fără o undă de ironie, despre Constantin Cantemir. Și, ca un soi de recompensă divină, tocmai acestui om i-a fost dat să fie părintele celui mai strălucitor spirit al culturii românești din veacul al XVIII-lea. Lipsit de instrucție – dar nu și de calități intelectuale, pe care tot vornicul Neculce i le recunoștea: «sfat bun», «practică bună [...] la voroavă» și «știind limbi» –, bătrânul Cantemir s-a îngrijit îndeaproape ca fiii lui să facă școală. Dorința îi era așa de puternică, încât «nu-i da pace [...] nici în somnul său cel mai adânc» și, în ciuda împovărătoarelor obligații pe care le avea ca domn, nu ezita să intre și de trei sau patru ori pe zi în sala de studiu a fiului său cel mic."

(Maria Magdalena Székely,
Moldova lui Dimitrie Cantemir și „Descrierea" ei)

3. Citește cu atenție selecția de fragmente din *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir.

3.1. Utilizează dicționarul pentru a explica sensurile arhaismelor, istorismelor și formelor gramaticale specifice.

CAP. XII. Despre Divanul de judecată al Domnilor și al boierilor

[...] Și aceia carii sunt pârâți pentru vreo greșeală mare vrednică de chinuit, se dau pe mâna Armașului celui mare, ca să-i pue la prinsoare; iară aceia cari au fost aduși la judecată pentru vreo datorie, se dau pe mâna Vătafului de aprozi.

Dimitrie Cantemir a fost al doilea fecior al voievodului moldovean Constantin Cantemir. Deși tatăl său nu a fost școlit, acesta le-a oferit copiilor săi, Antioh și Dimitrie, o educație aleasă. Conform obiceiului, în anul 1688, la doar 15 ani, Dimitrie este trimis la Constantinopol în calitate de ostatic sau garant pentru domnia tatălui său – „trimis zălog" – așa cum se precizează în introducerea la *Descrierea Moldovei*. S-ar părea că fusese nedreptățit de soartă, însă, în fapt, experiența i-a oferit acces la o cultură enciclopedică, la o formație intelectuală aleasă la școli înalte, studiind la Academia Patriarhiei de la Constantinopol. Dimitrie Cantemir cunoștea limbi antice (greaca și latina) și limbi străine (araba, persana, turca, germana, franceza, italiana).

Chinurile și pedepsile sunt de multe feluri pe tâlhari îi spânzură; pe prădătorii de biserici îi ard; boierilor care omoară pe cineva le tae capetele; iară pe țăranii cari fac vreo ucidere de om, îi pun în țeapă, având moarte mai prelungită și mai cumplită; și acest fel de greșale, pre rare ori poate să aibă pedeapsa mai lină, de către stăpânitori, fără numai atuncea când se poate învoi ucigașul cu rudeniile celui ucis, împăcându-se de față înaintea Domnului, zicând, că ei îi iartă lui greșala și nu cer să se răsplătească sânge pentru sânge, sau moarte pentru moarte.

CAP. VIII. Despre obiceiurile și țerimoniile curții Domnești

[...] Și cu acest fel de orânduială ajungând Domnul la vreo biserică, sau mănăstire, rămâne toată călărimea stând la poartă și se închină la Domn când trece, iară pedestrimea câtă poate încăpea în ogradă, se tocmește în rând în cât este prin putință și ajungând Domnul la scară descalecă de pe cal strigând Ceaușii, să trăiască mulți ani! După aceia îi iese întru întâmpinare Mitropolitul cu sfânta cruce și cu diaconii săi cântând și sărutând Evanghelia intră în biserică cântând cântăreții: „Cade-se să te fericim". Și după ce se închină cu evlavie pe la sfintele icoane, pe dinaintea analogului pe unde numai preoții și el pot să treacă, merge în mijlocul bisericei și se însemnează cu semnul crucii și întorcându-să către strana să se sue într-însa, și heretisește cu plecarea capului întâi pe Mitropolitul și apoi pe boierii care sunt așezați pe la stranele lor.

Cap. XVII. Despre năravurile Moldovenilor

Fiindcă ne-am apucat să arătăm năravurile Moldovenilor, pentru care lucru niciunii din cei străini, sau prea puțini au știință adevărată, dragostea ce avem asupra patriei noastre, și neamul dintru care suntem născuți, ne îndeamnă ca să lăudăm și să închinăm pre locuitorii țării, cărora avem să le mulțămim pentru iubirea noastră, ne stă însă și dragostea adevărului în cale, ca să lăudăm aceia, care cu dreptate ar fi să se hulească. Căci mai de mântuire le va fi lor, când li se vor așterne slobode înaintea ochilor greșalele care le fac, decât să fie înșelați și amăgiți cu vreo măgulire mângâioasa și apărare iscusită și prin aceia să creadă că urmează bine întru greșalele acele, pentru care toată lumea cea cu năravuri bune îi hulește. Deci noi din pricina aceasta voim să zicem curat, că noi la năravurile Moldovenilor nu putem să aflăm nimic lesne ca să putem lăuda, osebit de credința cea adevărată și primire de oaspeți.

CAP. XIV. Despre birul și darurile ce dă Moldova Porții Otomane

[...] La punerea Domnilor, nu se plătește totdeauna sumă potrivită, ci se hotărăște plata aceia, după lăcomia de bani a Vizirului și după ambiția candidatului adică a celui ce voește să ia domnia; măcar că obiceiul este ca să dea Împăratului 37.500 de lei, Validei Sultane 5.700, Vizirului 22.500, lui Chihaia 11.250, Tefterdarului 1.500, lui Reis-Efendi 750 de lei.

META-TEXT

„Dimitrie Cantemir, cel crescut între cărți înțelepte și oameni cuminți..."

(N. Iorga, *Despre Dimitrie Cantemir cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui*)

„Viața lui Dimitrie Cantemir e o viață trăită la răscruce de vremuri și rezumă, prin profilul ei abrupt, prin peripețiile ce o înalță și o sfâșie, un ansamblu de situații dintre cele mai dramatice ale istoriei românilor."

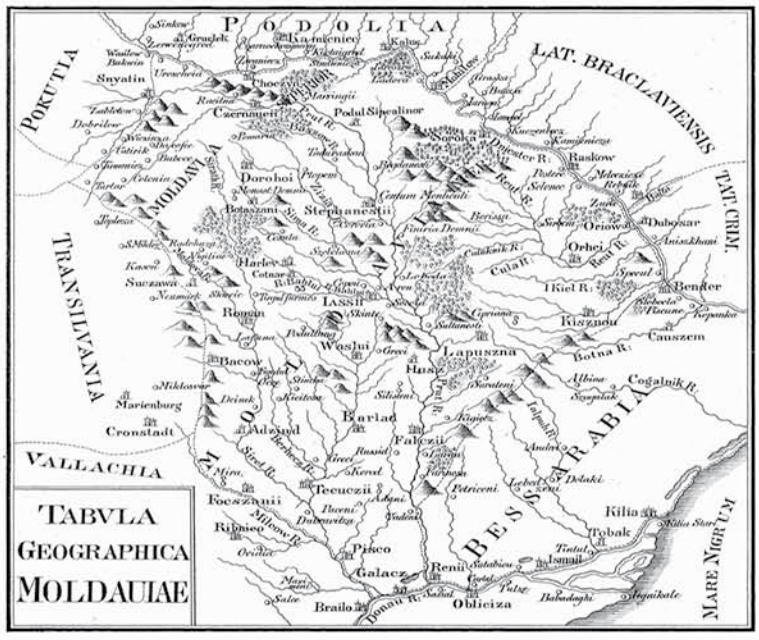
(L. Blaga, *Izvoade. Eseuri, conferințe, articole*)

ARHI-TEXT

Descrierea Moldovei a fost scrisă între anii 1714 și 1716, în perioada în care Dimitrie Cantemir era refugiat în Rusia. Realizată în limba latină (*Descriptio Moldaviae*), lucrarea a fost tradusă și publicată în română abia în anul 1825.

Lucrarea este o amplă monografie care oferă o descriere geografică, politică și culturală a Moldovei și rămâne una dintre cele mai valoroase surse despre ținuturile românești din acea perioadă. Structurată în trei părți, lucrarea cuprinde în partea I descrierea geografică (relief, climă, sol, floră, faună), în partea a II-a – descrierea politică și administrativă (clasele sociale, organizarea satelor și orașelor, sistemul militar), în partea a III-a – descrierea culturală și religioasă (educație, biserică, tradiții, obiceiuri). Lucrarea a devenit un fel de pașaport de țară, fiind considerată o sursă de referință esențială pentru cunoașterea Moldovei din secolul al XVIII-lea și oferind o imagine complexă și detaliată a țării din punct de vedere geografic, politic și cultural.

De precizat că monarhul iluminist a fost încurajat de filozoful german Gottfried Wilhelm Leibniz – cu care a corespondat – să scrie lucrarea, iar drept recunoaștere, savantul german a propus alegerea lui Cantemir în calitate de membru al Academiei de la Berlin.

Hartă reprodusă de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*

Darurile, ce se zic Bairam-peschiș, pentru celelalte slugi ale curții și boieri se sue la 60.000 de lei. Lui Sehimne-Agasi, carele aduce pe Domn în scaun, i se dă 10.000 de lei și prea de multe ori cuprind toate cheltuelile aceste încă și până la 300.000 de lei. Numai însă nu le dă Domnul de la camara sa, ci numai țara are datorie ca să le plătească pe toate.

CAP. IV. Despre limba sau graiul Moldovenilor

Aceia cari zic că limba Latinească este maica cea adevărată a limbei Moldovenești, se razimă pe aceste temeiuri; adecă zic: Că bejenarii Romanești, au venit în Dacia cel mult mai nainte până a nu se strica limba Romanilor în Italia, prin năvălirile Goților și ale Vandalilor; și cumcă niciunii din istorici nu arată că s-ar fi întors ei iarăși înapoi la Italia în vremea când stăpânea barbarii și pentru aceia locuitorii din Dacia n-au avut de unde să-și schimbe limba lor cea veche.

[...] Deci fiind c-am arătat zisele despre amândouă părțile, noi nu putem hotărî care dintre amândouă să fie mai adevărate, pentrucă ne este frică ca nu cumva din dragostea patriei să ni se întunece ochii și să prisosim oarece și apoi să cunoască alți mai bine; pentru aceia lăsăm asupra cititorului, ca să judece însuși, iară noi ne îndestulăm ca să arătăm aicea numai zisul lui Cavatie carele zice, adecă: „Este de minune că limba Moldovenească are mai multe cuvinte Latinești decât Italienești [...]"

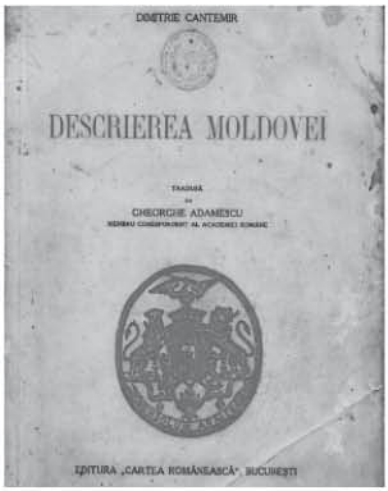
.....

„Mai nainte de soborul dela Florența avea Moldovenii litere Latinești, după pilda tuturor celorlalte popoare, a căror limbă încă este

META-TEXT

„Dimitrie era la stat de mijloc, mai mult slab decât gras; pururea vesel, vorba sa era foarte blândă și plăcută. Se scula dimineața și se ocupa de literatură până la amiazăzi când prânzia; pe urmă după obiceiul meridional dormia puțin după masă și apoi iar se apuca de cetit și scris. A trebuit însă să-și mai schimbe felul traiului după ce s-a făcut sfetnicul lui Petru cel mare și s-a luat o soție tânără. Grăia turcește, persienește, arăbește, grecește, latinește, italienește, rusește și românește; și înțelegea foarte bine limba elenică, slavonă și franțeză. Se îndeletnicia mai mult de istorie, deși iubia mai mult filosofia și matematicile. Arhitectura îi plăcea mult și bisericile făcute în trei sate ale sale dovedesc gustul său în această artă, căci ele fiind de croiala sa sunt de un stil grațios și original."

(C. Negruzzi, *Prescurtare din viața Principelui Dimitrie Cantemir, 1851 Ianuarie 1)*

alcătuită din limba cea Romană, iară apoi după aceia unindu-să la acest sobor Mitropolitul Moldovei cu Latinii; și diadohul său Teoctist Bulgarul, diaconul lui Marco Efesanul, pentruca se lipsească aluatul Latinilor din biserica moldovenească, ca să rădice prilejul să nu poată ceti amăgiturile lor oamenii cei tineri, au îndemnat pe Domnul Alexandru cel bun, ca nu numai pe oamenii cei ce avea cugete străine la credința pravoslavnică, ci încă și literile latine să le lipsească din țara sa și să primească în locul lor pe cele slavone și cu râvna aceasta prea mare și fără de vreme, s-a făcut el urzitoriul cel dintâi al celui dintâi al barbariei întru care se află Moldova acum.

Iară fiindcă literile slavonești n-au fost deajuns pentru rostul tuturor cuvintelor acelora pe care le-au schimbat neamul Moldovenesc din limba latină, cât și pentru acelea pe care le-au împrumutat ei de pe la neamurile cele învecinate; pentru aceia a fost ei nevoiți ca să mai afle și alte litere pricinuind cu aceasta limbii Moldovenești mai multe litere decât la toate celelalte limbi din Europa, adecă 47 împreună cu alte semne prosodicești și ortograficești."

(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Capitolul V. *Despre literile Moldovenilor*)

4. **Menționează, într-un enunț, despre ce este vorba în fragmentul de mai sus.**

5. **Extrage cinci idei principale din acest fragment.**

6. **Selectează din text secvențele care ilustrează dragostea de țară și simpatia savantului pentru moldoveni.**

6.1. Numește cele două „năravuri ale Moldovenilor" pe care le laudă autorul. Ce crezi despre actualitatea lor pentru poporul nostru?

7. **_Descrierea Moldovei_ este o operă de cercetare și una memorialistică, întrucât reflectă și amintirile, experiențele de viață ale lui Dimitrie Cantemir. Completați tabelul cu secvențe de text care susțin această dublă valență a lucrării.**

Operă de cercetare	Operă memorialistică
Exemple	Exemple

Este primul român care a inventat un sistem de notație muzicală bazat pe literele alfabetului arab, fiind considerat un deschizător de drumuri în domeniul studiului muzicii laice și religioase. În perioada aflării la Istanbul a scris, în limba turcă, *Cartea științei muzicii* (*Kitab-i-musiki*), o lucrare despre știința muzicală turcă, în care este prezentat primul sistem de notație muzicală turcă. Pentru contribuția sa a fost apreciat de sultanul Ahmed al III-lea drept o figură importantă în promovarea artelor.

Dimitrie Cantemir, cum putem vedea și din reperele biografice, este românul de care calificativul „primul" se leagă iremediabil. El a fost primul român care a avut o contribuție la cultura universală prin lucrarea *Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman* (1716). Împăratul rus Piotr Alekseevici Romanov I-a investit în calitate de Principe Serenissim al Rusiei în anul 1711, iar scriitorul francez Voltaire a afirmat despre Dimitrie Cantemir că „unea talentele vechilor greci cu știința literelor și aceea a armelor". Pe plăcuțele din fața bibliotecii Saint-Geneviève din Paris, alături de numele marilor învățați ai lumii, este trecut și numele cărturarului și savantului Dimitrie Cantemir.

8. În subiectul despre originea și alfabetul limbii române, Dimitrie Cantemir folosește expresia „graiul Moldovenilor", deci a celor care trăiau în Moldova. Identifică, din capitolul IV „Despre limba sau graiul Moldovenilor" și capitolul V „Despre literile Moldovenilor", argumente ce susțin:

- latinitatea limbii române;
- originea latină comună a limbii române și a altor limbi europene;
- rolul bisericii în „slavonizarea" alfabetului („literelor") și limbii române („graiul Moldovenilor").

8.1. Expune-ți opinia despre modul delicat în care autorul evită să se expună tranșant la subiectul privind originea limbii, lăsând cititorul să tragă o concluzie: „pentru aceia lăsăm asupra cititorului, ca să judece însuși".

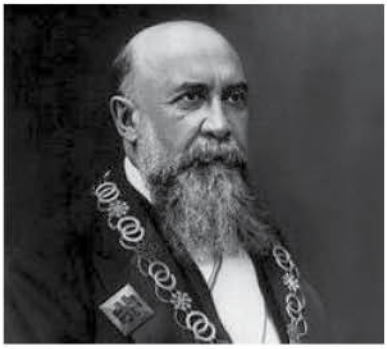
9. *Descrierea Moldovei* a fost scrisă la cererea Academiei din Berlin, fapt ce reflectă interesul european pentru regiunea est-europeană. Pornind de la scopul inițial al lucrării, optează, în mod argumentat, pentru unul dintre următoarele aspecte:

- *Descrierea Moldovei* a influențat modul în care alte națiuni ne-au perceput;
- *Descrierea Moldovei* este prima prezentare amplă prin care lumea ne-a cunoscut;
- *Descrierea Moldovei* exprimă dorința domnitorului renascentist de a face cunoscută patria sa publicului european savant;
- *Descrierea Moldovei* a contribuit la formarea identității naționale a moldovenilor.

INTER-TEXT ▶

10. Osemintele lui Dimitrie Cantemir, readuse în 1935 în România, se află la Biserica Domnească „Trei Ierarhi" din Iași. Cu acest prilej, Nicolae Iorga publică lucrarea *Despre Dimitrie Cantemir cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui* (1935).

10.1. Citește fragmentul și realizează o alocuțiune pornind de la ideea lui N. Iorga: „Dacă lui Dimitrie Cantemir i-ar fi fost îngăduit a îmbătrâni în Scaun [...]".

Nicolae Iorga (1871-1940)

„Ce păcat că nu ni s-a transmis de la el o condică asemenea cu acelea ale fanarioților următori! Dar că în această administrație, pe care abia o întrezărim, era o politică, apare neîndoielnic.

Ne putem gândi ce ar fi dat ea dacă lui Dimitrie Cantemir i-ar fi fost îngăduit a îmbătrâni în Scaun, și cu atât mai mult a lăsa Domnia urmașilor cari să continue înnoirea Statului după exemplul lăsat de dânsul.

Nu odată împrejurări neprevăzute au stricat norocul acestui popor."

(Nicolae Iorga, *Practica domnească a unui ideolog: Dimitrie Cantemir*)

ÎNTR-O GRĂDINĂ

de Ienăchiță Văcărescu

AVAN-TEXT

1. Desprinde din text starea de spirit a eului liric, optând pentru una sau mai multe dintre opțiunile:

ÎNDRĂGOSTIRE ADMIRAȚIE
TEAMĂ GELOZIE INCERTITUDINE

1.1. Argumentează prin secvențe de text.

TEXT

Ienăchiță Văcărescu

- Ienăchiță Văcărescu (1740-1797) a fost un important cărturar, poet și diplomat român din Țara Românească, considerat unul dintre primii scriitori care a contribuit la dezvoltarea limbii literare românești.
- A scris *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduielilor gramaticii românești*, una dintre primele cărți tipărite despre gramatica românească în 1787, ediție care cuprindea și o secțiune dedicată studiului prozodiei.
- Activitatea de diplomat i-a permis să descopere ideile iluministe din Europa și să le aducă în Țara Românească.

Într-o grădină

Într-o grădină,
Lâng-o tulpină,
Zării o floare, ca o lumină.

S-o tai, se strică!
S-o las, mi-e frică
Că vine altul și mi-o rădică.

2. Rescrie din text:
- o comparație;
- o enumerație;
- o repetiție.

2.1. Expune-ți opinia asupra simplității discursului liric marcat de oralitatea stilului.

3. Observă reiterarea cuvântului „o” în text și determină când are valoarea de:
- articol nehotărât;
- pronume personal.

3.1. Opinează despre efectul stilistic al reluării lui „o” în text.

Familia Văcărescu a avut un rol important în promovarea ideilor umaniste și iluministe prin activitatea politică și literară proeminentă. **Alecu Văcărescu** (1769-1799), fiul lui Ienăchiță Văcărescu, a fost poet și a tradus din limbile franceză și italiană, contribuind astfel la răspândirea ideilor umaniste și iluministe în cultura română. **Iancu Văcărescu** (1792-1863), fiul lui Alecu Văcărescu, a fost un prepașoptist, fiind un poet de tranziție între neoclasicismul secolului al XVIII-lea și romantismul pașoptist. Iancu a fost un susținător al mișcării de emancipare națională și al ideilor liberale, care au fost influențate de iluminism. A promovat educația, cultura și unirea principatelor române, fiind un adept al reformelor sociale și politice inspirate de valorile iluministe.

ARHI-TEXT

ALEGORIA este o figură de stil și un procedeu literar prin care o idee abstractă, o noțiune morală sau un concept complex sunt reprezentate simbolic prin intermediul unor imagini, personaje sau întâmplări concrete.

Gramatica românească a lui Ienăchiță Văcărescu

INTER-TEXT ▶

Elena Văcărescu în calitate de delegat la Liga Națiunilor în anul 1936

4. **Expune-ți opinia: ce reprezintă floarea?**
- Exprimarea simbolică a imaginii iubitei;
- un simplu element de floră;
- un simbol al cunoașterii;
- altă perspectivă.

5. **Argumentează alegoria ideii de iubire construită pe succesiunea de imagini-simbol: „într-o grădină”, „sub o tulpină”, „floare, ca o lumină”.**

6. **Tudor Gheorghe a interpretat cântecul *Într-o grădină*, dar și o altă lucrare pe versurile lui Ienăchiță Văcărescu. Audiază piesa *Amărâtă turturea* (muzică – Tudor Gheorghe, versuri – Ienăchiță Văcărescu) accesând https://youtu.be/OU7pjwEjiVE.**

6.1. Observă similitudinile de stil și procedeul comun de exprimare alegorică a ideii de dragoste.

Dintre descendenții familiei Văcărescu face parte **Elena Văcărescu** (1866-1947), poetă și prozatoare de limba franceză, susținătoare a drepturilor românești în timpul Primului Război Mondial și în perioada interbelică, membră de onoare a Academiei Române.

Având studii la Sorbona, românca Elena Văcărescu a făcut parte din delegația României la Societatea Națiunilor, fiind prima femeie cu rang de ambasador care a promovat idei revoluționare în epocă, precum emanciparea socială a femeii, protecția dreptului la proprietatea intelectuală, drepturile femeilor și ale copiilor, lupta împotriva discriminării. A fost prima femeie română recunoscută de Academia Franceză.

Testament literar

Urmașilor mei Văcărești!
Las vouă moștenire:
Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire!

(Ienăchiță Văcărescu)

4 ILUMINISMUL: CONTEXTUL SOCIOISTORIC ȘI PARTICULARITĂȚI

Definire. Apariție

Iluminismul este un curent cultural care are ca trăsături principale raționalismul, reformismul și scepticismul religios. A apărut în Franța în secolul al XVIII-lea, numit și *Secolul Luminilor*. Între români a existat, în epocă, o deosebită unitate de idealuri, la a căror înfăptuire au contribuit mai ales intelectualii, momentul de vârf al mișcării naționale constituindu-l *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae* (1791), memoriul românilor transilvăneni adresat Curții de la Viena, care conținea revendicări cu privire la emanciparea națională. În această perioadă s-a deschis mai larg, pentru cărturarii ardeleni, posibilitatea de a studia la înalte școli de la Roma și Viena, fapt ce a determinat contactul cu ideile iluministe europene. Ideile iluminismului românesc au fost promovate mai ales de cărturarii Școlii Ardelene, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu, cei care au pus în mișcare un amplu proces de afirmare națională și culturală a românilor din Transilvania (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea).

Sursele iluminismului

- Din *perspectivă estetică*, iluminismul este o replică la adresa barocului.
- Din *perspectivă istorică*, este anunțat de o serie de opere științifice, filozofice și morale care aduceau în prim-plan ideologia burgheziei, iar în unele state apare monarhia luminată și se încearcă apropierea minții de știință și de cultură. Momentul declanșării este socotit însă Revoluția Burgheză din Anglia și votarea, în Parlament, a *Declarației drepturilor omului* (1688).
- Din *perspectivă ideatică*, se impune prin *Enciclopedia* sau *Dicționarul rațional al științelor, artelor, meseriilor* publicat în Franța între 1751 și 1772 sub direcția lui Denis Diderot. În plus, pe fundalul dezbaterilor dintre dreptul divin și dreptul moral, a avut și o componentă ateistă puternică.

Principii

- Credința în legile naturale;
- Încrederea în rațiunea ființei umane (în sensul în care lumea umană și lumea fizică pot fi înțelese și în afara religiei);
- Pledoaria pentru toleranță (acceptare);
- Lupta împotriva superstițiilor;
- Raționalismul a fost promovat și în planul culturii și al literaturii prin combaterea fanatismului religios, prin răspândirea culturii în popor.

Observații

Preocupările Școlii Ardelene au vizat munca de culturalizare a maselor largi prin învățătură, considerând că astfel se favorizează emanciparea tuturor românilor. Cărturarii iluminiști au organizat învățământul în limba română. De exemplu, Gheorghe Șincai a înființat 300 de școli și a fost implicat în alcătuirea de manuale școlare sau de cărți de popularizare a științei. Au fost traduse, în formă accesibilă, și adaptate necesităților din școlile românești cărți cu conținut filozofic, pedagogic, etic și teologic. Între 1700 și 1800 au fost tipărite de către români 799 de cărți, dintre care 617 în română, procentul de carte laică crescând în defavoarea celor religioase.

Activitatea filologică s-a concretizat în câteva lucrări de referință: *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi* de Petru Maior, *Temeiurile gramaticii românești* de Ion Budai-Deleanu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* de Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Primul mare monument literar al scrisului românesc a fost dat tot de Ion Budai-Deleanu prin epopeea *Țiganiada*.

Scrieri reprezentative

Pierre Beaumarchais – *Bărbierul din Sevilla*, Jonathan Swift – *Călătoriile lui Gulliver*, Voltaire – *Candid*, Charles Louis de Montesquieu – *Scrisori persane*, Daniel Defoe – *Robinson Crusoe* etc.

ȚIGANIADA

de Ion Budai-Deleanu

AVAN-TEXT

Ion Budai-Deleanu
(1760-1820)

- A fost scriitor, istoric, traducător și iluminist român, reprezentant de vază al Școlii Ardelene.
- S-a născut în 1760, în comuna Cigmău, fiind primul din cei zece copii ai preotului Solomon Budai.
- În perioada 1770-1777 a urmat Facultatea de Filozofie din Viena, apoi Facultatea Catolică de Teologie, unde s-a aflat sub sfera de influență a lui S. Micu și a colegilor de seminar Gh. Șincai, P. Maior. Și-a luat doctoratul în filozofie.
- Opera literară a scriitorului include *Țiganiada sau Tabăra țiganilor* (1812), precum și poemul satiric *Trei viteji*, rămas neterminat.

1. Amintește-ți subiectul epopeilor homerice *Iliada* și *Odiseea*.

1.1. Care este mesajul acestor capodopere universale? Rămâne acest mesaj actual?

1.2. Ce rol au motivul călătoriei și cel al luptei în contextul acestor epopei?

ARHI-TEXT

- *Țiganiada* este o lucrare al cărei titlu amintește de epopeile antice precum *Iliada* sau *Eneida* și este prima epopee scrisă în limba română. Lucrarea are 12 cânturi în care acțiunea este plasată într-un moment eroic al trecutului național, în Muntenia secolului al XV-lea, pe vremea lui Vlad Țepeș. Fiind în pregătire de războiul cu turcii, Vlad Țepeș hotărăște să-i elibereze pe țigani. Acesta le stabilește „moșia" între Bărbătești și Inimoasa – două toponime sugestive.
- Pentru a zădărnici planurile voievodului creștin, Satana fură pe Romica, logodnica lui Parpangel, iar acesta se pornește în căutarea iubitei. Parpangel reprezintă adevăratul erou de epopee. La fel, un personaj sugestiv este Romândor, un țăran român care va deveni conducătorul țiganilor.
- Astfel, din punct de vedere al compoziției, în epopee se disting două planuri: unul, **real**, concret-istoric, în care evoluează Vlad Țepeș, armata sa, tabăra turcească, țiganii, și planul **fantastic**, alcătuit, după modelul lui Dante în *Divina Comedie*, din rai și iad, locuri vrăjite, populate cu sfinți, îngeri și draci.
- Epopeea reflectă aspecte sociale și politice din viața românilor. De pe poziții iluministe, Ion Budai-Deleanu descrie societatea feudală și pune în discuție instituțiile statului și viciile umane, fapt ce explică denumirea de poem eroic comico-satiric, așa cum își intitulează autorul opera.

Ilustrație de Aurel Stoicescu la *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu

ARHI-TEXT

Iluminismul românesc este reprezentat de Școala Ardeleană, care a fost o mișcare de emancipare politico-socială a românilor din Transilvania din secolul al XVIII-lea. Aceasta a susținut idealul „iluminării" maselor prin promovarea limbii române, culturii românești, studiul istoriei și egalitatea în drepturi a românilor, în contextul influenței austro-ungare. În anul 1791, reprezentanții Școlii Ardelene au redactat memoriul *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*, prin care se cerea egalitatea în drepturi a românilor din Transilvania.

2. Citește cu atenție fragmentul din Prologul *Țiganiadei* și răspunde la întrebările propuse.

2.1. Cine este semnatarul Prologului și cu ce scop îl scrie?
2.2. Cui se adresează Leonachi Dianeu?
2.3. Care sunt personalitățile istorice românești invocate de autor? Cum crezi, de ce anume aceste personalități sunt invocate?
2.4. Care sunt personalitățile din cultura universală la care se face referire? Ce semnificație comportă acestea în contextul Prologului?
2.5. Ce semnifică în contextul Prologului simbolurile antitetice „baltă" și „fântână"?

PROLOG

[...] Luând firul istorii neamului nostru românesc, de când să au așezat în Dacia, câți și mai câți bărbați, cu tot feliul de vărtuți strălucitori, am cunoaște doară acum, deacă să ar fi aflat între români, din vreme în vreme, bărbați care să fie scris viața lor și cu măestru condeiu împodobindu-le fapte și înălțându-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoților viitori. La lipsa unòr ca acești autori, acum pre toate acele persoane luminate din căruntele veacuri, ceața uităciunii i-au acoperit. Puține raze a mărimii lor, cu care viețuind strălucea, au putut străbate la noi.

Și unde aflăm la istorie un eròe asemene lui Stefan, principul Moldavii, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlàhii, căròra nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălțați preste toți eroii.

Răvărsându-și întru mine nește scântei din focul ceresc a muselor, bucuros aș fi cântat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus numiți; însă băgând de samă că un feliu de poesie de-aceste, ce să chiamă epicească, poftește un poet deplin și o limbă bine lucrată, nesocotință dar ar fi să cânt fapte eroicești, mai vârtos când nice eu mă încredințăz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă desmântă...

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând *jucăreauă*, vrând a forma ș-a introduce un gust nou de poesie românească, apoi și ca prin acest feliu mai ușoare înainte deprinderi să se învețe tinerii cei de limbă iubitori a cerca și cele mai rădicate și mai ascunse desișuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer și a lui Virghil!...

Eu (spuind adevărul!) vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vârful muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armonia viersului ceresc a lor; dar ce folos! Căzui și eu cu mulți alții depreună, și căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaște cântând!...

Pentru aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primește, iubite cetitoriu, cu bună voință această izvoditură!... și socotește cu priință, aducându-ți pururе aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână.

Leonachi DIANEU

În 1812, Ion Budai-Deleanu a dus la bun sfârșit a doua variantă a *Țiganiadei sau Tabăra țiganilor*, prima epopee în limba română, însă opera a rămas în manuscris până în anul 1875, când a văzut lumina tiparului în revista ieșeană *Buciumul român*.

© Editura Art Internațional

DICȚIONAR DE TERMENI

EPOPEE – creație epică de mari dimensiuni în versuri, care narează evenimente eroice, istorice sau legendare, cruciale pentru existența unui popor, la care participă un număr mare de personaje de excepție, care săvârșesc fapte eroice.

INGAMBAMENT – procedeu poetic cerut de necesități prozodice sau de dorința de a scoate în relief anumite cuvinte, care constă în trecerea unei părți de frază ori de propoziție sau a unor cuvinte dintr-un vers în versul următor.

Ilustrație de Aurel Stoicescu la *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu

3. Continuă lectura cu un fragment din incipitul epopeii.

CÂNTECU I

ARGUMENTUL

Păn Vlad Vodă pe țigani armează,
Asupra lor Urgia-întărâtată
Pe Satana, ce rău le urează,
Întracea luându-ș' de drum pită,
De la Flămânda pleacă voioasa
Țigănimea drept cătră-Inimoasa.

1. Musă ce lui Omir pe țigani armează,
Cântași *Vatrahomiomahia*,*
Cântă și mie, fii bunișoară,
Toate câte făcu țigănia,
Când Vlad Vodă-îi dede slobozie,
Arme ș-olaturi de moșie,

2. Cum țiganii vrură să-și aleagă,
Un vodă-în țară ș-o stăpânie,
Cum, uitându-și de viața dragă,
Arme prinsară cu vitejie,
Ba-în urmă-îndrăzniră ș-a să bate
Cu murgeștile păgâne gloate,

3. Cum apoi, prin gâlceavă-amară
(Căci nu să nărăvea depreună),
Toți cari-încătro fuga luară
Lăsându-și țară vodă și corună.
Însă toate-acestea se făcură
Prin dimonească amegitură [...]

**Musă.* Acest cuvânt este elinesc, obicinuit acum mai la toate limbile, mai vârtos la poesie sau când scriu cu stihuri. Precum s-arată la mithologhia elinilor, musă va să zică știință sau mai vârtos zână aflătoare de știință. Elinii cinstea noao muse, precum: Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsihore, Erato, Polimnia, Urania și Calliope [...]

4. Exprimă-ți opinia despre specificul de lectură al acestui text vechi. Este sau nu este un text care captează atenția cititorului? Argumentează.

5. Selectează una dintre strofele propuse și rescrie-o conform rigorilor limbii române literare contemporane.

5.1. Compară cele două variante.

Jocul cu anagramele – schimbarea ordinii literelor din cuvânt pentru a obține alt cuvânt – este un specific al *Țiganiadei*. În deschiderea *Țiganiadei*, intitulată *Epistolia închinătoare către Mitru Perea, vestit cântăreț!*, autorul se adresează lui Pereo – Mitru Perea, nume care nu este decât o anagramă de la Petru Maior, corifeul Școlii Ardelene! Mai mult, Leonachi Dianeu, cel care scrie poemul, este la fel o anagramă de la Ianachi Deleanu.

6. Interpretează rolul ingambamentului adoptând una dintre poziții:

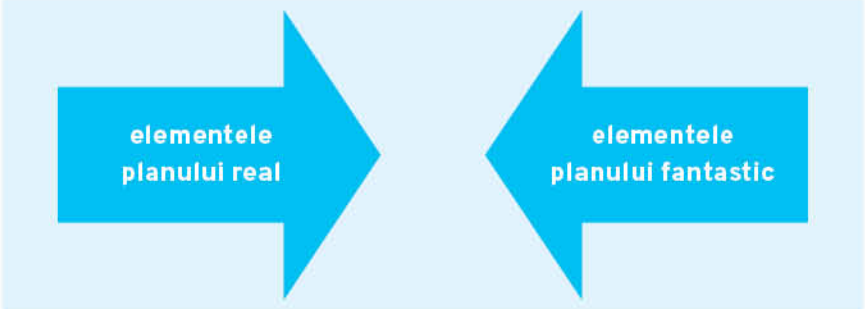
- ingambamentul demonstrează ușurința cu care Budai-Deleanu își continuă ideea;
- ingambamentul este un procedeu artificial;
- ingambamentul este o formă de emancipare de la formula liricii populare;
- ingambamentul îi permite autorului să păstreze esența ideii și firul narativ.

7. Dedu, în baza detaliilor din fragmentul propus, când are loc acțiunea în text.

8. Ce crezi că semnifică cele două toponime, „Flămânda" și „Inimoasa", prin raportare la personajul colectiv țigănimea?

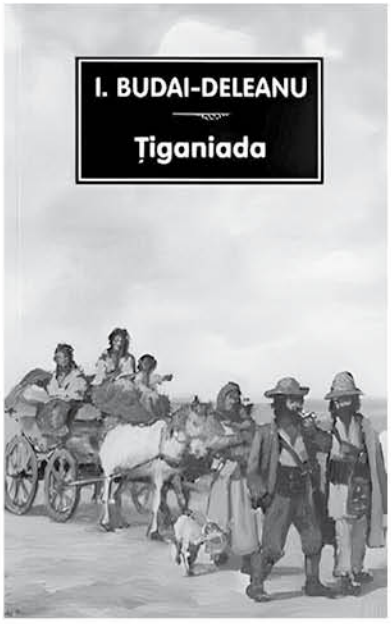
9. Identifică din fragmentul propus secvențele care definesc tema libertății și dorința de autodeterminare a țiganilor.

9.1. Completează organizatorul grafic cu secvențe de text:

10. Comentează, utilizând și dicționarul explicativ, ce sugerează numele personajelor: Arghineanu, Romica, Parpangel, Boroșmândru, Bălăban, Gogul, Ghioldan, Ciurilă, Păpară, Corcodel, Covrig, Cârlig, Căcâcea etc.

10.1. Ce efect stilistic creează aceste apelative?

META-TEXT

„Evident, ca ardelean, Budai-Deleanu aparține unui cerc de cultură mai înaintat decât cel din principate, căci aici dăduse roade influența latină, veche de aproape o sută de ani în acest moment și, în general, atingerea cu cultura apuseană era mai întinsă aici. Budai-Deleanu dispune de întreaga terminologie politică. În interesantul Cântec al X-lea, unde se discută avantajele diferitelor regimuri politice, Budai-Deleanu vorbește despre monarhie, democrație, aristocrație, republică, dictator, consul, soțietate, anarhie, pragmatice (canoane pragmatice)."

(Tudor Vianu, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în vol. *Probleme de stil și artă literară*, 1955)

META-TEXT

„*Țiganiada* este de fapt un poem etnologic în care efectele sunt obținute prin exces de documentație. Fanfaronada, poltroneria, milogeala, spiritul de hărmălaie și orbească înfuriere sunt aspecte tribale tipice pe care poetul le-a condensat într-un limbaj de-o țigănie maximă, sintetic totuși și cu mirosuri ardelenești."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, 1941)

11. **Lucrând în grupuri, identificați, în baza întregii opere, secvențele care ilustrează următoarele teme:**

- obscurantismul (stare de înapoiere culturală);
- fanatismul și dogmatismul religios;
- revolta împotriva exploatării și opresiunii sociale;
- lăcomia;
- trădarea;
- pledoaria pentru raționalitate;
- toleranța între oameni;
- revolta împotriva oprimării sociale.

11.1. **Comentați modul în care aceste teme și probleme subliniază caracterul iluminist al *Țiganiadei*.**

11.2. **Argumentați corelația acestor teme cu idealurile promovate de reprezentanții Școlii Ardelene.**

12. **Demonstrează prin trei argumente că *Țiganiada* este o epopee.**

13. **În ultimele versuri ale epopeii, armata lui Țepeș îi cere lui Romándor:**

„Du-ne (strigând), măcar în ce parte,
Ori la slobozie sau la moarte!"

Amintește-ți în care alt text canonic pentru identitatea românească există un îndemn similar.

13.1. Realizează un eseu argumentativ, pornind de la versurile finale, despre dorința arzătoare de libertate pusă în cumpănă cu însăși viața.

INTER-TEXT ▶

14. **Realizați, lucrând în perechi, în cheia diagramei Venn, o comparație dintre epopeile homerice și *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu.**

Imagine din filmul *O șatră urcă la cer*, regizor: Emil Loteanu

META-TEXT

„*Țiganiada* este o insurecție – poate cea dintâi la noi – împotriva clasicismului, cu tot ce presupune în ordine filosofică și artistică. Protestul social, umanismul luminist, poporaneitatea și mesajul patriotic ce caracterizează *Țiganiada* nu se puteau exterioriza într-o formă osificată, strânsă în chingile regulilor, modelată după prototipuri celebre, dar necorespunzătoare realității locului și momentului istoric. Conținutul nou și bogat al operei pretindea o expresie adecvată, gândirea o înșurubare organică în materialitatea limbajului, încât să nu putem ști niciodată unde încetează ideea și începe, propriu vorbind, învelișul ei sensibil. Așa și s-a întâmplat. Sub tiparele de suprafață ale vechilor dogme circulă prin *Țiganiada* seva viguroasă a unei arte a adevărului concret [...]."

(Paul Cornea, *I. Budai-Deleanu – un scriitor de Renaștere timpurie, într-o Renaștere întârziată*, în vol. *Studii de literatură română modernă*, 1962)

5 ORTOGRAFIA ÎMPRUMUTURILOR: LEGAREA/NELEGAREA CU CRATIMĂ A ARTICOLULUI HOTĂRÂT ȘI A DESINENȚELOR. ORTOGRAFIA ȘI ABREVIEREA UNITĂȚILOR DE MĂSURĂ, A SEMNELOR CONVENȚIONALE ȘI A SIMBOLURILOR DIN TEXTELE ȘTIINȚIFICE

AVAN-TEXT ▶

1. Citește tableta scrisă de Igor Guzun și observă efectul jocului de cuvinte.

1.1. Cum se construiește, stilistic, ideea discrepanței dintre trecut și prezent?

1.2. Extrage din text substantive care constituie împrumuturi lexicale recente.

Igor Guzun

„Înainte erau poteci, acum sunt i-poteci." „Înainte erau mulgătoare, acum sunt e-mulgatoare." „Iar bolile s-au transformat în e-bola și E.coli."

„În câteva decenii am făcut drumul de la panere la bannere, de la plug la plugin și de la Poșta Veche la poșta electronică."

„Oamenii primitivi scriau pe pereți, în peșteră. Oamenii moderni scriu pe Wall. Astfel, umanitatea a parcurs, în câteva milenii, drumul de la desenele rupestre la World Wide Web." [...]

„«Am învățat că nu ne putem întoarce în timp, că nici măcar nu trebuie să încercăm să facem asta și că esența este să înaintăm», spune Miss Marple în unul dintre romanele mele preferate de Agatha Christie."

„Și mai mărturisește Miss Marple că în fiecare zi auzi de un nou jaf. Acum noi, de mai multe ori pe zi, auzim de Jaf Tea și de Jaffa."

„Trenul nostru a devenit tren-d, avionul – Avon, metroul – Metro, Volga – Volvo." „Iar ceata noastră a devenit chatul nostru." [...]

(Igor Guzun, *Vinil. Ceata noastră a devenit chatul nostru*)

2. Articulează hotărât, la N.-Ac. și G.-D., următoarele cuvinte: blog, design, messenger, flashmob, training, soft.

ARHI-TEXT

Împrumuturile neadaptate se ortografiază diferit. Se recomandă atașarea fără cratimă a articolului la împrumuturile terminate în litere din alfabetul limbii române pronunțate ca în limba română: *pluginul*, *bannerul*, *trendul*, *chatul*, *webul*.

În împrumuturile a căror finală prezintă deosebiri între scriere și pronunțare, articolul se scrie legat cu cratimă: *bleu-ul*, *like-ul*, *site-ul* etc.

Aceeași regulă de ortografie se extinde și asupra desinențelor:

- **e-mail + uri = e-mailuri** (cu desinență adaptată la limba română); **e-mailuri + le = e-mailurile** (cu desinență și articol hotărât);
- **site + uri = site-uri** (cu desinență adaptată la limba română); **site-uri + le = site-urile** (cu desinență și articol hotărât).

ARHI-TEXT

Simbolurile (Na, Cl, Ag) denumesc termeni științifici. Ele sunt abrevieri invariabile și au caracter internațional. Simbolurile se scriu diferit (o literă majusculă sau minusculă (H – hidrogen, v – viteză), grup de litere (Li – litiu), litere și cifre (m^2, m^3), dar niciodată nu se vor scrie cu punct (final sau/și interior). Exemplu: ha – hectar, N – nord, N-E – nord-est, A – amper etc.

Se scriu cu majusculă:

- Simbolurile care numesc elementele chimice din tabelul lui Mendeleev;
- Simbolurile unităților de măsură derivând de la nume proprii (J – Joule, A – Ampere, °C – grade Celsius, °F – grade Fahrenheit);
- Simbolurile punctelor cardinale: N, E, N-E.

Se scriu cu minusculă:

Simbolurile unităților de măsură care provin din substantive comune: m – metru, t – tonă, cm – centimetru, mm – milimetru, kg – kilogram, cal – calorie, kcal – kilocalorie etc.

Spre deosebire de simboluri și semne convenționale, abrevierile, de regulă, se scriu cu punct: etc. (et cetera), nr. (număr), î.H. (înainte de Hristos), d.H. (după Hristos), fem. (feminin), ș.a. (și alții/și altele).

3. **Consultă DOOM-ul, ediția a III-a, 2021, și selectează variantele scrise corect:**

- bestseller-ul/bestsellerul,
- folkul/folk-ul,
- basedowul/basedow-ul,
- standbyul/standby-ul,
- showul/show-ul,
- rockul/rock-ul,
- lookul/look-ul,
- bullyingul/bullying-ul.

4. **Alcătuiește îmbinări de cuvinte în care substantivele proprii prezentate mai jos vor avea forma cazului genitiv, articulat hotărât. Consultă DOOM-ul, ediția a III-a, 2021.**

- New York,
- Bruxelles,
- Strasbourg,
- Uruguay,
- Sydney,
- Vatican,
- Melbourne.

4.1. Explică scrierea cu cratimă sau atașarea fără cratimă a articolului hotărât.

5. **Scrie împrumuturile de mai jos cu desinența de plural, apoi cu articol hotărât. Grupează-le conform regulii de ortografie. Exemplu:** *feedback*, *feedbackuri*, *feedbackul*.

- click,
- weekend,
- workshop,
- podcast,
- fast-food,
- drive,
- soft,
- selfie,
- like,
- business,
- mall,
- hard.

6. **Citește următoarele formule: H_2SO_4, NCl, H_2O, $v = d/t$, $E_p = mgh$.**

6.1. La ce științe se referă aceste formule?

6.2. Ce noțiuni numesc simbolurile cu care operează formulele?

6.3. Cum crezi, sunt traductibile sau intraductibile aceste formule?

7. **Scrie o listă de simboluri pentru următoarele unități de măsură:**

- lungime, distanță;
- greutate;
- electricitate;
- valoare nutritivă;
- căldură.

7.1. Observă scrierea lor și dedu regulile de ortografie a unităților de măsură.

8. **Consultă DEX-ul pentru a putea preciza cum se citesc următoarele abrevieri:**

- înv.,
- fig.,
- gr.,
- lat.,
- g.-d.,
- livr.,
- slav.,
- var.,
- sing./sg.,
- adj.,
- pl.,
- ist.,
- reg.,
- arh.

6 CLASICISMUL: CONTEXTUL SOCIOISTORIC ȘI PARTICULARITĂȚI

Definire. Apariție

Clasicismul reprezintă o amplă mișcare cultural-artistică raționalistă preocupată pentru verosimil și adevăr, dar și pentru personajul conceput drept un caracter, definit printr-o trăsătură dominantă. Este un curent manifestat pregnant în secolele XVII-XVIII, avându-și nucleul ideologic și estetic în Franța. Deși vag conturat ca moment cultural distinct, clasicismul românesc s-a manifestat la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea prin activitatea poeților Văcărești în Țara Românească, a lui Costache Conachi și Gheorghe Asachi în Moldova, a Școlii Ardelene în Transilvania.

G. Călinescu menționează că la începuturile literaturii române se observă o mentalitate clasică la Mihail Kogălniceanu (prin corespondență), la Costache Negruzzi (prin ton), Vasile Alecsandri (prin corespondență) și Ion Ghica (prin epistole). Același spirit a continuat și la *Junimea*, unde Titu Maiorescu incită la corespondență și la structuri compoziționale clasice.

Sursele clasicismului

- Din *perspectivă estetică*, clasicismul apare ca reacție împotriva exceselor barocului.
- Din *perspectivă istorică*, apare ca urmare a războaielor religioase și a începuturilor domniei lui Ludovic al XIV-lea.
- Din *perspectivă ideatică*, se impune în disputa dintre antici și moderni, când se contestă modelul Antichității greco-romane, definitoriu pentru clasicism. De asemenea, apare pe fundalul activității din saloanele literare, în care se discutau creații literare.

Manifest literar. Text programatic

Clasicismul s-a bazat pe tratatul lui Aristotel, *Poetica*, și a fost teoretizat de poetul Nicolas Boileau în *Arta poetică*. Teoreticianul francez a accentuat stricta codificare a principiilor estetice, opțiunea pentru afirmarea sensului rațional, moral și estetic al artei, prin îmbinarea frumosului cu binele și adevărul, a utilului cu plăcutul.

Principii estetice

- Regula verosimilității (poezia înfățișează fapte ce s-ar putea întâmpla, universalul, iar istoria, fapte ce s-au întâmplat, particularul);
- Regula bunei-cuviințe;
- Regula miraculosului (folosirea frecventă a personificării și a alegoriei);
- Regula celor trei unități (de acțiune, de spațiu, de timp);
- Regula purității genurilor și a speciilor literare (fiecare gen și specie are specificul său, iar poeții nu pot excela decât în unul dintre acestea);
- Categoriile estetice predilecte sunt tragicul, frumosul, sublimul, comicul, apolinicul;
- Izvoarele artei sunt miturile antice, istoria Antichității, natura bucolică, realitatea ideală;
- Scriitorul este rațional, lucid, lipsit de fantezie, prudent, evită particularul;
- Sunt valorizate efortul creator, meșteșugul și luciditatea;
- Utilul și plăcutul devin scop al artei. Arta trebuie să fie desăvârșită, dar și utilă;
- Temele predilecte sunt iubirea și datoria, sacrificiul, omul moral, natura ca decor, loialitatea;
- Personaje tipice în împrejurări tipice: eroul, aristocratul, avarul, intrigantul, ipocritul.

© Editura Prut Internațional

Molière,
portret de Pierre Mignard

Jean-Baptiste Poquelin, cunoscut ca Molière (1622-1673), ilustru scriitor francez, unul dintre maeștrii comediei

Teme: conflictul dintre datorie și pasiune, ordine și raționalitate, virtute și onoare, putere, voința individuală și nevoia de ordine, iubirea idealizată.

Specii literare: oda, imnul, epopeea, poemul eroic, tragedia, comedia, satira, fabula.

Reprezentanți

- **Literatura franceză:** N. Boileau, P. Corneille, J. Racine, Molière, La Fontaine;
- **Literatura engleză:** J. Milton, Al. Pope;
- **Literatura italiană:** V. Alfieri;
- **Literatura română:** dinastia poeților Văcărești, B.P. Mumuleanu, C. Conachi, Gh. Asachi, Al. Donici, Gr. Alexandrescu.

Atelier de lectură

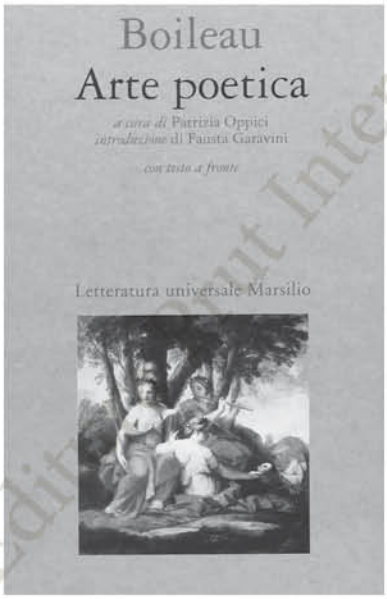
1. **Citiți selecția din *Arta poetică* și argumentați prin versuri sugestive cel puțin cinci dintre principiile estetice ale clasicismului.**

Textul A

Zadarnic vrea, prin versuri, semețul autor
S-ajungă sus, pe culmea Parnasului, ușor:
Al muzei suflu tainic din cer când n-a simțit,
Iar steaua-i din născare poet nu l-a menit,
În strâmta lui gândire rămâne pururi sclav;
E surd pentru el Phoebus, iar Pegas cu nărav.
O, voi, ce vreți a scrie, cuprinși de-nvățăiere,
Urmând de bună voie spinoasei cariere,
Nu încercați în versuri zadarnic să lucrați,
Nu socotiți drept geniu iubirea să rimați:
Fugiți de-a ei ispită ce v-a ieșit nainte,
Vă măsurați puterea, precum și-a voastră minte.
În spiritele-alese natura pune haruri,
Ea știe să împartă la toți poeții daruri: [...]
Oricare-ar fi subiectul, glumeț – sublim chiar fie –,
Să puneți sensul frazei cu rima-n armonie;
Zadarnic se tot ceartă că nu pot sta-mpreună:
E doar o sclavă rima și-i drept să se supună.
Când mintea se frământă o rimă bună-a prinde,
Atunci ca s-o găsească ea lesne se deprinde;
Sub jugul rațiunii se pleacă mlădioasă,
Și-n loc să-i strice,-o face bogată și frumoasă.

Nicolas Boileau
(1636-1711), portret de Hyacinthe François Rigaud

Însă neluată-n seamă, devine foarte rea,
Și ca s-o prindă, sensul aleargă după ea.
Iubiți deci rațiunea și pentru-a voastre lire
Din ea luați și frumosul, și-a artei strălucire. [...]

(N. Boileau, *Arta poetică*, fragment)

Textul B

Dedicat d-sale d. Vasili Alecsandri

Viersul care-ntâia oară a sunat în România
Pe-alăuta ce de secoli fără coarde-a fost rămas,
Spre-aminti a patriii fapte prin a doinei armonie,
Dupre metrul care muza l-a dictat de pe Parnas,
Va trăi atâtea timpuri cât Pionul, petros munte,
Între nouri înălța-va maiestoasa a lui frunte.
Deși cântul a lui Omer poartă cea întâi cunună,
El nu-ntunică pe Pindar, nici a lui Alceos ton,
Înfocatele suspinuri și cuvintele-ncă sună
A Safei înamorate și a lui Anacreon
Nice între a Greciei zâne a brilat numai Elena,
Pe eroi și pe filozofi n-a produs numai Atena.
Înainte de Ahiles și de falange spartane,
Viețuit-au și alți eroi, care-umpleau în timpul lor,
Prin virtute-nțelepciune și prin fapte milioane,
Lumea toată de esemple, de mirare și lucor;
Însă geniile acele, demne chiar de nemurire,
Zac uitate, c-un poet n-a lăsat de ele știre.
Tu, în căruia sân Zeul a aprins sânta scânteie
Să dai faptelor prin muză traiul cel nemuritor,
Între teme înmiite nu-i afla mai naltă-idee
De aceea ce dictează sântul patriei amor,
A românilor virtute deci prin versul tău să-nvie,
Ca nepoților d-esemple și de glorie să fie!

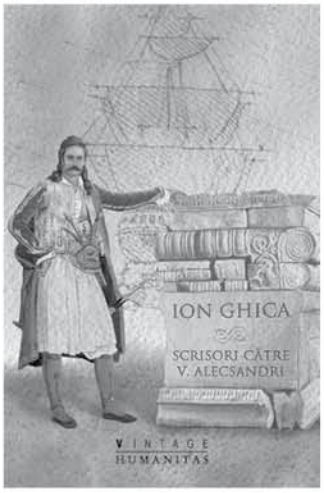
(Gheorghe Asachi, *Poetul*)

Elena Negri, marea iubire a lui Vasile Alecsandri

2. Citiți textul *Poetul* dedicat de Gheorghe Asachi lui Vasile Alecsandri. Evidențiați, cu citate din text, elementele clasiciste ale profilului creatorului.

© Editura Litera Internațional
© Editura Litera Internațional

3. Citiți scrisoarea lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri și completați ghidul de lectură.

Aspect	Secvența din scrisoare
Detalii privind timpul și locul	
Motivul trimiterii scrisorii invocat de expeditor	
Viziunea asupra egalității ca valoare	
Alte valori sociale invocate	
Concluzii cu referire la mentalitatea clasicistă exprimată în acest răvaș _____	

Textul C

Ghergani, iulie 1881

Iubite amice,

O lună ca ziua, dame și cavaleri mulțime își îndreptau pașii spre grădinile din strada Academiei. Două tinere elegante mergeau înaintea mea, târând de mână un băiețel ca de vreo patru anișori, în costum de mic dorobanț, cu căciulă țurcănească de oaie pe cap și cu pușcă de lemn de tei, sistem Davila.

Ele își comunicau astfel una alteia ideile lor sociale și fașionabile. [...]

Ideile pronunțate asupra egalității și a libertății de grupurile ce întâlnisem m-au pus pe gânduri; îmi ziceam că sunt aproape douăzeci și cinci de ani de când s-au înscris în legile noastre fundamentale că toți românii sunt liberi și egali, și până acum n-am văzut măcar două linii în vreo carte, în vreun jurnal, care să ne esplice ce este egalitatea, ce este libertatea, cum trebuie să le înțelegem și cum trebuie să le practicăm. Am lăsat pe fiecare să-și facă despre aceste drepturi ale omului ideea care-i place și care crede că-i vine mai bine la socoteală. Aceste reflexiuni m-au făcut să-ți adresez această epistolă. Mai îndreptează și tu pe ici, pe colea erorile ce am putut comite în cugetările și aprecierile mele și împlinește lipsurile cari au rămas. [...]

Egalitatea este o aspirațiune nobilă și generoasă a omului de bine, a omului înzestrat cu simțul dreptății și al echității, este îndemnul și speranța celui inteligent, celui învățat și muncitor, a acelui care dorește suirea nivelului social, dezvoltarea progresului și a civilizațiunii.

Filon zicea că egalitatea aduce cu sine pacea și armonia, dă societăților o democrație regulată și binefăcătoare și le apără în contra ochlocrației aceleia în care mulțimea ignorantă și pasionată voiește să comande. Zicea că ea este înainte-mergătoare a libertății, care nu poate trăi, nici esista fără dânsa.

Egalitatea, deși e dorită de toți, dar foarte puțini o înțeleg, și mulți o înțeleg ca tinerii noștri de la Rașca, cum le vine mai bine la socoteală; mai toți o voiesc, cum zice poetul nostru Alexandrescu, cu lei, iar nu cu câței, cu cei de sus, iar nu cu cei de jos. [...]

Ion Ghica

(Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*)

4. Citiți textele D și E.

4.1. Exprimați asocierile pe care vi le trezește lectura textelor.

4.2. Selectați din text versurile ce exprimă valori.

4.3. Realizați portretul feminin așa cum se desprinde din textul D.

4.4. Comentați motivul timpului în textul E.

4.5. Argumentați încadrarea textelor într-o specie literară.

Principesa Elena Ghica (1828-1888), scriitoare și susținătoare importantă a ideilor liberale și a drepturilor femeilor

Textul D

La Ecaterina Ghica
Voce-auz, voce de pace,
Și orice durere tace.
Eolian instrument,
Inima-mi vibră, tresare
Într-o mistică mișcare
În fericele-i turment.
Voce-auz, voce de pace,
Și orice durere tace.

Când deșteaptă bucuria,
Când dulce melanholia,
Când al îngerilor dor;
Când consolă haritatea,
Când aprinde pietatea,
Când acel divin amor.
S-aude voce de pace,
Și orice durere tace.

Undele de melodie
Legănând sufletu-mbie
Către țărmii celestini,
Și aude intonare
D-o serafică cântare
Sărbătorilor divini.
Voce-auz, voce de pace,
Și orice durere tace.

Ești frumoasă, ești senină,
O, cerule lumină
Din cei ochi inspiratori,
Ești divină,-ncântătoare,
O seraf-privighetoare,
Ce încânți nemuritori.
Voce-auz, voce de pace,
Și orice durere tace.

(Ion Heliade-Rădulescu, *O voce*)

Textul E

Vremea-nalță și ridică,
Vremea face, vremea strică,
Vremea suie și coboară,
Vremea surpă și doboară,
Vremea schimbă și preface
Și războaiele și pace.

Vremea toate răzvrătește,
Schimbă și schimonosește,
Vremea pe oricine-nvață,
Vremea-i dascăl și povață,
Vremea din liniște bună
Face vânturi și furtună. [...]

(Barbu Paris Mumuleanu, *Vremea (Alt chip)*)

BOUL ȘI VIȚELUL

de Grigore Alexandrescu

AVAN-TEXT ▶

Grigore Alexandrescu
(1810/1812/1814-1885)

- S-a născut la Târgoviște, iar la școală a fost coleg cu C.A. Rosetti și Ion Ghica, apoi îi cunoaște pe Nicolae Bălcescu, Iancu Văcărescu și Ion Heliade-Rădulescu.
- A debutat în *Curierul românesc* cu poezia *Miezul nopței*.
- Avea talent de recitator, o memorie fenomenală și cunoștea limbile elină și franceză.
- Este unul dintre reprezentanții cei mai importanți ai perioadei preeminesciene.
- A scris fabule, meditații romantice, satire, proză, memorial de călătorie.

TEXT ▶

1. **Notează comportamentele umane din societate care te deranjează.**
2. **Enumeră problemele societății pe care le-ai dori rezolvate. Care ar fi soluțiile?**
3. **Cu ce scop oamenii ironizează sau satirizează?**
4. **Literatura își propune deseori să aibă un caracter moralizator. Crezi că are efectul dorit?**
5. **Citește cu atenție fabula *Boul și vițelul* de Gr. Alexandrescu.**

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soartă-ajutat,
Și decât toți frații mai cu osebire,
Dobândi-n cireadă un post însemnat.

– Un bou în post mare? – Drept, cam ciudat vine,
Dar asta se-ntâmplă în orcare loc:
Decât multă minte, știu că e mai bine
Să ai totdauna un dram de noroc.

Așa d-a vieței veselă schimbare,
Cum și de mândrie boul stăpânit,
Se credea că este decât toți mai mare,
Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea, plin de bucurie,
Auzind că unchiul s-a făcut boier,
Că are clăi sumă și livezi o mie:
„Mă duc, zise-ndată, nițel fân să-i cer".

Făr-a pierde vreme, vițelul pornește,
Ajunge la unchiu, cearcă a intra;
Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
„Acum doarme, zice, nu-l poci supăra".

„Acum doarme? ce fel! pentru-ntâia dată
După-prânz să doarmă! Obiceiul lui
Era să nu șază ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui."

Apariție: anul 1838.
Temă: critica trufiei și a parvenitismului.
Specie literară: fabulă.
Curent literar: clasicism.
Structură: text dispus în catrene, versificate cu rimă încrucișată, picior iambic care conferă un stil vioi; acțiune liniară, cu un singur fir narativ.

META-TEXT

„El a cultivat toată viața o literatură a amenității, care exaltă virtuțile socialului și ale dialogului. Cele mai originale poezii ale lui Alexandrescu aparțin genului numit cândva «didactic»: epistole închinate personalităților momentului și prietenilor, nenumărate poezii ocazionale, abundente dedicații pe albume, fabule (specie bazată la fabulistul nostru mai ales pe dialog), *Satiră. Duhului meu*, mica bijuterie-autoportret – toate atestă spiritul persistent al veacului Luminilor transpus în plin romantism. Dacă societatea românească s-a purtat atent și prevenitor cu Alexandrescu, acesta s-a simțit la rândul său dator să o servească în mod specific, adică să celebreze principalele evenimente politico-sociale petrecute în Principate; și, mai ales, să devină campionul unei arte a politeții, al unei arte utile și celorlalți, nu doar autorului însuși."

(Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*)

„Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trânteală;
S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi;
Trebuie-nainte-i să mergi cu sfială,
Priimit în casă dacă vrei să fii."

La o mojicie atâta de mare,
Vițelul răspunde că va aștepta;
Dar unchiu' se scoală, pleacă la plimbare,
Pe lângă el trece, făr-a se uita.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
Însă socotește că unchiu-a orbit;
Căci fără-ndoială nu putea a crede
Că buna lui rudă să-l fi ocolit.

A doua zi iarăși, prea de dimineață,
Să găsească vreme, la dânsul veni:
O slugă, ce-afară îl vedea că-ngheață,
Ca să-i facă bine, de el pomeni.

„Boierule, zise, așteaptă afară
Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu."
„Cine? A mea rudă? Mergi de-l dă pe scară.
N-am astfel de rude, și nici voi să-l știu."

Lumea textului

6. **Menționează, într-un enunț, despre ce este vorba în textul citit.**
7. **Precizează unde și când are loc acțiunea.**
8. **Răspunde, în caiet, la întrebările de mai jos.**
   a) Ce schimbare are loc în viața boului?
   b) Ce efect are această schimbare asupra boului?
   c) Ce decizie ia vițelul, nepotul boului, când află că unchiul său a ajuns boier?
   d) Ce se întâmplă când vițelul ajunge la unchiul său?
   e) Ce decide vițelul când află că unchiul său doarme? Dar atunci când unchiul trece pe lângă el fără să-l observe?
   f) Ce se întâmplă când sluga îi spune boierului că este căutat de nepotul său, vițelul?
9. **Realizează rezumatul textului.**
10. **Stabilește care este atitudinea naratorului față de ascensiunea boului. Justifică-ți opțiunea pe baza strofei a doua.**
11. **Numește figura de stil prin care sunt înfățișate personajele și oferă câte un exemplu din text.**

Imagine creată cu IA

META-TEXT

„Nicăieri talentul dramatic al lui Alexandrescu n-a căpătat formă mai completă decât în fabule. [...] Plecând, evident, de la modele consacrate (universul lui La Fontaine, omul secolului al XVIII-lea îi adaugă pe Voltaire și pe Florian), Alexandrescu tratează fabula ca pe o scenetă, istorioară morală cu personaje bine conturate, memorabile nu prin valoarea lor de simbol (Vulpea, Ursul, Lupul ori Boul preiau trăsături caracterologice imuabile), ci prin valoarea lor de unicat, ca personaje comice. Fiecare Vulpe sau Leu de la Alexandrescu înseamnă un individ care trăiește în Valahia epocii Regulamentare, înzestrat deci cu atribute ce nu pot fi întâlnite aiurea."

(Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*)

Semnificațiile textului

12. **Discutați despre societatea în care trăiesc boul și vițelul. Identificați persoanele simbolizate de personaje, relațiile dintre acestea, legile acelei lumi și alte aspecte pe care le considerați importante.**

13. **Numește trăsăturile boului care reies din fragmentele de mai jos.**

a) „Un bou ca toți boii, puțin la simțire";

b) „Cum și de mândrie boul stăpânit, / Se credea că este decât toți mai mare, / Că cu dânsul nimeni nu e potrivit";

c) „S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi; / Trebuie-nainte-i să mergi cu sfială, / Priimit în casă dacă vrei să fii".

14. **Numește trăsăturile vițelului care reies din secvențele de mai jos.**

a) „Mă duc, zise-ndată, nițel fân să-i cer";

b) „Ăst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui";

c) „Cu mâhnire toate băiatul le vede, / Însă socotește că unchiu-a orbit; / Căci fără-ndoială nu putea a crede / Că buna lui rudă să-l fi ocolit".

15. **Stabilește, pe baza acțiunilor personajelor, care sunt interesele pe care le urmărește vițelul și care sunt interesele boului. Spune dacă aceste interese sunt bune sau rele, morale sau imorale, justificându-ți, într-un enunț, opțiunea.**

16. **Găsește asemănările dintre societatea animalelor prezentată în text și cea a oamenilor din viața reală. Realizează o listă cu aceste asemănări.**

17. **Ce fel de oameni crezi că întruchipează personajele? Ce valori sau vicii, calități sau defecte sunt ilustrate prin comportamentul personajelor?**

18. **Interpretează finalul fabulei din perspectiva unei trăsături a clasicismului.**

19. **Argumentează pe baza unor secvențe de text următoarele ipoteze interpretative:**

- Fabulistul pare a fi unul dintre personajele sale, adoptând ipostaza de regizor, care are puterea de a manevra scenariul.
- Fabula are un mesaj general-uman referitor la gradele diferite de prostie, parvenitism și ipocrizie, care există în lume.
- În fabulă se alegorizează contextul din prima jumătate a secolului al XIX-lea, când parvenitismul a fost favorizat.
- La nivel discursiv se observă comicul, sobrietatea frazei, oralitatea, umorul apoftegmatic și o cadență amfibrahică.

20. **Imaginează-ți că ești fabulist. Numește o trăsătură a tinerei generații de astăzi care poate deveni subiect de fabulă. Alege animale, plante sau obiecte care ar putea fi personaje și formulează morala fabulei.**

INTER-TEXT ▶

21. În poeziile de mai jos ale lui Alexandru Mușina (volumul *Și animalele sunt oameni!*) animalele sunt personificate. Identifică trăsăturile umane pe care le ilustrează fiecare animal și justifică-ți opțiunea cu citate din texte.

Animale	Trăsături umane	Citate

Un oarecare Țânțar
Visa să se facă armăsar.
Și îi spunea unui prieten apropiat [...]:
„Știi, conform ultimelor teorii sociale,
Șansele ar trebui să fie egale
În interiorul lumii animale".

(*Țânțarul armăsar*)

Omida are
O sută de buzunare
Și-n fiecare
Câte un pix de altă culoare
(Și – culmea! – scriu toate).

Dar, din păcate,
Omida nu știe
Să scrie.

Și n-are nici hârtie.

(*Pixurile*)

Astăzi s-a întors pe meleagurile natale,
După o serie de turnee triumfale,
Celebrul star de muzică rock
Supranumit „The Big Red Cock".

Șlagărul său „Cucurigu,
I just think că vine frigu'"
A ajuns numărul unu în top
Din California până-n Prislop. [...]

(*Marele Cocoș Roșu*)

ARHI-TEXT

Fabula este o specie a genului epic cu un caracter alegoric, în care personajele sunt animale, plante sau obiecte personificate. Fabula satirizează anumite trăsături caracterologice sau forme de comportament, având un caracter didactic, prin finalitatea morală, exprimată explicit sau implicit.

Autori de fabule în literatura universală: Esop, Babrios, La Fontaine, John Gay, Moore, Lessing, Pfeffel, Krâlov.

Autori de fabule în literatura română: Gheorghe Asachi, Anton Pann, Alecu Donici, Tudor Arghezi etc.

META-TEXT

„Finalul fabulelor readuce în prim-plan pe poetul gnomic. Aceste formulări sintetice, unele cu adevărat inspirate, au dobândit în limba română pregnanță proverbială. Păstrând proporțiile, Alexandrescu este La Fontaine al nostru prin capacitatea intens-dramatică de a-și prezenta personajele în fabulă, ca și prin versurile concluzive exprimând adevăruri eterne."

(Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*)

NENEACA, CUCONAȘUL EI ȘI DASCĂLUL SAU CUM ERA EDUCAȚIA NOBILILOR ROMÂNI ÎN SECOLUL TRECUT, CÂND DOMNEAU FANARIOȚII ÎN ȚARĂ

de Constantin (Costache) Stamati

AVAN-TEXT

Constantin (Costache) Stamati
(1786-1869)

- A fost un scriitor iluminist, jurnalist și traducător român din Basarabia, îndeplinind mai multe funcții politice.
- A debutat cu traducerea poeziei *Dumnezeu* de G. Derjavin (20 februarie 1830) în *Albina românească* a lui Gh. Asachi.
- Opere semnificative: *Domnul Moldovei, Suceava și Alexandru cel Bun în secolul al XV-lea, Despre Basarabia și cetățile ei vechi.*
- A tradus poemul *Prizonierul din Caucaz* de Al. Pușkin, mai multe poezii de M. Lermontov și a adaptat peste 30 de fabule din creația lui I. Krâlov și I. Hemniter.

1. Amintește-ți personalități reale, dar și personaje literare care au avut „necazuri" cu școala.

1.1. Ce profil intelectual și moral le este comun?

1.2. Expune-ți opinia: de ce și astăzi pentru mulți copii și tineri școala/educația devine o adevărată corvoadă (muncă neplăcută)?

2. Citește selecția de text din farsa lui Constantin Stamati *Neneaca, cuconașul ei și dascălul* sau *Cum era educația nobililor români în secolul trecut, când domneau fanarioții în țară.*

Convorbire între o neneacă, adică mamă cucoană, cu fiul său, cuconaș alintat, și dascălul grec, om onest.

CUCOANA: Dumneata, loghiotate, tocmindu-te dascăl la noi, vrei acum să examinuiești pe fiul meu, ce au învățat până acum la școala domnească, și să socotim ce trebuie să-l mai învățăm ca să fie desăvârșit procopsit ca un cuconaș cilibiu, iar nu ca acei ce învață cât trăiesc ca să fie dascăli; însă te rog într-un an să te silești ca doar va sfârși cartea, căci de la anul gândesc să-l însor.

DASCĂLUL: *Chiria-mu*, fiul dumitale este de douăzeci de ani, precum aud, și mintea omului la această vârstă este zburdatică, apoi nu cred că într-un an va învăța mai mult decât știe astăzi, deci mai bine să-l însori decât să-l mai înveți. Cu toate aceste, să-l chemăm, ca să vedem ce au învățat. [...]

CUCONAȘUL (*intră în casă cu un ochi legat și întreabă*): Ce poruncește nenecuța?

CUCOANA: Ah! *psihi mu!* ce ai la ochi? au doară de multă citanie ți s-au tulburat ochiul?

CUCONAȘUL: Așa se vede, nenecuță; astă-noapte am citit mai pân-în ziuă. (*Zicând aceste, îi cad din brâu câteva cărți de joc, pe care, plecându-se să le ieie, îi cad mai multe.*)

CUCOANA: Dar ce cărți sunt acele și de ce le porți în sân?

CUCONAȘUL: Pentru pasians le-am cumpărat, și le luasem cu mine ca să le duc la un amic ce știe feluri de pasiansuri... [...]

DASCĂLUL (către cuconaș): Dumneata de opt ani, de când te afli la școala domnească, trebuie să fi învățat în limba grecească mai tot cursul celor întâi învățături ce trebuiesc neapărat unui tânăr evghenis, precum gramatica, catehismul religiei, istoria lumii, aritmetica și geografia, și știind aceste, apoi vom merge mai nainte.

CUCONAȘUL: Ce ai să-ți bați capul, loghiotate, să mă mai înveți, când eu știu tot și sunt cel întâi între toți școlerii? Întreabă dascălii de

Apariție: scrisă în 1842, farsa are reminiscențe din comedia *Neisprăvitul* a dramaturgului rus D.I. Fonvizin.
Temă: critica ignoranței și a superficialității educației în epocă.
Idee: lipsa educației și mentalitatea îngustă erodează valorile morale ale societății.
Specie literară: farsă.
Curent literar: clasicism.
Structură: acțiune liniară, cu un singur fir narativ.

la școala domnească să-ți spuie că eu am învățat toate cele, schimbându-mi tabla de nu la trei zile, dar la săptămâna negreșit, iar acum, de vro cinci luni, învăț o engomie grecească să o spui băbacăi la Crăciun.

DASCĂLUL: Eu pe dascăli nu vreau să-i întreb ce ai învățat, ce pe dumneata aș vrea să te întreb câte ceva...

CUCONAȘUL: Întreabă cât îți place.

DASCĂLUL: Spune-mi, dacă ai învățat catihismul, ce lege este a dumitale, căruia te închini, și ce Dumnezeu slăvești?

CUCONAȘUL: Eu sunt de legea moldovenească, ca și toți oamenii din lume.

DASCĂLUL: Legi și popule în lume sunt multe feluri, iar Dumnezeul cel adevărat este unul, căruia ne închinăm noi, creștinii.

CUCONAȘUL: Ba să mă ierți, dascăle, dumnezei sunt trei: Tatul, Fiul și Duhul Sfânt.

DASCĂLUL: Aceste trei fețe sunt una și de o ființă, și se cheamă Treime.

CUCONAȘUL: Apoi cum se poate să fie și trei, și unul?

DASCĂLUL: Precum se pot multe lucruri materialice, dar mai ales Dumnezeirea, ce toate le poate. De pildă, cărămida îi alcătuită din apă, lut și foc; ai înțeles acum că din aceste trei lucruri se alcătuiește cărămida?

CUCONAȘUL: Cum să nu înțeleg!

DASCĂLUL: Așadar, spune-mi acum: din câte fețe se alcătuiește Troița?

CUCONAȘUL: Din apă, lut și foc. (*Către neneacă-sa.*) Nu am răspuns bine, precum m-au întrebat acest loghios? Căci dascălii de la școala domnească niciodată nu mi-au spus că Treimea este ca și cărămida; așa-i, nenecuță, că învăț mai degrabă de la dascălul acesta?

DASCĂLUL (*zâmbindu-se, zice*): Cât pentru ale legii, am înțeles și eu cât ai învățat. Aș vrea acum să-mi spui din istoria lumii; știi dumneata, cilibi, cum l-au chemat pe cel întâi om, și cine l-au zidit pe dânsul, și cum au chemat pe fiii lui?

CUCONAȘUL: Mi se pare că Adam. (*Către neneaca sa.*) Mata mi-ai cumpărat de la ungurii ce umblă cu torba în spate niște cadre, pe care este zugrăvit Adam într-o livadă mâncând mere domnești cu femeia sa Eva.

[...]

DASCĂLUL: Cucoană, fiul dumitale atâta știe astăzi cât știa când l-ai adus de la țară să-l dai la școala domnească, deci ar trebui să înceapă de la alfa, vita, dar el îi de 20 ani...

CUCOANA: Tâlharii de dascăli sunt vinovați, iar el, mititelul, nu-i vinovat.

DASCĂLUL: Oricum să fie, însă el știe mai puțin decât nimica și el vorbește ce au auzit pe alții, ca papagalii, dar nici de o învățătură elementară nu are știință.

CUCONAȘUL: Ba să mă ierți, dascăle, eu nu sunt pasăre, și vorbesc mai bine decât o pasăre.

La 23 octombrie 1988, în satul Ocnița, unde este înmormântat scriitorul, a fost inaugurat complexul-memorial dedicat lui C. Stamati, care include: conacul-muzeu, bustul scriitorului și teiul vechi. În anul 1992, complexul a dobândit statutul de muzeu.

Casa-muzeu „Constantin Stamati”

© Editura Prut Internațional

Secvență din spectacolul *Neneaca, cuconașul ei și dascălul* de C. Stamati

DASCĂLUL: Dacă nu ești pasăre, apoi ești un *gaidaros* (măgar).

CUCOANA: Eu am trăit, dascăle, în lume printre oameni mari, unde altă limbă nu se vorbea decât numai grecește, iar de gramatică nu-mi aduc aminte să mai întrebe cineva, destul este să înțeleagă grecește și să răspundă, iar moldovenește nu trebuie să învețe, că doar nu are să se facă popă sau logofăt, căci el când va fi boier de divan are numai să iscălească în cărțile de judecată, scrise gata de diecii divanului... [...]

DASCĂLUL: Eu îl făcusem precum știu, dar văd din vorbele dumitale că nu-ți va plăcea; poroncește dar ce am să fac, căci, precum înțeleg, dumneata nu vrei să dau învățătură sistematică ca un dascăl, ce să-i fiu numai pedagog, ca cilibiul dumitale să rămâie un magog (momiță cu cap de câine).

CUCOANA: Fii dar dumneata pedagog sau magog, mie puțin îmi pasă, numai însemnează ce îți voi spune.

DASCĂLUL: Sunt gata, spune.

CUCOANA: În toate zilele, deosebit de sărbători mici și mari și de duminici, de la cinci pân' la șase ore să citești cu dânsul istoria și geografia; însă să faci așa marafet, ca el, făr' de multă osteneală, să știe pe de rost câteva întâmplări din *Alexandria* lui Machedon, precum de căpcânii și de furnicile cele mari cât omul ce s-au bătut cu dânsul și alte minunății ce au mai făcut Machedon; asemenea, de domnii cei vestiți ai Moldovei, precum de Papură-vodă, de Ciubăr-vodă și alți viteji; precum de Crai-Nou, fiul Epii, poreclit Sfărâmă-Piatră, Strâmbă-Lemne, de care boierii și cucoanele spun prin adunări povești tare frumoase; asemenea, să știe cum se cheamă orașele cele mai mari ale țărilor noastre, mănăstirile și sihăstriile.

DASCĂLUL: Altă ce mai poruncești?

CUCOANA: O dată pe săptămână să-l înveți hambacul.

DASCĂLUL: Vrei să zici poate aritmetica? [...]

CUCOANA: Să-l înveți a vorbi cabazlicos...

DASCĂLUL: Adică ca să râdă toți de dânsul ca de un caraghios; mai bine să-l învăț a vorbi frumos...

CUCOANA: Pentru Dumnezeu, dumneata vrei să-l înveți raterica (retorica). Nu, dascăle, nu vreau decât să fie vorbăreț, să nu-i tacă gura niciun minut, să știe pe de rost numele comedianților și al pelivenilor celor mai vestiți ce joacă pe frânghii și fac ghidușii de carii domnul și boierii fac mare haz.

DASCĂLUL: Altă ce mai poruncești?

CUCOANA: Copilului muzica nu-i este prea dragă, căci mititelul au pătimit de năjit, dar cânta

META-TEXT

„Eu scriu această satiră după idiomul linguei romano-slavonă, ce se vorbea în secolii trecuți și după moralul boierilor acelor timpuri, corciți cu greci, în care barbarism căzuse românii, desființându-se de fanarioții greci școlile naționale din Iași, din Suceava, din Hotin, din Cotnar, din Bacău, așezate de către domnii vechi: Alexandru cel Bun, înțelepții Movilești, elinistul Duca, Iacob Despotul, Vasile Alvanitul, Cantimireștii și alții, în a cărora fericite zile înflorea lingua română; această diplomatică au urmat grecii ca să amorțească patriotismul românilor de care ei se temeau, și ca să înădușe istoria lor, făr' de care nu este patrie, și să introducă în școale lingua grecească cu dascălii lor (căci lingua grecească trebuia fanarioților, iar nu românească); deci cu acest mod moldovenii rămaseră nici greci, nici moldoveni, pân' s-au întemeiat iarăși școlile naționale de la 1830, de când vedem propășind învățăturile în lingua română, dezvelindu-se istoria nației și înviind patriotismul."

(Constantin Stamati)

bine din cobză; cu toate aceste, țiganul Nedelcu, vestit scripcar în Iași, să vie o dată pe săptămână ca să-i arăte și în scripcă pestrefuri turcești, și atunci vor zice oamenii că fiul meu știe și muzicant. [...]

DASCĂLUL: *Caco hrono na chisesi che o Iosu o catergaris!* (Blestemată să fii și tu, și cuconașul tău, spânzuratul!)

Aceasta zicând dascălul în sine, își apucă șlicul și o rupe de fugă.

CUCONAȘUL (râzând cu hohot, zice): Au luat dracul pe cațaonul, și eu am scăpat teafăr, căci înțeleapta mea nenecuță i-au venit de hac... Doamne, Doamne, mata tare ești învățată, de poți învăța și pe dascăli...

(Eu eram tânăr pe atuncea și ascultam din tinda casei această comedie a amicului și conșcolerul meu cuconaș; deci adaog iarăși: cât era de înădușită pe vremea fanarioților în Moldova simțirea cea mai sacră a iubirii de patrie și educația românilor, dar am trăit și am văzut cu întristare în timpul de acum altfel de civilizație, mai grozavă decât a grecilor, adică progresul turbat sau ultraliberal al unor tineri români, ce nu cred nici în Dumnezeu, nici în dracu; și nu se tem nici de cuget, nici de păcat, și își bat joc de părinții lor, numindu-i retrograzi, varvari, și își bat joc de toți ce nu sunt ca dânșii și apoi pier ca mușteleе, ce nu aduc nicio roadă în lume...)

Lumea textului

3. Extrage din text toate cuvintele necunoscute, consultă dicționarul explicativ și completează tabelul propus.

3.1. Specifică în rubrica a doua categoria semantică: arhaism, istorism, neologism, împrumut din greacă, termen de origine slavonă etc.

Unitatea lexicală	Categorie	Semnificație
Exemplu „loghiotate"	împrumut din greacă, arhaism	învățat grec; titlu dat dascălilor greci în epoca fanariotă

3.2. Transcrie din fragmentele propuse lexeme/sintagme ce precizează cronotopul textului.

3.3. La ce perioadă din istoria țării se referă textul?

4. Răspunde, în caiet, la întrebările de mai jos:

a) Care e rugămintea cucoanei către dascăl?

b) Ce nivel de cunoștințe demonstrează cuconașul?

c) Care este atitudinea cucoanei față de ignoranța cuconașului?

d) De ce dascălul este revoltat?

5. Realizează rezumatul farsei.

6. Formulează care este intriga și deznodământul textului, exemplificându-le cu secvențe de text.

© Editura Prut Internațional

Personajele textului

7. **Lucrând în grupuri, completați fișa de identitate a personajelor: cuconașul, cucoana și dascălul.**

PERSONAJ _____

Ce știu despre personaj?	**Cum/de unde am aflat?** ▸ secvențe textuale ▸ modalitate, procedeu de caracterizare ▸ mijloace artistice
Date despre familie	_____
Statut social/categorie socială/ocupație	_____
Aspect fizic	_____
Vârstă	_____
Obiceiuri	_____
Caracter/trăsături	_____
Fapte	_____
Relații cu alte personaje	_____
Alte aspecte (limbaj)	_____

META-TEXT

„Deosebit de concludentă însă este scena examinării cuconașului, ce dezvăluie ignoranța lui și superficialitatea cunoștințelor căpătate de el la școala domnească. Replicile cucoanei vădesc modul vicios de educație din familiile boierești, tendința de a feri copiii de sforțări intelectuale, învățătura fiind mai mult pentru ochii lumii, iar principala grijă constând în a-i deprinde să profite de poziția lor socială în obținerea diferitelor privilegii. Aceste chestiuni sunt abordate pe larg în dialogul întreținut de neneacă cu dascălul invitat în vederea instruirii cuconașului."

(Vasile Ciocanu, *O scriere originală și actuală*)

8. **Formulați concluzii cu referire la actualitatea tipului uman reprezentat de fiecare personaj: *cuconașul – parvenitul needucat, dascălul – intelectualul cu verticalitate morală, cucoana – părintele părtinitor și protectiv.***

8.1. Discutați cât de reprezentative sunt aceste tipuri pentru perioada fanariotă în Moldova.

9. **Compară, în cheia diagramei Venn, profilul intelectual al cuconașului în raport cu obiectivele de instruire/așteptările cucoanei și ale dascălului.**

10. **Motivează condiția dascălului de om al datoriei și onoarei luând ca repere: comportamentul, consecvența propriilor acțiuni și atitudinea sa față de cucoană și odrasla sa.**

Semnificațiile textului

11. **Comentează una dintre problemele prezentate în text:**
- traficul de influență;
- lipsa de respect față de intelectuali;
- ignoranța tinerilor nobili;
- corupția și coruperea.

12. **Formulează tema și mesajul farsei, raportându-le la mărturisirea lui C. Stamati de la rubrica META-TEXT și la secvența de la finalul farsei.**

Figură iluministă remarcabilă, C. Stamati a fost membru fondator al Societății Academice Române (Academia Română), reprezentând Basarabia (1818), membru al Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1838), membru al Societății Imperiale de Istorie și Antichități din Odesa (1841).

INTER-TEXT ▶

13. **Argumentează, în trei-cinci rânduri, că textul dat este o farsă.**

14. **Încadrează farsa *Neneaca, cuconașul ei și dascălul* de C. Stamati în formula estetică a clasicismului prin trei argumente și exemple din text.**

15. **Realizați o discuție de grup și expuneți-vă opinia: dacă am scrie astăzi o astfel de farsă, care ar fi motivația, problemele cu privire la idealul educațional și contextul social-politic care ar inspira subiectul?**

16. **Citește secvența de text din cartea lui Daniel Pennac *Necazuri cu școala*.**

16.1. Argumentează asocierea „elev-ceapă”.

16.2. Expune-ți opinia:

- Ce influențează cel mai mult asupra stării de bine a copilului astăzi în școală?
- Cât de importantă este prezența unui profesor cu vocație în viața unui elev?

„«Elevii noștri slabi» (elevi reputați ca fără viitor) nu vin niciodată singuri la școală. În clasă intră ceva ce amintește de o ceapă: câteva straturi de supărare, frică, neliniște, pizmă, mânie, invidii nesatisfăcute, renunțare furioasă, acumulate pe fondul unui trecut rușinos, unui prezent amenințător, unui viitor condamnat. Priviți, iată-i cum sosesc, cu corpul în transformare și cu familia în rucsacul de școală. Ora nu poate începe cu adevărat decât atunci când povara a fost lăsată jos și ceapa a început să fie dezghiocată. E greu de explicat așa ceva, dar adesea o singură privire e de-ajuns, o vorbă binevoitoare, un cuvânt din partea unui adult încrezător, limpede și stabil, pentru a topi supărările, a despovăra spiritele și a le instala într-un prezent riguros indicativ.

Firește, binefacerea va fi provizorie, ceapa se va recompune la loc la ieșirea din școală și, neîndoielnic, a doua zi totul va trebui luat de la capăt. Dar asta înseamnă învățământul: să tot reîncepi mereu până la necesara noastră dispariție ca profesor.”

PROIECT

17. **Accesează manualul digital *Limba și literatura română*, clasa a XI-a, și vizionează spectacolul *Neneaca, cuconașul ei și dascălul*, realizat de Centrul de Teatru din Moldova** (https://literaturaromana.md/clasa11/modul2/film.php).

17.1. Selectează rolul a cărui interpretare ți-a plăcut cel mai mult și documentează-te despre biografia actorului respectiv.

7 ARTICOLUL ÎN PRESA SCRISĂ ȘI ONLINE. JURNALUL

AVAN-TEXT ▶

1. **Discutați care sunt publicațiile periodice pe care le consultați cel mai frecvent pentru a vă documenta.**
   1.1. Cum selectați sursele de informare?
   1.2. Dacă ați recomanda top trei surse de documentare pentru tineri, care ar fi acestea? Argumentați.
2. **Citiți fragmentul din articolul propus și analizați-l conform algoritmului de la p. 135.**

„N-am luat 10!" Cum notele devin sursa unei situații de public shaming și ce consecințe pot trăi elevii care au fost umiliți

Categorie: educație

Data: 30 ianuarie 2024

Autoare: Ana Mărgineanu

Sună clopoțelul, semn că ora de matematică deja a început. Vinerea trecută, elevii clasei a VIII-a au avut o evaluare sumativă, fiindcă au terminat să studieze capitolul „Asemănarea triunghiurilor". Profesoara a reușit să verifice lucrările în timp util și acum ar trebui să treacă notele în catalogul școlar. Ia lucrările și una câte una anunță notele. „Cebanu – 8, Mardari – 9, Sârbu – 6. Nu m-am așteptat să iei 6, tu care mereu ai numai 9 și 10. Sunt dezamăgită." Râsetele se aud chiar și din ultima bancă.

În 1790 apărea în Moldova, la Iași, în limbile franceză și română, *Courrier de Moldavie*, care este considerat primul ziar tipărit în spațiul românesc, iar începuturile presei românești sunt puse de *Curierul românesc* și *Albina românească*.

Fragmentul pe care l-ai citit este o situație care zi de zi se întâmplă în școlile din Republica Moldova. Cauza acestora nu este alta decât notele, fie ele mai mari, fie mai mici. Nu ar fi prea greu ca, imaginându-ne aceste situații, să înțelegem că elevii cu 6 și cu 10 au fost supuși unui *public shaming* sau, în română, umilinței publice. Mai grav e că această umilință nu vine doar din partea școlarilor, ci și din partea profesorilor, care ar trebui să fie primele persoane care combat acest fenomen. Astfel, de multe ori, cadrele didactice devin sursa unor umilințe fără a se gândi la consecințele pe care le pot trăi victimele.

În cele ce urmează vom explora acest subiect explicând ce este *public shaming*-ul, cum se manifestă în instituțiile școlare, care sunt cauzele și consecințele pe care le pot trăi elevii care au fost umiliți din cauza notelor.

Ce este *public shaming*?

Shaming (în limba română „umilire") este acțiunea sau activitatea de a supune pe cineva la rușine, dizgrație, jenă sau discreditare. Aceasta se manifestă în special prin expunere publică și îl face pe omul care trăiește această emoție să se simtă prost și să creadă că a greșit. Rușinea pe care o poți simți în urma umilinței este cea mai frecventă și cea mai puternică emoție pe care o poate trăi o persoană. Ea induce ideea că „tu ești greșit" și se manifestă printr-un sentiment sau o convingere de nevrednicie sau de lipsă de valoare. [...]

Psihologa Anna Comendant precizează că atunci când elevului îi sunt atribuite scoaterea în fața clasei, așezări în „banca rușinii", etichetări, insulte față de toți colegii, abțibilduri sau alte farse din partea colectivului, copilul primește daune emoționale.

Prin asocierea notelor cu emoții negative vom întârzia progresul academic al elevului. Învățarea sau răspunsul vor concura mereu cu emoția de anxietate și frică. [...]

Cauze și consecințe

Potrivit Annei Comendant, printre cele mai răspândite cauze ale manifestării *public shaming*-ului se regăsesc:

- dorința de a educa prin rușine;
- lipsa altor abilități de stimulare și de motivare a elevilor, pe care ar trebui să le dețină profesorii;
- glumele proaste din partea colegilor.

Psihologa consideră că evenimentul e traumatizant în sine, deoarece elevul este „dezgolit public". Ca urmare, orice apreciere cu note va fi însoțită de **factorul fricii și al rușinii**, iar aceste aliate în învățătură nu sunt binevenite. [...]

(Text preluat de pe portalul online Diez: https://diez.md/2024/01/30/n-am-luat-10-cum-notele-devin-sursa-unei-situatii-de-public-shaming-si-ce-consecinte-pot-trai-elevii-care-au-fost-umiliti/)

PARAMETRU	ÎNTREBĂRI	RĂSPUNS (exemple din articol)
1. Titlul	▸ Este sugestiv? ▸ Este laconic? ▸ Este corespunzător conținutului?	
2. Autorul/emițătorul	▸ La ce persoană este scris articolul? ▸ Putem afla mai multe date accesând online numele autoarei?	
3. Cititorul/ receptorul	▸ Cărui grup de cititori crezi că este destinat articolul? ▸ Ce categorii sociale ar trebui să fie interesate de subiect?	
4. Imaginea	▸ Imaginea este o fotografie, o imagine-simbol, un colaj sau o caricatură? ▸ Este atractivă și potrivită temei? ▸ Ce mesaj sugerează?	
5. Conținutul	▸ Care sunt cinci idei importante din articol? ▸ Informația prezentată este clară și corectă? ▸ Conținutul prezentat este interesant și actual? ▸ Articolul conține surse pe care le citează?	
6. Documentarea	▸ Articolul este bine documentat?	
7. Stilul	▸ Ce stil domină în articol? ▸ Este un text cu multe neologisme? ▸ Ce câmpuri lexicale observi? ▸ Articolul transmite anumite stări/emoții/atitudini sau este neutru? ▸ Ce opinie ai despre utilizarea variantei engleze „public shaming” pentru „umilință publică”?	
8. Mesajul	▸ Ce mesaj desprinzi din acest articol?	

ARHI-TEXT

Termenul *presă* desemnează totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice, tipărite sau publicate online, care contribuie la informarea publică. În categoria acestor publicații media intră ziarele, revistele, jurnalele, broșurile.

PRESA SCRISĂ este caracterizată prin publicarea pe suport de hârtie, având ediții fizice distribuite prin vânzare sau abonamente și fiind limitată de un ciclu de publicare fix (zilnic, săptămânal etc.). Presa scrisă oferă mai multă certitudine și credibilitate, având, de regulă, mai multe filtre de evaluare a informației până la publicare.

PRESA ONLINE cuprinde toate publicațiile de știri și articole disponibile pe internet, cum ar fi site-urile de știri, blogurile și platformele de reviste digitale. Presa online permite actualizarea în timp real a informațiilor, interacționează cu cititorii și este prietenoasă din punct de vedere ecologic.

JURNALUL este o publicație periodică, de obicei zilnică sau săptămânală, care conține știri, articole și reportaje despre actualitate, cultură și alte subiecte de interes.

ARTICOLUL este unul dintre cele mai comune produse media și constituie o expunere scrisă cu caracter publicistic, de proporții mai reduse, care abordează o temă de interes public. Conform tipurilor de presă, ele pot fi tipărite și pot fi publicate online. Spre deosebire de știre, articolul are o abordare mai detaliată și poate include analize, opinii, explicații și interpretări ale unui eveniment sau subiect. Articolele pot aborda subiecte mai complexe, oferind un context și uneori perspective multiple asupra unui subiect. De asemenea, acestea pot include comentarii sau un ton narativ mai amplu.

PROIECT

3. Imaginați-vă că sunteți echipa de redacție a unui jurnal dintr-un raion din Republica Moldova. Decideți cum veți organiza în pagini articolele pregătite pe următoarele subiecte:

- Focar de gripă porcină într-o comună;
- O elevă este olimpică internațională la biologie;
- Un grav accident, cu implicarea unor oficiali din raion, a avut loc;
- Ambasadori și ministrul educației au vizitat liceul din oraș în contextul lansării unui spațiu Clasa Viitorului;
- Un localnic s-a pierdut în pădure căutând ciuperci;
- În Spania au avut loc inundații masive;
- Un studiu demonstrează că apele din mai multe localități din raion sunt contaminate.

3.1. Elaborați, utilizând un instrument online (Canva, Flipsnack, Google Docs etc.), acest ziar și potriviți imagini pentru fiecare articol.

8 SINTAXA FRAZEI • CONTRAGEREA ȘI EXPANSIUNEA • CUPLURI CORELATIVE – EXPRIMARE ȘI PUNCTUAȚIE CORECTĂ • PRINCIPIILE PUNCTUAȚIEI: INTONAȚIONAL, LOGICO-SEMANTIC, FORMAL-GRAMATICAL LA NIVELUL FRAZEI*

AVAN-TEXT ▶

TEXT ▶

ARHI-TEXT

AMINTEȘTE-ȚI!

Fraza este un enunț alcătuit din două sau mai multe propoziții aflate în raport de coordonare sau de subordonare. Din punctul de vedere al sinonimiei sintactice, subordonatele sunt niște echivalente ale părților de propoziție: subiectului îi revine subordonata subiectivă, numelui predicativ – propoziția subordonată predicativă, atributului – subordonata atributivă, iar complementelor de toate tipurile – subordonatele completive și circumstanțiale.

Transformarea unei părți de propoziție în propoziție (prin adăugarea unui predicat) se numește **expansiune.**

În sens invers, transformarea unei propoziții subordonate într-o parte de propoziție (deci, prin suprimarea unui predicat) se numește **contragere.**

1. Amintește-ți tipurile de propoziții subordonate studiate în gimnaziu. Dacă ar trebui să te prezinți printr-o subordonată, care ar fi aceasta? Argumentează.

2. Citește textul poetic *Cântec* de George Topârceanu și efectuează analiza sintactică: identifică predicatele, separă propozițiile.

Frumoasă ești, pădurea mea,
Când umbra-i încă rară
Și printre crengi adie-abia
Un vânt de primăvară...

Când de sub frunze moarte ies
În umbră viorele,
Iar eu străbat huceagul des
Cu gândurile mele...

Când strălucesc sub rouă grea
Cărări de soare pline,
Frumoasă ești, pădurea mea.
Și singură ca mine...

2.1. Explică de ce este nevoie în text de subordonatele circumstanțiale de timp.

2.2. Comentează valoarea stilistică a acestor subordonate. Ce imagini artistice aduc în tabloul poeziei? Ce idee potențează? Cum nuanțează emoția lirică?

3. Analizează sintactic următoarele fraze care constituie începutul unor romane scrise de Simona Antonescu.

3.1. Identifică tipurile de subordonate.

3.2. Observă relația dintre structura frazelor, tipul de subordonate și intenția auctorială.

a) „Din pricină că albia de scaldă a jupânesei Ruxandra crăpase, bălțind în ultima baie întreg iatacul, băieșițele spălau astăzi fata în hârdău nou, din lemn neînceput." (*Hanul lui Manuc*)

b) „Pe drumul Bogdanului ce duce la Suceava, Marula își mâna caravana încărcată cu scorțișoară, ghimbir, țesături fine de Damasc, oglinzi venețiene și postavuri de Flandra și Toscana." (*Chiajna din Casa Mușatinilor*)

c) „Când era fericită, ochii Mariei aveau culoarea pădurilor de brad când intră noaptea-n ele." (*Maria Tănase: O fântână pe un drum secetos*)

d) „... de aceea povestea convoiului și a proscrișilor ultimei cruciade îi va schimba pe toți cei care o ascultă, iar ei nu vor mai fi niciodată aceiași." (*Ultima cruciadă*)

ARHI-TEXT

AMINTEȘTE-ȚI!

Relaționarea propozițiilor în frază se face prin joncțiune (prezența jonctivelor) sau/și prin juxtapunere (lipsa jonctivelor). Prin jonctive înțelegem conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale (coordonatoare și subordonatoare), pronumele și adverbele relative.

Unele conjuncții se folosesc în combinație cu un element corelativ și formează cupluri corelative. Elementele unui cuplu corelativ, de regulă, sunt disociate (fac parte din propoziții diferite). În acest caz, se izolează obligatoriu prin virgulă: *[...] să-ți modifici într-atât privirea, / Încât să vezi la fel ca celălalt.* (A. Păunescu) Dacă nu sunt disociate, elementele cuplului corelativ nu se separă: *Curge izvorul, / Grâul răsare / Acolo pe unde / Trec urmele tale.* (Gr. Vieru)

Punctuația frazei, ca și cea a propoziției, se realizează conform principiilor intonațional, logico-semantic și formal-gramatical. Atunci când autorul derogă de la principiul formal-gramatical și mizează pe cel logico-semantic sau intonațional, se obțin efecte stilistice care țin de evidențierea unor idei, de accentuarea unor stări, emoții, de obținere a expresivității care potențează mesajul. Uneori, principiile se suprapun și un semn de punctuație plasat conform principiului gramatical are și conotații stilistice.

3.3. Precizează valoarea stilistică a punctelor de suspensie plasate în incipitul romanului (*d*). Pe ce efect mizează naratorul când își începe astfel discursul? Ce simte cititorul/ascultătorul?

3.4. Rescrie ultima frază (*d*) adăugându-i o propoziție subordonată circumstanțială antepusă regentei. Observă cum se schimbă efectul pe care îl poate avea fraza asupra cititorului.

3.5. Realizează expansiunea a trei atribute din fraza a doua (*b*) și remarcă schimbarea ritmului frazei. Formulează o concluzie despre concizia detaliului în textul descriptiv.

3.6. Transformă prin contragere două fraze la alegere. Compară varianta autoarei cu varianta obținută prin contragere.

4. Fii poet/poetă! Potrivește pentru fiecare dintre versurile scrise de Adrian Păunescu un altul care, din punct de vedere sintactic, să constituie propoziția regentă, respectând raportul de subordonare necesar.

a) ... căci asta e iubirea cea mai mare.
b) ... iubesc, am curaj și mă tem.
c) ... de când mă simt tot mai bogat de tine.
d) ... că martie se poate duce / Cu toți cocorii înapoi.
e) ... când am să cad la pragul tău, înfrânt.

4.1. Realizează contragerea subordonatei din ultima frază (*e*).

5. Alcătuiește fraze valorificând cuplurile corelative date. Precizează raportul sintactic (coordonare sau subordonare) care se realizează datorită acestora.

Fie/fie, sau/sau, acolo/unde, atât/cât, atât/cât și, așa/încât, nu numai/ci și, nu numai/dar și.

6. Plasează, acolo unde este necesar, virgulele în proverbele de mai jos. Argumentează folosirea acestora.

- Cum e fața liniștită a izvorului curat așa-i viața celui ce-i cu Cerul împăcat.
- Când ai vreo grabă atunci se sperie calul.
- Cum pui așa aduni și cum semeni așa culegi.
- Nici din salcie pere nici din răchită vișinele.
- Ori te poartă cum ți-e vorba ori vorbește cum ți-e portul.
- Unde e vorba multă acolo treaba e scurtă.

7. Comentează rolul stilistic al punctelor de suspensie din textul poetic *Romanța celor trei romanțe* scris de Ion Minulescu.

Mi-am zis apoi:
Romanța primă
Voi scri-o-n gustul florentin –
Așa cum ar fi scris-o Dante când a zărit pe Beatrice –
Și-n fiecare vers voi pune atâta aur, cât se zice
Că-ngrămădiră credincioșii
Pe groapa primului creștin...

7.1. Explică, așa cum înțelegi tu, opțiunea poetului pentru izolarea subordonatei circumstanțiale de mod prin linii de pauză, semn de punctuație folosit pentru izolarea propozițiilor incidente.

UNITATEA IV

ROMANTISMUL

Romanticul stă în perspectiva unui trecut indefinit, e un heraclitean.
G. Călinescu, *Principii de estetică*

1 ROMANTISMUL: CONTEXTUL SOCIOISTORIC ȘI PARTICULARITĂȚI

Definire. Apariție

Romantismul este un curent literar și artistic în care artiștii au o viziune asupra lucrurilor caracterizată prin aspirația spre absolut, spre un infinit enigmatic, printr-un interes pentru fenomene ieșite din comun, prin negarea realității în favoarea fanteziei, visului și idealului utopic. În prim-plan se află sentimentele, trăirile interioare intense, imaginația și visul.

Romantismul a apărut în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Germania și Anglia, apoi s-a extins în Franța și în restul Europei.

Sursele romantismului

- Din *perspectivă estetică*, romantismul este o reacție la regulile artistice clasiciste.
- Din *perspectivă istorică*, este o reacție artistică la consecințele Marii Revoluții Franceze (1789-1799), îndreptate împotriva feudalismului și a monarhiei oprimante, și la epoca marcată de războaiele lui Napoleon Bonaparte. De asemenea, este o reacție la efectele revoluției industriale din Anglia și la dominarea puterilor despotice din Europa.
- Din *perspectivă ideatică*, se impune ca o reacție la raționalismul iluminist din secolul al XVIII-lea, universul concepându-se ca un sistem de armonii și de corespondențe și ștergându-se frontierele, astfel încât microcosmosul reorganizează macrocosmosul.

Manifest literar. Text programatic

Manifestul literar al romantismului european este *Prefața* la drama *Cromwell* (1827) de Victor Hugo, iar în literatura română apare prin articolul *Introducție*, scris de Mihail Kogălniceanu și publicat în revista *Dacia literară* (1840), în care autorul recomandă drept surse de inspirație istoria națională, folclorul și natura, imprimând astfel literaturii un caracter național-patriotic.

Principii estetice

- Cultivarea sensibilității și a fanteziei creatoare;
- Primatul spontaneității, al sensibilității, fascinația pentru mister;
- Expansiunea eului individual spre infinit, spre transcendent;
- Sentimentul și cultul naturii, sublimul (o reacție emoțională extremă în fața unui fenomen natural copleșitor care produce spaimă și admirație);
- Interesul pentru trecutul istoric;
- Pledoaria pentru specificul național și „culoarea locală", pentru evocarea unor evenimente ale istoriei naționale;
- Descoperirea creației folclorice;
- Cultivarea pitorescului și a exotismului;
- Evadarea în vis, în trecut, în mit, în natură;
- Afirmarea personajului ca individualitate excepțională și proiecția simbolică a personajului: demonicul, titanul, eroul. Apare tipul inadaptabilului romantic (nostalgic, melancolic, plictisit, idealist), tipul răzvrătitului (revoltat, orgolios, singuratic, dezamăgit de o lume meschină și nedreaptă, neînțeles de cei din jur și de sine însuși, dornic de libertate), tipul geniului neînțeles și singur (artistul, muzicantul, îngerul decăzut etc.);
- Extinderea unor categorii estetice: grotescul, urâtul, fantasticul, macabrul, feericul;
- Utilizarea antitezei ca procedeu literar fundamental.

Teme

Individul în confruntare cu istoria (răul din lume și inechitatea socială), problematica geniului, teme cosmogonice, nașterea lumilor, moartea universului, înger și demon, titanismul, propensiunea pentru

Peisaj de pădure cu râu, pictură de Philipp Otto Runge

cadrul nocturn, visul și reveria, natura și erosul, evadarea din realitate spre lumi exotice, spiritul de revoltă, misterul, infinitul, trecerea ireversibilă a timpului, efemeritatea și eternitatea, spațiul infinit, eroismul, trecutul, misterul naturii etc.

Observații

- **Tipurile de romantism** (după Virgil Nemoianu):
  a) Romantismul înalt (*High Romanticism*), caracterizat de radicalism ideologic; vizionarism, simț cosmic; intensitate pasională, capacitate de a crea universuri imaginare, alternative la lumea reală.
  b) Romantismul îmblânzit (*Biedermeier*), caracterizat prin preferința pentru valori morale și domestice, intimism, idilism, colectivism, militantism, ironie, resemnare; conservatorism, temperare.

- **Personajul romantic** este o figură complexă și pasională, care se caracterizează prin:
  - individualism puternic, emoții intense și sentimente profunde, conexiune cu natura, idealism și dorință de libertate, tendința spre reverie și melancolie;
  - se află adesea în conflict cu societatea sau normele sociale;
  - este dominat de sentiment, și nu de rațiune;
  - este un personaj excepțional, aflat în situații extraordinare;
  - este construit în mod antitetic sau în antiteză cu alte personaje.

Reprezentanți

- **În literatura română:** Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Grigore Alexandrescu, Gheorghe Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, Mihai Eminescu;
- **Germania:** August Wilhelm von Schlegel, Friedrich Schlegel, Novalis, Ludwig Tieck, E.T.A. Hoffmann, frații Grimm, Heinrich Heine;
- **Anglia:** Samuel Taylor Coleridge, William Wordsworth, George Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley, John Keats;
- **Franța:** François-René de Chateaubriand, Victor Hugo, Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Gérard de Nerval;
- **Italia:** Alessandro Manzoni, Giacomo Leopardi, Giosuè Carducci;
- **Rusia:** Aleksandr S. Pușkin, Mihail Iu. Lermontov.

META-TEXT

„Expansiunea eului romantic se sublimează în «reveria poetică», ale cărei ritmuri fluid-lirice îl poartă, inevitabil, spre obârșii: cele personale și cele colective, pe tărâmuri de reconciliere a mitului individual cu miturile umanității, cărora le împrumută forme flexionare moderne."

(Elena Brăteanu, în *Prefață* la *Omul romantic*, coord. François Furet, Iași: Polirom, 2000)

Femeie în fața apusului, pictură de Caspar David Friedrich

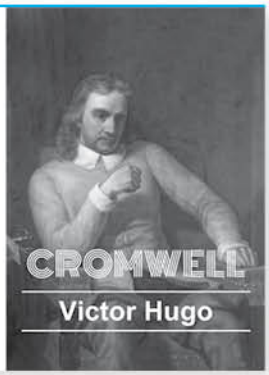
Atelier de lectură

1. Etapa I: **Maraton de lectură avizată**

1.1. Citește selecția de texte propusă (text-manifest, metatext, text) și extrage trăsăturile curentului romantic conform rubricilor propuse în tabel.

Secvența de text	Autorul, opera citată	Cuvinte-cheie	Trăsături romantice
„....."			

Textul A

„Să dăm cu ciocanul în teorii, în «poetice» și în sisteme. Să aruncăm jos vechea tencuială care ascunde fațada artei. Nu există alte reguli, nici modele; sau, mai bine zis, nu există alte reguli decât legile generale ale naturii care domină arta în întregul ei și legile speciale care, pentru fiecare compoziție în parte, rezultă din caracteristicile proprii fiecărui subiect. [...] Poetul – și trebuie să stăruim asupra acestui punct – nu are de primit sfaturi decât de la natură, de la adevăr și de la inspirație, care este și ea natură și adevăr."

(Victor Hugo, din *Prefață* la *Cromwell* (1827), traducere de Valentin Lipatti)

Textul B

„Punctul de plecare în evoluția termenului însuși apare sub forma *romant* în limba franceză veche, cuvânt care derivă din forma latină târzie *romanticus*. În limba engleză, termenul este atestat pentru întâia dată în 1659, sub formă de *romantic*, în legătură cu cuvântul francez *romance*. [...] Tentația spațiilor nedefinite și dislocarea scriitorului din prezent constituie un caracter fundamental al romantismului. Poetul romantic se simte solicitat de trecut sau viitor chiar atunci când se atașează realității. Pentru că actualitatea lui nu este a prezentului, asupra ei se proiectează luminile viitorului sau acelea ale trecutului. [...] Romantismul este străbătut de două curente contrarii care se vor manifesta statornic: romantismul depresiv, în care viața sufletească se realizează în linie descendentă și se încheie în renunțare, și romantismul progresiv, revoluționar, ispitit permanent de imaginea ideală a societății viitoare. Primul curent este o prelungire amplificată a literaturii preromantice; cel de-al doilea, care combate cultul excesiv al rațiunii așa cum era el practicat de literatura *Luminilor*, prelungește totuși și fructifică anumite trăsături ale acestui curent: crezul său progresist și combativitatea sa."

(D. Popovici, *Romantismul românesc*)

2. Etapa a II-a: **Maraton de lectură model**

2.1. Continuă lectura selecției de texte poetice și extrage trăsăturile curentului romantic conform rubricilor propuse în tabel.

2.2. Cu care dintre texte ai rezonat cel mai mult? Argumentează-ți răspunsul.

Secvența de text	Autorul, opera citată	Figura de stil prin care sunt sugerate trăirile unui eu romantic	Trăsătura romantică
„....."			

Textul C

Iulia Hasdeu (1869-1888), poetă, fiica lui B.P. Hasdeu

I

Privind tăcuta undă,
Pe gânduri am rămas:
Cât este de profundă
La fiecare pas;
Și totuși izvorăște
Din depărtate văi,
Apoi se risipește
Prin mii și mii de căi!

Asemenea-i și dorul
În pieptul meu sădit:
E depărtat izvorul
Din care mi-a venit,
Și-n multe lumi străine
Cărările-i s-ascund,
Dar revărsat în mine
Cât este de profund!

II

Când razele din soare,
Cătând iubirea jos,
Pe-mbălsămata floare
Aruncă voluptos
Lumină și căldură,
Eu mă gândesc uimit
Că ele străbătură
Un spațiu nefinit!

Și dorul meu își are
Un soare născător;
Un cer fără hotare
Străbate ș-al meu dor;
Dar prin întunecime,
Pe drumu-i răcoros,
El vine din nălțime
Și cald și luminos! [...]

(B.P. Hasdeu, *Dorul*)

Textul D

În fundul unei râpe, mugind adânc, albește
Un râu ce umbra serii ascunde de acum.
Pe munte luna blondă se-nalță și privește
Din norul ei cum focul s-acopere sub fum.

Și stelele, flori d-aur, în spațiu drag se scaldă.
Azurul le aspiră cu sete de amor.
Răcoarea se revarsă; și-n inima mea caldă
S-aprinde deodată un simțimânt de dor.

O, inimă, te-mbată de vise, de plăcere,
Ce-ți dă natura ție în sânu-i fericit!
Întoarce lumii cupa unde-ai băut durere
Crezând că bei delicii din visul aurit!

Vai! Fericirea n-are în lume rădăcină!
În darn dorește omul aice pe pământ,
Uitând că timpul schimbă pe oameni în țărână
Și tot se risipește pe al durerii vânt! [...]

(Dimitrie Bolintineanu, *Fericirea*)

3. Etapa a III-a: **MARATON DE LECTURĂ ÎN STIL PERFORMANT**

3.1. Motivează de ce această scenă are caracter romantic.

3.2. Raportează-te la personaj, la situație, la atmosferă și la sursa creației.

Textul E

Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofătul Trotușan și în stânga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu [o țesătură foarte subțire] țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerele și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fiștecăruia boier dvorea câte o slugă, care dregea [turna vin]. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbânta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefeciii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și, închinând, zise:

– Să trăiești întru mulți ani, Măria Ta! Să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bântui norodul...

N-apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului, lovindu-l drept în frunte, îl oborî la pământ.

– A! voi ocărâți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul el luasă pre Moțoc de mână și se trăsesă lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpânului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stânjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, călăi și osândiți, luptându-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, neavând nicio grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesii se făceau arme în mâna lor; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind rănele ce priimeau, îi strângeau pân-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă niciun boier viu. Patruzeci și șepte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

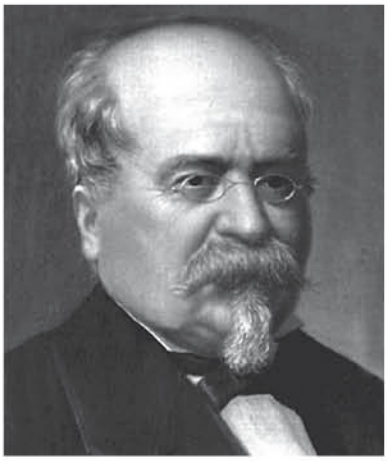
Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitând pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărâta din mult mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

(Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)

2 ROMANTISMUL ROMÂNESC: DE LA PAȘOPTISM LA JUNIMISM

AVAN-TEXT

Mihail Kogălniceanu
(1817-1891)

1. **Amintiți-vă titluri de publicații care au influențat semnificativ fenomenul literar.**
2. **Enumerați titlurile de reviste culturale pe care le cunoașteți.**
3. **Discutați referitor la:**
   - rolul unei reviste culturale actuale;
   - personalitățile culturale care se regăsesc în paginile revistelor;
   - tipurile de articole și ideile vehiculate;
   - influența pe care au avut-o și o au asupra culturii și a societății.
4. **Analizați rolul generațiilor literare valorificând informațiile din următorul fragment:**

„În problema generațiilor sunt implicate, într-un fel sau altul, toate științele despre om și despre creația umană: istoria universală, istoria ideilor politice, istoria culturii, filosofia istoriei, sociologia, etnologia, antropologia, teoria evoluționistă și genetica, biologia, psihologia și pedagogia, istoria limbii și a stilului, estetica, istoria tuturor artelor și științelor. [...] Cuvântul «generație» este cheia cu care se explică aspecte incontestabile cum sunt evoluția și schimbarea, progresul și regresul. [...] Generația este astăzi [în 1930] un înlocuitor nuanțat pentru conceptul totalizant și greu definibil de Zeitgeist și o premisă a celui de «stil al unei epoci» (Zeitsil)."

(Julius Petersen, *Generațiile literare*, traducere de Sanda Ignat)

PAȘOPTISMUL

Articolul *Introducție* la *Dacia literară* a fost publicat de Mihail Kogălniceanu în primul număr al revistei *Dacia literară* (An I, tom I, ianuarie-februarie), apărut la Iași în anul 1840.

5. **Citește cu atenție textul.**

Introducție la *Dacia literară*

de Mihail Kogălniceanu

TEXT

„Cele mai bune foi pe care le avem astăzi sunt: *Curierul românesc*, subt redacția d. I. Eliad, *Foaia inimii* a d. Bariț și *Albina românească*, carea, în anul acesta mai ales a dobândit îmbunătățiri simțitoare. [...] O foaie dar carea, părăsind politica, s-ar îndeletnici numai cu literatura națională, o foaie carea, făcând abstracție de loc, ar fi numai o foaie

DACIA
LITTERARA
sub Redactia
a lui
Michail Kogălnicean.
EDITIA A DOA.
Iassi 1859.

Revista *Dacia literară* (1859)

românească, și prin urmare s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune, această foaie, zic, ar împlini o mare lipsă în literatura noastră. O asemenea foaie ne vom sili ca să fie *Dacia literară*. [...] *Dacia*, afară de compunerile originale a redacției și a conlucrătorilor săi, va primi, în coloanele sale, cele mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebitele jurnaluri românești. Așadar, foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturei românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vede scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fiștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul său.

Urmând unui asemine plan, *Dacia* nu poate decât să fie bine primită de publicul cetitor. Cât pentru ceea ce se atinge de datoriile redacției, noi ne vom sili ca moralul să fie pururea pentru noi tablă de legi, și scandalul, o urâciune izgonită. Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. Vrăjmași a arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori a păcei, nu vom priimi nici în foaia noastră discuții ce ar pute să se schimbe ăn vrajbe. Literatura are trebuință de unire, iar nu de dizbinare. [...] În sfârșit, țălul nostru este realizația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.

Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de subt teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! Că sunt numai traducții din alte limbi, și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țeri sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi și noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații. Foaia noastră va priimi cât se poate de rar traduceri din alte limbi, compuneri originale îi vor umple mai toate coloanele."

(M. Kogălniceanu, *Scrieri (literare, istorice, politice)*, 1967)

META-TEXT

„[...] termenul de *preromantism* înglobează într-un tot multiplele reacții împotriva poeticii clasice și a mentalității luminilor, survenite în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și având drept principiu de structurare *sensibilitatea*."

(Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*)

6. Prezintă contextul istoric, politic și cultural în care apare revista *Dacia literară*.

6.1. Care sunt publicațiile din aceeași perioadă? Care este rolul enumerării acestora la începutul articolului?

7. Explică alegerea numelui revistei, *Dacia literară*, și nevoia de apariție a acesteia.

8. Selectează din textul *Introducției* pasaje care fac referire la scopul apariției revistei.

9. Menționează care sunt obiectivele propuse de autor în domeniul limbii, al literaturii și al criticii literare. Selectează pasajele elocvente.

© Editura Prut Internațional

META-TEXT

„Principiile proclamate de Kogălniceanu și prietenii săi de la *Dacia literară* sunt bine cunoscute, iar importanța lor a fost subliniată insistent de întreaga noastră istoriografie literară modernă [...]. Programul *Daciei* nu folosește cuvântul *romantic* și nici nu face aluzie la vreo apartenență de *școală*. Dar prin istorism, descoperirea folclorului, replierea pe elementul specific, recomandarea subliniată a originalității se înscrie net în hotarele romantismului, un romantism cuminte, temperat, național, *deschis* – întrucât formulează o strategie a politicii culturale, indicând temele, nu modalitatea realizării artistice, drumul ce trebuia urmat, nu mijloacele de a-l parcurge."

(Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*)

10. Care consideri că este rolul „compunerilor originale"?

11. Identifică principiile promovate de Mihail Kogălniceanu pentru realizarea unei literaturi naționale.

12. Enumeră elementele/trăsăturile romantice prezente în cadrul articolului: principii estetice, surse de inspirație, limba literară.

13. Prezintă două argumente pentru a demonstra caracterul programatic al revistei *Dacia literară*.

14. Mihail Kogălniceanu aduce în discuție spiritul critic, identitatea operei și a autorului. Explică semnificația afirmației din perspectiva unei noi viziuni asupra receptării operelor în perioada pașoptistă: „Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana".

15. Valorifică două secvențe din text pentru a susține afirmația lui Mihail Kogălniceanu: „Traducțiile însă nu fac o literatură".

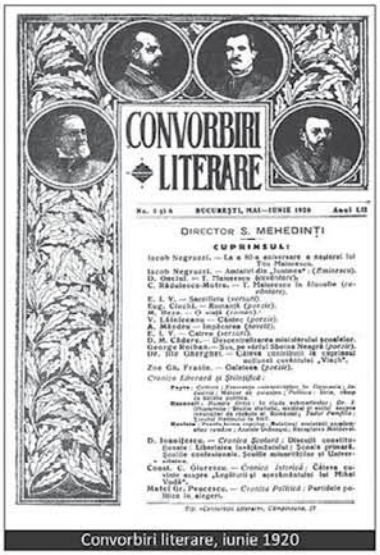
16. Analizează limbajul fragmentului din perspectiva tehnicilor de persuadare a lectorului.

17. Expune-ți opinia: de ce nu se utilizează cuvântul „romantic" în cadrul textului?

18. Cum consideri că trebuie influențată literatura română de marile literaturi?

JUNIMISMUL

Textul A

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR S. MEHEDINȚI

Convorbiri literare, iunie 1920

„Viţiul radical [...] în toată direcţia de astăzi a culturei noastre este neadevărul, pentru a nu întrebuinţa un cuvânt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public. [...] Cu acelaşi neadevăr înlăuntru, şi cu aceeaşi pretenţie în afară, s-au imitat şi s-au falsificat toate formele civilizaţiunii moderne. Înainte de a avea partid politic, care să simţă trebuinţa unui organ, şi public iubitor de ştiinţă, care să aibă nevoie de lectură, noi am fundat jurnale politice şi reviste literare şi am falsificat şi disprețuit jurnalistica. Înainte de a avea învăţători sătești, am făcut şcoli prin sate, şi înainte de a avea profesori capabili, am deschis gimnazii şi universităţi şi am falsificat instrucţiunea publică. Înainte de a avea o cultură crescută peste marginile şcoalelor, am făcut atenee române şi asociaţiuni de cultură şi am depreţiat spiritul de societăţi literare. Înainte de a avea o umbră măcar de activitate ştiinţifică originală, am făcut

Medalionul *Junimii*

Societatea Academică Română, cu secțiunea filologică, cu secțiunea istorico-arheologică și cu secțiunea științelor naturale, și am falsificat ideea Academiei. Înainte de a avea artiști trebuincioși, am făcut conservatorul de muzică; înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut școala de bele-arte; înainte de a avea o singură piesă dramatică de merit, am fundat teatrul național – și am depreciat și falsificat toate aceste forme de cultură.

În aparență, după statistica formelor din afară, românii posedă astăzi aproape întreaga civilizare occidentală. Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituțiune. Dar în realitate toate aceste sunt producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc. [...]

Forma fără fond nu numai că nu aduce niciun folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură. Și prin urmare vom zice: este mai bine să nu facem o școală deloc decât să facem o școală rea, mai bine să nu facem o pinacotecă deloc decât să o facem lipsită de o artă frumoasă; mai bine să nu facem deloc statutele, [...] mai bine să nu facem deloc academii, cu secțiunile lor, cu ședințele solemne, cu discursurile de recepțiune, cu analele elaborate, decât să le facem toate acestea fără maturitatea științifică ce singură le dă rațiunea de a fi."

(Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, 1868)

Societatea *Junimea* a apărut în februarie 1864, prin aportul a cinci tineri sosiți din străinătate la Iași: Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor Rosetti, Iacob Negruzzi și Vasile Pogor. Revista societății, *Convorbiri literare*, apare la 1 martie 1867, sub conducerea lui Iacob Negruzzi, care din 1893 este ajutat de un comitet în componența căruia intră I.Al. Brătescu-Voinești, Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru.

19. **Rescrie cu propriile cuvinte problemele pe care le are societatea și cultura românească din perspectiva lui Titu Maiorescu.**

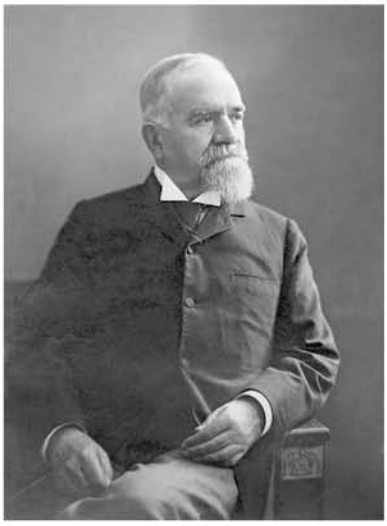
20. **Valorificând fragmentul propus, la ce crezi că face referire sintagma „forma fără fond".**

20.1. Expune-ți opinia: la care realități actuale ai putea raporta conceptul formelor fără fond?

21. **Menționează care este atitudinea lui Titu Maiorescu față de evoluția societății și a culturii.**

22. **Adoptă o poziție în raport cu convingerea lui Titu Maiorescu despre importanța maturității științifice în construirea unei societăți moderne.**

22.1. Argumentează, în cheia tehnicii PRES (punct de vedere – raționament – exemplu – sumar/concluzie), cât de actual este astăzi acest deziderat.

Titu Maiorescu
(1840-1917)

Casa Memorială „Vasile Pogor”, unde își avea sediul *Junimea*, astăzi Muzeul Literaturii Române din Iași

Textul B

„Recapitulând acum toate concluziunile ce am încercat să le demonstrăm în studiul de față, dobândim următoarele idei principale asupra poeziei:

Poezia cere, ca o condiție materială a existenței ei, imagini sensibile; iar condiția ei ideală sunt simțiminte și pasiuni.

Din condiția materială se explică determinarea cuvintelor; epitetele, personificările și comparațiunile juste și nouă, și totodată regula negativă că poezia să se ferească de noțiunile abstracte.

Din condiția ideală se explică mișcarea reprezentărilor; mărirea obiectului și dezvoltarea gradată spre culminare, și totodată regula negativă că poezia să se ferească de obiecte ale simplei reflecțiuni.

Aceste adevăruri le-am demonstrat pe cât se poate demonstra în materie estetică, atât prin cercetări teoretice, cât și prin experiența din exemple.

Scopul lor nu este și nu poate fi de a produce poeți; niciodată estetica nu a creat frumosul, precum niciodată logica nu a creat adevărul. Dar scopul lor este de a ne feri de mediocritățile care, fără nicio chemare interioară, pretind a fi poeți, și acest scop îl poate ajunge estetica. Căci asemenea discipline au două mari foloase:

Ele îndeamnă întâi pe acela, care are talentul înnăscut, să se perfecționeze în arta sa, deșteptându-i atenția asupra multor particularități importante, pe care le-ar fi trecut cu vederea.

Ele contribuie, al doilea, să dea publicului o măsură mai sigură pentru a deosebi adevărul de eroare și frumosul de urât.

În această din urmă privință ne-a părut importantă pentru noi o cercetare critică asupra poeziei române. Căci mica noastră literatură poetică este în pericol de a confunda acea deosebire elementară. Majoritatea poeților nu merită numele ce și-l uzurpă: din producțiunile lor se vede numai o fantazie seacă de imagini originale și o inimă goală de simțiri adevărate, și mai bine le-ar fi fost lor și nouă dacă niciodată nu ar fi luat pana în mână și nu ar fi lățit în public producțiunile lor nedemne de limbajul muzelor. Căci dacă lipsa de orice literatură este unul din semnele de barbarie a popoarelor; o literatură falsă și urâtă este cel dintâi pas spre degradarea culturii începânde.

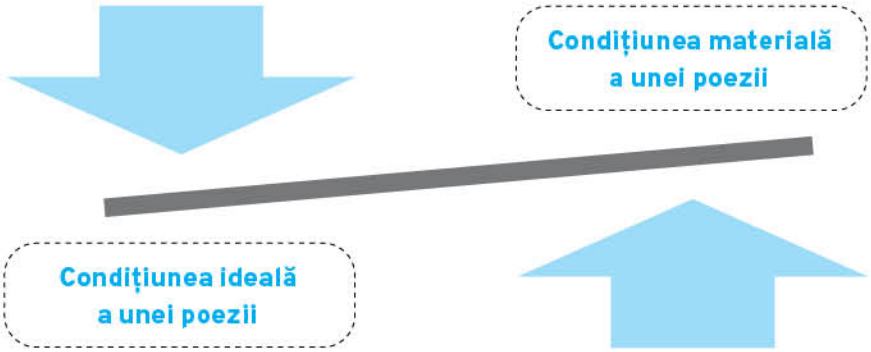
Aci devine prima datorie a științei de a se opune în contra răului contagios. O critică serioasă trebuie să arate modelele bune câte au mai rămas și să le distingă de cele rele și, curățând astfel literatura de mulțimea erorilor, să prepare junei generațiuni un câmp liber pentru îndreptare.”

(Titu Maiorescu, *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*)

23. **Extrage din text diferențele dintre condițiunea materială și condițiunea ideală a unei poezii.**

23.1. Ce efect consideri că are fiecare condițiune asupra cititorului?

24. **Notează într-o schemă concluziile studiului semnat de Titu Maiorescu. Discutați despre logica frazei și a gândirii autorului.**

25. **Menționează cărui tip de public se adresează Titu Maiorescu și care este rolul poeziei.**

26. **Expune-ți opinia: care ar fi putut fi scopul *cercetării critice* întreprinse de Titu Maiorescu în contextul scrierii ei înainte ca tinerii de la *Junimea* să realizeze o antologie de poezie românească?**

27. **Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor afirmații, notând în caiet informațiile corecte.**

Afirmații	Adevărat	Fals
a) Revista *Dacia literară* a apărut sub redacția lui Mihail Kogălniceanu în 1840, iar Societatea *Junimea* a fost fondată de Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti, Petre P. Carp și Vasile Pogor în 1864.		
b) Deviza tinerilor care au creat Societatea *Junimea* a fost: „Intră cine vrea, rămâne cine poate!”		
c) *Spiritus rector* pentru perioada preromantică este Mihail Kogălniceanu în Moldova, Ion Heliade-Rădulescu în Muntenia, iar în perioada *Junimii* este Titu Maiorescu.		
d) Junimismul se caracterizează prin spirit critic, filozofic, oratoric și ironie, gustul pentru clasic și academic.		
e) Titu Maiorescu impune criterii estetice de receptare a operelor.		
f) Programul lui Mihail Kogălniceanu este mai riguros decât cel al lui Titu Maiorescu.		
g) Mihail Kogălniceanu mizează pe principiul naționalității, iar Titu Maiorescu – pe cel al adevărului.		
h) Mihail Kogălniceanu și Titu Maiorescu combat traducerile și formele fără fond.		
i) Titu Maiorescu a adus în discuție, printre altele, „beția de cuvinte” (problema neologismelor), formele fără fond, arta pentru artă, autonomia esteticului prin disocierea eticului de etnic și principiul adevărului.		

INTER-TEXT ▶

28. **Citește fragmentul din *Epigonii* de Mihai Eminescu și notează numele autorilor și secvențele care îi caracterizează pe aceștia.**
28.1. Documentează-te, atunci când este necesar, despre acești autori.

29. **Analizează imaginea pe care o oferă Mihai Eminescu asupra literaturii acelor vremuri.**

30. **Expune-ți opinia: de ce Paul Cornea îi numește pe scriitorii din această perioadă „oamenii începutului de drum”?**

META-TEXT

„[...] cartea lui Virgil Nemoianu din 1984 intitulată *The Taming of Romanticism* [...] distinge un prim romantism, înainte de 1815, și un stadiu târziu al curentului între 1815 și 1848 (sau mai încoace). Numit *High Romanticism* [H.R.], cel dintâi se dezvoltă în epoca Revoluției Franceze și a imperiului, în câteva țări occidentale, [...] și este o mișcare caracterizată de radicalism ideologic, vizionarism, simț cosmic, integrarea contrariilor, misticism și intensitate pasională. Stadiul ulterior și-a primit numele de *Biedermeier Romanticism* [B.R.] de la un personaj creat pe la mijlocul secolului trecut de doi ziariști münchenezi și desemnând un tip de filistin mic-burghez. [...] Majoritatea trăsăturilor B.R. (unele contradictorii) au fost intuite din prima clipă: înclinație spre moralitate, valori domestice, intimism, idilism, pasiuni temperate, confort spiritual, socialitate, militantism, conservatorism, ironie și resemnare. [...] În aceste condiții, B.R. reprezintă, în raport cu H.R., o dare înapoi, o reducere a pretențiilor cosmice la o scară umană. B.R. este un romantism îmblânzit.”

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*)

Epigonii

(Fragment)

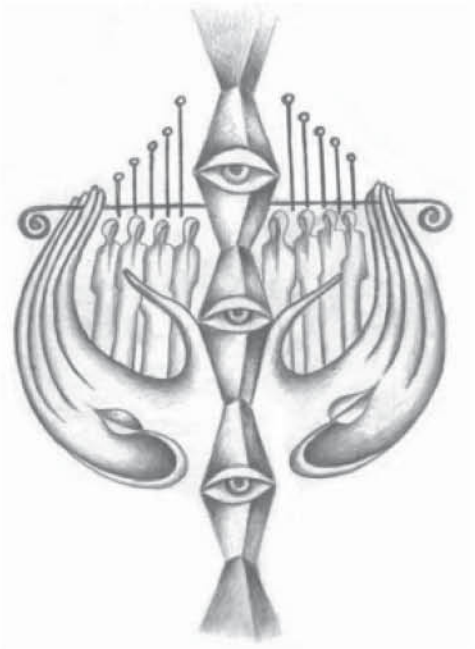
Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,
Sau văd nopți ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări.

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, Mumulean glas cu durere,
Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist și mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, Sihleanu, – Donici cuib de-nțelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele de la cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne-nturnată.
S-au dus Pann, fiul Pepelei, cel isteț ca un proverb.

Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sânte, profețiilor amare,
Adevăr scăldat în mite, sfinx pătrunsă de-nțeles;
Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă și azi în fața lumii o enigmă nesplicată
Și vegheaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă;
L-ale țării flamuri negre Cârlova oștirea cheamă,
În prezent vrăjește umbre dintr-al secolelor plan;
Și ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-Alexandrescu sânta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Cultura, o permanentă înălțare spirituală.
Viziune de Ion Puiu

Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă,
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă –
Viaţa-i fu o primăvară, moartea – o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Şi din liră curgeau note şi din ochi lacrimi amare
Şi astfel Bolintineanu începu cântecul său.

Mureşan scutură lanţul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorţită,
Cheamă piatra să învie ca şi miticul poet,
Smulge munţilor durerea, brazilor destinul spune
Şi bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar Negruzzi şterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvăţaţilor mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăveşte din nou iarăşi pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ş-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice,
Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte – veselul Alecsandri,
Ce-nşirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum seculii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri.

PROIECT

În cadrul revistei *Dacia literară* au fost publicate operele: *Alexandru Lăpuşneanul* de Costache Negruzzi, *Buchetiera de la Florenţa* de Vasile Alecsandri şi *Anul 1840* de Grigore Alexandrescu.

- **Realizează o lucrare de cercetare în care să analizezi relaţia dintre principiile enunţate în articolul *Introducţie* şi tematica operelor publicate în revistă.**

Umbra lui Mircea. La Cozia
(preromantism)

de Grigore Alexandrescu

AVAN-TEXT

1. **Numește personalități din trecut care merită să fie elogiate de contemporani. Motivează-ți alegerea.**
2. **Citește următoarea afirmație a autorului Gr. Alexandrescu:** „Eu sunt din numărul acelora care cred că poezia, pe lângă neapărata condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, este datoare să exprime trebuințele societății și să deștepte simțăminte frumoase și nobile care înalță sufletul prin idei morale" (din *Prefață* la *Poezii*, 1847).
   2.1. Formulează rigorile pe care trebuie să le respecte poezia din punctul de vedere al autorului.
   2.2. Expune-ți opinia: în ce măsură arta are un rol social și moral?

TEXT

3. **Citește expresiv meditația lirică scrisă de Grigore Alexandrescu.**

Umbra lui Mircea. La Cozia

Mănăstirea *Cozia*, România

Icoane bizantine, Mănăstirea *Cozia*

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate;
Către țărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ș-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirii în cadență îl izbesc.

Dintr-o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă-mpresoară:
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... printre iarbă se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirii; un mormânt se dezvelește,
O fantomă-ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către țărmuri... stă... în preajma ei privește...
Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați!... marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se-ntinde, crește, repetat din stâncă-n stâncă,
Transilvania-l aude, ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute
Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite îți sunt ție cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit?

Publicare: la 7 mai 1844 în revista *Propășirea*, Iași, editată de Mihail Kogălniceanu.
Temă: istoria, trecutul glorios.
Titlu: sugerează motivul fantomei, inspirat de Volney, și evocarea ctitorului mănăstirii.
Specie literară: meditație, pastel, odă.
Curent literar: romantismul pașoptist (elemente de clasicism, iluminism și romantism).

Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpân,
Traian, cinste a Romei ce se luptă cu natura,
Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrân?

Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează,
Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește-nchinăciune
De la fiii României care tu o ai cinstit:
Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit.

Râvna-ți fu neobosită, îndelung-a ta silință:
Până l-adânci bătrânețe pe români îmbărbătași;
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorință,
Ș-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare:
Pricina, nu rezultatul, laude ți-a câștigat:
Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
Câtă ai simțit plăcere când a lui Mihai soție
A venit să-ți povestească fapte ce l-a strălucit!

Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în războaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne-ndoim dac-așa oameni întru adevăr au stat.

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite,
Însă triste și amare; legi, năravuri se-ndulcesc;
Prin științe și prin arte națiile înfrățite
În gândire și în pace drumul slavei îl găsesc.

Căci războiul e bici groaznec, care moartea îl iubește,
Și ai lui sângerați dafini națiile îi plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crângurile înflorite, și pădurile ce-l hrănesc.

„Și ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii, / Palid stinge-Alexandrescu sânta candel-a sperării, / Descifrând eternitatea din ruina unui an."
(Mihai Eminescu, *Epigonii*)

© Editura Paralela 45 Internațional

„Numele fondatorului deșteaptă suveniruri mărețe nutrite încă de zgomotul valurilor care udă înaltele ziduri și se închină, în treacăt, țărânii eroilor. De cealaltă parte a râului, un șir de munți, acoperiți de arbori, formează mănăstirii o statornică barieră, care o apără dinspre răsărit și oprește razele soarelui de a tulbura fără timp repaosul părinților. Oltul, în mărețele lui capricii, aici desfășoară cu fală undele sale, aici strecurându-se ca un șarpe printre două stânci, ce se par a se împreuna, ca să-i închidă drumul, își răzbună prin urlete sălbatice de strâmtoarea ce suferă, și, spărgându-se cu furie de pietroasele lor temelii, pare a le amenința că – ajutat de timp – va surpa vreodată culmea și trufia lor."

(Gr. Alexandrescu, *Memorialul de călătorie*, vara anului 1842)

Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
La apus se adun norii, se întind ca un veșmânt;
Peste unde și-n tărie întunerecul domnește;
Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc;
Și-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadență îl izbesc.

Lumea textului

4. Ce asocieri spontane îți declanșează lectura textului? Completează cadranele cu secvențe din text.

O secvență care mi-a plăcut	O secvență pe care am înțeles-o și pe care o pot comenta
O secvență care m-a pus pe gânduri	O secvență pe care încă n-o înțeleg

4.1. Urmărește ca pe parcursul studierii textului să găsești explicația/înțelegerea pentru secvența din cadranul al patrulea.

5. Identifică în poezie cuvintele care fac parte din următoarele câmpuri semantice:

6. Comentează imaginea de la începutul poeziei. Ce fel de peisaj se dezvăluie cititorului?

7. Formulează ideea poetică a fiecărei strofe.

7.1. Plasează ideile într-un organizator grafic potrivit textului.

8. Extrage câte o secvență de text care sugerează:

- Solitudinea din cadrul nopții;
- Tabloul măreț al înserării;
- Comuniunea trecutului cu prezentul;
- Valurile Oltului privite ca niște generații;
- Elementele naturii care se cutremură;
- Recunoștința contemporanilor față de Mircea cel Bătrân;
- Reintrarea umbrei în mormânt.

Mănăstirea *Cozia*, carte poștală

Mircea cel Bătrân, tablou votiv din Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș

9. **Citește fragmentul din *Memorialul de călătorie* al autorului și recitește primele două strofe. Ce observi la nivel de imagine transpusă și la nivel de limbaj?**

Semnificațiile textului

10. **Notează elementele care circumscriu cadrul romantic al evocării:**

- spațiului_____
- timpului_____
- atmosferei_____

11. **Extrage din poezie câte un exemplu de imagine artistică.**

11.1. Observă logica internă a textului, modul în care imaginile construiesc lumea textului.

11.2. Notează două observații asupra acestora.

12. **Explicați rolul stilistic al cuvintelor în vocativ, al interogațiilor retorice, al exclamațiilor retorice și al punctelor de suspensie prin raportarea acestora la starea de mirare a eului.**

13. **Interpretați alternarea ipostazelor eului liric referindu-vă la:**

ideea de colectivitate	imaginea Oltului	imaginea domnitorului
_____	_____	_____

14. **Identifică trăsăturile monologului adresat din poezie. Ce efect artistic are utilizarea acestuia?**

15. **Gr. Alexandrescu oferă eufonie versurilor. Analizează elementele de versificație ale poeziei pentru a argumenta afirmația lui G. Călinescu: „[...] Grigore Alexandrescu este, înainte de Alexandru Macedonski, dintre aceia care au contribuit la apropierea poeziei de muzică” (G. Călinescu, *Gr.M.Alecsandrescu*, 1962).**

16. **Demonstrează, prin minimum două argumente, că în secvențele propuse se atestă elemente ale următoarelor specii:**

Specii	Argumente	Secvențe de text
Pastel (primele trei strofe)		
Odă (în strofele 4-12)		
Meditație (integral)		

16.1. Argumentează ce particularitate a romantismului reflectă această simultaneitate de încadrare în diferite specii.

ARHI-TEXT

Meditația este o specie a poeziei lirice filozofice în care lirismul, de natură reflexivă, se ridică la o treaptă de contemplație intelectuală.

17. **Prezintă modul în care este sugerată antiteza dintre trecut și prezent atât la nivel ideatic, cât și la nivelul limbajului.**

18. **Extrage din ultimele două strofe trei motive romantice.**

18.1. Comentează efectul stilistic al reluării motivului inițial și în finalul operei.

19. **Interpretează tema istoriei din perspectiva romantismului, angajând motivul umbrei, al monumentului măreț și figura exemplară a trecutului.**

20. **Realizează, în 1-1,5 pagini, portretul lui Mircea cel Bătrân valorificând secvențele de text sugestive.**

21. **Prezintă modul în care este reliefată înclinația paseistă (cultul, idealizarea trecutului) în acest text pașoptist.**

22. **Criticul literar Paul Cornea consideră că Gr. Alexandrescu „e un romantic printre clasici și un clasic printre romantici" (P. Cornea, *De la Alexandrescu la Eminescu*, 1966). Dezbateți pe baza textului interpretat modul de îmbinare a trăsăturilor curentelor literare menționate în tabel.**

META-TEXT

„În prefața volumului din 1842, Alexandrescu exprimă deziderатul ca versurile să fie melodioase, și nu aspre, deslușite, nu încurcate, felurite, nu monotone."

(Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*)

Romantism	Clasicism	Iluminism
▸ Meditație ▸ Cadrul nocturn ▸ Tema istoriei ▸ Exemplaritatea trecutului ▸ Antiteza ▸ Elemente de pastel ▸ Motive romantice: ruine, natura, înserarea, satira societății ▸ Ideea poetului dator să exprime problemele societății și să trezească sentimente patriotice	▸ Dimensiunea de odă ▸ Simetria compozițională ▸ Vers amplu, clasic ▸ Simțul echilibrului compozițional ▸ Atmosfera solemnă oferită de prozodia poeziei ▸ Valorile general-umane (adevărul, binele, echilibrul) ▸ Limbajul șlefuit	▸ Valoarea formativă a științelor și a artelor ▸ Discreditarea războiului

INTER-TEXT ▸

23. **Interpretați motivul romantic al trecutului glorios, valorificând imaginea domnitorului în textul lui Gr. Alexandrescu și în cel scris de Mihai Eminescu.**

La un semn, un țărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;

Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băț.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
– Tu ești Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
– Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne certi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei Tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.
– Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!

(Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*, fragment)

META-TEXT

„Într-o parte a ei, poezia lui Alexandrescu este cea mai puternică expresie a lamartinismului la noi. «Meditația», «reveria», «armonia» în natură, religiozitatea, «rugăciunea», oceanele, imensitățile sunt ale poetului francez. Câteodată viziunea capătă un aer cețos ossianesc și recitația o hohotire byroniană. Toate acestea se găsesc însă, muzicalizate, și la Lamartine."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*)

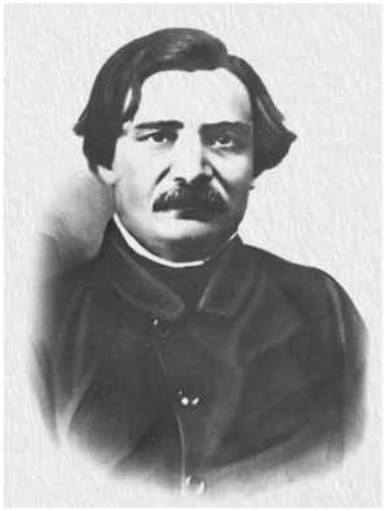

Imagine: reconstituire istorică de Radu Oltean

Zburătorul

de Ion Heliade-Rădulescu

AVAN-TEXT

Ion Heliade-Rădulescu
(1802-1872)

- Om politic, scriitor și poet român, o personalitate complexă a epocii sale. Născut la Târgoviște.
- La început învață grecește, precum era obiceiul pe atunci, apoi și românește. Este ajutat de călugărul Naum Râmniceanu.
- Între anii 1815 și 1818 studiază la școala grecească de la Schitu Măgureanu, iar între anii 1818 și 1820 trece la școala românească de ingineri hotarnici de la „Sfântul Sava", care a fost deschisă de dascălul ardelean Gheorghe Lazăr.

TEXT

1. **Faceți o listă, de minim 10 melodii de dragoste, pe care le ascultă generația voastră.**

1.1. Notați sentimentele, trăirile, imaginile care redau iubirea adolescentină în aceste melodii.

1.2. Discutați despre posibilele răspunsuri la următoarele întrebări:

- Cum puteți defini prima iubire?
- Ce trăiri sunt asociate iubirii adolescentine?
- De la cine primiți sfaturi în iubire?

2. **Citește poezia *Zburătorul*.**

„Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucișează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O știi vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac.

META-TEXT

„Zburătorul este, cred ei, o nălucă, un tânăr foarte frumos, care pătrunde noaptea la fete, dar mai ales la neveste de curând măritate, fără a putea fi văzut de alții, chiar dacă îl pândesc, și le spurcă toată noaptea cu iubiri neîngăduite. Am auzit totuși că unii bărbați însurați, cărora Titanul le-a plămădit măruntaiele dintr-un lut mai bun, au prins unii zei zburători dintre aceștia, și, după ce și-au dat seama că sunt ființe corporale, le-au dat pedeapsa meritată."

(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mân pe potecuța la iarbă colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurii, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi aud scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place – prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: «Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, vin să te mângâi...» Dar e un vânt ușor!

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O știi vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor."

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.

.....

Era în murgul serii și soarele sfințise;
A puțurilor cumpeni țipând parcă chemau
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la jgheab întins pășeau.

Dar altele-adăpate trăgeau în bătătură,
În gemete de mumă viteii lor strigau;
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind viteii la uger alergau.

„[...] Zburătorul are și un dublet feminin cunoscut sub numele de Zburătoroaică, un daimon urât și extrem de rău. Așa că tot ceea ce relatăm despre activitatea Zburătorului este valabil și pentru dubletul feminin, cu mențiunea că Zburătoroaica se ocupă de tineri puberi [...]."

(Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*)

Motivul Zburătorului este mult mai vechi decât folclorul românesc. Unul dintre cele mai cunoscute mituri grecești despre Zburător este cel despre Eros (Amor) și Psyche. Tânăra Psyche a fost izolată, de părinții ei, într-un castel, pe un munte îndepărtat, ca să fie ocrotită de invidia Afroditei, de bârfele oamenilor și de prezicerea nefericită despre viitoarea ei căsătorie. Neatent cu săgețile sale, Eros însuși s-a îndrăgostit de ea și o vizita nopțile, adus în vârful muntelui de aripile sale, rămânând totuși, pentru ea, un chip nevăzut.

Psyche trăiește o frumoasă poveste de iubire, dar este curioasă a afla cine e ființa înaripată care vine la ea noapte de noapte. Odată, fata se hotărăște să aprindă candela și află că iubitul ei este însuși Eros, zeul iubirii. Supărat că a fost deconspirat, Eros o părăsește. După mai multe încercări la care este supusă, pentru a-și ispăși vina, Psyche este ridicată la rang de zeiță și se căsătorește cu Eros. Psyche a devenit zeița sufletului, iar copilul ei și al lui Eros a fost Voluptatea.

Răpirea lui Psyche,
tablou de William Bouguereau

S-astâmpără ast zgomot, și-a laptelui fântână
Începe să s-audă ca șoaptă în susur,
Când ugerul se lasă sub feciorească mână
Și prunca viteluș tot tremură-mprejur.

Încep a luci stele rând una câte una
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă-seară răsare-acum și luna,
Și, cobe, câteodată tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește
Și dup-o cină scurtă și somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpânește,
Și lătrătorii numai s-aud necontenit.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veșmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins cuprinde lumea, ce-n brațele somniei
Visează câte-aievea deșteaptă n-a visat.

Tăcere este totul și nemișcare plină:
Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină,
Și apele dorm duse, și morile au stat.

.....

„Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de scântei?
Vro stea mai cade iară? vrun împărat mai moare?
Ori e – să nu mai fie! – vro pacoste de zmei?

Tot zmeu a fost, surato. Văzuși împelițatu?
Că țintă l-alde Floarea în clipă străbătu!
Și drept pe coș, leicuță! ce n-ai gândi, spurcatu!
Închină-te, surato! – Văzutu-l-ai și tu?

Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Și pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragosti! departe de ast loc!

Pândește, bată-l crucea! și-n somn colea mi-ți vine
Ca brad un flăcăiandru, și tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! dar slabele lui vine
N-au niciun pic de sânge, ș-un nas – ca vai de el!

De dragoste, ilustrație de Eudochia Zavtur

„Zburătorul [...] este un demon frumos, un eros adolescent, care dă fetelor pubere tulburările întâiei iubiri."

(G. Călinescu)

„El se poate metamorfoza în șarpe, zmeu sau sul de foc. În fond, toate metamorfozele Zburătorului urmăresc același scop: pătrunderea ocultată în casa victimelor lui pubere sau pasionate, pentru a se transforma în tânăr voinic, înflăcărat de dragoste.

Zburătorul rătăcea noaptea, între miezul nopții și cântători, dând târcoale ulițelor, grădinilor, livezilor și caselor pentru a tulbura fetele de măritat, nevestele părăsite și văduvele pătimașe după aventuri sentimentale. Subtil se metamorfează deseori chiar în iubitul acelor astfel ademenite și petrecea cu ele până la cântători. Prezența Zburătorului era numai oniric-erotică."

(Romulus Vulcănescu)

O! biata fetișoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! vezi, d-aia a slăbit
Și s-a pălit copila! ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Că-ncepe de visează, și visu-n lipitură
Începe-a se preface, și lipitura-n zmeu,
Și ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,
Nici rugi nu te mai scapă, ferească Dumnezeu!"

Lumea textului

3. Exprimă-ți reacția postlecturală relevând starea dominantă prin:
- secvența pe care ai înțeles-o profund, logic și emoțional;
- secvența pe care nu ai vrea s-o comentezi, pentru că nu te reprezintă;
- secvența pe care n-ai înțeles-o și care „îndepărtează" textul de tine;
- secvența care consideri că implică o idee general-umană.

4. Identifică în poezie cuvintele care fac parte din câmpul semantic *al suferinței* și *al magiei*.

5. Formulează ideea poetică a fiecărei strofe. Plasează ideile într-un organizator grafic potrivit textului.

6. Extrage imagini vizuale dinamice și imagini vizuale statice.

6.1. Observă modul în care sunt organizate, în funcție de ideea pe care o transmit.

7. Prezintă, în baza textului, cu propriile cuvinte:
- monologul liric de tip adresativ;
- simptomele fiziologice și suferințele fetei;
- strofele de tip pastel;
- universul casnic;
- portretul Zburătorului.

Semnificațiile textului

8. Realizați o discuție de tip „Acvariu" urmărind analiza stilistică a textului conform următoarelor întrebări:

a) Cum reacționează fata la transformările din corpul și din sufletul său?

b) La ce face referire versul: „Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!"?

c) Cum se explică starea de confuzie pe care o resimte fata?

d) Ce semnifică plânsul fetei?

© Editura Paralela 45 Internațional

e) Ce sugerează antiteza prin care sunt descriși obrajii fetei?
f) Ce semnificație are apariția bunicii, a preotului și a vrăjitorului?
g) De ce mama este cea care îi alină suferința fetei?
h) Ce semnificație are strofa a 17-a?
i) Ce sugerează faptul că Zburătorul vine dinspre „miazănoapte”?

9. Observă starea/atitudinea Floricăi de-a lungul poemului. Oferă exemple din text.

9.1. Comentează starea de spirit dominantă a Floricăi.

10. Exprimă-ți opinia: Zburătorul este privit din perspectivă benefică sau malefică în acest text? Valorifică informația din dicționarul de simboluri sau din cel de mitologie.

11. Comentează elementele clasice și cele romantice din cadrul textului.

12. Realizați un *vox populi* în comunitatea voastră (școlară, locală) pentru a afla dacă tinerii de azi sunt suficient de informați cu privire la adoptarea comportamentelor corecte ce țin de sănătatea sexual-reproductivă.

13. Citește cele trei texte și realizează un organizator grafic de tip triagramă care să cuprindă asemănările și deosebirile dintre felul în care este valorificat motivul Zburătorului în aceste texte și în cel al lui Ion Heliade-Rădulescu (vei aborda interpretarea ludică a motivului, conotația erotică, suferința fetei etc.).

META-TEXT

„Acestui limbaj colorat și viu, cunoașterii adânci a obiceiurilor și simțămintelor poporului îi se datorează *Zburătorul*, poem de o factură cu totul neobișnuită în epocă. Fără îndoială că tematica sa e romantică, jocul nehotărât al sentimentelor, stările incerte de spirit, invazia fabuloasă a erosului în sufletul candid al fetei sunt toate frecvente în poezia epocii; ceea ce e particular în poem, ceea ce îi schimbă în bună măsură aspectul este, în primul rând, integrarea acestui complex în formulele și peisajul sufletesc al altui univers, și anume în cel folcloric. Nu este vorba de o simplă transpunere directă a unor credințe și ritmuri folclorice, nici măcar de o preluare a mentalității, a psihologiei concret populare, ci de o magistrală transfigurare artistică a unor date furnizate, evident, de mitologia populară și de însuși folclorul nostru.”

(Mircea Anghelescu, *Prefață* la volumul *Versuri și proză*)

INTER-TEXT ▶

Textul A

Dragă, dragă surioară,
Nu știi cântecul ce spune
Că prin frunzi când se strecoară
Raza zilei ce apune,
Zburătorul se aruncă
La copila care vine
Să culeagă fragi în luncă,
Purtând flori la sân ca tine?
Fragii el din poală-i fură
Cu-a sa mână nevăzută,
Și pe frunte și pe gură
El o mușcă ș-o sărută. [...]

(Vasile Alecsandri, *Zburătorul*)

Textul B

De ce slăbești, copilă?
De ce-ai îngălbenit?
De ce de joc ți-e silă
Ș-atât te-ai ofilit? [...]
De ce d-a ta cosiță
Acum tu nu-ngrijești?
Spune-mi, spune-mi, fetiță,
Ce ai de pătimești? [...]
Ce-s buzele-ți pârlite
Și pieptul tău rotat
De pete-nvinețite?
Stăi: cine te-a mușcat? [...]

(Cezar Bolliac, *Zburătorul*)

Textul C

Iar voinicul s-apropie și cu mâna sa el rumpe
Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe;
A frumseții haruri goale ce simțirile-i adapă,
Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.

El în brațe prinde fata, peste față i se-nclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic
Ș-apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

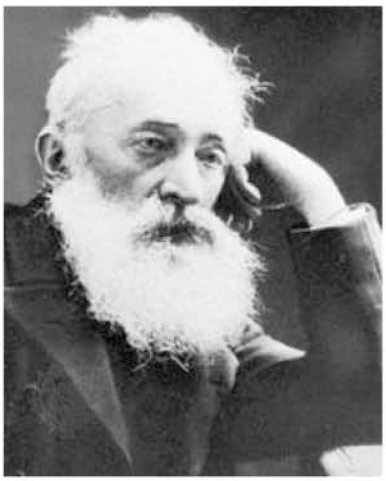
Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Și-n oglind-ale ei buze vede vinete și supte –
Ea zâmbind și trist se uită, șopotește blând din gură:
– Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.

(Mihai Eminescu, *Călin, file de poveste*)

Răzvan și Vidra

de Bogdan Petriceicu Hasdeu

AVAN-TEXT

B.P. Hasdeu
(1838-1907)

- A fost scriitor și savant enciclopedist de talie mondială.
- B.P. Hasdeu se declara discipol al lui Sofocle și Shakespeare.
- Autorul considera că trecutul poporului poate să se regăsească în drame istorice.
- A scris sub influența viziunii pașoptiste, în spiritul ideilor de la *Dacia literară*.

Piese: *Trei crai de la răsărit, Femeia.*
Proză: *Micuța, Ursita, Povestea crinului.*
Versuri: *Sarcasm și ideal.*

1. Citește fragmentul următor:

„Răzvan a fost numit domn la 24 aprilie 1595 de către Sigismund, căruia i-a fost vasal. A slujit în armata polonă, unde urcase treptele ierarhiei militare. Sub Aron Vodă este numit hatman și comandant al gărzii personale a voievodului. Nu i se cunoaște tatăl; mama sa – o spune Mihai Viteazul solului Lubieniecki – era roabă dintr-un sat, în Țara Românească. La 3 iunie 1595, Răzvan încheie un «tratat» prin care țara se supune lui Sigismund Bathory care se autointitulează «Principe al Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfântului Imperiu». Răzvan rămâne «locțiitor» al principelui transilvan, în condiții mai grele decât cârmuise până atunci vreun domn sub suzeranitatea Porții. Această situație a provocat reacția oficialităților polone care doreau ca Moldova să rămână în sfera lor de influență. «Îl ajută pe Mihai Viteazul la alungarea turcilor – vara în 1595 – se întoarce în Moldova, unde își găsește tronul ocupat de Ieremie Movilă.»"

- În ce perioadă consideri că un astfel de fragment ar putea fi sursă de inspirație pentru realizarea unei piese de teatru?
- Ce tip de personaj crezi că ar fi Răzvan într-un teatru istoric?
- Despre ce crezi că ar fi vorba într-o piesă în care Răzvan ar fi personaj principal? La ce situații ar trebui să facă față?
- Ce elemente fictive ar putea introduce un autor într-o astfel de piesă?

2. Citește fragmentele selectate din drama *Răzvan și Vidra* de Bogdan Petriceicu Hasdeu și observă modul de construcție a unei opere romantice.

Cântul I – UN ROB PENTRU UN GALBEN

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă..."

Ureche, sub anul 1564

FEȚELE :
RĂZVAN, țigan dezrobit
SBIEREA, boier bătrân
TĂNASE, cerșitor
BAȘOTĂ, mare vătav
DASCĂLUL

Apariție: sub titlul inițial Răzvan-Vodă în ziarul *Perseverența* (1867) și sub titlul actual în 1869. Piesa a fost reprezentată în 1867 la București de trupa lui Mihail Pascaly.
Temă: evocarea unui moment din istoria Moldovei. Temele sunt în manieră romantică: tema săracului îmbogățit din întâmplare, stăpânul devenit robul robului său, răsplătirea răului cu bine, ridicarea celui umilit și disprețuit pe merite proprii.
Specie literară: dramă romantică, istorică.
Structură: în cinci cânturi, având un titlu și un motto sugestiv.

TÂRGOVEAȚA I
TÂRGOVEAȚA II
TÂRGOVEAȚA III
TÂRGOVEAȚA IV
TÂRGOVEȚUL I
TÂRGOVEȚUL II
TÂRGOVEȚUL III
FATA I
FATA II
SLUJITORI de la vătăvie
O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE
(șezând pe piatră)

Miluiește-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA
(oprindu-se în drum)

Cum? Ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE
(sculându-se)

Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!... Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.
(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!... Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras,

Ilustrație, disc de vinil, 1987

Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!...
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!... Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,
Te mai apuci de prăsilă. Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii!

TĂNASE
(așezându-se)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vro ispită!
(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,
Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,
Nu făcea nici Sfântul Petre, nici însuși domnul Hristos!...
Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...
(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)
Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, oprește-te, jupâne!... Stai, jupâne, de m-ascultă!...

SBIEREA
(din afară)

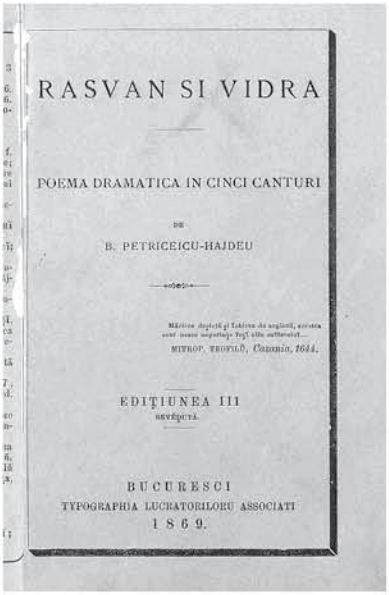
La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!
Un singur pas nu poți face făr' să dai de vrun calic!...
Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!

Monedă cu chipul lui Ștefan Răzvan, domn al Principatului Moldovei în perioada aprilie 1595 – decembrie 1595

RĂZVAN

Nimic n-are, sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,
Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,
Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...
(Numără: „unu..., cinci..., opt...")
Douăzeci, și toți cu găuri! Parc-ar fi să-mi povestească
Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba sărbătorească,
Pe-un grumaz de țărăncuță, grăsuliu și răsfățat,
Pân' ce gheara ciocoimii din carne i-a înhățat!...

RASVAN SI VIDRA

POEMA DRAMATICA IN CINCI CANTURI

DE

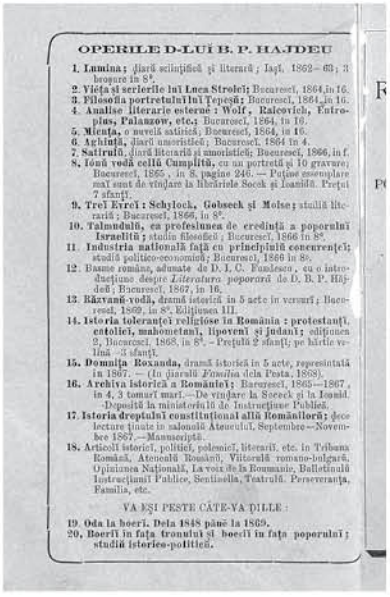
B. PETRICEICU-HAJDEU

Mâiculiţa dejdeiŭ şi Tatâna de negreşŭ, scriindu cestŭ nume negustaşiu Negŭ ulu cuttezaiu!...

MITROP. TEOFILŬ, *Cazanie, 1644.*

EDIŢIUNEA III
REVĂZUTĂ.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA LUCRATORILORU ASSOCIATI
1869.

OPERILE D-LUI B. P. HAJDEU

1. **Lumina**; diară scientifică şi literară; Iaşi. 1862–63; 3 broşure în 8°.
2. **Viĕţa şi scrierile lui Luca Stroici**; Bucuresci, 1864, în 16.
3. **Filosofia portretului lui Tepeşu**; Bucuresci, 1864, în 16.
4. **Analise literarie esterne**: Wolf, Raicovich, Eutropius, Palauzow, etc.; Bucuresci, 1864, în 16.
5. **Micuţa**, o nuvelă satirică; Bucuresci, 1864, în 16.
6. **Aghiuţă**, diară umoristică; Bucuresci. 1864 în 4.
7. **Satiruli**, diară literară şi umoristică; Bucuresci, 1866, în f.
8. **Ióvă vodă celă Cumplitŭ**, cu un portretŭ şi 10 gravure; Bucuresci, 1865, în 8, pagine 246. — Puţine esemplare mai sunt de vîndare la librăriele Socec şi Ioanidă. Preţul 7 sfanţi.
9. **Trei Evrei**: Schylock, Gobseck şi Moise; studiŭ literară; Bucuresci, 1866, în 8°.
10. **Talmudulŭ, ca profesiunea de credinţă a poporului Israelitŭ**; studiŭ filosofică; Bucuresci, 1866 în 8°.
11. **Industria naţională faţă cu principiulŭ concurenţei**; studiŭ politico-economică; Bucuresci, 1866 în 8°.
12. **Basme române**, adunate de D. I. C. Fundescu, cu o introducţiune despre *Literatura poporană* de D. B. P. Hajdeŭ; Bucuresci, 1867, în 16.
13. **Răzvanŭ-vodă**, dramă istorică în 5 acte în versuri; Bucuresci, 1869, în 8°. Ediţiunea III.
14. **Istoria toleranţei religióse în România**: protestanţi, catolici, mahomedani, lipoveni şi judani; ediţiunea 2, Bucuresci, 1868, în 8°. – Preţulŭ 2 sfanţi; pe hârtie velină 3 sfanţi.
15. **Domniţa Roxanda**, dramă istorică în 5 acte, representată în 1867. — (în giurnalŭ *Finanţa* dela Pasta, 1868).
16. **Archiva istorică a Românieĭ**; Bucuresci, 1865—1867, în 4, 3 tomuri mari.—De vîndare la Socec şi la Ioanid. — Depusă la ministeriulŭ de Instrucţiune Publică.
17. **Istoria dreptuluĭ constituţional allŭ Românilorŭ**; dece lecture ţinute în salonulŭ Ateneuluĭ, Septembre—Novembre 1867.—Manuscriptă.
18. Articoli istorici, politici, polemici, literarii, etc. în Trîbuna Română, Ateneulŭ Românŭ, Vitorulŭ romano-bulgară, Opiniunea Naţională, La voix de la Roumanie, Bulletinulŭ Instrucţiunii Publice, Sentinella, Teatrulŭ, Perseverenţa, Familia, etc.

VA EŞI PESTE CÂTE-VA ZILLE:

19. **Oda la boeri. Dela 1848 până la 1869.**
20. **Boerii în faţa tronului şi boerii în faţa poporului**; studiŭ isterico-politică.

Pagini din ediția a III-a a dramei, 1869

De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune
Pe mulți albi i-ar face negri, ca cel mai negru tăciune...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Și chiar foame de mi-ar fi,
Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moșule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?
Uite! Eu îți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE

De la un țigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Și totuși, pe boier,
De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum.

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!
Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu,
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește;
Că și pâinea de secară este neagră, dar hrănește
Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rând, mă jur.
Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de vultur.
Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

ARHI-TEXT

B.P. Hasdeu își dezvăluie în *Sic cogito* un proiect spiritual de origine neoplatonicianăă: „Numai Dumnezeu există: una și singura substanță. Existând, Dumnezeu face. Orice facere, orice urzire, presupune margini. Dumnezeu dară, mărginire din infinit, face din sine Universul cu toate ale lui. Însă orice mărginire a substanței celei dumnezeiești este o împuținare, o scădere, o pierdere, de unde în Univers toate acele rele care nu pot fi în Dumnezeu". Opera autorului nu se rezumă la drama istorică, citită, ci prin poezie se dezvăluie ca un poet care se problematizează asupra mărginirii inerente a lumii.

TĂNASE

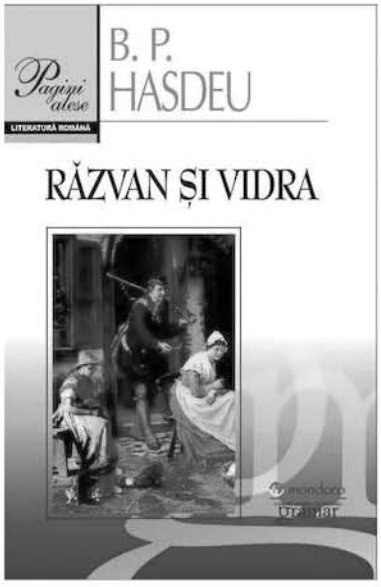
Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!... Dar asta-i o fărdelege! Unde s-a aflat
Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele,
Șerpi cu floricele,
Urși cu căprioare
Și norii cu soare?...
O porumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!
Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi!...
N-atinge țărâna mamei, că nu mai știu ce-o să fie!
Mi se-ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânie.
Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-aci!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână care... nici ea nu-i a ta!

Lumea textului

3. **După lectura textului, realizează următoarele sarcini:**

a) Scrie câte un sinonim contextual pentru cuvintele: *să piarză*, *grosiță*, *o porumbiță*.

b) Menționează cum este structurat fragmentul.

c) Enumeră personajele și explică modul în care sunt ordonate.

d) Transformă primele zece replici în vorbire indirectă.

e) Notează ce informații îți oferă secvențele dintre paranteze.

f) Scrie, într-un enunț, despre ce este vorba în secvența de text oferită.

g) Ce perioadă este surprinsă în dramă?

4. **Citește ideile principale ale textului și notează-le în caiet, în ordine logică și cronologică.**

a) Lui Răzvan i se propune rangul de hatman în Divanul Moldovei.

b) Fostul răzeș Tănase este ocărât de boier.

c) Românii se luptă și învinge, dar Răzvan este rănit.

META-TEXT

„În *Răzvan și Vidra*, Hasdeu a dramatizat în cinci tablouri ingenioase un destin plebeu inteligent, ambițios, lacom de ascensiune socială, revoltat în contra ciocoilor și încăput pe mâna unei femei imperiale, din neamul lui Moțoc: toată ura din satirile lui politice, în contra boierilor, s-a cristalizat la Răzvan, prin care își divulgă opiniile publice, învăluite într-o ficțiune istorică."

(P. Constantinescu, *Scrieri*, III)

d) Boierul Ganea îl roagă pe Răzvan să o salveze pe Vidra.
e) Din punga boierului lipsește un galben, iar din acest motiv Răzvan va fi rob timp de trei ani.
f) Bașotă îl trădează pe Răzvan și leșii reușesc să pătrundă în cetate.
g) Vidra aplanează conflictul dintre Ganea și Răzvan.
h) Vidra îl susține permanent pe Răzvan în armata leșească.
i) Răzvan îl detronează pe Aron Vodă și ajunge domn.
j) Boierul Sbierea își pierde punga cu bani.
k) Răzvan distribuie un pamflet la adresa stăpânirii, dar își asumă fapta.
l) Tănase refuză banii din punga lui Sbierea.

5. Discutați detaliile acțiunii și relația cu denumirea actului și cu mottoul acestuia:

- Cântul I, intitulat *Un rob pentru un galben*, are ca motto „În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă" (*Letopisețul* lui Grigore Ureche);
- Cântul II, intitulat *Răzbunarea*, are ca motto versuri ale poetului Cezar Bolliac: „Țiganul și clăcașul / Au fost gândirea mea; / Stăpânul, arendașul / Și legea lor cea grea";
- Cântul III, intitulat *Nepoata lui Moțoc*, are ca motto o maximă a lui Anton Pann: „Să nu te blăsteme cineva: s-ajungi slugă la cai albi și stăpân femeie s-aibi!";
- Cântul IV, intitulat *Încă un pas*, are ca motto versuri din *Jalnica tragodie* a lui Beldiman: „Pentru țigani s-au zis multe, ca să nu fie primiți / Căci rușine Eteriei a fi cu țiganii uniți, / Căci luându-se Elada, de vor fi și ei ostași, / Vor cere cu tot cuvântul și ei să fie părtași...";
- Cântul V, intitulat *Mărirea*, are ca motto: „Așa s-a plătit și lui Răzvan răul ce-i făcuse și el lui Aron-vodă" (Miron Costin, cap. II).

Secvență din spectacolul *Răzvan și Vidra*, Teatrul Tineretului, Piatra Neamț, 1967

6. Enumeră, într-un text de 10 rânduri, care sunt momentele decisive din destinul lui Răzvan, susținându-le cu exemple din cadrul operei.

7. Expune-ți opinia: ce greșeli a făcut Răzvan de a ajuns să moară atât de devreme? Scrie un text de 10-15 rânduri cu exemple din cadrul lucrării.

8. Fiind o dramă istorică, timpul și spațiul au corespondențe în realitate. Prezintă, cu ajutorul unor exemple din text:

a) elementele spațiului în care sunt proiectate evenimentele;
b) indici ai timpului în care se consumă întâmplările;
c) specificul spațiului moldovenesc, toposul eroic;
d) atmosfera arhaizată.

© Editura Prut Internațional

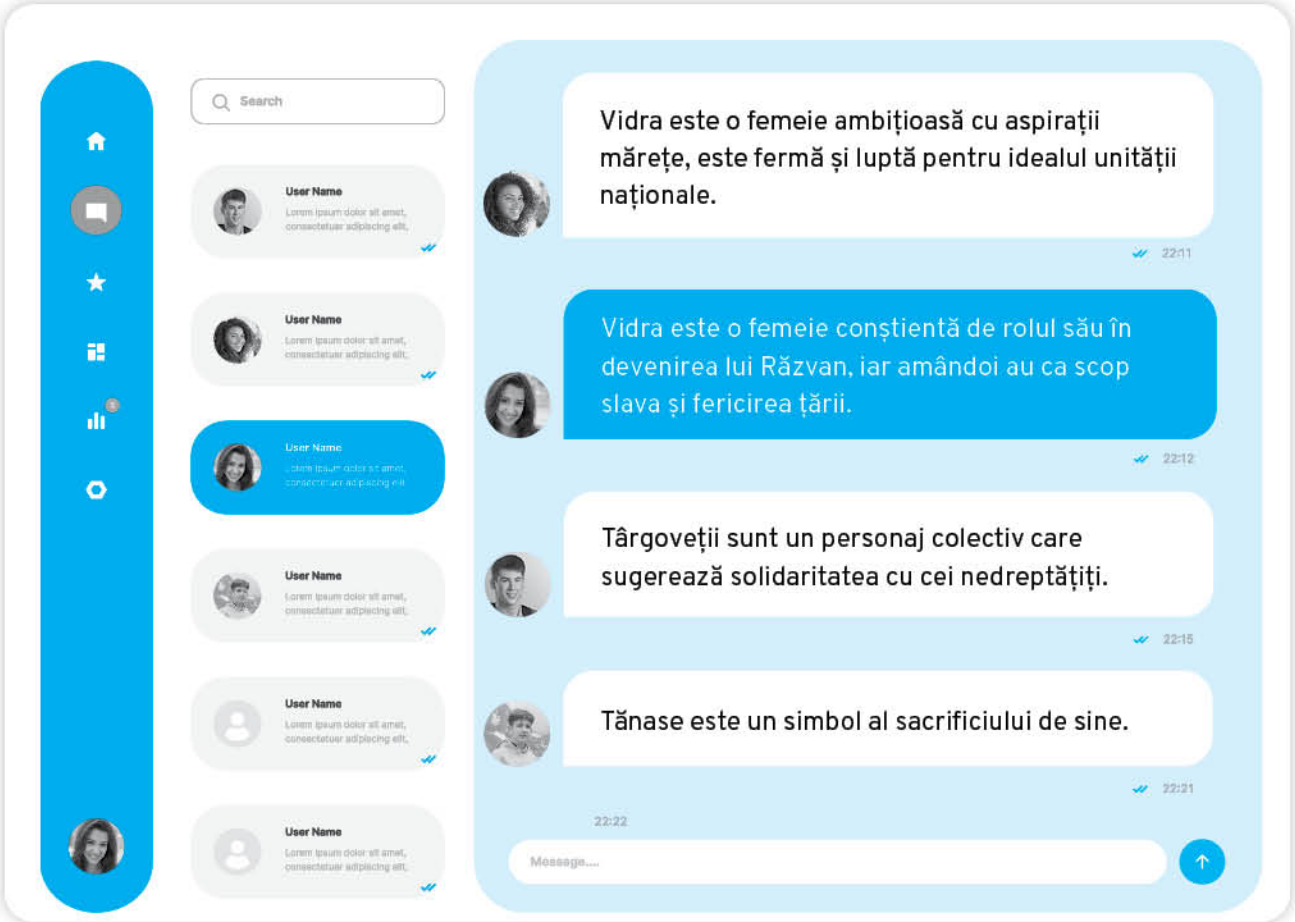
9. **Realizează harta personajelor specificând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic, colectiv).**

10. **Completează organizatorul grafic cu situațiile din text care sugerează următoarele conflicte:**

- Conflictul exterior dintre boieri și răzeși
  - _____
- Conflictul interior dintre tihnă și mărire al lui Răzvan
  - _____
- Conflictul exterior dintre leși și români
  - _____
- Conflictul interior dintre conștiință și vanitate al Vidrei
  - _____
- Conflictul exterior dintre domnitori
  - _____
- Conflictul dintre norma instaurată de zei și de soartă
  - _____

Semnificațiile textului

11. **Argumentează, pe baza textului, următoarele afirmații ale unor elevi care au citit drama romantică:**

META-TEXT

„Vidra e catalizatorul patimii lui (femeie, ea însăși, din aceeași speță de monomani și de obsedați), însă nu mai mult. E greșit a vedea în ea geniul rău și dublul impur al lui Răzvan. [...] Dar Răzvan, conștient de predestinarea sa, are momente de «absență», când e covârșit de un soi de mâhnire metafizică, și în aceste momente intervine Vidra, spre a-i reaminti visul său încă neînfăptuit."

(N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*)

12. **Identifică scene/secvențe sugestive pentru:**

- aplecarea spre reflecție a lui Răzvan (de exemplu: monologul din actul II);
- a dovedi generozitatea lui Răzvan;
- a sugera amărăciunea cauzată de originea sa;
- a reda patriotismul eroului;
- a surprinde orgoliul exagerat al eroului.

13. **Exprimă-ți opinia referitor la următoarea afirmație critică a lui Eugen Lovinescu: „[Vidra] mânată de ambiție: o femeie ce-și face din bărbat un braț, pentru a-și realiza nesațul stăpânirii și spiritul de inițiativă, amestec din Doamna Chiajna și din Lady Macbeth".**

14. **Stabilește valoarea de adevăr a afirmațiilor de mai jos. Selectează A, dacă afirmația este adevărată, sau F, dacă aceasta este falsă.**

- Norma instaurată de zei, într-o lectură a constantelor tragice, ar fi că un țigan nu poate să fie domn. A ☐ F ☐
- Răzvan face o greșeală fără intenție, care generează robia și haiducia sa. A ☐ F ☐
- Răzvan este dominat de un orgoliu exacerbat și se lansează în lupta pentru mărire sub influența Vidrei. A ☐ F ☐
- Anii robiei lui Răzvan nu sunt prezentați, existând o lacună diegetică. A ☐ F ☐
- Concepția despre dragoste a lui Ganea este în consonanță cu opinia lui Răzvan. A ☐ F ☐
- Există o antiteză între patriotismul lui Răzvan și lipsa de motivație națională a leșilor. A ☐ F ☐
- În perspectivă romantică, autorul folosește interogații, exclamații poetice, hiperbole, metafore, comparații, antiteze. A ☐ F ☐

15. **Formulează, într-un enunț dezvoltat, mesajul general al dramei, angajând tema și ideea centrală.**

16. **Argumentează prin două teze însoțite de exemple apartenența textului la specia literară „dramă romantică".**

17. **Interpretează următoarele versuri analizând polivalența tematicilor pe care le propune romanticul B.P. Hasdeu:** „Moartea schimbă scaieți în tulipe / Viața schimbă tulipe-n scaieți. / Numai moartea dă râmei aripe / Numai moartea e viață-ntre vieți. / Să vedeți din scaieți o tulipă / Rămânând prin al morții altoi. / Din omidă ieșind o aripă / Și-un suflet ieșind din noroi". (B.P. Hasdeu, *Opere*)

INTER-TEXT ▶

3 PERSONAJUL ROMANTIC. COMPOZIȚIA-CARACTERIZARE DE PERSONAJ DIN PERSPECTIVA CURENTULUI LITERAR

AVAN-TEXT

1. **Imaginează-ți că trebuie să faci portretul-robot al unui romantic din perspectiva:**
   - unui psiholog;
   - unui sociolog;
   - unui medic;
   - unui pedagog;
   - unui astrolog.

   1.1. Ce aspecte de personalitate va reliefa fiecare dintre specialiști?

2. **Citește informația de la rubrica ARHI-TEXT pentru a actualiza anumite date și a-ți consolida strategia de elaborare a unei compuneri de caracterizare a personajului romantic.**

ARHI-TEXT

Caracterizarea personajului este compunerea în care sunt descrise trăsăturile fizice și morale ale personajului de-a lungul acțiunii unei opere epice sau dramatice.

CARACTERIZAREA PERSONAJULUI ROMANTIC DIN OPERA ROMANTICĂ

Într-o operă epică romantică, personajul se dezvăluie cititorului atât direct – prin seria de trăsături prezentate de narator, de alte personaje sau de el însuși (autocaracterizare), cât și indirect – prin modul în care stabilește relații cu tot ce se află în jurul lui. De regulă, personajul romantic se găsește într-o relație puternică de antiteză cu celelalte personaje sau este el însuși construit în baza unei antiteze de esență: de exemplu, aparențe fizice hidoase versus un suflet curat și nobil.

CARACTERIZAREA PERSONAJULUI ROMANTIC DIN OPERA DRAMATICĂ

Spre deosebire de opera epică, într-o operă dramatică sunt dominante mijloacele de caracterizare indirectă, întrucât personajul romantic se va dezvălui, preponderent, din vorbele, acțiunile și faptele sale.

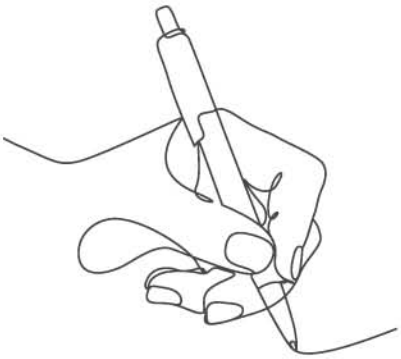
STATUTUL PERSONAJULUI

Statutul personajului se constituie din mai multe perspective care stabilesc locul lui în operă (principal, secundar, episodic), modul de evoluție (dinamic sau static), complexitatea acestuia (plat sau rotund/labirintic). Se va evidenția și poziția sa socială – de regulă, personajul romantic provine din diferite medii sociale și poate fi în conflict cu acestea. De asemenea, se va interpreta semnificația numelui, întrucât acesta poate sugera anumite trăsături de caracter.

PORTRETUL FIZIC ȘI PORTRETUL MORAL

Celor două tipuri de portrete li se circumscriu particularitățile specifice personajului romantic care poate fi de o frumusețe demonică sau hidos. El este marcat de emoții puternice, fiind dominat de sentiment, și nu de rațiune. El este purtător de sentimente intense, trăiește o conexiune profundă cu natura, este înclinat spre melancolie, reverie și idealism, caută mereu libertatea. Prin urmare, pentru realizarea unei compuneri de caracterizare, trebuie urmărite toate detaliile textuale din care se desprinde acest caracter excepțional al personajului, aflat în circumstanțe și ele excepționale.

Etapa preparatorie ▶

3. Înainte de a elabora compunerea, să ne amintim câteva elemente definitorii. Selectează din descrierile propuse cele care au valoare de adevăr pentru personajul romantic.

	A	F
▶ Este marcat de **hipersensibilitate** și trăiri intense.	■	■
▶ Este definit de **rațiune** și echilibru.	■	■
▶ Tinde să fie **rebel** sau nonconformist, contestând regulile sociale.	■	■
▶ Este adesea condus de **idealuri imposibile** sau pasiuni copleșitoare.	■	■
▶ Își ghidează acțiunile conform **datoriei** și **onoarei**.	■	■
▶ Se simte alienat sau în conflict cu lumea exterioară.	■	■
▶ Respectă cu strictețe **normele** și **valorile** sociale.	■	■
▶ Este mai degrabă un simbol al ordinii decât o individualitate complexă.	■	■

Sarcina de bază ▶

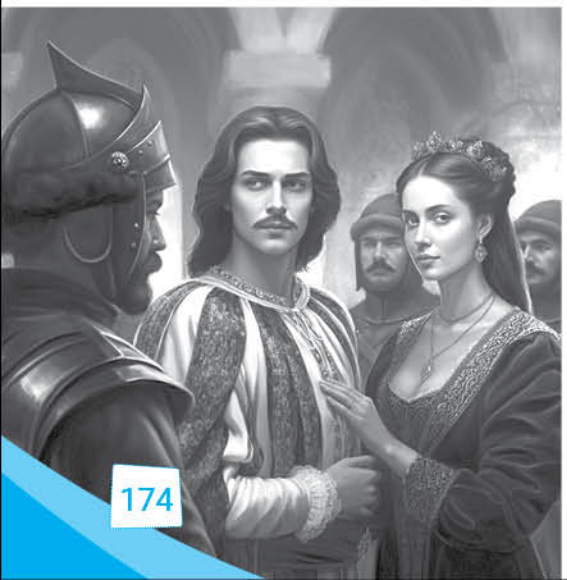
4. Realizează, în 1,5-2 pagini, compunerea de caracterizare a personajului Răzvan din drama romantică *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu conform algoritmului propus.

INTRODUCERE

4.1. Specifică locul și contextul personajului în opera dată, oferind un rezumat al rolului acestui personaj în text prin detalierile:

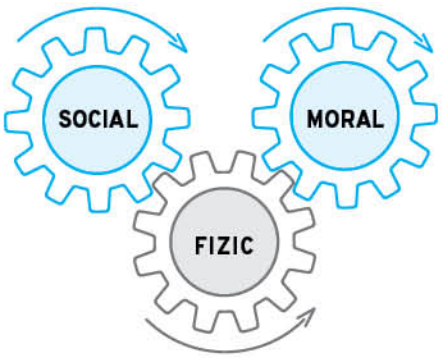
- ▶ Este protagonist, deoarece...
- ▶ Este personaj central, deoarece...
- ▶ Este eponim, pentru că...
- ▶ Este erou legendar, pentru că...
- ▶ Este un personaj urmărit evolutiv, prin ipostazele...
- ▶ Este un personaj dinamic, deoarece...
- ▶ Este un personaj rotund/labirintic, deoarece...

CUPRINS

Imagine creată cu ajutorul IA

4.2. Prezintă personajul din perspectiva celor trei portrete.

4.3. Corelează, conform informației de la rubrica ARHI-TEXT, cele trei tipuri de portret cu argumentele care să permită, ulterior, încadrarea personajului în curentul romantic. Fiecare dintre portrete va fi sprijinit pe citate de text. La fel, fiecare va fi marcat din alineat nou, specificat clar.

4.4. În realizarea portretelor, pentru a ilustra trăsăturile, prezintă minimum două modalități și două procedee de caracterizare a personajului pornind, de exemplu, de la citate de text propuse, pe care le poți completa cu altele.

Secvențe	Trăsături	Modalități și procedee de caracterizare
▶ „mutra-i oarecum arată suflet ager și deștept" (replica lui Bașotă) ▶ „Nas de șoim! O frunte naltă! Din ochi inima tresare! Mai în sfârșit, toată fața numai duh și numai foc!" (replica lui Bașotă) ▶ „eu unul nu-s țigan de rând" (Răzvan) ▶ „în pieptu-mi bate suflet de vultur" (Răzvan) ▶ „un țigan grămătic" (Răzvan) ▶ „ăsta nu-i de rând! / E frumos și știe carte" (Bașotă) ▶ „D-ta? Sabia cea de văpaie / De care tremură țara" (Ganea) ▶ „Aș fi mândră, căpitane, ca să strâng o mână, care / Nu voiește să-și răzbune decât numai prin iertare" (Vidra) ▶ „O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de matostat!" (Sbierea) ▶ „(Răzvan rămâne ațintit)" ▶ „(ieșind din gândire)" ▶ „(cu amărăciune)" ▶ „(își freacă fruntea, se așază iarăși pe divan și pleacă capul în mâini)"		

4.5. În calitate de sinteză, adu minimum trei argumente pentru a demonstra încadrarea eroului în formula estetică a curentului romantic.

4.6. Enunță clar tipul uman pe care îl reprezintă și explică rolul acestei tipologii în contextul operei.

4.7. Relaționează personajul cu alt personaj, de exemplu, Vidra, elucidând rolul stilistic al antitezei în construirea caracterului.

ÎNCHEIERE

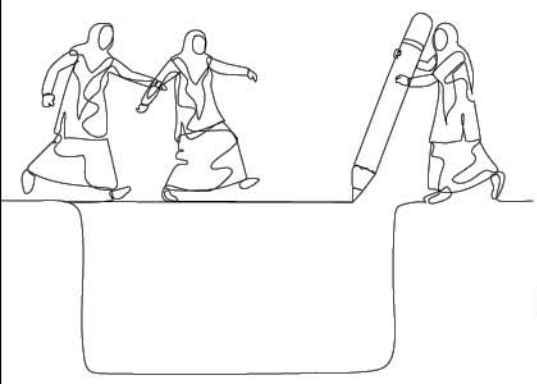
4.8. Comentează un citat de la rubrica META-TEXT, completându-l cu opinia personală despre valoarea etică a acestui personaj și lecția de viață pe care o transmite.

Etapa postscriere ▶

Notă: redactează textul și îmbunătățește-l pentru a asigura corectitudinea scrierii, claritatea și acuratețea exprimării.

4 SCENARIUL

AVAN-TEXT ▶

1. **Completați în caiet un tabel (precum cel de mai jos) cu câte șase cuvinte pentru fiecare coloană care să denumească: persoane din viața voastră, timpul/perioade, locuri, dorințe pentru viitor.**

Persoane din viața voastră	Timpul/perioade	Locuri	Dorințe

1.1. După ce conveniți asupra listelor de cuvinte, fiecare grup va oferi o combinație de cifre celuilalt grup, combinația reprezentând ordinea cuvintelor de folosit din fiecare coloană (de exemplu, 6 – 3 – 1 – 4).

1.2. Ulterior, construiți câte patru întâmplări la care participă personajele, fiind atenți să respectați contextul, tipul personajului și dorința sa.

1.3. Prezentați în fața clasei rezultatul activității.

2. **Realizați un scenariu conform următoarelor etape:**

2.1. Găsiți un subiect care să vă pasioneze pe toți din echipă.

2.2. Alegeți publicul și scopul pentru care realizați acest scenariu.

2.3. Scrieți pe o ciornă un rezumat scurt al poveștii.

3. **Realizați lumea poveștii răspunzând la următoarele întrebări:**

- Cum trăiesc personajele noastre?
- Care sunt politicile lumii noastre?
- Care sunt ritualurile lumii noastre?
- Care sunt valorile lumii noastre?
- Care sunt biografiile personajelor noastre?
- Care este povestea de fundal?

ARHI-TEXT

Povestea de fundal este setul de evenimente semnificative care s-au întâmplat în trecutul personajelor și de care scriitorul se poate folosi pentru a construi evoluția poveștii lui.

4. **Construiți un incident declanșator, care să implice dorințele personajelor și să determine acțiunile viitoare.**

5. **Notați conflictele dintre personaje sau conflictele interioare.**

6. **Rescrieți scenariul urmând piramida lui Gustav Freytag.**

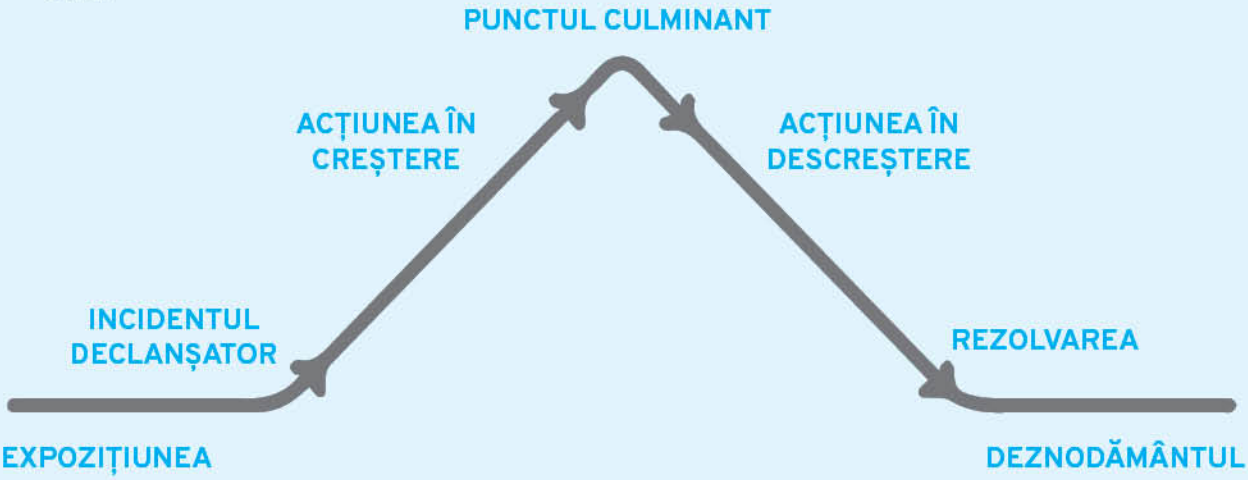
7. **Citiți textul realizat și obțineți feedbackul de la colegi.**

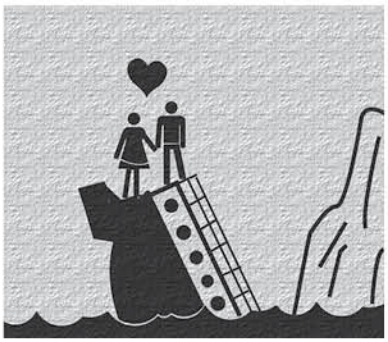
8. **Rescrieți sfârșitul finalizând dialogul, acțiunile și construcția personajelor.**

ARHI-TEXT

PIRAMIDA LUI GUSTAV FREYTAG

- **EXPOZIȚIUNEA:** se transmite informația necesară pentru a înțelege povestea. Ea include protagonistul, antagonistul, conflictul principal, informații despre spațiul unde are loc povestea etc. Expoziționea se încheie cu provocarea, și anume cu incidentul care declanșează povestea, fără de care nu ar exista nicio poveste.
- **INCIDENTUL DECLANȘATOR:** moment esențial, de regulă, un eveniment dinamic, deplin conturat, care zguduie radical balanța forțelor din viața protagonistului și devine cauza care va declanșa și determina reacția personajelor.
- **ACȚIUNEA ÎN CREȘTERE:** se complică prin introducerea conflictelor secundare. Acestea dezvoltă diferite obstacole, includ oponenți de o mai mică importanță decât oponentul principal în poveste.
- **PUNCTUL CULMINANT** (climax): marchează o schimbare, în bine sau în rău, în situația protagonistului.
- **ACȚIUNEA ÎN DESCREȘTERE:** conflictul dintre protagonist și antagonist se consumă, cu victoria sau înfrângerea celui dintâi. Acțiunea în descreștere poate conține un moment de suspensie, care aruncă îndoială asupra rezultatului final.
- **REZOLVAREA:** presupune soluționarea conflictelor, ajungerea la o stare de calm.
- **DEZNODĂMÂNTUL:** în care starea protagonistului este mai bună decât la începutul poveștii și s-a produs transformarea personajului.

9. **Imaginează-ți că ești regizor/regizoare și vei realiza un film pe baza scenariului creat. Prezintă câteva detalii referitoare la cadrul spațial, la specificul luminilor, la costume, machiaj, actorie, coregrafie, mișcare scenică, camere, cadre, montaj și două scene importante.**

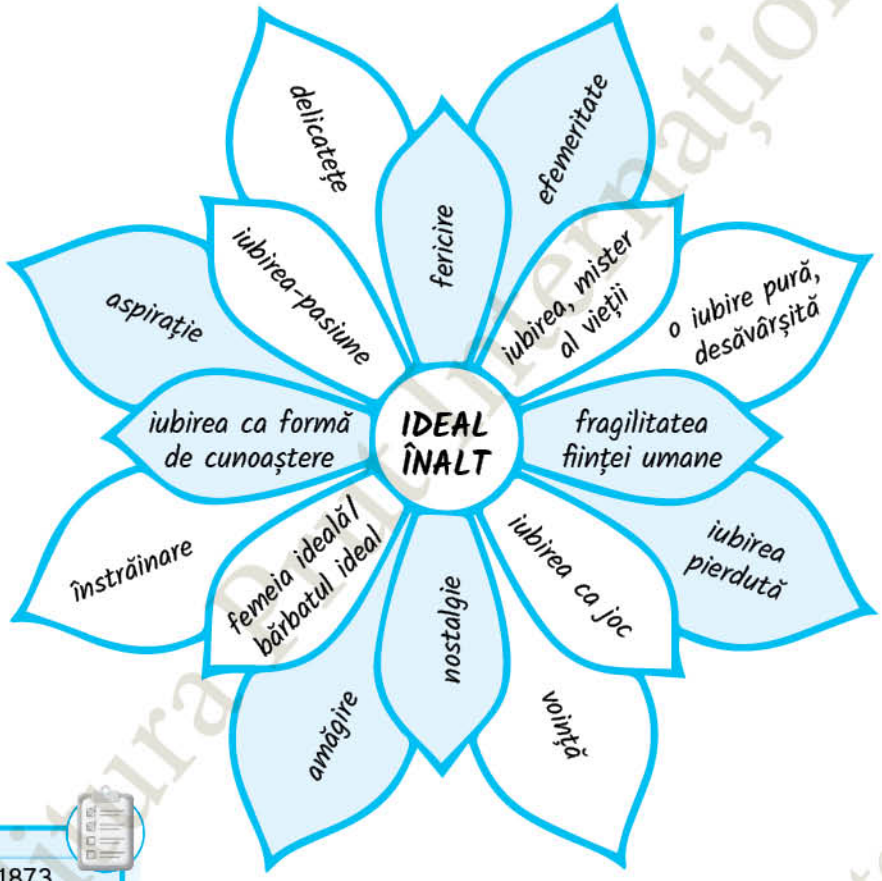
Floare albastră

de Mihai Eminescu

AVAN-TEXT

1. **Citiți următoarele cuvinte și discutați despre sentimentul de iubire raportându-vă la aceste ancore.**

1.1. Completați un organizator grafic sub forma unei flori în care să integrați, în mod personalizat, ancorele propuse.

Publicare: 1 aprilie 1873 în *Convorbiri literare*.
Temă: natura și dragostea, aspirația către o iubire ideală.
Titlu: *Floare albastră* este simbolul ființei feminine pline de tandrețe.
Specie literară: meditație, idilă, eglogă.

2. **Citește expresiv poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu.**

– Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar râuri în soare
Grămădești-n a ta gândire
Și câmpiile Asire
Și întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

© Editura Paralela 45 Internațional

META-TEXT

„Pe când *Dorința* este beneficiara unui discurs solemn, înalt, ceremonios, iar proiectul erotic se caracterizează prin grație și naivitate, secvența din *Floare albastră* este construită pe două paliere stilistice distincte: unul, de asemenea elevat, asemănător cu cel din *Dorința*, și altul, dominat de elementele vorbirii familiare și chiar de vulgarisme. Această sciziune este reflexul stilistic al viziunii eminesciene asupra femeii ca înger și demon, ca izvor de speranță și ca aducătoare de suferință. Explicarea acestei duplicități stilistice poate fi facilitată de luarea în considerare a secvenței inițiale a poeziei."

(Crișu Dascălu, *Poetikon*)

– Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lângă bolta cea senină
Și sub trestia cea lină
Vom ședea în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dânsul gura.

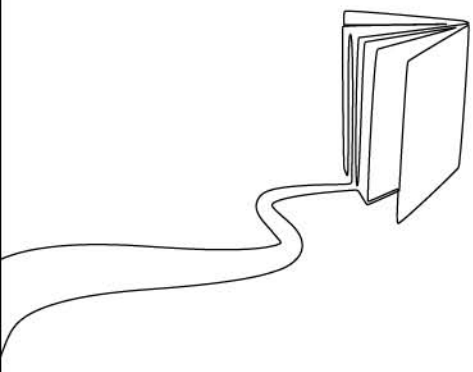
De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie –
Ș-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ținea de subsuoară,
Te-oi ținea de după gât.

Pe cărarea-n bolți de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime;
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?

Înc-o gură – și dispare...
Ca un stâlp eu stau în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!
.....
Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuși este trist în lume!

Lumea textului

3. Titu Maiorescu aducea în discuție, în articolul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, „condițiunea ideală" și „condițiunea materială" a poeziei.

3.1. Recitește fiecare strofă și răspunde la întrebările de mai jos.

Ghid de lectură

a) Ce se enunță în prima strofă? Cine rostește?
b) Ce fel de spațiu se configurează în prima strofă: concret/abstract; limitat/infinit?
c) Cum este receptat iubitul? Spre ce aspiră? De ce nu râvnește la plăcerile lumești?
d) Planul iubitului este contemplativ/concret sau de altă natură? Motivează-ți alegerea!
e) Cum și unde se poate realiza împlinirea?
f) Ce îl avertizează iubita pe îndrăgostit în strofa a doua?
g) În ce ipostază e îndrăgostitul? Asupra căror idei meditează?
h) De ce îndrăgostitul nu-i comunică nimic iubitei?
i) Unde este proiectat visul de iubire? Cu ce se aseamănă?
j) Cum se desfășoară povestea de iubire? Cine o imaginează?

META-TEXT

„[...] poezia valorifică lupta dintre cer și pământ, resemnata victorie a cerului voalată sub fabula dulce a florii albastre."

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu*)

k) Cum sunt clipele de iubire pe care le trăiesc cei doi?
l) Care este semnificația poveștilor, „a minciunilor" în discursul iubirii?
m) De unde reiese emoția iubirii? Cum este portretizată iubita?
n) Cu ce culminează iubirea celor doi? În ce atmosferă se află cei doi?
o) Care sunt etapele ritualului erotic?
p) Cine adresează chemarea la iubire? La ce este condamnat bărbatul?
q) Prin ce se accentuează intimitatea?
r) Unde este proiectată iubirea înspre finalul poeziei?
s) Prin ce se particularizează meditația finală?
t) Care este sentimentul iubitului în final?

META-TEXT

„Dar când sufletul îi este potolit și pornit spre visare, o altă femeie, de tipul Cezarei, se înfățișează înaintea lui. Este femeia dragostei paradisiace, grațioasă nu prin angelitate, ci prin inocență. Însă fiindcă nevinovăția este un semn al rămânerii departe de complicațiile sociale, idila eminesciană se va petrece îndeosebi în cadrul unei naturi cât mai primare, cât mai apropiate de Eden."

(G. Călinescu, *Opera lui Eminescu*)

4. „Condițiunea materială" se ocupă de forma poeziei, de imagini și de figurile de stil. Recitește fiecare strofă și analizează limbajul poetic răspunzând la întrebările de mai jos.

4.1. Scrie un text de 20 de rânduri în care să prezinți nivelurile limbajului poetic.

a) Ce sugerează adverbul ***iar***?
b) Care este rolul apelativelor? Ce exprimă acestea? Ce sugerează modificarea apelativelor?
c) Ce semnificație are adverbul ***dulce*** și cu ce rol este utilizată interjecția ***ah***?
d) Care este rolul jocului dintre persoana I și persoana a II-a? Ce sugerează?
e) Care este rolul stilistic al verbelor la viitor și la conjunctiv?
f) Pe baza căror verbe este construit monologul iubitei?
g) Ce sugerează verbul la imperfect și la perfectul compus?
h) Ce fel de ton este utilizat în poezie?
i) Ce fel de termeni sunt folosiți în poezie (concreți/abstracți)?
j) Ce rol au verbele *a cufunda*, *a grămădi*, *a căta*?
k) Care este rolul stilistic al diminutivului?
l) Prin ce se particularizează nota populară a discursului?
m) Ce fel de câmpuri semantice domină?
n) Cum este construit textul descriptiv? Care este rolul monologului liric?

5. Eufonia se manifestă la nivelul fonetic al discursului, prin crearea unor valori acustice superioare, cu rol în realizarea dimensiunii emoționale a limbajului. Analizează elementele de versificație ale poeziei și menționează efectul stilistic pe care le au aliterațiile, asonanțele, repetițiile, rima, ritmul, măsura.

Semnificațiile textului

6. Prezintă relația de opoziție dintre omul de geniu și omul comun valorificând versurile sugestive.

7. Identifică versurile sugestive pentru a ilustra următoarele motive literare:

Motive literare	Secvențe textuale	Figură de stil (comentariu)
motivul stelelor (motiv uranic/celest)		
motivul codrului (motiv terestru)		
motivul sărutului		
motivul tăcerii		
motivul râsului		

7.1. Comentează valoarea poetică a figurilor de stil prin raportare la motivul literar.

8. Menționează ce tip de lirism se construiește în cadrul poeziei și care este rolul acestuia.

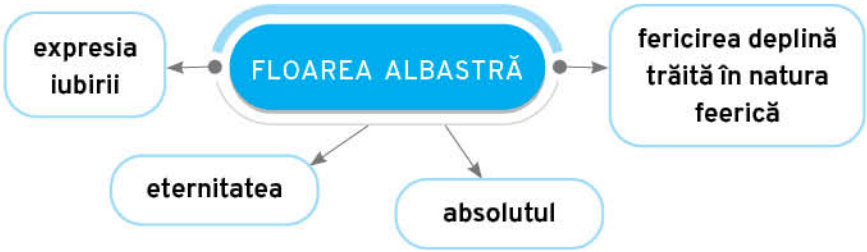
9. Explică prin ce se particularizează lirica măștilor în acest text. Observă secvențele care aparțin vocii feminine și celei masculine.

10. Precizează diferența dintre categoria aproapelui și cea a departelui – categorii antinomice (Ion Negoițescu).

11. Prezintă, în 10-12 rânduri, semnificația titlului în relație cu mesajul poeziei. Valorifică semnificațiile mottoului romantic al *florii albastre* (Novalis) din infografic.

Umbrela, pictură de Francisco Goya

META-TEXT

„Floarea ar reprezenta esența cea mai pur sublimată a fenomenului vegetal, acel fenomen ce creează însăși biosfera. Iar albastrul ipostaziat al culorii sale, așa cum și-l închipuie Novalis, ar simboliza [...] un fel de celulă a infinitului său, în orice caz, efectul unei captări, prin metonimie, a acestui infinit."

(Edgar Papu, *Existența romantică*)

12. Motivează, prin evidențierea a patru trăsături existente în text, apartenența titlului la romantism.

13. Argumentează, pe baza exemplelor din text, următoarele ipoteze interpretative:

- Compozițional, poezia este alcătuită din două secvențe ce polarizează tensiunea dintre absolut și terestru, dintre planul ideal și cel teluric.
- Se configurează o mișcare ascensională, bărbatul, prin reflecția asupra lumii, caută să descopere tainele cele mai ascunse ale cosmosului, ale timpului și ale istoriei.
- În plan terestru este un dinamism al trăirii, iar femeia deschide perspectiva armoniei cu sine și cu lumea.
- În final erosul este absent și domină un sentiment al neîmplinirii, al destrămării farmecului clipei de iubire.

INTER-TEXT

14. Citește textul lui Novalis.

„Tânărul se pierdu încet-încet în dulci fantezii și dormi. Visă mai întâi nesfârșite depărtări, tărâmuri sălbatice, necunoscute. [...] Se făcea că merge singur printr-o pădure întunecoasă. Lumina zilei lucea doar arar printre ochiurile plasei verzi. Ajunse curând într-o stâncoasă care urca. Trebui să se cațere pe bolovani acoperiți cu mușchi pe care un torent îi smulsese cândva, târându-i cu sine. Pe măsură ce urca, pădurea devenea mai luminoasă. Ajunse în cele din urmă pe o mică pajiște așezată la poalele muntelui. În spatele ei se ridica o stâncă înaltă la piciorul căreia se zărea o despicătură ce părea să fie gura unei galerii tăiate în piatră. Galeria îl duse netulburat o bucată de timp până când ajunse la un loc unde ea se lărgea mult și unde văzuse, încă din depărtare, lucind o lumină limpede. De cum păși înlăuntru, luarea-aminte îi fu atrasă de o rază puternică ce izbucnea ca dintr-o fântână țâșnitoare spre rotunjimea bolții, unde se spărgea în mii de scântei ce se adunau jos într-un mare havuz. Raza era strălucitoare ca aurul aprins: nu se auzea nici cel mai mic zgomot, o liniște sfântă învăluia măreața priveliște. Se apropie de havuzul care unduia și fremăta în nesfârșite culori. Pereții grotei erau acoperiți de această fluiditate care nu părea fierbinte, ci răcoroasă, aruncând asupra lor doar o lumină stinsă, albăstrie. Și cufundă mâna în havuz și își umezi buzele. I se păru că o suflare imaterială îl pătrunde și se simți adânc întărit și înviorat. Îl cuprinse o nestăpânită dorință de a se scălda, își scoase veșmintele și se lăsă în havuz. I se păru că îl învăluie un nor al amurgului, un simțământ dumnezeiesc îi potopi ființa lăuntrică; cu adâncă voluptate, gânduri fără număr năzuiau în el să se contopească; apăreau noi și închipuite imagini care, de asemenea, se topeau unele într-altele, plăsmuind în juru-i făpturi ce se ofereau ochiului, iar fiece undă a suavului element se mlădia după trupul lui ca un fraged sân. Apele păreau o fluidă plămadă de fete încântătoare care, atingându-l, prindeau de îndată trupul.

Beat de încântare și totuși conștient de fiece simțire, tânărul înotă domol către torentul de lumină care se revărsa din havuz spre stânci. Se lăsă cuprins de o dulce ațipire și visă întâmplări de nespus din care îl trezi o nouă izbucnire de lumină. Se afla pe o pajiște moale, la marginea unui izvor ce curgea în văzduh și părea că se mistuie în acesta. Stânci de un albastru-întunecat străbătute de vine colorate se înălțau la oarecare depărtare; lumina zilei care îl învăluia era mai dulce și mai strălucitoare decât cea obișnuită, cerul fără pată era de un albastru bătând către negru. Ceea ce îl atrăgea însă cu toată puterea era o floare înaltă, azurie, care la început se afla la buza izvorului și îi atingea fața cu petalele-i largi și strălucitoare. În jurul ei creșteau nenumărate flori de toate culorile, și mireasma cea mai aleasă îmbălsăma văzduhul. Nu mai vedea altceva decât floarea albastră și o privi vreme îndelungată cu negrăită duioșie."

(Novalis, *Între veghe și vis. Fragmente romantice*)

META-TEXT

„La Novalis, «floarea albastră», interpretată ca simbol al «iubirii», de unii, al poeziei sau al nostalgiei infinitului (ca «depărtare», «ideal», «absolut») de alții, este, în orice caz, voit sau întâmplător, construcție simbolică plurivocă de o complicată alcătuire. Metamorfozarea, în visul lui Heinrich, a florii albastre în fecioară, apoi recunoașterea sub trăsăturile acesteia a iubitei, socotită la rându-i (de erou) a fi întrupare a spiritului poeziei și totodată a principiului feminin mijlocitor între om și divinitate, sentimentul de mister ce înconjoară floarea în vis și [...] în fine inaccesibilitatea (eroul se trezește înainte de a o fi putut atinge, iar «în aievea» iubirea îi rămâne neîmplinită, iubita murind)."

(Viorica Niscov,
Repere și interferențe de teorie și istorie literară)

15. Scrie un eseu de 1-1,5 pagini despre imaginea florii albastre și semnificațiile acesteia în textul lui Mihai Eminescu și în cel al lui Novalis. Valorifică și citatul din rubrica META-TEXT.

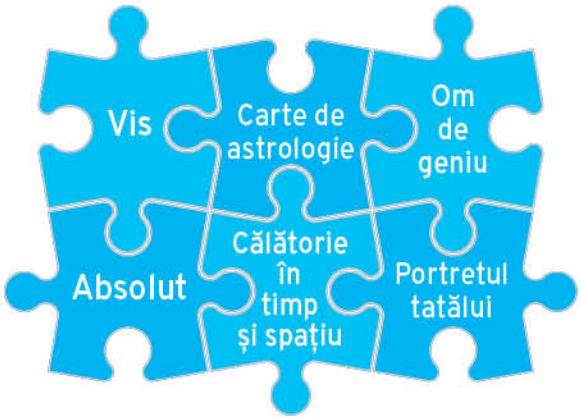
Sărmanul Dionis

de Mihai Eminescu

AVAN-TEXT

Apariție: a fost citită la societatea *Junimea* la 1 septembrie 1872 și a apărut în revista *Convorbiri literare* la 1 decembrie 1872.
Specie literară: nuvelă fantastică, romantică, filozofică.
Teme romantice: natura, iubirea și condiția nefericită a omului de geniu în raport cu timpul și cu societatea; tema transmigrației sufletelor, a metempsihozei; visul.
Titlu: Dionis are numele zeului Dyonisos, sugerând veselia și firea petrecăreață, aflată în antiteză cu epitetul „sărman", care simbolizează nefericirea personajului provocată de neputința de a atinge absolutul în cunoaștere.

1. **Construiți schema unei povești în care să folosiți cuvintele din puzzle-ul următor. Narațiunea realizată trebuie să transmită cititorilor incertitudine, ambiguitate și schimbări bruște între realitate și irealitate.**

1.1. Prezentați în fața clasei structura pe care ați gândit-o. Ce fel de întâmplări ați surprins? Ce fel de personaje ați creat? Întâmplările sunt în realitate sau în irealitate?

TEXT

2. **Citește fragmentele din nuvela *Sărmanul Dionis* de Mihai Eminescu, urmărind să vizualizezi cele comunicate în text.**

... Și tot astfel, dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. De aș avea trei ochi aș vedea-o și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea, cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari. Cu toate astea, născut cu mii de ochi, în mijlocul unor arătări colosale, ele toate în raport cu mine, păstrându-și proporțiunea, nu mi-ar părea nici mai mari, nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne-nchipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, și toate celea din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi, presupuindu-i dotați cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul și în proporțiunile în care le pricepem noi. Să ne-o închipuim, caeteris paribus, înmiit de mare – același lucru. Cu proporțiuni neschimbate – o lume înmiit de mare și alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Și obiectele ce le văd, privite c-un ochi, sunt mai mici; cu amândoi – mai mari; cât de mari sunt ele absolut? Cine știe dacă nu trăim într-o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s-o vedem în mărimea în care o vedem? Cine știe dacă nu vede fiecare din oameni toate celea într-alt fel, și nu aude fiecare sunet într-alt fel – și numai limba, numirea într-un fel a unui obiect ce unul îl vede așa, altul altfel,

îi unește în înțelegere. – Limba? – Nu. Poate fiecare vorbă sună diferit în urechile diferiților oameni – numai individul, același rămâind, o aude într-un fel.

Și, într-un spațiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, oricât de mare și oricât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? Asemenea, în eternitatea fără margini nu este orice bucată de timp, oricât de mare sau oricât de mică, numai o clipă suspendată? Și iată cum. Presupuind lumea redusă la un bob de rouă și raporturile de timp, la o picătură de vreme, secolii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, și în aceste clipite oamenii ar lucra tot atâta și ar cugeta tot atâta ca în evii noștri – evii lor pentru ei ar fi tot atât de lungi ca pentru noi ai noștri. În ce nefinire microscopică s-ar pierde milioanele de infuzorii ale acelor cercetători, în ce infinire de timp clipa de bucurie – și toate acestea, toate, ar fi – tot astfel ca și azi.

... În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spațiu – ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sâmbure de ghindă, și infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri care sunt ascunse în noi, mister pe care l-au posedat poate magii egipteni și asirieni, atuncea în adâncurile sufletului coborându-ne, am putea trăi aievea în trecut și am putea locui lumea stelelor și a soarelui. Păcat că știința necromanției și acea a astrologiei s-au pierdut – cine știe câte mistere ne-ar fi descoperit în această privință! Dacă lumea este un vis – de ce n-am putea să coordonăm șirul fenomenelor sale cum voim noi? Nu e adevărat că există un trecut – consecutivitatea e în cugetarea noastră – cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleași întotdeauna, există și lucrează simultan. Să trăiesc în vremea lui Mircea cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun – este oare absolut imposibil? Un punct matematic se pierde-n nemărginirea dispoziției lui, o clipă de timp în împărțibilitatea sa infinitezimală, care nu încetează în veci. În aceste atome de spațiu și timp, cât infinit! Dac-aș putea și eu să mă pierd în infinitatea sufletului meu pân' în acea fază a emanațiunii lui care se numește epoca lui Alexandru cel Bun de exemplu... și cu toate acestea...

[...] Să privim acum și la sărăcia iluminată de razele unei lumânări de său băgate în gâtul unui clondir ce ținea loc de sfeșnic. Ce vizunie – și aici, aici petrecea el vara și iarna. Iarna, de gerul cel amarnic, trăsnea grinda în odaie, crâșcau lemnele și pietrele, vântul lătra prin gardurile și ramurile ninse; ar fi voit să doarmă, să viseze, dar gerul îi înghețа pleoapele și-i păinjinea ochii. Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini, fudul la coate, de râdea pare că și vântul în urma lui. Oamenii căscau ironic gura când îl vedeau... Și-n asemenea momente, în lungile și friguroasele nopți de iarnă, crede cineva cum că el, redus până la culmea mizeriei, devenea trist? Așa era elementul său. O lume întreagă de închipuiri umoristice îi umpleau creierii, care mai de care mai bizară și mai cu neputință. El băga de samă că gândirile lui adesea se transformau în șiruri ritmice, în vorbe rimate, și atunci nu mai rezista de-a le scrie pe hârtie... mai ales garafa goală era în stare de a-l umplea de cugetări melancolice...

[...] Adesea în nopți lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui, când de bună voia lor trăiau exilați la vun sat spre a se iubi departe de zgomotul lumii, Maria intra deodată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jăraticului din cămin, intra îmbrăcată ca băiet, ca în noaptea aceea când se văzură pentru întâia oară în apropiere. Membrele ei zvelte în bluza de catifea neagră, aceeași pălărie cu margini largi pe părul ei blond și picioruşele cele mai mici din lume în botine bărbătești. Și ea s-apropia de el. Mânuțele-i albe și transparente ca ceara contrastau cu mânicile moi și negre și astfel se primblau de brat prin semiîntunericul călduros al sălii; din când în când își plecau gură pe gură, din când în când stăteau înaintea unei oglinzi, cu capetele răzimate unul de altul, și râdeau. Era un contrast plăcut: fața lui trasă și fină din care nu se putuse încă șterge amărăciunea unei tinereți apăsate, ci rămăsese încă într-o trăsătură de nespusă naivitate în jurul gurii, lângă fizionomia ovală, rotunjită și albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger ce n-a cunoscut niciodată îndoiala.

Două vorbe concluzive. Cine este omul adevărat al acestor întâmplări, Dan ori Dionis? Mulți din lectorii noștri vor fi căutat cheia întâmplărilor lui în lucrurile ce-l încunjurau; ei vor fi găsit elementele constitutive a vieții lui sufletești în realitate: Ruben e Riven; umbra din perete, care joacă un rol atât de mare, e portretul cu ochii albaștri; cu dispariținea acestuia dispare ceea ce veți fi îndemnați a numi o idee fixă; în fine, cu firul cauzalității în mână, mulți vor gândi a fi ghicit sensul întâmplărilor lui, reducându-le la simple vise a unei imaginații bolnave.

Fost-au vis sau nu, asta-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regizor a cărui existență n-o putem explica? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranți care, voind a reprezenta o armată mare, trec pe scenă, încunjură fondalul și reapar iarăși? Nu este oare omenirea istoriei asemenea unei astfel de armate ce dispare într-o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar același număr mărginit pentru regizor. Nu sunt aceiași actori, deși piesele sunt altele? E drept că după fondal nu suntem în stare a vedea. – Și nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă care să ni se pară ca reminiscențele unui om ce de mult nu mai este?

Nu ezităm de-a cita câteva pasaje dintr-o epistolă a lui Théophile Gautier care colorează oarecum ideea aceasta: „Nu totdeauna suntem din țara ce ne-a văzut născând și de aceea căutăm adevărata noastră patrie. Acei cari sunt făcuți în felul acesta se simt ca exilați în orașul lor, străini lângă căminul lor și munciți de-o nostalgie inversă... Ar fi ușor a însemna nu numai *țara*, dar chiar și *secolul în care ar fi trebuit să se petreacă existența lor cea adevărată*... Îmi pare c-am trăit odată în Orient și, când în vremea carnavalului mă deghizez cu vrun caftan, cred a relua adevăratele mele veșminte. Am fost întotdeauna surprins că nu pricep curent limba arabă. *Trebuie s-o fi uitat*".

META-TEXT

„Nu există, așadar, o contradicție ireconciliabilă între aspirațiile cosmice și înclinația spre solitudinea cea mai adâncă, în gândirea romantică. Evadările [...] se realizează prin adâncirea în viața interioară, prin claustrația desăvârșită. Ca misticii medievali, eroii romantici (în special cei germani) caută paradisul în propria lor ființă, recluziunea deschizând perspectivele unei existențe voluptoase în mijlocul unor edenuri artificiale, create de închipuire."

(Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*)

Lumea textului

3. Incipitul nuvelei *Sărmanul Dionis* sugerează momente importante ale narațiunii. Recitește fragmentul din incipit pentru a realiza următoarele sarcini:

a) Propune sinonime contextuale pentru cuvintele: *colosale*, *microscopice*, *ne-nchipuim*, *nemărginirea*, *infuzorii*, *emanațiunii*.

b) Care este rolul punctelor de suspensie utilizate la începutul textului?

- De a marca ideea de eternitate/infinit.
- De a sugera spațiul nemărginit.
- De a sugera suspendarea realității.
- De a accentua ideea de libertate.

c) Notează rolul stilistic al sintagmelor: „În faptă lumea-i visul sufletului nostru", „cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleași întotdeauna, există și lucrează simultan".

d) Extrage din prima frază a nuvelei doi termeni-cheie în jurul cărora se ordonează întregul context.
e) Explică ce simte naratorul.
f) Precizează modul de a gândi al personajului.
g) Realizează rezumatul fragmentului selectat.

4. Asociază stările specifice lecturii unei nuvele romantice (incertitudine, ambiguitate, nesiguranță, suspans, ezitare, surpriză, mister) cu secvențe de text potrivite din nuvela *Sărmanul Dionis*.

5. Notează ideile principale ale textului în ordine logică și cronologică. Ia în considerare primul fir fabulativ, avându-l în centru pe Dionis, și al doilea fir fabulativ, focalizat pe destinul lui Dan.

- Dragostea nu îi poate fi împărtășită lui Dionis.
- Dialogul dintre Dan și umbră.
- Călătoria pe lună.
- Metamorfoza lui Ruben și a atelierului său.
- Peisajul cosmic.
- Domul lui Dumnezeu.
- Dionis trimite o scrisoare Mariei.
- Prin delir Dionis ajunge în existența lui Dan.
- Dionis caută absolutul.

Dyonisos – (în mitologia greacă) zeul fructelor, al vegetației și mai ales al vinului, numit la romani și *Bacchus*. Era fiul lui Zeus și al muritoarei Semele.

Dionis navigând, tava lui Exekias, circa 550-530 î.H.

6. Discutați despre cadrul acțiunii pornind de la următoarele idei:

- Bucureștiul secolului al XIX-lea – contrapunct realist sau spațiu oniric;
- Anticariat, cafenea, mansardă – spații boeme;
- Cadru nocturn, ploios, geamuri murdare, lumina difuză, valuri de nori negri-vinețiii, luna palidă – o lume indefinită;
- Camera lui Dionis – specificul unui om de geniu;
- Iași, secolul al XIV-lea – spațiu oniric, lumea lui Alexandru cel Bun;
- Roșul, vinețiul, albastrul, argintiul – oniric;
- Peisajul cosmic – feericul, paradisul lumii;
- Casa maestrului Ruben – infern alchimic;
- În fața porții închise – în fața absolutului în cunoaștere;
- Ora devine veac, clipele devin decenii, pământul devine un pandantiv – timpul și spațiul au alte dimensiuni.

7. Realizează o hartă a personajelor menționând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic, real, ireal).

8. Indică persoana gramaticală folosită în relatare. Ce tip de narațiune și de narator recunoști în acest caz?

8.1. Comentează perspectiva narativă a textului prin raportare la dimensiunea fantastică a nuvelei.

© Editura Prut Internațional

META-TEXT

„În lună, adică în absolut, după ce-și lăsase jos umbra, adică o aparență pentru ochiul finit, Dionis își dă seama de mecanica universului, care e gândire. Acolo tot ce gândește un prototip, gândesc prestabilit toți archaeii, și înfăptuirea vine în chip necesar. [...] Dionis trage încheierea îndrăzneață că ar fi chiar el Dumnezeu. Atunci cade prăbușit din cer, fiindcă făcuse păcatul lui Satan și confundase participarea la Tot cu atotputernicia divină."

(G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*)

9. Interpretează următoarele secvențe prin raportare la considerente filozofice și mitice:

- „în șir, poți să te pui în viața tuturor ființelor care au pricinuit ființa ta și a tuturor a căror ființă ai pricinuit-o tu. [...] Omul are-n el numai șir, ființa altor oameni viitori și trecuți [...] numai că moartea îl face să uite că a mai trăit." „Sufletul călătorește din veac în veac, același suflet, numai că moartea îl face să uite că a mai trăit." „În sufletul nostru este timpul și spațiul nemărginit și nu ne lipsește decât varga magică de a ne transpune în oricare punct al lor am voi."
- „Omul are în el numai șir, ființa altor oameni viitori și trecuți, Dumnezeu le are deodată toate nemuririle ce-or veni și au trecut; omul cuprinde un loc în vreme. Dumnezeu e vremea însăși; și sufletul nostru are vecinicie, dar numai bucată cu bucată."
- „El simțea că o oară lângă ea ar plăti mai mult decât toată viața. Câtă intensivă, dureroasă, fără de nume fericire într-o oară de amor!"
- „tot ca vremea, bucată cu bucată, poți fi în orice loc dorit."
- „eternitatea fără margini nu este orice bucată de timp, oricât de mare sau de mică, numai o clipă suspendată?" „... În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spațiu – ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu" „Dacă lumea este un vis – de ce n-am putea să coordonăm șirul fenomenelor sale cum voim noi?"
- „Călătoria lor nu fuse decât o sărutare lungă."
- „Pe fila a șaptea a cărții stau toate formulele ce-ți trebuiesc pentru asta. Și tot la a șaptea filă vei afla ce trebuie să faci mai departe."
- „Ruben însuși se zbârci, barba îi deveni lățoasă și-n furculițe ca două bărbi de țap, ochii îi luceau ca jăratic, nasul i se strâmbă și i se uscă ca un ciotur de copac și scărpinându-se [...] zise: «Încă un suflet nimicit cu totul!» [...] Satana își întinse picioarele lui de cal, răsuflând din greu."

10. Nuvela *Sărmanul Dionis* poate avea mai multe semnificații. Găsește, pe baza textului, argumente pentru ipotezele următoare:

a) Prin intermediul cărții se poate transgresa timpul și spațiul, pentru că are un caracter magic, ascunzând vremurile arhaice și vectorii creatori ai lumii. E vorba de o coborâre pe scara istoriei, de o călătorie regresivă în timp.

b) Cei doi îndrăgostiți construiesc un paradis straniu, fiind niște „umbre luminoase" care traversează un proces de hieratizare.

c) Umbra sufletului este un receptacul al memoriilor miilor de existențe. În același timp este un motiv al dublului care poate călăuzi de-a lungul existențelor. Istoria omenirii este istoria unei umbre.

d) Este un balans între anamneză și metempsihoză, între firul real și cel ireal, toate contopindu-se sub forța visului.

11. **Interpretează semnificațiile titlului operei și propune un alt titlu, motivând cu idei din text.**

12. **Argumentează, prin două teze însoțite de exemple, apartenența textului la specia „nuvelă romantică”.**

13. **Opera lui Mihai Eminescu a fost influențată de filozofia lui Kant, Fichte sau Schopenhauer. Documentează-te despre modul în care ideile filozofice se răsfrâng în imaginarul eminescian.**

14. **Personajul principal are o dublă identitate Dan-Dionis. Caracterizează, în 1,5-2 pagini, personajul principal al nuvelei romantice din perspectiva acestei duble ipostaze.**

Notă: Suplimentar la rigorile unei compuneri de caracterizare a personajului romantic, te vei referi și la relația dintre imaginea Mariei și cea a lui Dan-Dionis, valorificând antiteza specifică romantismului prin extrapolarea imaginii dintre angelic și demonic.

INTER-TEXT ▶

15. **Interpretați metafora lumii ca teatru în următoarele fragmente.**

a) Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regizor, a cărui existență n-o putem explica? [...] Nu sunt aceiași actori, deși piesele sunt altele? (Mihai Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

b) Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

(Mihai Eminescu, *Glossă*)

META-TEXT

„Puterile mari pe care le descoperă în sine și pe care le dorește tot mai mult pentru a-și satisface o sete nepotolită de cunoaștere absolută, împinsă până la cauzele prime și ajungând să se confunde o clipă cu ele printr-un impuls nebunesc de dilatare a eului, de orgoliu, cu adevărat luciferic, îl vor duce pe Dan spre o stare asemănătoare aceleia care a dat naștere mitului satanic, luciferic, al îngerilor căzuți. Iar pe Eminescu, folosirea acestui mare motiv al literaturii universale îl înrudește nu atât cu Milton, cât cu Byron, Shelley, Lamartine și atâți alți poeți ai romantismului european.”

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Viață. Operă. Cultură*)

16. **Discutați despre importanța intertextului eminescian în literatura contemporană valorificând următoarele fragmente:**

„Acoperă-ți un ochi (continuă Albinosul) și privește numai cu celălalt: vei vedea lumea plată și veștedă ca un desen de pe o farfurie. Privește cu amândoi ochii și dimensiunea ascunsă va exploda: apa va fi adâncă și limpede.”

(Mircea Cărtărescu, *Orbitor*, vol. 1)

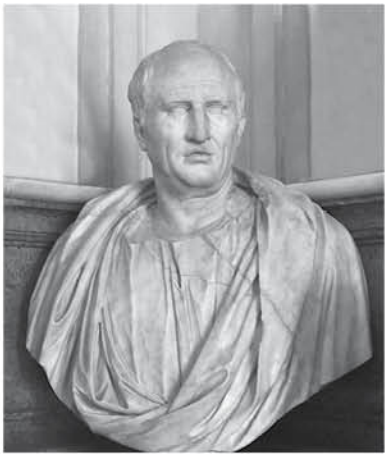
„«Cine știe», îmi spuneam sprijinindu-mi obrajii-n palme și trecând cu degetul peste cercul cel mai larg și mai ornamentat de pe străvechiul pergament, «dacă în cartea aceasta nu e semnul ce-i în stare de a te transpune în adâncimile sufletești, în lumi care se formează aievea așa cum le dorești, în spații iluminate de un albastru splendid, umed și curgător» [...]”

(Mircea Cărtărescu, *Solenoid*)

16.1. Faceți referire la valorificarea trecutului dintr-un impuls alegoric, parodic; la anxietatea influențelor, specifică postmoderniștilor; la derivarea textului postmodern din operele mari; la memoria culturală transpusă în imaginar; la obsesiile comune ale scriitorilor; la așezarea spiritului postmodern în interiorul tradiției etc.

5 IMPACTUL LIMBAJULUI UTILIZAT ÎN COMUNICAREA ARGUMENTATĂ. STRATEGII DE MOTIVARE ȘI DE CONVINGERE/ PERSUADARE A ASCULTĂTORULUI

AVAN-TEXT

Marcus Tullius Cicero

TEXT

1. **Completează oral următoarele structuri:**
   a) Adresez întrebări care să-l stimuleze pe interlocutor atunci când...
   b) Compar ideile cu scopul de a-l face pe interlocutor să...
   c) Comunic clar și concis ca să...
   d) Folosesc un ton convingător, pentru că...
   e) Citez experți și specialiști atunci când...

2. **Citește textul.**

„Clasicism – Romantism sunt două tipuri ideale, inexistente practic în stare genuină, reperabile numai la analiza în retortă.

Individul clasic este utopia unui om perfect trupește și sufletește, «normal» (slujind drept normă altora), deci «canonic».

Individul romantic este utopia unui om complet «anormal» (înțelege excepțional), dezechilibrat și bolnav, adică cu sensibilitatea și intelectul exacerbate la maxim, rezumând toate aspectele spirituale de la brută la geniu. Expresiile trebuie luate într-un sens cu totul literar, evitându-se confuzia cu patologia medicală.

Din aceste proporții putem acum deduce *more geometrico* toate aspectele eroului clasic și eroului romantic și vom vedea îndată că notele lor ideale sunt confirmate și istorice.

Din punct de vedere sanitar, eroul clasic e «sănătos», cu o sănătate însă de tipul gladiator, care presupune o insuficiență a antenelor nervoase.

ARHI-TEXT

ETIMOLOGIC, *convinctio* derivă din latinescul *vincere* (= a învinge), unde prefixul „con-” sugerează ideea de înfrângere completă și definitivă. Este o „victorie a rațiunii subiectului asupra propriilor sale interese sau teze, care lezează evidența”. *Persuasio* derivă din latinescul *suadere* (= a sfătui), unde prefixul „per-” sugerează ideea de împlinire.

PERSUASIUNEA este arta comunicării convingătoare. Ea trebuie să convingă, să influențeze auditoriul în așa fel încât ideile, trăirile și convingerile noastre să fie însușite de acesta, să devină indispensabile și să ia caracterul unor idei sau hotărâri proprii. Convingerea se face, așadar, prin argumentație bogată, riguroasă și vorbire plăcută.

LIMBAJUL utilizat într-un discurs argumentativ trebuie să aibă trei caracteristici: 1. acesta trebuie să intereseze (*docere*); 2. să seducă (*delectare*); 3. să convingă (*movere*)/să determine o (schimbare de) atitudine prin aderare la valori. Se utilizează un limbaj specific, unitar *în vederea modificării universului epistemic și a dispozițiilor acționale ale interlocutorilor.*

Romanticul, se știe, este maladiv, infirm, tuberculos, nebun, orb, lepros (citățm suferințele «clasice» ale romanticului), atribuindu-i utopic o complexitate senzorială și sufletească mai mare decât acești bolnavi o au în realitate. [...]

Complexitatea intelectuală și sufletească a clasicului este elementară, întemeiată pe umanități, pe o sensibilitate maioresciană prudentă, purificată prin logică. Romanticul e un «om de Renaștere» genial, integral [...]. Clasicul are o percepție de sine șterșă, e obiectiv, mod de a spune că nu se distinge de categoria lui ideală, romanticul are un sentiment de sine acut subiectiv, de unde orgoliul.

Dragostea clasicului e senzuală, epocală, de speță, romanticul se distinge printr-o iubire excesivă, lascivă și «spirituală» sau prin ură bestială.

Clasicul e social, sociabil. [...] Romanticul e singuratic, eremit, solilogic sau facționar, rebel în fruntea mișcărilor populare (*Împărat și proletar*).

Din interesul pentru omul abstract, exemplar, clasicul cultivă portretul moral; din interes pentru omul concret, romanticul cultivă biografia.

Astfel vorbind, interesul dogmatic al clasicului pentru inteligibilul elementar duce la etică și politică, în vreme ce romanticul, în căutare înfrigurată de sensuri noi, își pune probleme, are idei, face metafizică. [...]

Nuanțând propozițiile spuse, clasicul trăiește în lumea «ideală», statică, mitologică; romanticul în universul propriu fantastic."

(G. Călinescu, *Pagini de estetică*)

3. **Notează observații referitoare la:**

a) limbajul utilizat de autor;
b) logica prezentării sale;
c) impactul demersului său asupra cititorului;
d) bogăția argumentării;
e) ideile care fac interlocutorul să se problematizeze;
f) forma de adresare și contactul cu publicul.

4. **Luând ca reper ideea demolării drept tehnică de persuasiune, construiți argumentări proprii prin care să susțineți, la alegere, una dintre teze:**

- Romantismul reflectă mai bine spiritul și identitatea națională română decât clasicismul.
- Operele romantice sunt mai accesibile și mai atractive pentru cititorii moderni decât cele clasice.
- Clasicismul a promovat valori morale și sociale mai benefice pentru societatea română decât romantismul.

5. Joc de rol. **Imaginează-ți că lucrezi în echipa unei edituri care va publica o carte despre personajul romantic. Folosește un instrument IA pentru a crea un portret tip al personajului romantic pentru coperta cărții.**

5.1. Creează un portret al unei tinere sau al unui tânăr reprezentativ pentru eroul romantic, luând ca reper următoarele trăsături:

- nonconformist;
- pasional;
- visător;
- hipersensibil;
- foarte frumos sau hidos.

5.2. Găsește strategii de convingere pentru redactorul-șef în scopul de a-i dovedi că anume coperta ta este cea mai potrivită.

5.3. Argumentează de ce ai optat pentru un anumit portret din multitudinea de variante posibile.

UNITATEA V

Realismul este o expresie a banalității cotidiene.

Jules Champfleury, *Le Réalisme*

Tradiționalismul nostru e un sămănătorism sincronizat cu necesitățile estetice ale momentului.

Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*

1 REALISMUL: CONTEXTUL SOCIOISTORIC ȘI PARTICULARITĂȚI

Definire. Apariție

Realismul este un curent literar și artistic în care creatorii au concepția că nu trebuie să idealizeze realul, ci să-l observe și apoi să-l înfățișeze ținând cont de veridicitate, de caracterul concret al mediului, al fizionomiilor, al tipurilor umane, al reacțiilor psihice și al detaliilor.

A apărut în Franța în a doua jumătate a secolului XIX, iar după 1850, datorită dezbaterilor despre pictura lui Gustave Courbet, termenul nu a mai avut un sens peiorativ, acesta afirmând că „esența realismului e negarea idealului și a tot ce decurge de aici".

Sursele realismului

- Din *perspectivă estetică*, realismul apare ca o reacție la romantism.
- Din *perspectivă istorică*, realismul apare în condițiile afirmării societății burgheze, dezvoltării proletariatului și a doctrinei materialismului economic (marxismul), revoluției industriale din Anglia.
- Din *perspectivă ideatică*, doctrina realistă a fost influențată de descoperirile științifice din domeniul științelor naturale (Charles Darwin), de apariția ideilor pozitiviste (teoretizate de Auguste Comte) care acordau atenție descrierii fenomenelor și faptelor.

Manifest literar. Text programatic

Termenul a fost folosit pentru prima dată de Fr. Schiller, care, în 1798, într-o scrisoare către Goethe, consideră că francezii „sunt mai buni ca realiști decât ca idealiști". Apoi, Belinski scrie un articol despre povestirile lui Gogol (1835) în care utilizează termenul. Realismul a fost definit de către romancierul Jules Champfleury într-un volum de eseuri din 1857 – *Le Réalisme*. În literatura română, realismul coabitează cu romantismul și apare în contextul ideologic al poporanismului, care își propune o zugrăvire obiectivă a realității satului. Nu există o școală sau un program clar, dar idei specifice apar în polemicile lui Dobrogeanu-Gherea cu Titu Maiorescu, în eseul *Creație și analiză* de Garabet Ibrăileanu și în *Amalgam* de Liviu Rebreanu.

Principii estetice

- Crearea iluziei realității prin funcționarea conceptului de mimesis, în sensul aristotelic, Stendhal considerând romanul drept o „oglindă purtată de-a lungul unui drum";
- Reflectarea veridică, lipsită de idealizarea realității contemporane;
- Atitudinea critică a societății burgheze și analiza fenomenelor sociale;
- Narațiunea cronologică, obiectivă, evenimentele fiind prezentate într-un raport de cauzalitate;
- Narator obiectiv, detașat, omniscient, focalizare zero, stil sobru și impersonal;
- Descrieri detaliate ale vieții cotidiene, ale contextelor, ale personajelor;
- Dezvoltarea artei portretului: personaje tipice, verosimile din toate clasele sociale; se surprinde relația omului cu mediul natural, cel social și cel istoric; focalizarea pe dominantele morale; analiza reacțiilor psihice ale individului;
- Construcția operelor este riguroasă, ciclică, simetrică;
- Forme literare privilegiate: epicul și dramaticul.

Teme: viața cotidiană, fresca socială, critica socială (corupția, ipocrizia, sărăcia, injustiția, demagogia), lupta pentru existență, familia și relațiile interumane, paternitatea, moștenirea, banul, avariția, parvenitismul, impactul istoriei/societății asupra individului, inițierea, conflictul dintre bine și rău, degradarea morală, abrutizarea, războiul, fatalismul, naționalismul și identitatea etc.

DICȚIONAR DE TERMENI

- **Naturalismul** este o mișcare literară derivată din realism, care accentuează aspectele crude și brutale, manifestările instinctuale, fiziologia, influențele ereditar-maladive, patologia etc.
- **Balzacianismul** este un termen folosit pentru a descrie stilul literar, temele și abordarea din operele lui Honoré de Balzac: tehnica detaliului, observația socială, destinul personajelor sunt determinate de contextul socio-economic, critica socială, personaje tipice, radiografia detaliată a vieții sociale, economice sau politice.
- **Dostoievskianismul** este un termen folosit pentru a descrie stilul literar, temele și abordarea din operele lui F. Dostoievski: explorarea psihologiei, analiza profundă a minții umane și a laturii întunecate, tematica morală și existențială (bine și rău, vinovăție, păcat etc.), portretizarea suferinței, personaje complexe și contradictorii, societatea aflată în declin, marcată de alienare și injustiție.

***Întâlnirea*, pictură de Gustave Courbet**

Observații

- **Ipostazele realismului:**
  a) După criteriul social: realism rural, realism citadin, realism psihologic;
  b) După metoda de creație: naturalismul (influențat de stările patologice), realismul fantastic (cu elemente onirice și sondaje autoscopice), realismul magic (care valorifică miticul).

  Realismul se regăsește în romanul comportamentist, romanul-document, romanul politic și romanul istoric.

Reprezentanți

- **În literatura română:** Nicolae Filimon, I.A. Bassarabescu, I.Al. Brătescu-Voinești, Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, G. Călinescu, Marin Preda etc.;
- **Franța:** H. de Balzac, Stendhal, P. Mérimée, G. Flaubert;
- **Anglia:** Ch. Dickens, W. Thackeray, Ch. Brontë, George B. Shaw;
- **Rusia:** N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev, F.M. Dostoievski;
- **Germania:** Gerhart Hauptmann, G. Keller, Th. Storm, Th. Fontane;
- **Norvegia:** Henrik Ibsen;
- **Spania:** J. Valera, B.P. Galdós;
- **SUA:** H. James, M. Twain, J. London.

1. Citește textul și răspunde la sarcinile de lucru propuse.

Casa în care se află această pensiune de familie este proprietatea doamnei Vauquer. E așezată în josul străzii Neuve-Sainte-Geneviève, acolo unde terenul coboară către strada Arbaletei într-un povârniș atât de repede și de anevoios, încât numai rareori caii îl urcă sau îl coboară. Iată de ce domnește o atât de deplină liniște peste toate aceste ulițe înghesuite între domul Val-de-Grâce și cel al Panteonului, două monumente care schimbă culoarea cerului, împrăștiindu-și în văzduh răsfrângerile aurii și înnegurând pământul cu umbrele mohorâte pe care le așternuriașele lor cupole. Aici caldarâmul e zvântat; în albia pârâiașelor nu-i nici apă, nici mâl, și de-a lungul zidurilor crește iarba. În drum pe-aici, chiar și cel mai nepăsător dintre oameni se simte cuprins de tristețe, ca de altfel toți cei care trec obișnuit pe aceste străzi. Aici uruitul unei trăsuri ia proporțiile unui eveniment; casele sunt posomorâte, iar din zidurile uriașe se desprinde un iz de pușcărie. Un parizian care s-ar rătăci prin partea locului n-ar vedea decât pensiuni de familie sau așezăminte asemănătoare, mizerie sau plictiseală, bătrâni care își așteaptă moartea și un tineret zvăpăiat care muncește în silă. (Honoré de Balzac, *Moș Goriot*, traducere de Cezar Petrescu)

1.1. Menționează, într-un enunț, despre ce este vorba în cadrul textului.
1.2. Prezintă, pe scurt, la ce face referire lumea textului.
1.3. Notează rolul stilistic al toponimelor.
1.4. Identifică tipul de perspectivă narativă și tipul de narator în cadrul textului.

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

AVAN-TEXT ▶

- Ion Creangă s-a născut la 1 martie 1837 în familia lui Ștefan a lui Petrea Ciubotariul și a soției sale Smaranda Creangă. A urmat școlile din Humulești, Broșteni și Târgu-Neamț (1846-1853), apoi Școala Catihetică din Fălticeni (1854-1855) și, în cele din urmă, Seminarul de la Socola (Iași), fiind hirotonisit diacon.
- A publicat, alături de C. Grigorescu și V. Răceanu, *Învățătoriul copiilor – carte de cetit în clasele primare de ambele sexe cu litere, slove și buchi, cuprinzând învățături morale și instructive.*
- A fost destituit din cler, după mai multe fapte considerate inoportune (în 1871 s-a tuns, în 1873 a scris articole considerate defăimătoare).
- L-a cunoscut pe M. Eminescu în 1875, poetul fiind membru al unei comisii de examinare a cărților didactice din Iași. Eminescu a mijlocit pătrunderea lui Creangă în cercul *Junimii*.

1. Citește fragmentul de mai jos, selectat din *Cronicile unei societăți lichide* de Umberto Eco, pentru a afla de ce copilăria este mereu frumoasă.

„Viața nu e decât o lentă rememorare a copilăriei. De acord. Dar ceea ce face ca această amintire să fie duioasă este faptul că, din depărtarea amintirii noastre nostalgice, ne par frumoase chiar și momentele pe care atunci le percepeam ca dureroase; chiar și ziua când ai alunecat într-o râpă și ți-ai sucit piciorul, de a trebuit să rămâi cincisprezece zile acasă în ghips, agățat de tifonul dat prin albuș de ou. În ce mă privește, îmi amintesc cu duioșie nopțile petrecute în adăpostul antiaerian. Fuseserăm treziți când ne era somnul mai dulce, târâți, în pijama și palton, într-un beci umed din beton armat, iluminat de niște becuri chioare, și ne jucam de-a prinsul în timp ce deasupra capetelor noastre se auzeau bubuituri surde, de la antiaeriană sau de la bombe, habar nu aveam. Mamele noastre tremurau, de frig și de frică, dar pentru noi nu era decât o aventură bizară. Iată ce înseamnă nostalgia. De aceea suntem dispuși să acceptăm tot ceea ce ne amintește de înfiorătorii ani '40; este tributul pe care îl plătim bătrâneții noastre.

Cum erau orașele pe atunci? Cufundate în beznă, iar în urma ordinului de stingere, rarii trecători trebuiau să recurgă la lanterne [...]. Dar mai târziu s-a instalat camuflajul total și nu se mai putea merge deloc pe stradă."

1.1. Folosește informațiile de la istorie pentru a identifica evenimentul politic care aruncă populația în întuneric și spaimă.

1.2. Exprimă-ți părerea despre duioșia de care vorbește autorul în legătură cu acea perioadă sumbră.

1.3. Crezi că atunci când spune că a avut o copilărie frumoasă, autorul minte sau spune adevărul?

2. Citește textul.

Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă rădica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra Satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humulești și pe vremea aceea nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâiu, ci sat vechiu răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporăni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

© Editura Prut Internațional

Apariție: 1898.
Specie literară: roman realist autobiografic.
Temă: copilăria impune o perspectivă din care se cunoaște lumea.
Titlu: se sugerează tema și metoda.
Construcția subiectului: cronologică, un singur plan narativ.

META-TEXT

„Opera lui Creangă, pornind din folclor și din anume realități sociale și psihologice, depășește folclorul, ca și mentalitatea arhaică a cronicarilor, realizând o structură; ea inaugurează o categorie de sensibilitate, țâșnind din subconștient, ca dintr-un stil latent al spiritualității române. Creangă este capul de linie, dintr-un șir întreg de creatori, care vor exprima cu nuanțe diferite, cu puternice individualități, anume sensibilitatea etnică; opera lui este cea dintâi expresie intuitivă pe calea artei, a conștiinței unui popor, manifestată în mediul ei etnic și cosmic. Dospită în stratul milenar al unui mod de contemplare, depozitează în zăcămintele ei o istorie sufletească acumulată lent și cristalizează o misterioasă ereditate. În Ion Creangă vedem astăzi pe primul romancier al literaturii noastre, pe primul creator de epos, nu în timpul istorico-literar, ci într-o durată spirituală [...]."

(Pompiliu Constantinescu, *Ion Creangă*, în *Ion Creangă interpretat de...*)

Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în ținterim, care era îngrădit cu zăplaz de bârne, streșinit cu șindrilă, și ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru școală; ș-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Ilioaiei, dascălul bisericii, un holteiu zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiat prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintâi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii.

Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într-una din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și după ce-a întrebat de dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului: „Calul Balan", și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de școală nouă, un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos; și părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai", după cum este și hramul bisericii din Humulești... Apoi poftește pe moș Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa din când în când câte unul, și ceva mai grosuț, dacă se poate... Bădița Vasile a zâmbit atunci, iară noi, școlarii, am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească[1] băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșeală să-i ardă școlarului câte un sfânt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprințară și plină de incuri, a bufnit în râs. Păcatul ei, sărmana!

– Ia poftim de încalecă pe Balan, jupânească, zise părintele de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cuiu.

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămeșa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; băieții schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată; căci, din bătul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji[2], de la trătaji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! În lipsa părintelui și a dascălului intram în ținterim, țineam ceaslovul deschis, și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele, și, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci

[1] a prociti – a examina recapitulativ
[2] trătaj – (arhaism) abecedar scris de mână

de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Balan și a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pătimit.

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oi zice, să pună pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiat mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă, pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douăzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!" Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. „Ce-i de făcut, măi Nică?" îmi zic eu, în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vină un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură, când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Balan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce intră afurisitul de băiet în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies răpede și nu mă mai încurc primprejurul școlii, ci o iau la sănătoasa spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmălăi se și luaseră după mine; și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu intru acasă, ci cotigesc în stânga și intru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine

știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărnă la rădăcina unui păpușoi. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmălău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme, nemaiauzind nicio foșnitură de păpușoi, nicio scurmătură de găină, am țâșnit odată cu țărna-n cap, și tiva la mama acasă, și am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală, măcar să știu bine că m-or omorî!

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală. „Că, dă, e păcat să rămâi fără leac de învățătură, zicea părintele; doar ai trecut de bucheludeazla și bucheriţazdra: ești acum la ceaslov, și mâine-poimâine ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea? poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată ș-oi vedea eu pe cine mi-oi alege de ginere."

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiat. Și părintele mă ia la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară. Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

META-TEXT

„Orice narațiune de Ion Creangă propune cititorului cel puțin două niveluri de receptare: unul este nivelul comun și universal al motivelor basmului ori al neastâmpărului unei copilării inconștiente sau pe cale de a intra în lumea adulților, celălalt este nivelul particular al tratării schemei universale, așezarea lucrurilor cunoscute într-o lumină care le reactualizează inconfundabilul. Esențial rămâne pentru înțelegerea scriitorului nu ceea ce povestește, ci cum povestește, el situându-se, prin chiar atitudinea ce refuză originalitatea materiei prime și pune accentul pe prelucrarea ei individualizată, într-un șir de mânuitori ai cuvântului ce începe cu tragicii greci și sfârșește în zilele noastre cu postmodernii de ultimă oră."

(Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*)

Ilustrație la operă de Vasile Socoliuc

Lumea textului

3. Precizează rolul formulei cu care se deschide textul: „Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre", optând pentru una dintre afirmațiile de mai jos:

a) Enunțul introductiv sugerează caracterul memorialistic al textului.

b) Fraza care deschide textul arată că scrierea urmează firul memoriei involuntare.

c) Textul se deschide într-un ton melancolic, specific rememorării copilăriei.

4. În primele paragrafe ale textului, Ion Creangă fixează câteva dintre valorile semnificative pentru humulești. Identifică secvențele pentru a formula care sunt calitățile și valorile humuleștenilor.

4.1. Dedu ce atitudine și sentimente ale naratorului se desprind din secvențele selectate.

5. *Amintiri din copilărie* conține micronarațiuni care pot fi citite și ca părți de sine stătătoare. Alcătuiește, în caiet, un posibil cuprins al primelor două părți ale romanului, alegând câte un titlu potrivit pentru cele opt povestiri.

6. Prezintă, într-un paragraf, specificul școlii de la Folticeni.

7. Scrie un text în care să rezumi drumul lui Nică la Socola cu „zmeii" lui moș Luca.

Semnificațiile textului

8. Discutați despre contribuția oamenilor la constituirea unei unități de învățământ:

8.1. Cum se implică membrii comunității pentru ca satul să aibă o școală?

8.2. Cine sunt persoanele din sat care promovează necesitatea unei școli?

8.3. Care este specificul instruirii în vremurile redate de text? Cum este organizată o săptămână, din perspectiva transmiterii de informații?

8.4. Care sunt metodele de stimulare și cele de pedepsire a elevilor și în ce situații se aplică acestea?

8.5. Expuneți-vă opinia: cât de centrate pe copil erau metodele didactice utilizate în acea epocă?

8.6. Efectuați un calcul matematic și deduceți intervalul de timp în raport cu perioada în care comunitățile erau analfabete. Raportați aceste realități la contextele actuale: mai este analfabetismul o problemă la ordinea zilei în țara noastră? Dar în lume?

META-TEXT

„Opera lui Creangă, ieșită din cea mai irecuzabilă matrice populară, contaminat și mai cu seamă eliberator optimistă, învață pe oameni îndeosebi dragostea de viață chiar sub forme de care putem râde. Creangă râde din toată inima, dar dintr-o inimă bună, largă și îngăduitoare, râde de semeni, de ființe care îi seamănă lui însuși și râde de sine, cum ar râde de oricare altul. [...]

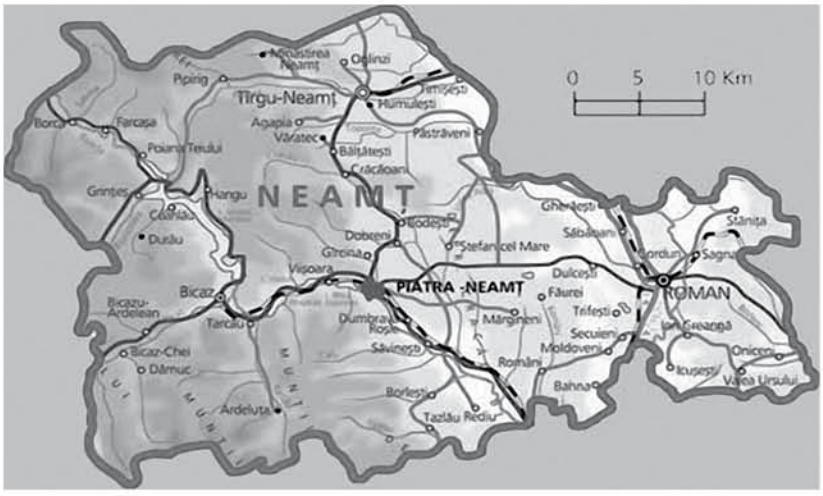
Râsul în opera lui Creangă nu pedepsește, nu cenzurează, nu denunță vicii sau defecte omenești pe care le naște o anume societate, o anumită profesiune, o manie individuală; râsul lui e o petrecere pe seama limitelor naturii omenești, care sunt în primul rând limite proprii, ale celui care râde, și numai în al doilea rând sunt și ale altora."

(Vladimir Streinu, *Istoria literaturii române*)

9. **Prezintă caracterul de frescă socială al romanului, referindu-te la specificul satului Humulești, așa cum se desprinde din textul de mai jos.**

„Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri de sumani, și lăi, și noaten, care se vând și pănură, și cusute; și acolo, pe loc, la negustori armeni, veniți înadins din alte târguri: Focșani, Bacău, Roman, Târgu-Frumos și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult humulești, răzăși fără pământuri, și cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloiu, sare și făină de păpușoi; sumane mari, genunchere și sărdace; ițari, bernevici, cămeșoaie, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare de burangic alese și alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare, sau joia pe la mănăstirile de maice, cărora le vine cam peste mână târgul."

10. **Romanul se înscrie în ideologia realistă prin prezentarea unor locuri aparținând geografiei reale. Recitește primele trei paragrafe ce deschid partea a IV-a a romanului, apoi desenează în caiet harta județului Neamț, pe care să marchezi localitățile amintite în text.**

11. **Veridicitatea scrierii se obține și prin invocarea unor evenimente reale. Scrie un paragraf în care să prezinți „cinstita holeră de la '48", arătând cum a perceput copilul acea amenințare.**

12. **Lipsa de idealizare, specifică realismului, poate fi observată și în prezentarea episodului îmbolnăvirii cu râie căprească. Prezintă cum se trata această boală în perioada ilustrată în lucrare.**

13. **Atitudinea critică a naratorului față de aspectele sociale este un alt argument ce permite încadrarea romanului în curentul realist. O parte considerabilă a romanului problematizează modul în care se preda limba română în școli în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Citește fragmentul de mai jos și apoi răspunde, în câte cinci rânduri, la sarcinile formulate.**

„Cum ajungem la câmp, Trăsnea se tologește pe-un hat și începe la gramatică, din capăt, întrebarea și răspunsul întâiu:

Întrebare: *Ce este gramatica română?*

Răspuns: Gramatica română este cartea ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție: Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într-o limbă. [...]

Peste Trăsnea n-a dat asemene noroc... să umble într-ales... El, păcătosul, uitați-vă, ce fel de gramatică trebuia să învețe: «artea, corect, într-o limbă; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune, sau și cu mai multe consune, care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace». Iar în altă ediție: «*Prin silabă înțelegem rostitura unei părți din cuvânt ș.c.l.*».

Ei, ei! de-acum drege-ți «voacea» și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți.

Iar, la a treia pagină, îndată altă năzbâtie:

Întrebare: *Câte părți are gramatica română?*

Răspuns: Gramatica română are patru părți, care sunt:

1. Etimologia;
2. Sintaxa;
3. Ortografia și
4. Prosodia.

Întrebare: *Ce ne învață fiecare din părțile aceste?*

Răspuns:

1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisul gramatical.

2. Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintesul gramatical.

3. Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticei.

4. Prosodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte iznoave hăzoase ca aceste."

13.1. Ce sugerează structurarea conținutului de învățare pe întrebări și răspunsuri despre metoda folosită în acele timpuri?

13.2. Selectează, din textul dat, secvențe care să ilustreze tipuri de greșeli: logice, lingvistice, științifice etc. Ce denotă diversitatea și numărul erorilor?

13.3. Ce atitudine are naratorul despre acest fel de a preda gramatica? Referă-te la structurile „îndată altă năzbâtie", „iznoave hăzoase" și calificativul „păcătosul" în raport cu modul în care învăța Trăsnea gramatica.

Viziune grafică
de Vasile Socoliuc

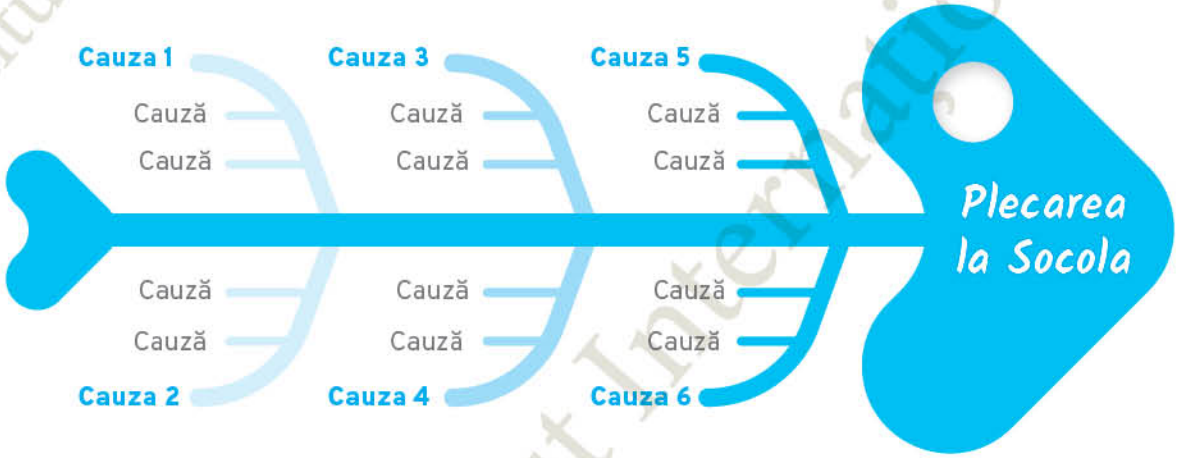
14. Analiza neiertătoare a realităților sociale se referă și la statutul preoților. Astfel, când își vizitează fiul la școala de catiheți, moș Vasile oferă o descriere a acestei categorii sociale. Citește fragmentul de mai jos și scrie apoi un text în care să prezinți tarele (metehnele) preoților.

„Și ce mai atâta încunjur?... Mecet, Berechet, Pleșcan, cum s-a fi chemând, Ioane, știu că ne jupește bine, zise moș Vasile. Ș-apoi cică popa-i cu patru ochi!... Ia mai bine rugați-vă cu toată inima sfântului hărașc Nicolai de la Humulești, doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată; ș-apoi atunci... ați scăpat și voi deasupra nevoiei: bir n-aveți a da, și havalele nu faceți; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dințăritul... Vorba ceea: «Picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pântece de iapă se cer unui popă», și nu-i mai trebuie altceva. Bine-ar fi, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericești să fie mai altfel!... dar... veți fi auzit voi că popa are mână de luat, nu de dat; el mănâncă și de pe viu, și de pe mort."

15. **Romanul surprinde cristalizările timpurii ale învățământului de masă și opiniile oamenilor despre rolul învățăturii. Completează tabelul de mai jos cu personajele care reflectă această problematică și/sau faptele care se pot asocia cu acestea.**

David Creangă:	Smaranda:		Nică Oșlobanu:
		„A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive [...]”	

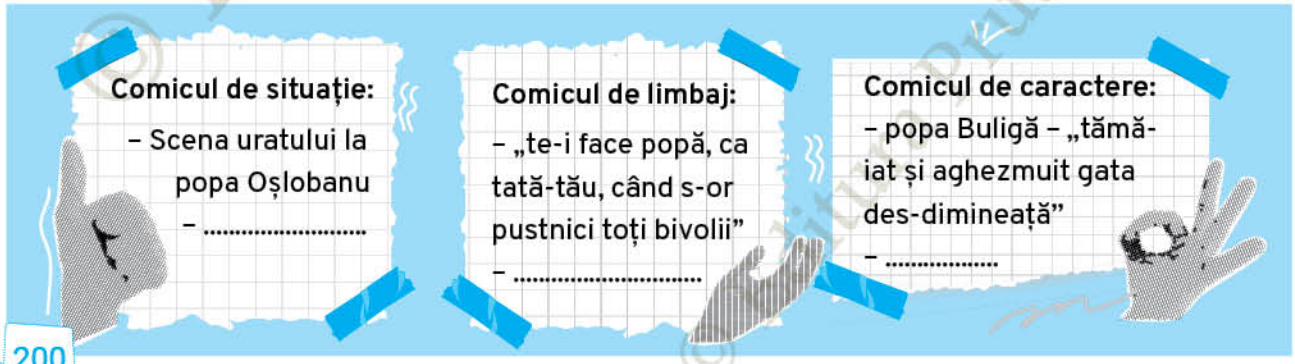
16. **Alcătuiește o diagramă „Os de pește” prin care să stabilești cauzele ce au ca efect plecarea școlarului Nică la Socola.**

17. **Limbajul folosit în roman întreține impresia de adevăr despre cele relatate, căci oralitatea caracteristică stilului lui Creangă conturează o lume vie, plină de pitoresc. Completează tabelul de mai jos cu exemple relevante.**

Proverbe și zicători	Vocative	Interjecții	Verbe la modul imperativ	Expresii și locuțiuni

18. **Critica literară a observat că umorul este, la Creangă, o mărturie a vocației pentru spectacol. Completează, în caiet, un organizator grafic care să cuprindă cele trei tipuri de comic utilizate în textul discutat cu câte trei exemple fiecare.**

© Editura Prut Internațional

19. **Nicolae Manolescu spunea: „Creangă e povestitor-actor și-și joacă personajele". Scrie un text de aproximativ cinci rânduri în care să susții cu exemple această afirmație.**

20. **Scrie o compoziție, de cel puțin două pagini, în care să dezvolți două teze pentru a argumenta că romanul *Amintiri din copilărie* este ilustrativ pentru curentul realist.**

Personajele textului

21. **S-a afirmat că textul *Amintiri din copilărie* nu poate fi plasat în categoria intimismului (operă care exprimă caracter strict personal), deoarece accentul nu cade pe narator, ci pe toate personajele care sunt implicate în acțiune. Realizează o listă, de cel puțin 10 personaje, indicând, în cazul fiecăruia, tipologia de personaj (principal, secundar sau episodic) și modelul uman reprezentat.**

22. **Romancierul realist urmărește adevărul societății prezentate, astfel încât galeria de personaje cuprinde tipuri umane reprezentative. Citește selecția de fragmente de mai jos și apoi prezintă argumentat fiecare tip de personaj identificat.**

„Și, când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie către gazdă:

– Aiștia-s mânzii popii, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei cu mare bucurie tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert, găluște, turte cu julfă și vărzare? [...]

Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa și-apoi aține-te gură.

[...]

Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

– De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor; însă mai multă băgare de seamă nu strică!"

„Moș Bodrângă, de cuvânt; iar începe a cânta, și, la joc, băieți! Popa Buligă, deși era bătrân, dacă vede că ni-i treaba de-așa, unde nu-și pune poalele antereului în brâu, zicând:

– Din partea mea, tot chef și voie bună să vă dea Domnul, fiilor, cât a fi și-ți trăi!

Apoi zvârle potcapul deoparte, și la joc de-a valma cu noi, de-i pălălăiau pletele. Și tragem un ropot, și două, și trei, de era cât pe ce să scoatem sufletul din popă."

23. **Ilustrează cu exemple viciile umane criticate de Creangă în text: zgârcenia, ipocrizia, parvenitismul, îngâmfarea, semidoctismul.**

24. **Un personaj prezentat în tușe pline de melancolie este mama. Scrie un text argumentativ de zece rânduri în care să demonstrezi ideea că Smaranda ilustrează o tipologie de personaj, cumulând trăsături specifice maternității.**

META-TEXT

„Partea a IV-a – aceea care dă unitate și rotunjește semnificațiile întregului text, în primul rând prin motivul drumului, devenit structurant, dar și prin tema propusă, a alienării și a ieșirii definitive din spațiul *matrice* al satului – a fost considerată de unii un final întâmplător. Există, ce-i drept, și o *poetică a hazardului*, cum demonstrează la un moment dat Irina Mavrodin. În felul acesta, moartea autorului, și o spunem cu riscul de a părea cinici, a rotunjit poate o operă care ar fi riscat altfel să se dilueze prin continuare. Puțin probabil, totuși.

Din punctul nostru de vedere, pentru acest final, așa postum, cum este el, Creangă a optat."

(Mircea A. Diaconu, *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*)

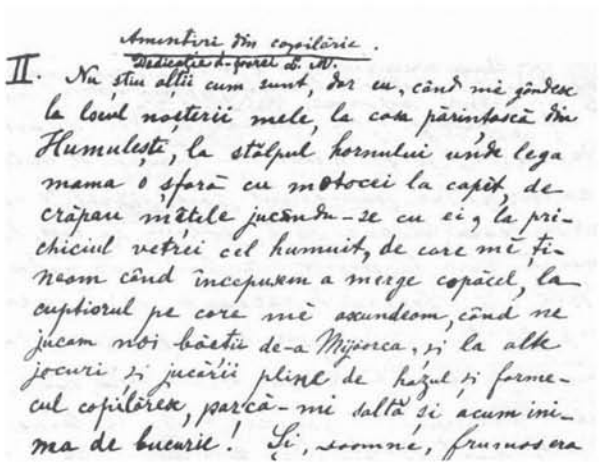
META-TEXT

„Creangă observă exclusiv natura umană; geniul lui lucid, mușcător, spiritul realist și umorul lui melancolic relevă un moralist. Narativ și observator prin excelență, Creangă este un psiholog în mișcare. Forța lui creatoare este epică, iar neuitatele tipuri din *Amintiri* sunt prinse în structura lor etică. Mama, tatăl, frații, bunicul și bunica, mătușile și megieșii cresc din esența lor morală, cu însușirile și defectele fundamentale ale țăranului legat de realitățile tangibile ale satului și profesiei."

(Pompiliu Constantinescu, *Ion Creangă*, în *Ion Creangă interpretat de...*)

25. Personajul principal al textului este Nică, iar copilăria lui este cea a „copilului universal" (George Călinescu). Scrie un paragraf în care să arăți cum se realizează autocaracterizarea în fragmentul de mai jos.

„Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu bineșorul. Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi până mai de-apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu. Și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn, nu ceream demâncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă. Ș-apoi mai aveam și alte bunuri: când mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; când mă lua cu bineșorul, nici atâta; iar când mă lăsa de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară, ca aceea, de nici sfânta Nastasia, izbăvitoarea de otravă, nu era în stare a o desface cu tot meșteșugul ei. Povestea ceea: «Un nebun arunc-o piatră în baltă, și zece cuminți n-o pot scoate»."

Amintiri din copilărie.
~~Dedicație d-rei [illegible]~~
II. Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la coasa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o sfoară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începuseam a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a Mijonca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi dalta și acum inima de bucurie! Și, zoomne, frumos era

În vreme de război

de Ion Luca Caragiale

AVAN-TEXT

Într-o scrisoare către Barbu Ștefănescu-Delavrancea din 1908, Caragiale amintește de originea sa umilă: „Eu ce forță am? Proprietate, nu; bogăție, nu; relațiuni de familie puternică, nu; talent, trecut politic, nu. Atunci? Atunci m-am gândit să mă duc la Take, să mă cufund în grămadă [...]. Când intru într-o casă, nu pretind să mi se dea la masă un anume loc de vază; mă mulțumesc și la coada mesei să stau; căci, oriunde m-or pune, mai mic decât sunt n-am să fiu; ba, pot zice că mi-a plăcut oricând să stau mai departe de frunte și să las pe alții a trece înainte; nepotrivirea cu un loc mi s-a părut totdeauna mai onorabilă când este în paguba persoanei decât când este în paguba locului. Dar dacă nu mi-a plăcut deloc să mă vâr spre partea de sus a mesei, iarăși nu pot primi să fiu trimis la bucătărie a linge talerele ca un nepoftit, numai ca să pot spune a doua zi celor de teapa mea că am avut cinstea să intru sub acoperământ de casă boierească".

1. **Priviți imaginea de mai jos. Acest tablou surprinde un moment din Vechiul Testament, când, gelos pentru că Dumnezeu a acceptat jertfa lui Abel, Cain își cheamă fratele pe câmp și îl ucide.**

1.1. Discutați despre acest tablou referindu-vă la:
- atitudinea lui Cain relevată de poziția piciorului stâng și a mâinilor surprinse în mișcare;
- sugestia de surpriză sugerată de corpul lui Abel.

1.2. Ce alte informații cunoașteți despre acest mit biblic?

Abel și Cain, pictură de Tițian (Tiziano Vecellio)

2. **Citește fragmentul de text.**

În sfârșit, ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare, întâi începuseră cu hoția de cai; apoi, o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri. Între altele, făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp, pe alți doi, cu carăle, după lemne, la pădure. Pe la două după miezul nopții, iacătă oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greșeala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s-a-ntâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

Apariție: 1898.
Specie literară: nuvelă realistă psihologică.
Temă: arghirofilia (lăcomia de bani) duce la instalarea obsesiei și, în cele din urmă, a nebuniei.
Titlu: contextul național politic, străin vieții cotidiene a personajelor, devine o cale de scăpare pentru infractor și declanșează un alt război, de natură psihologică, în sufletul personajului principal.
Construcția subiectului: cronologică, un singur plan narativ.

De mirare însă un lucru – popa avea un buiestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedeseră măcar un semn de viață! Hoții au fel de fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici – le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu-n gură, de-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrabă, și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul de la Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, cu o babă, care îi îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendașul, și mai neghiob, a tras cu revolverul. Atât le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstruit până i-au isprăvit. Nu se putea ști cât jefuiseră, desigur, însă fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cătățime mare de bucate.

Dar, în sfârșit, fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzuseră în lanțurile dreptății azi-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într-o clipă ca o lumină liniștitoare peste cătetrele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buiestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau zdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie – vindea vite și cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor lui. Maică-sa îl aștepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, fratele-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată și-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătea să-nchiză.

– Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

– Ce?

– Ai să vezi. Închide și aide-n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știa ce să creadă; totuși înțelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăiță unde-l aștepta popa trăgând țigară și oftând din greu.

– Ce e, mă?

– Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N-aude nimeni?

– Aș! cine s-auză?

– Neică Stavrache, zise popa înecat, m-am nenorocit!

– De ce?

Popa a-nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegea deloc.

– Ce să mă fac?... ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-ești frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de-nțeles, firește; așa de greu că d-l Stavrache, mai întâi, nici n-a voit să crează.

Cum s-a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur! – frate-său! preotul – să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Și nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuielile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat – era cam beat – dușman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: „Bun buiestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile-n urmă!" și pe urmă: „Bine-ți mai merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!"

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă de la arendașul Dărmănești lor... Dar nu popa-l omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească de la așa faptă crudă; ce era să le faci însă? erau îndârjiți: baba țipa și arendașul a tras cu arma – nu mai era chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai din întâmplare: alminteri puneau mâna poterașii și pe el... Dar toți cetașii sunt prinși... Or să-i pună la cazne... și ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgea părul din cap.

– Ce-i de făcut, neică Stavrache? Scapă-mă!

– Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnii îți putrezesc oasele.

Pe când vorbea d-l Stavrache, deodată se aud de afară niște zgomote, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

– Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de subt anteriu.

Dar bubuiturile se-ndesesc – sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremura ca varga, îl împinge cât colo și trece-n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuiește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: „Numaidecât!", aprinde lampa și merge să deschiză.

META-TEXT

„Nuvelele naturaliste ale lui I.L. Caragiale deschid un alt câmp de observație, în care dispozitivul hermeneutic remarcat deja, al lui «simț enorm și văz monstruos», funcționează de o manieră particulară. Derivat al realismului, naturalismul este fondat pe același contract mimetic prin care realitatea este înregistrată fotografic. În eseul său *L'Écran*, din 1866, Zola utiliza ecranul transparent care nu «redă» realitatea, ci doar o «transparență voalată». La rândul ei, fotografia introduce însă în logica scriiturii ceva ce-i este propriu și anume fantasma, caracterul spectral, jocul dintre lumină și umbră, un clarobscur care bulversează tocmai intenția cadastrală a înregistrării [...] realității."

(Angelo Mitchievici, *Caragiale după Caragiale. Arcanele interpretării: exagerări, deformări, excese*)

Lumea textului

3. Prezintă, din fragmentul citit, indicii de spațiu care circumscriu acțiunea.

META-TEXT

„Ca și în teatru, Caragiale este la început în proză fidel modelelor canonice. [...]

Cea mai reușită dintre nuvelele naturaliste, *În vreme de război*, din 1898, [...] stă pe procesul de conștiință a lui Stavrache, declanșat abia după ce toate evenimentele s-au consumat: hangiul suportă greu incertitudinea cu privire la soarta lui Iancu. Se întoarce sau nu se întoarce oaia rătăcită în turmă? Problema e a averii, bineînțeles, de care Stavrache n-are inimă să se bucure. Două reapariții ale lui Iancu la han pot fi rodul imaginației bolnave a lui Stavrache («Gândeai c-am murit, neică?»). Hangiul face crize vecine cu isteria, minuțios descrise de Caragiale. Aici e sechela naturalistă. Mai curios e să o vedem dublată de registrul romantic al participării naturii la zbuciumul personajului, mai degrabă trupesc decât sufletesc."

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*)

4. **Selectează din text expresiile prin care naratorul exprimă îndoiala ce încolțise în sufletele oamenilor din împrejurimi față de situația materială a preotului.**
5. **Arată cum își acoperă preotul viața secretă de căpetenie de hoți, prezentând cum motivează el, în fața celorlalți și a propriei sale mame, lipsa de acasă.**
6. **Care este prima reacție a fratelui atunci când aude că popa Iancu este un tâlhar?**
7. **Cum își explică cârciumarul alunecarea fratelui de partea răului? Formulează un enunț în care să prezinți ce crede Stavrache.**
8. **Alcătuiește o schemă a întregului conținut al nuvelei indicând evenimentele ce corespund fiecărui moment al acțiunii.**

Semnificațiile textului

9. **Autorul realist are o atitudine critică față de societate. Prezintă, într-un text de 10-15 rânduri, defectele puse pe seama notabililor unei localități inventariate în nuvelă – popa, notarul și cârciumarul.**
10. **Reflectarea lipsită de idealizare este o constantă a realismului care se radicalizează în naturalism, accentul căzând pe prezentarea aspectelor brutale ale existenței. Analizează fragmentul de mai jos prezentând în ce mod este surprinsă o scenă cotidiană din viața unui târg.**

„Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila de-abia poate vorbi; fălcile îi sunt înțepenite de frig, deși, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său; pe picioarele goale niște cizmulițe vechi ale mă-sii, și pe cap un tesmenel.

– Ce vrei?

– M-a trimis maica, să-i dai de un ban gaz și de doi bani țuică.

Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

– Da... zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... și... să măsori bine...

– Da bani ai adus?

– Ba! zice că să scrii.

– Iar să scriu?

Și d-l Stavrache, urmat de fetiță, trece-n prăvălie bolborosind:

– Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pârliți!

În prăvălie de-abia se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă țuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa ceea fetița întinde mâna, ia covrigul și dă să-l vâre iute sub mintean; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știa

I.L. Caragiale, caricatură

că fusese un covrig pe tarabă și acu pierise? că, fără vorbă, lip! o palmă pe fălcuța înghețată.

– Lasă covrigul jos, hoațo!... De mici vă-nvățați la furat, fire-ați ai dracului!...

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna pe fălcuța-ncălzită. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase."

11. Instalarea patologiei psihice este urmărită cu atenție de la primele manifestări și până în momentul în care hangiul pierde orice control asupra realității. Răspunde în scris la întrebările de mai jos:

a) Care este rolul monologului lui Stavrache din momentul în care află că, în cadrul anchetei, hoții nu și-au trădat căpetenia?

b) Cum poate fi explicată dualitatea sentimentelor pe care le experimentează Stavrache atunci când primește vestea morții fratelui său?

c) Cum se face trecerea de la realitatea diurnă, caracterizată prin certitudinea stăpânirii legale a averii fratelui, la universul interior, caracterizat prin spaimă?

11.1. Analizează secvența de mai jos referindu-te la firescul cu care sunt primite coșmarurile de fratele Stavrache:

„Au trecut cinci ani de la război și nimeni, în adevăr, nu supărase pe d-l Stavrache, afară decât de popa Iancu volintirul, care venea din când în când de pe altă lume să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se-ntâmplă des nu ne mai mișcă; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine știe de unde, de departe."

11.2. Alcoolul devine, pentru hangiu, un anestezic al realității, așa că, între coșmaruri, Stavrache „a băut mereu rachiu bun" și „mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin". Ce alte modalități sunt menționate în text prin care Stavrache încearcă să nu alunece în delir?

Atacul de la Smârdan, pictură de Nicolae Grigorescu

12. Psihanaliștii consideră visul drept o cale de aducere la suprafață, într-o manieră simbolică, a transformărilor interioare ale individului. Redactează un text de zece rânduri în care să rezumi cele două vise ale lui Stavrache și să îți exprimi opinia despre simbolistica gestului fratricid prezent în acestea.

13. Obiectivitatea textului susține impresia de veridicitate. Argumentează care este perspectiva naratorială din nuvelă și cum aceasta conferă veracitate textului.

META-TEXT

„[...] scriitorul transcrie gândurile și sentimentele personagiilor [...] cu propriile cuvinte ale personagiilor. Apare atunci așa-numitul stil indirect liber, efect stilistic foarte răspândit la scriitorii naturaliști ai veacului trecut și pe care Caragiale – pare-se – îl introduce în literatura noastră."

(Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*)

14. Analizează, în fragmentul propus, rolul inserțiilor care aparțin stilului indirect liber.

„Pe când musafirii steteau nedormiți, uitându-se când unul la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare și să geamă.

Dormea?... Visa urât?... Așa de repede s-adoarmă?... Se preface?...

Dar n-apucară să-și pună din ochi atâtea-ntrebări, și horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupt de gemete din adânc, în timp ce trupul adormit tremura tot mai tare și mai tare clănțănind din dinți.

Fratele se apropie de pat și atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine știe ce vis. La acea ușoară atingere, un răcnet! – ca și cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghi roșit în foc – și omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu gura plină de spumă roșcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa și o trânti de dușumea, făcând tot țăndări.

Lumânarea căzând se stinse, și odaia rămase luminată numai de candela icoanelor și de tăciunele din vatră."

15. Prezintă momentul căderii lui Stavrache în nebunie răspunzând în câte un paragraf de cinci rânduri la întrebările de mai jos:

a) Care sunt semnele fizice ce indică starea patologică?

b) Ce gesturi face Stavrache spre surprinderea celor doi musafiri?

c) Care este simbolistica lumânării în fragmentul propus?

META-TEXT

„I.L. Caragiale vede adesea omul dinlăuntru, în planul modificărilor organice și al acompaniamentului lor afectiv. Nu s-ar putea spune că oamenii lui Caragiale n-au o viață interioară. De câteva ori, scriitorul a înviat ființe abisale, singurateci pierduți în gândurile și terorile lor. În pictura internă a omului, Caragiale se oprește însă, în prima etapă, la planul organic. Este, desigur, aci, o normă a naturalismului european care, cu zugrăvirea ființei fiziologice, a introdus o nouă categorie literară, dar și satisfacerea acelei nevoi de puternice senzații directe, în care Caragiale afirma unul din principalele puncte ale esteticii sale."

(Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*)

Personajele textului

16. Motivează lipsa notațiilor despre aspectul fizic al celor doi frați, formulându-ți răspunsul într-un enunț.

17. Cum sunt percepuți de societate popa Iancu și hangiul Stavrache în momentul inițial?

18. Ce trăsături de caracter sunt puse în lumină prin soluția pe care o găsește Stavrache atunci când fratele său îi recunoaște că este căpetenia tâlharilor?

19. Îndatorată doctrinei naturaliste, narațiunea pune în lumină influențe ereditar-maladive, G. Călinescu afirmând că „incontestabil există o tară în familia în care un frate înnebunește, iar altul se face tâlhar ca popă și delapidator ca ofițer". Cum crezi, care este obsesia celor doi frați ce le hrănește boala? Formulează un răspuns de cinci rânduri în care să îți susții opțiunea cu exemple din text.

20. Popa Iancu din Podeni are o atitudine ciudată față de fratele său Stavrache – glumește printr-o scrisoare cu slovă străină că a murit și când se întoarce din armată își ascunde chipul, dormind cu spatele la el. Alege una dintre afirmațiile de mai jos și exprimă un punct de vedere personal, motivându-ți opțiunea:

© Editura Paralela 45 Internațional

- Popa se comportă ca un frate mai mic, pus pe șotii, care se joacă inocent.
- Tâlharul își testează fratele pentru a vedea cât de multă încredere poate să aibă în el.

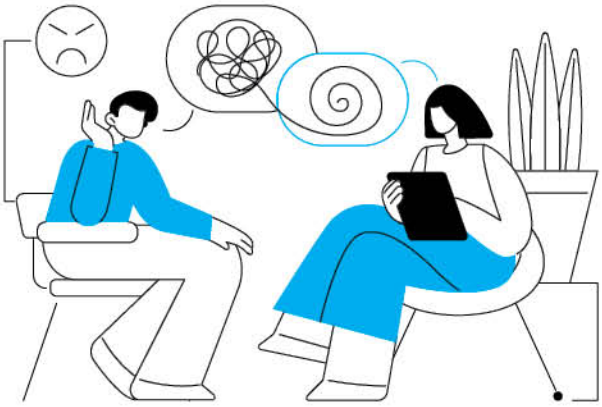
INTER-TEXT ▶

21. Citește fragmentul de mai jos, selectat din *Rătăciți în labirint. Chipuri ale bântuirii și mântuirii în procesul terapeutic* de Lavinia Bârlogeanu, psihanalistă, în care autoarea susține că psihicul uman este ca un labirint din care suntem datori să extragem cele mai ascunse obsesii.

Cu Stavrache la psiholog

„Încep acest paragraf, reamintind ideea lui Grotstein [...]: fiecare pacient are de înfruntat în analiza sau terapia lui complexul Minotaurului și enclavele sau refugiile psihice labirintice, nimeni nu poate ocoli această sarcină de dezvoltare, din cauză că obiectele noastre interne sunt în foarte mare măsură fantasme hibride, prin urmare monstruoase, și provoacă ravagii în psihicul și în viețile noastre: disociere, inflație, autonomizare. [...]

Revin la funcționarea labirintică și la complexul Minotaurului pentru a arăta cât este de important să privim mitul cu atenție și să încercăm să învățăm ceva din lecția lui. În mit apare necesitatea uciderii Minotaurului. Lecția aceasta ne este dată de mit în mai multe situații, ea este similară necesității de a ucide dragonul, Medusa, Cerberul etc. Oricine își asumă această sarcină devine un erou în limbajul mitului. Foarte simplu spus, lucrurile stau așa: ori devii erou și te umanizezi, cu tot ceea ce implică acest lucru, ori ratezi condiția umană căreia i-ai fost destinat și te prăbușești în mit."

22. Alcătuiește o fișă de observație clinică a personajului Stavrache răspunzând la sarcinile de lucru formulate:

- Cum își împinge Stavrache dorințele distructive cât mai adânc în labirintul său emoțional?
- Care este „monstrul" pe care Stavrache ar putea să îl descopere în el dacă și-ar face analiza psihicului?
- Este cunoscut că Minotaurul ucidea floarea tinerimii din Atena, căci i se aduceau ca jertfă băieți și fecioare. Ce jertfește Stavrache pentru că nu ucide „monstrul" din psihicul lui?

Ion

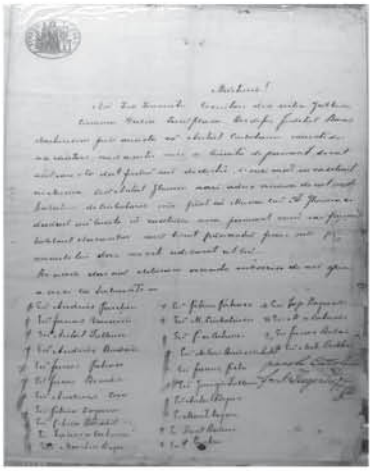
de Liviu Rebreanu

AVAN-TEXT

- Liviu Rebreanu este originar din Târlișiua, un sat din Ardeal, fiind unul dintre cei 12 copii ai învățătorului Vasile Rebreanu. Copilăria sa este legată de satul Prislop, care îi slujește scriitorului ca exemplu pentru Pripasul din romanul *Ion*.
- Ajunge ofițer în armata austro-ungară, însă nu este mulțumit de viața de cazarmă și decide să se consacre scrisului și să se stabilească în România.
- L. Rebreanu a scris nuvele (volumele *Frământări*, *Golanii*), romane (*Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Răscoala*, *Adam și Eva*, *Ciuleandra*, *Crăișorul*, *Jar*, *Gorila*, *Amândoi*), piese de teatru (*Cadrilul*, *Plicul*, *Apostolii*).
- A avut o intensă activitate culturală, fiind președintele Societății Scriitorilor Români, directorul Teatrului Național din București, vicepreședintele Radiodifuziunii Române și directorul mai multor publicații culturale.

1. **Consultați documentul autentic din imagine și discutați despre rolul pământului în satul tradițional românesc.**

Mărturie!

Noi, subsemnații, locuitori din secția Galbini comuna Valea Sacă județul Bacău

Mărturisim prin aceasta că Antal Ciubotariu înainte de a se căsători n-a avut nicio bucată de pământ decât acel care i l-a dat fiului său de zestre și nici când s-a căsătorit cu muma lui Antal Ghiurca n-a adus nimica decât niște halaturi de ciubotărie însă fiindcă muma lui A. Ghiurca ce dânsul a luat în căsătorie avea pământ când s-a format tabloul clăcașilor s-a trecut pământul fimeii sale pe numele lui, dar nu este adevărat al lui.

De aceia dar noi eliberăm acest subscris de noi spre a servi la trebuință. (1879)

1.1. Cum sunt reglate raporturile din familie de posesia de pământ?

1.2. Cum intervine comunitatea în relația dintre membrii unei familii în funcție de pământul posedat?

1.3. Care este, conform mentalității acestei societăți, ierarhia dintre posesia de pământ și practicarea unei meserii, având în vedere că „ciubotar" înseamnă „pantofar"?

2. **Citește fragmentele de mai jos urmărind să ilustrezi grafic desfășurarea evenimentelor.**

Ion

(Fragmente)

2

Duminică. Satul e la horă. Și hora e pe ulița din dos, la Todosia, văduva lui Maxim Oprea.

Casa vădanei este chiar peste drum de bisericuța veche, pleoștită și dărăpănată. Văduvia-i sărăcie lucie. Femeia a dat din rău în mai rău. Ce agonisește un cap de bărbat într-o viață întreagă, o muiere nepricepută prăpădește într-un an de zile, și mai puțin. Când a împreunat

Apariție: 1920.
Specie literară: roman realist, obiectiv.
Temă: destinul țăranului prins în angrenajul raporturilor capitaliste în care posesia pământului reprezintă singura modalitate de realizare socială, în numele căreia își sacrifică inclusiv iubirea.
Titlu: focalizează atenția asupra protagonistului eponim.
Construcția subiectului: două planuri narative, tehnica contrapunctului, relații de opoziție și de simetrie.

Hora de la Aninoasa, pictură de Theodor Aman

Când îl conduce la gară, tatăl lui L. Rebreanu îi urează: „Dumnezeu să-ți ajute și să ajungi cât Coșbuc de mare", cuvintele acestea fiind adresate de popa Belciug lui Titu Herdelea atunci când tânărul pleacă și el „dincolo".

Maxim mâinile pe piept, în ogradă erau clăi de fân, în cele două grajduri nu mai încăpeau vitele, în șură și sub șopron n-aveau loc carele. Se vedea de departe belșugul... Acum ograda-i goală bătătură, iar în grajduri rage a pustiu o închipuire de vacă stearpă și veșnic flămândă.

Hora e în toi... Locul geme de oameni... Nucii bătrâni de lângă șură țin umbră. Doar câteva pete albe de raze răzbesc printre frunze gâdilând fețele aprinse de veselie. Zăduful atâță sângele lumii. Peste Măgura Cocorilor atârnă soarele îngălbenit de necaz că mai are o postată bună până la asfințit.

Cei trei lăutari cântă lângă șopron să-și rupă arcușurile. Briceag, cu piciorul pe o buturugă, cu cotul stâng pe genunchi, cu obrazul culcat pe vioară, cu ochii închiși, își sfârâie degetele pe strune și cântecul saltă aprig, înfocat. [...]

Sub tropotele jucătorilor se hurducă pământul. Zeci de perechi bat *Ardeleana* cu atâta pasiune că potcoavele flăcăilor scapără scântei, poalele fetelor se bolbocesc, iar colbul de pe jos se învăltorește, se așază în straturi groase pe fețele brăzdate de sudoare, luminate de oboseală și de mulțumire. Cu cât Briceag iuțește cântecul, cu atât flăcăii se îndârjesc, își înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtească singure, țopăie pe loc ridicând tălpile, își ciocnesc zgomotos călcâiele, își plesnesc tureacii cizmelor cu palmele nădușite... Glasurile se îneacă în norul de praf ce-i îmbrățișează pe toți... Rareori începe vreunul mai poznaș câte o chiuitură, în tactul zvăpăiat al jocului, cu ochii pe dos, cu gâtul răgușit. Dar după două-trei versuri o sfârșește într-un iuit aspru, istovit. Apoi dansul urmează tăcut, din ce în ce parcă mai sălbatec. Flăcăii își încolăcesc brațele mereu mai strâns pe după mijlocul fetelor. Sânii acestora tremură sub iile albe și se ating din când în când de pieptul flăcăilor, tulburându-le ochii și inima. Nu schimbă nicio vorbă. Nici nu se privesc. Doar pe buze fâlfâie zâmbete plăcute și fugare. [...]

La câțiva pași de pâlcul jucătorilor stau fetele care au rămas nepoftite, privind cu jind, șoptindu-și uneori cine știe ce și izbucnind în râsete silite. La urechi și în cosițe au și ele buchețele de vâzdoage pestrițe și în mână câte un ghiveci mai mărișor pe care să-l dăruiască flăcăului cutare să-l pună în pălărie. Printre fete se mai rătăcește și câte o nevastă tânără, cu năframă de mătase în cap, gata să intre în horă dacă s-ar întâmpla să-i vie chef bărbatului ei să joace. Mai la o parte mamele și babele, grămadă, forfotesc de necazuri și-și admiră odraslele. Copiii neastâmpărați aleargă printre femei și chiar prin horă, fură florile fetelor și se bucură când victimele îi ocărăsc sau se înfurie. [...]

Bărbații se țin mai pe departe, pe lângă casă, pe la poartă, grupuri-grupuri, vorbind de treburile obștei, aruncând rareori câte-o privire spre tineretul dimprejurul lăutarilor.

Primarul, cu mustăți albe răsucite tinerește, cu niște ochi albaștri mari și blajini, caută să-și păstreze demnitatea apăsând vorbele și însoțindu-le cu gesturi energice, în mijlocul unui pâlc de bătrâni fruntași.

META-TEXT

„De la E. Lovinescu la critica de după al Doilea Război, toată lumea a fost de acord că Liviu Rebreanu este creatorul romanului nostru modern. Până și I. Negoițescu lasă să se înțeleagă acest lucru chiar considerând sarcastic că *Ion* și *Răscoala* sunt două «construcții încăpătoare ca două cazărmi chezaro-crăiești». Însă când a fost vorba să fie definită această modernitate, observațiile au rămas la nivel de generalitate. N-a existat niciodată consens în ce privește modernitatea însăși. Lovinescu o identifica în caracterul obiectiv și urban, de care însă *Ion* și *Răscoala* beneficiau doar pe jumătate. Călinescu vorbea de balzacianism. Negoițescu o nega, raportând romanele lui Rebreanu la acelea, e drept, contemporane ale lui Th. Mann și Hermann Hesse. Camil Petrescu, Sebastian sau Holban ar fi fost aceia care o inaugurau. Cel mai aproape de adevăr era tot Lovinescu. Un proces lent și ireversibil transformase romanul nostru de la *Ciocoii vechi și noi* la *Ion*, pe durata unei jumătăți de veac, dintr-o scriere romantică, adesea lirică, îmbibată de voința subiectivă a autorului, într-una obiectivă, plină de observație și realistă. *Ion* este unul din cele dintâi romane pe deplin obiectiv-realiste [...]."

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*)

Ștefan Hotnog, un chiabur cu burta umflată ce și-o mângâie întruna parcă ar avea junghiuri, găsește fel de fel de clenciuri primarului numai ca să arate celorlalți că el de nimeni nu se sinchisește. Între dânșii Trifon Tătaru, mititel, cu părul gălbui și glasul subțire, se uită când la unul, când la altul, înfricoșat parcă să nu se încaiere, fiindcă amândoi îi sunt rude, cam de departe, nici vorbă. Pe-alături, ca un câine la ușa bucătăriei, trage cu urechea Alexandru Glanetașu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vâre între bogătași.

Pe prispă stăpânește Simion Butunoiu care acum vreo douăzeci de ani a fost învățător în sat, iar azi mănâncă o pensie de cinci zloți pe lună și muncește la pământ mai abitir ca un flăcău. Împrejurul lui s-au adunat Macedon Cercetașu cu straja Cozma Ciocănaș, cu Simion Lungu, cu Toader Burlacu, cu Ștefan Ilina și cu alții, ascultând cu evlavie palavrele dascălului, auzite și răsauzite. [...]

3

Savista n-are parte să se desfete multă vreme. Până să se așeze bine, până să se certe cu fetele pentru un loc mai bun, jocul încetează. Briceag, asudat și istovit, încheie *Învârtita* cu o apăsare zdravănă de arcuș încât îi și plesnește o strună de la vioară. Ion, feciorul Glanetașului, ținând de brâu pe Ana lui Vasile Baciu, se repede la lăutari, rugându-i:

– Mai zi, măi Briceag, numai un pic, auzi? [...]

Ion strânge la piept pe Ana cu mai multă gingășie, dar mai prelung.

– Dă-mi drumul, Ionică! murmură fata ușor, cu mulțumire în glas.

– Să vii, Anuțo... știi tu unde! zice Ion domol.

Ana nu răspunde, privirea ei însă lucește de bucurie. Se zmucește să scape din îmbrățișare, șoptind întruna moale:

– Dă-mi Drumul, Ionică... zău, dă-mi drumul!... [...]

Ion urmări din ochi pe Ana câteva clipe. Avea ceva straniu în privire, parcă nedumerire și un vicleșug neprefăcut. Tot atunci zări mai alături și pe Florica, fata vădanei lui Maxim Oprea, cu care se ținuse până acuma, puțin posomorâtă, dar mai frumoasă ca oricând. Flăcăul clipi aspru, ca și când ar fi vrut să-și alunge un gând din creieri, și strigă la un băiețel:

– Aduseși, bre?

– Adus, bade Ionică, făcu copilul cu importanță. Am dat-o lelii Zenobiei, s-o ție...

Și, în vreme ce Ion se duse în grupul unde era mamă-sa, băiețelul urmă:

– L-a făcut tare jupânul, bade, ș-a pus zece bucățele de zahăr, de zice că-i mai bun ca mierea...

Zenobia, cu sticla de rachiu în mână, se plângea Todosiei, vădanei, de un afurisit de junghiu care o tăia prin șale de câteva zile și nu-i mai trecea. [...]

4

Ion trecu încet pârleazul de lângă grajd, întorcând capul spre Ana, care nu-l scăpa deloc din ochi și care, peste câteva clipe, îl urmă cu pași grăbiți, roșă ca focul de rușine, închipuindu-și că toată lumea o pândește.

În dosul șurii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare ce cobora până în Gârla Popii și se oprea chiar în spatele cârciumii lui Avrum. Fânul cosit de curând, adunat în câteva clăițe proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător.

Ion merse pe cărare doi-trei pași, apoi coti în stânga și se așeză sub un nuc bătrân și scorburos, pe o rădăcină încovoiată ca un jilț. Fata sosi tremurând de emoție, dar cu o strălucire bucuroasă în ochi.

– Aici erai? murmură Ana așezându-se repede, fără să se uite la dânsul.

– Că parcă-i mai bine aici, făcu flăcăul încet; apoi îndată ridică sticla: Să trăim, Anuțo!

– Să trăiești, Ioane! răspunse ea, privind neliniștită spre cărare, pe unde treceau mereu oameni, care la cârciumă, care înapoi. [...]

Tăcură amândoi un răstimp, fără să se privească. Apoi, flăcăul își trecu brațul pe după mijlocul ei și oftă:

– Hei, Anuțo, mult aleanu-i în inima mea!

Fața Anei, lunguiață, arsă de soare, cu o întipărire de suferințe, se posomorî.

– Ce îndur eu, să ferească Dumnezeu pe toată lumea, gemu dânsa. Acu tata și-a pus în gând să mă mărite cu George-a-Tomii și o ține morțiș cu George. Și, Doamne, greu îți mai vine să taci și să înghiți când nu ți-i drag omul...

Ion se uita lung la buzele ei subțiri care se mișcau ușor dezvelindu-i dinții cu strungulițe, albi ca laptele, și gingiile trandafirii de deasupra. Știa dânsul că Vasile Baciu e într-o ureche și că de-o apucă hăis, apoi hăis o ține să știe de bine că dă cu carul prin toate șanțurile. Dar tocmai aceasta îl întărâta și pe el.

Nu-i fusese dragă Ana și nici acum nu-și dădea seama bine dacă i-e dragă. Iubise pe Florica și, de câte ori o vedea sau își amintea de ea, simțea că tot o mai iubește. Purta în suflet râsul ei cald, buzele ei pline și umede, obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri precum cerul de primăvară. Dar Florica era mai săracă decât dânsul, iar Ana avea locuri și case, și vite multe...

Sfârșitul zilei de lucru, pictură de Jules Breton

Lumea textului

3. **Discutați despre specificul societății prezentate în scena care deschide romanul:**

a) Ce eveniment este descris în fragmentul propus?

b) Ce rol are acest eveniment în viața comunității?

c) Care personaje participă la adunarea prezentată?

d) Ce criterii de diferențiere între personaje puteți identifica?

e) Ce influență au părinții asupra soartei tinerilor?

f) Ce condiționări propune textul, specifice pentru acea perioadă, cu privire la curtarea unei fete?

4. **Selectează din textul propus zece arhaisme și zece regionalisme.**

5. **Rescrie secvența înlocuind cuvintele subliniate cu sinonimele lor:** „Cu cât Briceag iuțește cântecul, cu atât flăcăii se îndârjesc, își înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtească singure, țopăie pe loc ridicând tălpile, își ciocnesc zgomotos călcâiele, își plesnesc tureacii cizmelor cu palmele nădușite...".

6. Reconstituie firul epic al romanului stabilind ordinea evenimentelor din text prin notarea numărului corespunzător în dreptul fiecărei idei.

- Sătenii sunt adunați la hora duminicală, iar Ion dansează cu Ana și o atrage într-un joc al dragostei.
- Flăcăii își continuă petrecerea la cârciuma lui Avrum, unde Ion îl bate pe George cu sălbăticie.
- Ieșit la arat, Ion intră cu plugul în pământul lui Simion Lungu, iar acesta, instigat de preotul Belciug, îl cheamă la judecată.
- Pentru a-l forța pe Vasile Baciu să-i dea fata, Ion o lasă grea pe Ana.
- Când află despre sarcina fetei sale, Vasile Baciu o snopește în bătaie zile în șir.
- Preotul Belciug mijlocește împăcarea lui Ion cu Vasile Baciu pentru ca Ana să nu nască în afara unei căsătorii.
- La nunta celor doi, conform tradiției, Florica ia locul Anei, iar tânăra nevastă îl vede pe Ion strângând-o în brațe pe drușcă.
- Ana naște pe câmp, iar Ion înțelege că acest copil îl leagă pe viață de soția lui.
- După ce înscrisese pe numele lui Ion o parte dintre pământuri și fiind amenințat cu tribunalul, Vasile Baciu îi cedează ginerelui și restul loturilor.
- Întorcându-se de la nunta lui George cu Florica, unde Ion nu își ascunse dragostea ce încă i-o poartă acesteia, Ana amenință că se va spânzura și în curând își împlinește amenințarea.
- După ce își execută pedeapsa de o lună de închisoare, Ion asistă neputincios la moartea lui Petrișor.
- Popa Belciug intervine în noul scandal pentru pământuri dintre Vasile Baciu și Ion, convingându-i pe aceștia ca, în cazul unui deces și în lipsa moștenitorilor, pământul să devină al bisericii.
- Prefăcându-se prieten cu George, Ion se apropie de Florica și este ucis de soțul ei atunci când, într-o seară, intră în curtea tinerei neveste.

7. Fiind un roman realist, timpul și spațiul conferă textului verosimilitate. Prezintă:

7.1. spațiul satului compus din case și pământuri;

7.2. localitățile unde se petrec acțiuni ale personajelor;

7.3. timpul evenimentelor, raportându-te și la selecțiile de mai jos:

„– Adică, cum te-am învățat eu? făcu tânărul uimit.

– Vai de mine, mi se pare că dumneata ai uitat de tot, zise Ion. Nu ții minte când mi-ai spus, ehe, acu-s doi ani aproape, că trebuie să silesc pe badea Vasile să-mi dea pe Ana?" (*Glasul iubirii. 9. Sărutarea*)

„Când văzu Ion pe Ana moartă, simți parcă o lovitură de ciocan în moalele capului. [...] Dar pe urmă, obișnuindu-se puțin cu fața schimonosită cumplit a femeii, îl munci întrebarea cum a putut el trăi aproape un an în același pat cu ea." (*Glasul iubirii. 11. Blestemul*)

8. Recunoaște scena ilustrată în imaginea alăturată.

8.1. Analizează secvența: „Vedea însă bine. Ion strângea în brațe o femeie. Pe ea n-a sărutat-o, iar pe cealaltă o îmbrățișează. Tot sângele i se adună în obraji și, parc-ar fi avut un ochean, atât de bine văzu acum pe Florica".

8.2. Comentează statutul de conflict principal al acestei situații narative.

Imagine generată de IA

Semnificațiile textului

9. Stabilește relația dintre incipitul și finalul textului, notând în caiet, în două coloane, elementele ce compun spațiile din cele două părți indicate.

9.1. Observă simetria dintre cele două inventare/liste.

9.2. Selectează un element cu valoare de simbol și scrie un text de zece rânduri în care să arăți ce sugerează acesta despre întâmplările prezentate în roman.

9.3. Argumentează una dintre afirmațiile de mai jos:

- Simetria este un indicator al faptului că universul prezentat este unul închis, care este guvernat după legi particulare.
- Drumul satului face trimitere la drumul vieții, sugerând că oriunde s-ar duce călătorii, ar întâlni povești din același registru.

10. Citește observația criticului Ov.S. Crohmălniceanu și apoi utilizează fragmentul propus pentru a scrie un text de zece rânduri în care să prezinți aspectul monografic al romanului *Ion*.

„Prin arta cu care Rebreanu urmărește obiceiurile și îndeletnicirile oamenilor, fără a sublinia doar pitorescul lor, romanul compune o veritabilă monografie a satului ardelean.

Hora, nunta, botezul, întâlnirea la crâșmă, slujba religioasă duminicală, toate sunt zugrăvite în culoarea lor adevărată. Filmul evenimentelor zilnice ale vieții satului se derulează prin fața ochilor noștri, fără nicio discontinuitate; considerațiile explicative devin inutile, atât de firesc apare tot ce se întâmplă."

(Ov.S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*)

11. Prezentând viața satului așa cum curge ea firesc, romanul conține și alte secvențe cu aspect etnografic. Citește fragmentele de mai jos și apoi propune oral, pentru fiecare dintre acestea, obiceiul prezentat, integrând secvențele în scenele din care acestea au fost preluate.

„Vasile Baciu nădăjduia mereu un băiat, în cele din urmă a sosit, dar, încăpățânându-se să intre în lumea necazurilor cu picioarele înainte, a stârnit numai jale și nenorocire. [...] Atunci Vasile s-a repezit de a chemat pe doctorul Filipoiu din Armandia. Cum a văzut-o, doctorul s-a crucit și, după ce i-a ocărât pe toți pentru că nu l-au înștiințat mai devreme, le-a spus că acum e prea târziu, că femeia a început să se învinețească, apoi că numai Dumnezeu face minuni și că ar fi trebuit s-o ducă la spital, în Bistrița, să-i scoată copilul prin burtă. Baciu i-a plătit un zlot de argint, l-a întors acasă cu căruța. Până să vie dânsul, femeia și-a dat sufletul. Copilul a mai mișcat într-însa vreo două ceasuri, încât moașa era cât pe-aci să-l înțepe cu un ac, să nu se întâmple cumva să-l îngroape de viu, să se facă moroiu și să vie din cealaltă lume să spăimânte oamenii..." (*Glasul pământului. 2. Zvârcolirea*)

„Săptămâna dinaintea Crăciunului, în toate dimineţile, satul clocotea de guiţări deznădăjduite. Porcii îngrăşaţi se prefăceau în muşchi şi cârnaţi, meniţi să reînzdrăvenească pe oamenii jigăriţi de postul care parcă nu se mai sfârşea. Cu cât se apropiau sărbătorile, cu atât ţăranii le doreau mai tare, lingându-şi buzele cu poftă în vederea ospăţurilor obişnuite şi atât de mult aşteptate. [...]

În alţi ani, pe vremea aceasta, Ion se simţea mai nenorocit ca oricând auzind guiţările şi se înfuria văzând că, în tot satul, numai Glanetaşu şi ţiganii nu sunt în stare să facă *bojotaia* cuvenită, ba încă şi unii ţigani se sileau şi izbuteau să fie în rândul oamenilor şi să taie barem câte un mascur." (*Glasul pământului. 5. Rușinea*)

„În picioare şi bătând mereu cruci în apă cu cuţitul, rosti pe urmă domol, tărăgănat, abia înţeles:

– Prea Sfântă Maică-Precistă, de-i deocheat Petrişor cu unu, dedeochiu cu doi; de-i deocheat cu doi, dedeochiu cu trei; de-i deocheat cu trei, dedeochiu cu patru; de-i deocheat cu patru, dedeochiu cu cinci; de-i deocheat cu cinci, dedeochiu cu şase; de-i deocheat cu şase, dedeochiu cu şapte; de-i deocheat cu şapte, dedeochiu cu opt; de-i deocheat cu opt, dedeochiu cu nouă, cu mâinile mele cu-amândouă! Petrişor să saie, să răsaie, ca aurul strecurat, ca argintul luminat!... Şi de-i deocheat de ochi căprii, şi de-i deocheat de ochi negri, şi de-i deocheat de ochi mierii, descântecul din gura mea, leacul de la Dumnezeu!..." (*Glasul iubirii. 11. Blestemul*)

12. Conturează specificul relaţiilor interumane din satul Pripas, identificând motivele care alimentează conflictele dintre membrii societăţii prezentate. În acest sens, completează tabelul de mai jos şi apoi scrie un text de patru-cinci rânduri în care să propui o clasă supraordonată ce generează toate conflictele din Pripas.

Popa Belciug şi învăţătorul Herdelea	**Cârciumarul Avrum şi notarul Stoessel**	**Dumitru Moarcăş şi Paraschiva**
Motivul: _____	Motivul: _____	Motivul: _____
Stingerea conflictului: ____	Stingerea conflictului: ____	Stingerea conflictului: ____

13. În afară de ţărani, printre personajele textului se numără şi intelectuali. Cine sunt aceste personaje? Sunt oameni ai locului sau venetici? Ce relaţii au aceştia cu comunitatea?

13.1. Formulează câte un scurt răspuns în care să abordezi relaţiile dintre Ion şi preot şi dintre Ion şi învăţător.

© Editura Prut Internațional

DICȚIONAR DE TERMENI

Tehnica contrapunctului constă în prezentarea simetrică a două clase sociale, familii sau personaje surprinse în aceleași situații. Astfel nunta țăranilor va avea ca replică și nunta din familia Herdelea, hora care animă satul va fi succedată de balul intelectualilor etc.

Cântecul ciocârliei, pictură de Jules Breton

13.2. Soluțiile pe care le găsesc intelectualii la problemele țăranilor sunt urmate întocmai sau țăranii ascultă doar parțial de sfaturile lor? Formulează-ți răspunsul într-un text de nouă-zece rânduri, oferind exemple care să îți susțină afirmațiile.

14. Completează o hartă a conflictelor în care este prins Ion, identificând disputele pe care acest personaj le are cu Vasile Baciu, cu Simion Lungu și cu George Bulbuc.

15. Romanul urmărește două planuri narative, unul al țărănimii, axat pe istoria lui Ion, și altul al intelectualilor, ce redă mai ales traseul familiei Herdelea. Ov.S. Crohmălniceanu observa: „Există o contrapunctare simfonică, urmărită cu rară artă de Rebreanu în împlinirea destinului eroilor săi. După formule mai noi ale romanului, corespondențele neașteptate, ca și contrastele, dau ideea multiplicității vieții și totodată a cadrelor ei omenești comune”.

15.1. Sintetizați, în câte cinci rânduri, subiectul dezvoltat de fiecare plan narativ.

15.2. Discutați despre similitudinile dintre poveștile de iubire ale lui Ion cu Ana și Florica și cele ale Laurei cu Aurel și George.

15.3. Identificați și alte evenimente prezentate prin tehnica contrapunctului.

Personajele textului

16. Criticul Mihai Zamfir consideră că personajele romanului sunt „prototipuri, întruchipări ocazionale de arhetipuri eterne”. Potrivește corect personajele din tabel cu tipologiile stabilite de Zamfir, înscrise în cea de-a doua coloană.

Personajul	Tipologia personajelor
George Bulbuc	avariția ancestrală
Învățătorul Herdelea	senzualitatea triumfătoare
Ana	tânărul cu fumuri de poet, fără slujbă, trăind pe seama unei familii și așa împovărate
Zenobia	femeia-victimă, predestinată a fi veșnic asuprită de toți
Florica	naivitatea obtuză
Vasile Baciu	țăranul petrecăreț și leneș, care nu se gândește la ziua de mâine
Glanetașul	nevasta aprigă
Titu Herdelea	funcționarul veșnic îngrijorat și amărât

17. **Stabilește statutul social al personajului Ion, completând, în caiet, într-o carte de vizită, informații referitoare la:**

18. **Raportându-te la opinia criticului Ion Bogdan Lefter, analizează fragmentul de mai jos și observă specificul timpurilor redate de text.**

„Era un bărbat silitor Vasile Baciu când se găsea în toane bune. A avut o viață grea și plină de trudă, dar s-a ținut totdeauna printre fruntași. Părinții nu i-au dat decât sufletul dintr-însul. S-a însurat cu o fată bogată și urâtă, dar a iubit-o ca ochii din cap, căci ea îi întruchipa pământurile, casa, vitele, toată averea care-l ridicase deasupra nevoilor. Bogăția îi deschisese mai mare dragostea de muncă. Râvna de a agonisi îi puse stăpânire pe suflet, îi era frică mereu că un trăsnet din senin îi va zdrobi toată truda vieții. [...] În Ion simțea un vrăjmaș. Cum a fost dânsul în tinerețe, așa e feciorul Glanetașului azi. Îi vrea averea. De aceea fierbea de ură văzându-l măcar."

META-TEXT

„[...] traiectul lui Ion este tipic pentru că, în liniile sale cele mai generale, el este invariantul diverselor ipostaze pe care contextul dat le generează cu necesitate."

(Ion Bogdan Lefter, *Scurtă istorie a romanului românesc*)

19. **Imaginează-ți că ești reporter al unui ziar național. Scrie o știre în care să prezinți crima din finalul textului, schițând pentru cititori liniile generale ale portretului victimei, așa cum a fost ea percepută de membrii comunității.**

19.1. Respectă structura unei știri conform algoritmului piramidei inversate.

META-TEXT

„[...] ceea ce vorbea mai puternic în *Ion* era curajul de a coborî, fără iluzii și fără prejudecăți, în jocul motivelor sufletești. Îndatorate în atâtea privințe viziunii științifice a vieții, realismul și naturalismul european impuseseră convingerea că «valoarea» se constituie din datele «naturii», că tot ce suntem obișnuiți a considera superior în viață este făcut din pânza instinctelor ei elementare. *Ion* era o frescă a vieții românești în Ardealul revenit, eposul permanenței elementului românesc în mijlocul unor împrejurări neprielnice, evocat însă nu în motivația ei eroică, ci prin înțelegerea resorturilor statornice ale sufletului țărănesc, lăcomia de pământ și senzualitatea robustă, afirmate prin șiretenie, lipsă de scrupule, cruzime."

(Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*)

19.2. În acest sens, utilizează fragmentele de mai jos.

a) „Era iute și harnic, ca mă-sa. Unde punea el mâna, punea și Dumnezeu mila. Iar pământul îi era drag ca ochii din cap. Nicio brazdă de moșie nu s-a mai înstrăinat de când s-a făcut dânsul stăpânul casei."

b) „Cât a umblat la școala din sat a fost cel mai iubit elev al învățătorului Herdelea, care mereu i-a bătut capul Glanetașului să dea pe Ion la școala cea mare din Armadia, să-l facă domn."

c) „Ion însă nu s-a despărțit de tot nici de cărți. Le-a păstrat și-n sărbători le-a citit și răscitit până li s-au ferfenițit foile. Iar mai târziu mereu cerea învățătorului ba cărți de povești, ba câte-o gazetă veche, să se desfete..."

d) „Oboseala îl întârâta ca o patimă. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispititoare."

e) „Doamna Herdelea [...] interveni, uitându-se peste capul lui Belciug:

– În orice caz, Ion e băiat cumsecade. E muncitor, e harnic, e săritor, e isteț."

f) „Ion se opri uluit și de-abia după un răstimp putu răspunde:

– De ce, domnule părinte?

– Fiindcă ești un stricat și un bătăuș, ș-un om de nimic! Asta ești!"

20. Analizează fragmentul de mai jos, selectat din primul capitol al romanului, răspunzând, în câte trei-cinci enunțuri, la sarcinile formulate.

„Ana porni pe cărare la deal. [...]

«Tare-i slăbuță și urâțică, săraca de ea!...»

Rămase cu ochii pe urmele ei până ce dispăru la o cotitură. Și văzând-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire și o părere de rău: «Uite pentru cine rabd ocări și sudălmi!»

Încremeni așa un răstimp. Dar deodată își reveni, scuturâ din cap, ca și când s-ar încăpățâna să-și alunge o slăbiciune, și-și zise aspru: «Mă moleșesc ca o babă neroadă. Parcă n-aș fi în stare să mă scutur de calicie... Las' că-i bună Anuța! Aș fi o nătăfleață să dau cu piciorul norocului pentru niște vorbe...»" (*Glasul pământului. 2. Zvârcolirea*)

20.1. Prezintă contextul în care Ion ajunge la concluzia din ultima replică.

20.2. Arată valoarea stilistică a diminutivelor *slăbuță* și *urâțică*.

20.3. Indică trăsăturile personajului Ion și mijlocul de caracterizare prin care acestea sunt conturate.

21. Citește fragmentul de mai jos pentru a stabili dominantele morale ale portretului lui Ion și formulează răspunsuri scurte la sarcinile de lucru indicate.

„– Hai în casă, Ionică, se scânci fata, trăgându-l de mâneca sumanului. Pe urmă, aducându-și aminte de tatăl său, care ar scula tot satul în tălpi să știe că i-a adus pe Ion în casă, adăogă mai plângătoare: Ori barem în ogradă... pe prispă... Vino!...

META-TEXT

„Autorul și-a conceput personajele fără niciun pic de pitoresc, fără individualizări bizare [...].

În fruntea tuturor se află însă Ion, personajul central al epopeii. Primii comentatori au spus despre el că e bruta insensibilă, a cărei unică obsesie o reprezintă pământul, pentru care e în stare să facă orice. Ar însemna să judecăm după aparențe. În realitate Ion este veritabilul Ahile al acestei epopei țărănești. Cruzimea lui este cea a unui erou arhaic, înzestrat cu toate atributele eroismului amoral. Nu are milă de nimeni pentru că e o ființă «pre-etică», reprezentând umanitatea de dinaintea sedimentării societății stabile. Posedă în grad superlativ atributele eroului: inteligența, hărnicia, capacitatea infinită de efort, fascinația din priviri cu care îi supune pe ceilalți. Asemenea eroului homeric, e dominat de impulsivitate totală, necontrolată, ascultându-și doar instinctul, indiferent de consecințe. Înălțat cu un cap deasupra tuturor, stârnește invidia tuturor. De aceea va termina ca Ahile, ucis într-o luptă unde s-a angajat în mod absurd: agonia sa prelungită, cumplită și eroică, este cea a unui semizeu."

(Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*)

Ion nu intră. Atâta voise: să-l vază ea și să știe hotărât că n-a părăsit-o. Așa își chibzuise dânsul calea pentru a sili pe Baciu să i-o dea. Ca să izbutească, trebuie s-o ia domol. Altfel i se primejduiau planurile... Acum știa bine cum are să-l silească. Numai să nu-și piardă răbdarea. Graba strică treaba. Fără dibăcie și șiretenie nu ajungi la mal niciodată." (*Glasul pământului. 4. Noaptea*)

21.1. Selectează din text cuvinte care sugerează predeterminarea.

21.2. Numește consecințele pe care le așteaptă Ion de la faptele sale.

21.3. Motivează folosirea proverbului *Graba strică treaba* și a persoanei a II-a în forma verbală *nu ajungi*.

21.4. Indică dominanta morală conturată de fragment.

22. Selectează trăsăturile Anei, așa cum reies ele din fragmentul de mai jos, numind și mijloacele de caracterizare utilizate.

„Era o fire tăcută și oropsită, menită parcă să cunoască numai suferința în viață. A crescut singură, lipsită de dragoste părintească mângâietoare. Mama o lăsase fără aripi. Își aducea aminte doar ca prin vis de ogoirile ei blânde, pe care nu le-a mai întâlnit niciodată. Tatăl ei o iubea, dar cu o iubire plină de toane. Vorbe bune a auzit prea puține de la dânsul; bătăi însă a suferit nenumărate, mai pe dreptate, dar mai mult din senin. Prietenie cu alte fete nu putea lega. Sufletul ei căuta o dragoste sfioasă și adâncă. Zburdălnicia o întrista. Chiar peste veselia ei plutea totdeauna o umbră de melancolie."

23. Formulează, în patru-cinci rânduri, mesajul general al romanului, angajând tema și ideea centrală.

24. Argumentează, prin două teze însoțite de exemple, apartenența textului la categoria romanului realist.

25. Citește secvența din *Frunze de dor* de Ion Druță.

25.1. Realizează o compunere de una-două pagini în care să-l compari pe protagonistul din romanul *Ion* cu cel din textul propus.

„Gheorghe de abia îl ținea minte pe tatăl său. Încă nici nu i se putea sui singur pe genunchi când a rămas fără dânsul. Poate a zis de câteva ori «tată» în viața lui, poate nici n-a zis. Și s-a învățat singur să-și facă jucării, mânca poamă numai cu pâine, ca să-i țină mai mult sat și niciodată nu dezgheța fereastra cu buzele, de frică să n-o strice, că n-avea tată care s-o pună la loc. [...]

Mătușa Frăsâna s-a pomenit că are flăcău în casă cu mult înainte decât se aștepta. De abia a trecut în clasa a treia, că Gheorghe de acum anina plugul în urma căruței – nu-l putea sui, nici coborî – și se ducea la arat. Și tot așa, din an în an, s-a deprins să caute pe unde răzbate ploaia în pod, pe când ceilalți copii căutau mere domnești prin grădini străine, să taie șișcă la cai, pe când cei de seama lui colindau drumurile satului, tăind frunză la câini. Și era băiat dezgheșat – te miri dacă a mai luat vreodată cărțile în mână după ce se întorcea de la școală, și totuși a mântuit șapte clase printre primii".

După școală s-a apucat să adune avere cu o străduință și cu o hărnicie că se crucea satul. Cu toate că era încă tânăr, cei din sat îl socoteau gospodar în toată puterea cuvântului. Nu era nuntă în mahala la care să nu fi fost el poftit, numai dânsul în tot satul se pricepea să lege căpriorii și dacă îți măsura el pământul și îți spunea că aici trebuie să fie hatul – basta. Puteai să aduci măsurători și de la București, că hatul tot acolo rămânea.

Muncea cât trei – muncea zi și noapte, muncea pe vreme bună și pe ploaie, muncea vara și iarna, fiindcă visa și el să aibă o gospodărie în rând cu lumea, visa să nu mai vadă cum își contenesc sătenii pasul, trecând pe lângă casa lor oarbă de ochiul stâng – n-au dovedit la vreme să pună cele două ferestre din stânga ușii. De altfel, casa părintească era cea mai mare durere, cel mai mare necaz al lui Gheorghe. Din cele trei odăi, gătită era numai una – celelalte două, în așteptarea scândurilor și meșterilor, serveau drept magazie pentru pâine.

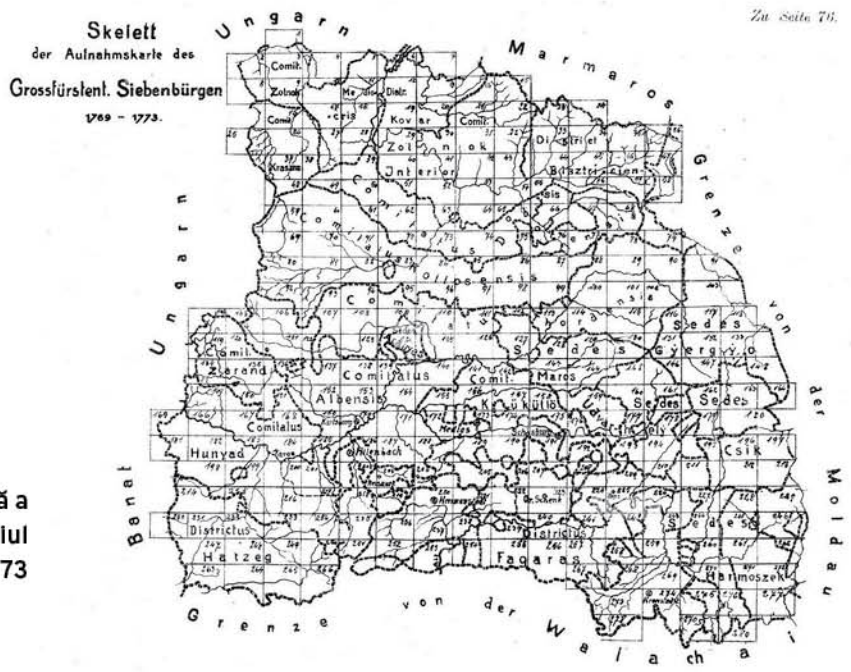
Și-l durea cumplit pe bietul Gheorghe, căci era flăcău și Valea Răzeșilor avea un obicei frumos – de hram, de Crăciun ori în orice altă zi frumoasă când era joc în sat, flăcăul își poftea tovarăși în casa lui, îi așeza la masă. Gheorghe n-avea unde-i pofti și, știind-o dinainte, se lăsa rugat când îl pofteau alții, ba într-o toamnă chiar și-a petrecut hramul păscând caii după sat.

Câmpul îi făgăduise scânduri pentru podele, parale pentru meșteri, vin pentru masa musafirilor și Gheorghe a devenit un rob al pământului. Și dacă îl vedeai amărât, înseamnă că-i răsărise prost păpușoiul, dacă seara, întorcându-se, găsea două clipe să mângâie câinele din ogradă, înseamnă că muncise vârtos, iar dacă îi și răzbătea vreo melodie, o cânta în drum spre fântână, ca să nu piardă vremea degeaba.

INTER-TEXT ▶

26. Documentează-te suplimentar, eventual, colaborează cu profesorul de istorie, pentru a scrie un text informativ despre Reforma agrară din 1921. Urmărește reperele de mai jos.

- Care era situația terenurilor agricole deținute de țărani înainte de acest moment?
- Care era situația, în aceeași perioadă, a acestor terenuri în Transilvania?
- Cine a propus împroprietărirea țăranilor?

Prima măsurătoare cadastrală a Transilvaniei realizată de Imperiul Habsburgic – 1769-1773

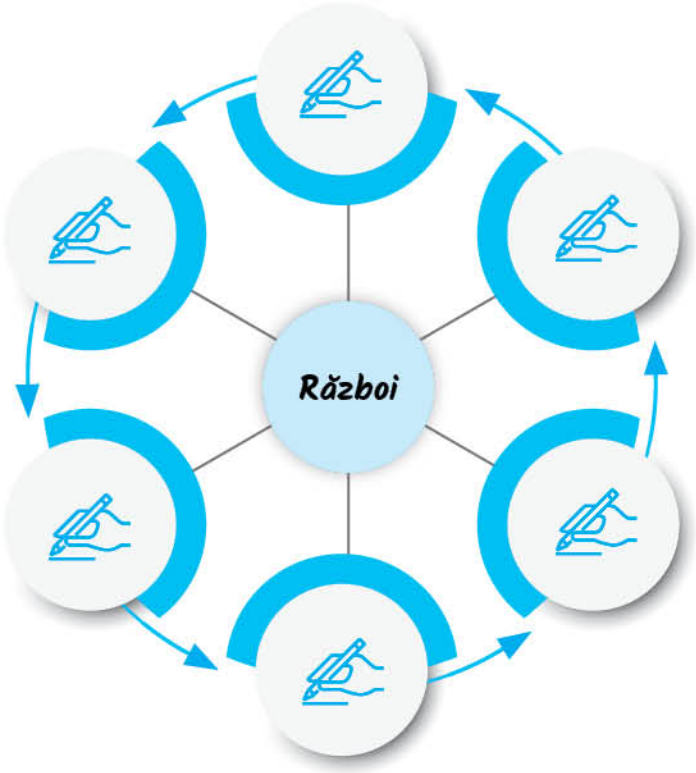
2 OPERA LITERARĂ ÎN EXPRESIA FILMULUI ARTISTIC/DOCUMENTAR/DE ANIMAȚIE ȘI ÎN CEA A SPECTACOLULUI*

AVAN-TEXT

„Fără tragedia fratelui meu, *Pădurea spânzuraților* sau n-ar fi ieșit deloc, sau ar fi avut o înfățișare anemică, livrescă, precum au toate cărțile ticluite din cap, la birou, lipsite de seva vie și înviorătoare pe care numai experiența vieții o zămislește în sufletul creatorului."

(Liviu Rebreanu, *Cum am scris „Pădurea spânzuraților"*, în vol. *Amalgam*, București, 1943)

1. **Găsiți sinonime pentru cuvântul *război* sau sensuri ale acestui cuvânt și completați ciorchinele:**

2. **Care este principala sursă de inspirație a autorului:**
a) Revoluția de la 1848;
b) Primul Război Mondial;
c) Al Doilea Război Mondial?

3. **Utilizând *Dicționarul de simboluri* sau alt tip de dicționar, explicați etimologia numelor celor două personaje:**
Apostol - _____
Svoboda - _____

4. **Urmărește filmul *Pădurea spânzuraților* realizat după romanul cu titlul omonim. Răspunde, în scris, la următoarele întrebări:**

TEXT ▶

Regie: Liviu Ciulei

Scenariu: Titus Popovici, Liviu Rebreanu

Distribuție: Victor Rebengiuc, Liviu Ciulei, Ștefan Ciubotărașu, György Kovács, Anna Széles, Gina Patrichi, András Csiky, Emmerich Schäffer

Producător: Mihai Crișan

Imagine: Ovidiu Gologan

Montaj: Iolanda Mântulescu, Dan Naum

Sunet: Anusavan Salamanian, Valentin Tesa

Muzică: Theodor Grigoriu

An: 1965

Categorie: lungmetraj

Gen: dramă, război

Durată: 154 de minute

I. Narațiune

- Care sunt momentele acțiunii surprinse în film: expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul?
- Care sunt conflictele principale ale filmului?
- Ce fel de aspect al poveștii se înfățișează/redă/dezvoltă? Cum îl exprimă efectele vizuale?
- Cum este expusă povestea (liniar, fragmentat, vizionar, episodic)?
- Ce se întâmplă la nivelul intrigii? Cum diferă intriga de restul poveștii?
- Interpretarea poveștii filmului constă din mai multe subnarațiuni, acestea fiind legate între ele. Câte subnarațiuni simultane conține secvența?
- Cum interacționează canalele informaționale folosite în film (imagine, discurs, sunet, muzică, text) pentru a reda semnificația filmului? Domină vreunul dintre canalele menționate?
- Care este perspectiva naratorului?
- Transpar evenimentele în absența personajelor?
- Se uită personajele spre cameră sau se comportă ca și când aceasta nu ar fi acolo?
- Cum îl poziționează firul narativ pe spectator prin raportare la evenimentele ecranizate și la personaje?
- Exprimă (indirect) firul narativ (așa cum este înfățișat în secvența propriu-zisă) idei politice/sociale curente?

II. Montaj

Montaj

- Se produce într-o locație sau în studio? Este realist sau stilizat? Istoric sau contemporan? Decorul este simbolic? Sunt scoase în evidență simbolurile? De ce? Cum completează decorul și montajul firul narativ?

Cadrul spațial

- Cadrul este încărcat sau gol? Impune o anumită atmosferă? Este designul simetric sau asimetric? Este echilibrat sau neechilibrat? (Motivează.) Este ajustat sau natural? Forma este deschisă (scenele sunt dezintegrate, au o calitate de documentar vechi) sau închisă (scenele sunt compuse cu atenție, sunt autonome și teatrale)? Este spațiul folosit drept un comentariu indirect la adresa unui personaj?

Lumini

- Ce este evidențiat și ce este umbrit?
- Calitatea luminii: luminile sunt puternice sau slabe (iluminare difuză)?

ARHI-TEXT

- Este un roman/film simetric.
- Are structura unui corp sferoid.
- Este un roman/film psihologic.
- Este un roman subiectiv.
- Filmul dramatic urmează logica epicului.
- Se trece de la limbajul literar la cel audiovizual, filmic.
- Modificarea structurii și a compoziției originare conform unei logici de tip dramaturgic, nu de tip epic.
- Ecranizarea dă dovadă de expresivitate poetică și de putere de analiză prin imagini sugestive.
- Accentuează funcția introspectivă a camerei de luat vederi, pe care o leagă de atenția acordată chipurilor și ochilor, prin intermediul cărora spectatorii ar avea acces la dimensiunea psihologică a caracterelor și situațiilor.
- Compoziția cadrului, dar și imaginea de alb-negru, trecând prin diferite nuanțe de gri, contribuie la eficacitatea expresivă a filmului.
- Recurge la cenușiu pentru gravitatea situației descrise, fiind inspirat de opera lui Rebreanu, prin precizarea referitoare la impresia de închidere lăsată de decorul execuției lui Svoboda și prin comparația cu un „clopot uriaș de sticlă aburită”.

- Direcție: iluminare frontală (imagine plată), iluminare parțială (pentru efecte dramatice), iluminare din spate (se distinge doar silueta), iluminare de fundal. Există iluminare realistă sau contraste puternice/iluminare simbolică? Este calitativă sau nu? Există efecte speciale? Lumina este naturală sau artificială? Cum influențează luminile potențialul expresiv al filmului?

Actorie și coregrafie

- Ce semnifică gesturile, mimica, vocea? Mișcarea personajelor este aproape sau departe de camera de filmat, din stânga spre dreapta sau invers? Comunică actorii unii cu alții prin intermediul privirilor? Cine la cine se uită?
- Cum atrag coregrafia și jocul actoricesc privirile spectatorului?
- Cum creează personajele în acțiune suspansul, ambiguitatea, complexitatea, siguranța și suspiciunea?

Costume și machiaj

- Codurile socioculturale sunt simbolizate în costume (poziție socială, bogăție, atitudine, nesiguranță)?

III. Cinematografie

Fotografie

- Ce tip de bandă fotografică este utilizată? Există culori asociate simbolic cu anumite personaje? Există culori drept laitmotiv?
- Viteza mișcării este normală/slow motion/accelerată/de tip stop-cadru/încetinită?
- Există efecte speciale: proiecție, suprapunere, utilizarea anumitor lentile sau modalități de focalizare?
- Cum funcționează aceste manipulări fotografice în relație cu întregul cuprins al filmului?

Cameră/cadre

- Din ce unghi se filmează (înalt/jos, drept/strâmb, oblic, înclinat)?
- Cum este mișcarea camerei și panorama?
- Cum funcționează mișcările camerei de filmat? Ce informații aduc despre locul imaginii?
- Urmărește camera de filmat întotdeauna acțiunea filmului?
- Oferă în mod continuu perspective noi asupra personajelor și a decorului?

IV. Sunet

- **Muzică:** Ce stil muzical predomină? Muzica este specifică pentru perioada dată?
- **Efecte sonore:** Există sunete naturale sau artificiale? Există sunete subiective? Ce semnifică?
- **Dialog/Tăcere:** Limbajul este autentic sau artificial? În ce mod limbajul caracterizează personajul? Există cuvinte de jargon, dialect sau injurii? Se fac aluzii la alte texte, citate? Comunică anumite personaje prin tăcere?

© Editura Prut Internațional

5. **Realizează în caiet o diagramă Venn în care să menționezi asemănări și deosebiri între textul literar și film.**

6. **Clasifică simbolurile identificate la nivelul textului. Câte dintre acestea apar în film? Care e diferența? (A se vedea transformarea cuvântului-simbol în imagine/decor versus cuvânt rostit de personaj versus personaj.)**

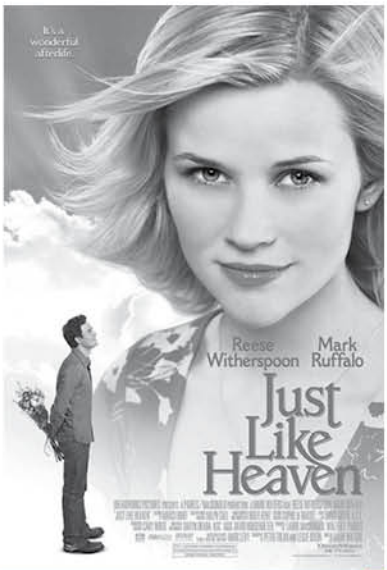
7. **Discutați despre simbolurile prezente în text și în film: spânzurătoarea – moarte; antinomia cu pădurea – viață, regenerare; spânzuraților – final definitiv; lumina – renaștere, înviere; la fel, și despre simbolismul cromatic: albul nevinovăției; irizările luminii; cenușiul, arămiul toamnei; lumina răsăritului de primăvară; întunericul; cimitirul.**

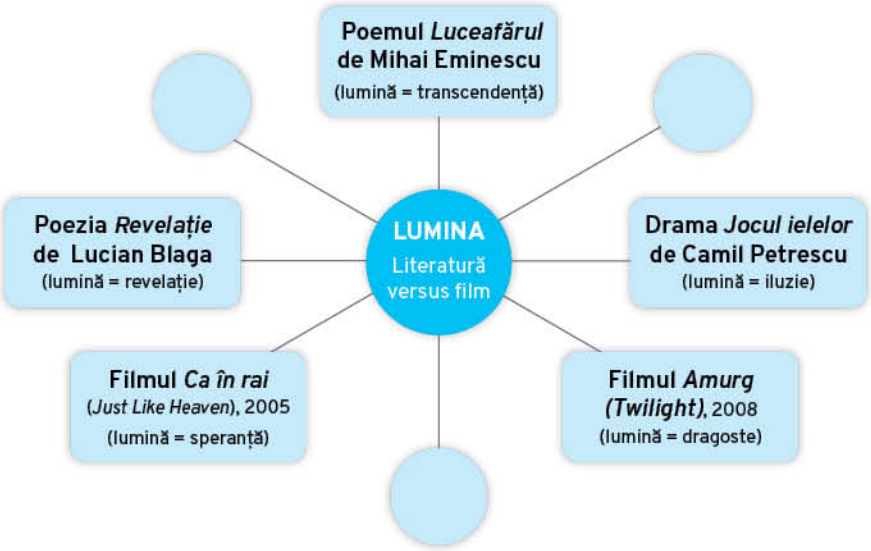
Finalul filmului conferă spânzurătorii o importanță maximă, astfel scena execuției lui Apostol Bologa nu mai este redată. Se accentuează strigătul existențial, iar apoi pământul din care se face groapa, sugerându-se moartea eroului. Înainte de final se oferă un cadru (depărtat – apropiat) de zece secunde în care este imaginea șireangului.

8. **În cât timp realizezi lectura fragmentului din final și în cât timp urmărești aceleași pagini transpuse în film? Care a avut un impact mai mare asupra ta: filmul sau opera literară?**

9. **Pornind de la rubrica CURIOZITĂȚI, expune-ți opinia: de ce este omisă scena execuției? De ce crezi că nu se prezintă scena? Care este imaginea-metaforă ce sugerează mesajul esențial al operei și al filmului?**

10. **Identifică valori semantice pentru simbolul luminii în baza filmelor și operelor literare cunoscute. Exprimă-ți opinia, în cinci-zece rânduri, despre semnificația luminii.**

PROIECT

- **Imaginează-ți că ești regizor/regizoare și vei realiza un film pe baza unui text literar preferat. Prezintă câteva detalii referitoare la cadrul spațial, la specificul luminilor, la costume, machiaj, actorie, coregrafie, mișcare scenică, camere, cadre, montaj și două scene importante.**

Enigma Otiliei

de George Călinescu

AVAN-TEXT

- G. Călinescu (1899-1965) a fost critic și istoric literar, academician, romancier, poet, dramaturg, profesor, ziarist, autor al unei opere monumentale.
- Pe numele adevărat Gheorghe Vișan, s-a născut ca fiu al Mariei, menajera familiei Călinescu, fiind adoptat de impiegatul CFR Constantin Călinescu în anul 1907.
- A publicat monografii și studii consacrate lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Nicolae Filimon, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, precum și studii de estetică și de literatură universală. *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent* este considerată drept cea mai reușită realizare a sa.
- Opera de ficțiune cuprinde romane (*Bietul Ioanide, Scrinul negru, Cartea nunții*), piese de teatru (*Șun sau Calea neturburată, mit mongol*), versuri (*Poezii, Lauda lucrurilor, Lauda zăpezii*), dar și note de călătorie.

1. În imaginea de mai jos este prezentat tabloul *Eternul feminin* al pictorului francez Paul Cézanne, prieten apropiat al scriitorului naturalist Émile Zola. În centrul tabloului se află o femeie, aceasta fiind înconjurată de mai mulți bărbați.

1.1. Ce meserii consideri că ilustrează vestimentația bărbaților din această pânză?

1.2. Ce cunoștințe ai despre modul în care se raportau la femeie, de-a lungul timpului, reprezentanții diverselor meserii?

1.3. Cum îți explici poziția centrală a femeii?

1.4. Ce atribute pot fi folosite în legătură cu femeia ilustrată?

1.5. Paul Cézanne marchează cu roșu ochii femeii. Expune-ți opinia: de ce a recurs pictorul la acest procedeu?

***Eternul feminin*, pictură de Paul Cézanne**

Enigma Otiliei

Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, cu puțin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de licean, intra în strada Antim, venind dinspre strada Sfinții Apostoli cu un soi de valiză în mână, nu prea mare, dar desigur foarte grea, fiindcă, obosit, o trecea des dintr-o mână într-alta. Strada era pustie și întunecată și, în ciuda verii, în urma unor ploi generale, răcoroasă și foșnitoare ca o pădure. Într-adevăr, toate curțile și mai ales ograda bisericii erau pline de copaci bătrâni, ca de altfel îndeobște curțile marelui sat ce era atunci capitala. Vântul scutura, după popasuri egale, coamele pomilor, făcând un tumult nevăzut, și numai întunecarea și reaprinderea unui lan de stele dădea trecătorului bănuiala că mari vârfuri de arbori se mișcau pe cer. Tânărul mergea atent de-a lungul zidurilor, scrutând, acolo unde lumina slabă a felinarelor îngăduia, numerele caselor. Uniforma neagră îi era strânsă bine pe talie, ca un veșmânt militar, iar gulerul tare și foarte înalt și șapca umflată îi dădeau un aer bărbătesc și elegant. Fața îi era însă juvenilă și prelungă, aproape feminină din pricina șuvițelor mari de păr ce-i cădeau de sub șapcă, dar culoarea măslinie a obrazului și tăietura elinică a

TEXT

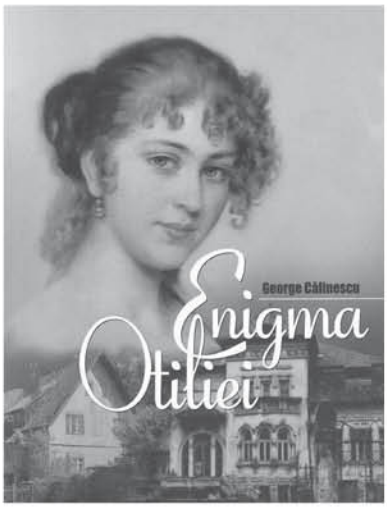
Apariție: 1938.
Specie literară: roman realist, obiectiv, doric (Nicolae Manolescu).
Temă: pe istoria unei moșteniri este grefată o poveste de iubire adolescentină eșuată.
Titlu: conține numele protagonistei, dirijând receptarea către enigmaticul feminin.
Construcția subiectului: cronologică și riguroasă, două planuri narative, relații de opoziție și de simetrie.

nasului corectau printr-o notă voluntară întâia impresie. Din chipul dezorientat cum trecea de pe un trotuar pe altul în căutarea unui anume număr, se vedea că nu cunoștea casa pe care o căuta. [...] În apropierea mănăstirii și peste drum de ea, o casă cu ferestre înalte era încă luminată. În fața ei staționa o trăsură luxoasă cu doi cai albi, înăuntrul căreia dormea, cu capul în piept și cu hățurile în mână, un birjar gros, înfășurat în tipicul veșmânt lung și încrețit de catifea. Tânărul ajunse cu greaua lui valiză în chip de balercă în dreptul ei și, după oarecare examen, se opri lăsând o clipă jos povara. Casa avea un singur cat, așezat pe un scund parter-soclu, ale cărui geamuri pătrate erau acoperite cu hârtie translucidă, imitând un vitraliu de catedrală. Partea de sus privea spre stradă cu patru ferestre de o înălțime absurdă, formând în vârful lor câte o rozetă gotică, deși deasupra lor zidăria scotea tot atâtea mici frontoane clasice, sprijinite pe câte două console. La fațadă, acoperișul cădea cu o streașină lată, rezemându-se pe console despărțite de casetoane, totul în cel mai antic stil, dar consolele, frontoanele și casetoanele erau vopsite cu un ulei cafeniu. Zidăria era crăpată și scorojită în foarte multe locuri, și din crăpăturile dintre fațada casei și trotuar ieșeau îndrăzneț buruienile. Un grilaj înalt și greoi de fier, ruginit și căzut puțin pe spate, dovedea, pe dreapta, existența unei curți, în care se zărea prin întuneric atâta frunziș și atâtea trunchiuri, încât întinderea ei, deocamdată, nu se putea calcula, impresia ei fiind totuși de pădure fără fund. [...] Tânărul se întoarse spre intrarea din față și medită un mijloc de a-și vesti prezența. Însă nu văzu prin apropiere nicio sonerie, și a bate la ușă i se păru, cum era și natural, o absurditate. Într-adevăr, ușa, de forma unei enorme ferestre gotice de lemn umflat și descleiat de căldură sau ploaie și bubos de vopsea cafenie, se întindea de la cele două trepte de piatră, tocite în modul convexității, până aproape sub streașină. Nicio perdea nu acoperea ochiurile de geam, pline de un praf străvechi, pe care se vedeau bine urmele picăturilor de ploaie și ale melcilor fără casă. Neavând alt chip de ales, tânărul apăsă clanța moale și dădu să tragă ușa. Însă spre spaima lui ușa cea uriașă se mișcă aproape de la sine, căzând spre el cu un scârțâit îngrozitor. Intimidat, așteptă ca lumea din casă, intrigată de zgomot, să năvălească jos, dar nu se întâmplă nimic. Tânărul intră atunci, încercând să închidă cât mai bine infernala ușă, și abia înăuntru făcu uimitoarea descoperire că mânerul de os al unui probabil clopoțel interior atârna în sală. Nu îndrăzni totuși să sune numaidecât, într-atât îl miră anticamera. Ea era de o înălțime considerabilă, ocupând spațiul celor două caturi laolaltă. O scară de lemn cu două suișuri laterale forma un soi de piramidă, în vârful căreia un Hermes de ipsos, destul de grațios, o copie după un model clasic, vopsit detestabil cu vopsea cafenie, ținea în locul caduceului o lampă cu petrol cu glob de sticlă în chipul unui astru. Lampa era stinsă, însă o altă lampă plină de ciucuri de cristal, atârnată de înaltul tavan, lumina tulbure încăperea. Ceea ce ar fi surprins aici ochiul unui estet era intenția de a executa

G. Călinescu și arhitectura

„Participând la săpăturile arheologice organizate de V. Pârvan, G. Călinescu și-a însușit noțiunile elementare de arhitectură. [...] Mai mult chiar, considera cunoașterea arhitecturii un necesar component constitutiv al profesiunii de scriitor și comentând interesul lui Stendhal pentru arhitectură formula această normă estetică: «Este cu neputință să descrii omul, fără a-i determina proiecția morală în ordine edilitară. Ergo: un scriitor trebuie să fie în anume sens expert în arhitectură».”

(Ion Bălu, *G. Călinescu. Spectacolul personalității*)

grandiosul clasic în materiale atât de nepotrivite. Pereții, care spre a corespunde intenției clasice a scării de lemn, ale cărei capete de jos erau sprijinite pe doi copii de stejar, adulterări donatelliene, ar fi trebuit să fie de marmură sau cel puțin de ștuc, erau grosolan tencuiți și zugrăviți cu șablonul și cu mâna, imitând picturile pompeiene și îndeosebi porfirul, prin naive stropituri verzi și roșii. [...] Tânărul, hotărându-se în fine, trase de mânerul clopoțelului. Atunci un fel de schelălăit metalic răsună de sus ca-n niște spații mari și goale cu ecou rău. Trecu un timp chinuitor pentru necunoscutul de jos, apoi scara începu să scârțâie ca apăsată de o greutate extraordinară și cu o iritantă încetineală. Când provocatorul acestor grozave pârâituri fu jos, tânărul văzu mirat un omuleț subțire și puțin încovoiat. Capul îi era atins de o calviție totală și fața părea aproape spână și, din cauza aceasta, pătrată. Buzele îi erau întoarse în afară de prea mult fumat, acoperind numai doi dinți vizibili, ca niște aschii de os. Omul, a cărui vârstă desigur înaintată rămânea totuși incertă, zâmbea cu cei doi dinți, clipind rar și moale, întocmai ca bufnițele supărate de o lumină bruscă, privind întrebător și vădit contrariat.

– Unchiul Costache? îndrăzni să deschidă gura tânărul, pe urmă, intimidat, refăcu întrebarea: Aici șade domnul Constantin Giurgiuveanu?

Bătrânul clipi din ochi, ca și când n-ar fi înțeles întrebarea, mișcă buzele, dar nu răspunse nimic.

– Eu sunt Felix, adăugă tânărul, uimit de această primire, nepotul dumnealui.

Omul spân păru tot așa de plictisit de întrebare, clipi de câteva ori din ochi, bolborosi ceva, apoi cu un glas neașteptat de răgușit, aproape șoptit, duhnind a tutun, răspunse repede:

– Nu-nu-nu știu... nu-nu stă *nimeni* aici, nu cunosc...

Buimăcit, tânărul stătu locului nemișcat, așteptând o revenire asupra tăgadei. Dar bătrânul, după ce-l privi clipind, cu acea deferență hotărâtă cu care îndemni pe un individ să plece, zise din fundul gâtlejului: „Bună seara!" și porni iarăși, în scârțâituri îngrozitoare, pe scară. Tânărul puse mâna automatic pe mânerul valizei și ieși ametit pe ușa gotică și apoi pe poarta ruginită, trecu prin fața muscalului, care sforăia mereu, și porni dezorientat înainte.

Uimirea liceanului va părea cum nu se poate mai îndreptățită, dacă vom ști cine era. Se numea Felix Sima și sosise cu o oră mai înainte în București venind din Iași, unde fusese elev în clasa a VIII-a a Liceului Internat. Sfârșise liceul, trecând și examenul de capacitate, și acum venea în București la tutorele său, Costache Giurgiuveanu. Acest Giurgiuveanu, căruia obișnuia din familie a-i zice „unchiul", era cumnat al tatălui său, care murise de un an. [...] De un an de zile, Giurgiuveanu reprezenta pe Felix în raporturile cu școala, plătea taxele, semna în calitate de corespondent, iar Felix, la rândul lui, îi trimitea știri despre el. De altfel, relațiile acestea nu erau deloc pricinuite de simpla întâmplare a tutelei: „unchiul Costache" și „verișoara Otilia", care trecea în

META-TEXT

„La nivelul anului 1938, când publica *Enigma Otiliei*, G. Călinescu reținuse din metamorfozele romanului universal, ca exemplară, formula balzaciană, totuși el e în același timp un flaubertian. Dezvoltare logică, subordonată unui plan, caractere semnificative, un ethos generator de dialoguri, în plus o anumită detașare de lucruri pentru a sesiza esențele, iată la Călinescu, în momentul respectiv, un program ce revalida experiențe verificate, în timp ce alții, vizând sincronizarea cu limbajul contemporan, erau proustieni. Nimic nu e neglijat la Călinescu, firește, din tehnica lui Balzac. Fiecărei reacții exterioare i se caută un mobil intern; o simplă privire este un *act*, ceva ce solicită explicații. Motivări reclamă faptele de ordin economic, social sau erotic, totul."

(Constantin Ciopraga, *G. Călinescu: romanul situațiilor duble*, în *Personalitatea literaturii române*)

genere drept fata lui Costache, fuseseră totdeauna numele cele mai pomenite din casa doctorului Sima și socotite ca simbol al rudeniei apropiate. [...] Felix își cercetă bine memoria, spre a vedea dacă nu cumva are o lipsă, deși lucrul era cu neputință. Acela era numărul. Căută mai departe vreun *bis* și se mai gândi la posibilitatea ca în curtea unchiului să fie mai mulți locatari. Știa însă bine că Giurgiuveanu era proprietar și nu închiria, și un chiriaș, de altminteri, ar fi știut la cine stă. [...] Cu îndoiala în suflet, însă hotărât, tânărul o luă înapoi și, după o scurtă codire, intră din nou în curte și în anticameră și trase de blestematul clopoțel, care răsună pe sus ca un vas de sticlă sfărâmat pe podele. După o așteptare chinuitoare, scara începu să scârțâie greu, și bătrânul spân apăru din nou cu ochii mirați.

– Ce e? întrebă el în șoaptă, ca și când nu l-ar fi văzut pe băiat.

Glasul acestuia pieri de emoție, și inima-i zvâcni cu violență în piept. Încercă să-și adune puterile, când o voce cristalină se auzi de sus:

– Dar, papa, e Felix!

Felix privi spre capătul scării ca spre un cer deschis și văzu în apropierea lui Hermes cel vopsit cafeniu un cap prelung și tânăr de fată, încărcat cu bucle, căzând până pe umeri. Atunci bătrânul, ca și când totul s-ar fi petrecut în modul cel mai firesc, fără nicio lămurire asupra atitudinii dinainte, clipind molatic din ochi, cu aceeași duhoare de tutun și cu același glas fără acustică, zise lui Felix Sima:

– Ia-ți geamantanul și vino sus! [...]

Condus de Otilia și urmat de bătrân, Felix intră într-o odaie foarte înaltă, încărcată de un fum des și înțepător de tutun ca o copertă de vapor pe Marea Nordului. În mijlocul ei, la o masă rotundă prevăzută cu o mare lampă de petrol cu glob de sticlă mată, se aflau, în fața unui joc de table, trei persoane care la deschiderea ușii ridicară capul în felurite grade de curiozitate. Erau două femei și un bărbat. Bătrânul merse și ocupă scaunul rămas gol lângă ceilalți, în vreme ce Otilia conduse pe Felix de-a dreptul la masă, prezentându-l.

Statuia lui Hermes de Praxitele

„[...] progresiv, în cursul secolului al IV-lea î.H. arta a început să fie privită într-un fel nou. [...]

Marele artist al secolului, Praxitele, era apreciat mai ales pentru farmecul operei sale, pentru caracterul blând și vibrant al creațiilor. [...] O singură statuie a lui e considerată originală. Dar nu e sigur: ar putea fi vorba de o copie exactă din marmură a unei statui din bronz. Ea îl reprezintă pe Hermes în brațe cu micul Dionysos și jucându-se cu el. [...] Praxitele ne face și el să sesizăm articulațiile corpului, să le înțelegem jocul cât se poate de clar. [...] Se spune că grecii «idealizau» natura așa cum am spune că un fotograf retușează un portret, dar, în general, o fotografie retușată și o statuie «idealizată» sunt și lipsite de caracter; atât de multe lucruri au fost înlăturate, încât din bietul model a mai rămas doar o palidă fantomă. În realitate, metoda grecilor era exact inversă. [...] Această metodă și-a arătat cele mai frumoase roade în timpul lui Praxitele. Vechile modele au început să trăiască și să respire sub mâinile abile ale sculptorului; apar în fața noastră ca niște adevărate creaturi umane, și totuși ca niște ființe dintr-o lume diferită și mai bună."

(E.H. Gombrich, *Istoria artei*)

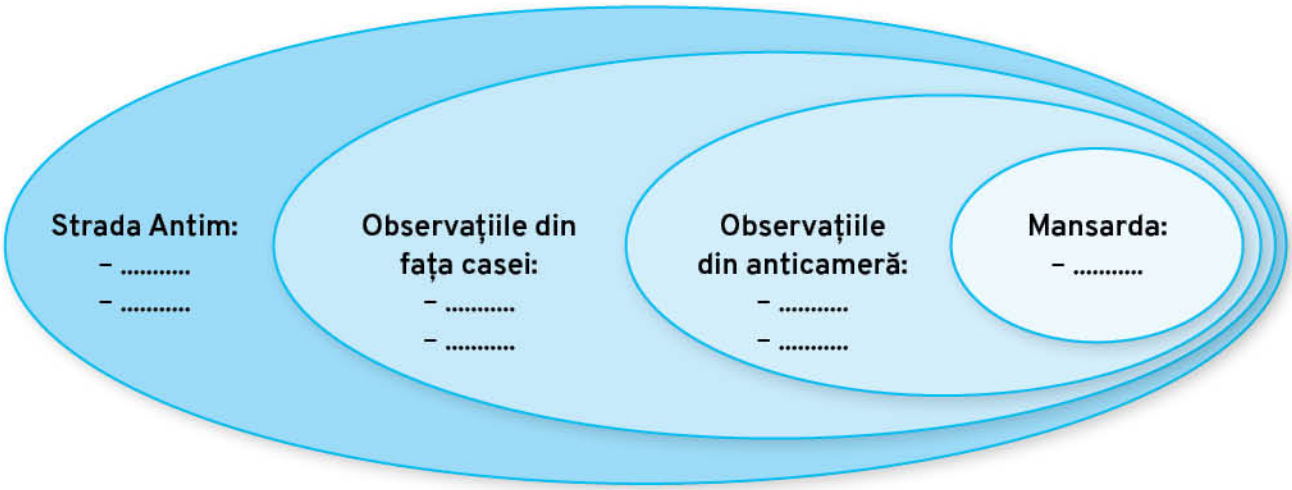

Lumea textului

2. **Incipitul romanului este de tip *captatio benevolentiae* și urmărește un tânăr care pătrunde într-un mediu neștiut. Selectează structuri prin care este conturat clarobscurul încăperii ce indică necunoscutul.**

3. **Rezumă, oral, scena surprinsă în textul propus, arătând motivul pentru care sosise tânărul la București.**

4. **Primul capitol al romanului este construit prin tehnica restrângerii treptate a cadrului. Prezintă spațiul pe care îl străbate Felix până în mansarda unchiului Costache, notând într-un grafic elementele de arhitectură și decor pe care acesta le observă.**

5. **Prezintă anticamera în care intră Felix, referindu-te la scară, sistemul de iluminare, decorații.**

6. **Reconstituie firul epic al romanului stabilind ordinea evenimentelor din text prin notarea numărului corespunzător în dreptul fiecărei idei:**

- ☐ Tânărul Felix Sima sosește din Iași la București, la tutorele său, Costache Giurgiuveanu.
- ☐ După ce cunoaște pe Pascalopol și pe cei din clanul Tulea, Felix primește pentru o noapte camera Otiliei.
- ☐ Felix și Otilia petrec o perioadă idilică la moșia din Bărăgan a lui Pascalopol.
- ☐ Pentru că tutorele său evită să suporte financiar înscrierea lui Felix la universitate, Otilia îi procură acestuia banii necesari.
- ☐ Otilia îi cere lui Giurgiuveanu să aleagă între ea și Aglae, așa că bătrânul își îndepărtează sora de casa lui.
- ☐ Stănică îl aduce pe doctorul Vasiliad în casa lui Giurgiuveanu, Pascalopol bănuind o încercare de punere a bătrânului sub interdicție.

Geneza romanului:

„Vineri 12.II[1937], a murit Tinca, una din mătușile *Casei cu molii*. A alunecat și ea pe gheață în acel portic de lemn putred și a căzut mortal, dacă n-a avut mai degrabă un atac apoplectic. Cu un an înainte Jenică căzuse la fel. A stat luni în mașină și gips și azi șchioapătă. Totuși n-au voit să se mute. Nu m-am dus la înmormântare. Azi Tinca doarme prima noapte eternă, în noul culcuș. Un roman despre nulitatea vieții lor ar fi fost foarte interesant: Istoria soților Popescu. Am auzit că Bică Simion, fratele, a invadat cu numeroșii lui copii casa, dibuind banii și luând lacom din ei. Și când a murit Tache [Căpitănescu, tatăl adoptiv al autorului, n.n.] – același lucru: muierile s-au închis în casă și au căutat banii. Distrugerea unei familii care nu există prin individualități, ci prin congregație e impresionantă, mai ales când se întrevede limpede dispariția ei."

(G. Călinescu, *Jurnal*)

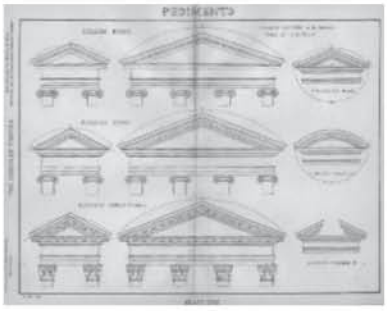
- Felix îi scrie Otiliei un bilet în care îi mărturisește acesteia iubirea.
- La cererea lui Felix, Otilia rupe legăturile cu Pascalopol.
- Deși Pascalopol îl convinsese pe Costache să o adopte pe Otilia, primirea unei scrisori anonime îl sperie pe bătrân.
- Otilia pleacă împreună cu Pascalopol, iar Felix se apropie de Georgeta.
- Otilia îi trimite lui Felix o carte poștală de la Paris.
- Costache îi vinde lui Iorgu imobilul în care acesta avea un restaurant.
- Otilia se întoarce de la Paris încărcată cu daruri, iar Costache începe să îi construiască o casă cu materiale din demolări.
- Costache are un prim atac, iar Aglae ia casa fratelui sub asediu.
- Costache îi arată lui Pascalopol că a strâns 300.000 de galbeni pentru Otilia, promițându-i că în curând îi va cere să îi depună la bancă.
- Speriat de moarte, Costache consultă un doctor, își sfințește casa și o aduce pe Paulina ca surogat de soție.
- Stănică îi fură lui Costache banii, determinând astfel moartea bătrânului.
- După ce doarme o noapte în camera lui Felix, Otilia pleacă la Paris cu mobilierul și se căsătorește cu acesta.
- Felix se întâlnește în tren cu Pascalopol și află că Otilia este în Buenos Aires.

6.1. Sintetizează, în câte cinci-șapte rânduri, conținutul celor două planuri narative ale romanului.

Semnificațiile textului

7. Identifică tipul de narator prezent în roman și motivează statutul acestuia prin raportare la curentul realist.

8. Recitiți fragmentul propus și apoi realizați grafic, în caiete, schița casei lui Costache Giurgiuveanu, urmărind imaginile de mai jos.

„Realismul, stimabile, ar fi metoda care pune arta în concordanță cu realul. Prin urmare, onorabile, s-ar cădea să definim noțiunea de «real», ceea ce, vei încuviința și dumneata, nu se poate face cât ai bate din palme. [...] Realul se identifică, în câmpul foarte general al artelor, cu posibilul."

(G. Călinescu, *Ce este realismul*, în *Principii de estetică*)

8.1. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Cărei clase sociale îi aparține proprietarul unei astfel de case?

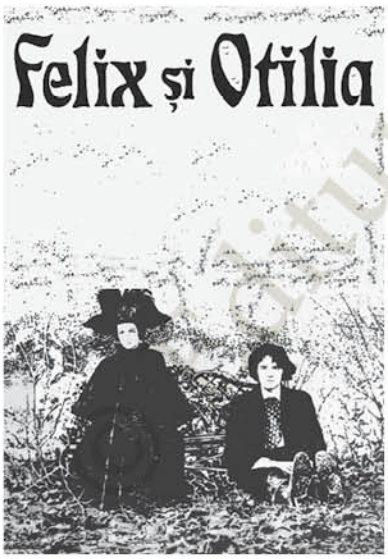
b) Ce opinie v-ați format despre amestecul de stiluri?

c) Ce prezumții ați putea formula despre starea financiară a locatarilor acestei case?

d) Ce trăsături de caracter ale lui Costache sunt sugerate prin descrierea casei?

9. Scriitorii realiști credeau că universul înconjurător își pune amprenta asupra omului, determinismul social reprezentând impactul mediului asupra personalității. Citește fragmentul de mai jos și apoi scrie un text de patru-șase rânduri în care să menționezi ce particularități ale Otiliei sunt sugerate de narator prin prezentarea camerei.

„Felix privi în odaie. Încăperea era mai mult lungă decât lată și avea o fereastră care da în geamlâc, acoperită cu o mare cortină de pluș maron. Câteva fotolii scunde și mici de pluș maron, un scrin de nuc de modă veche, masiv, un dulap de haine din același lemn și foarte lat dădea odăii un aer bătrânesc, dar elegant. [...] În apropierea ferestrei se afla o masă de toaletă cu trei oglinzi mobile și cu multe sertare. În fața ei se afla un taburet rotativ de pian. Sertarele de la toaletă și de la dulapul de haine erau trase afară în felurite grade, și-n ele se vedeau, ca niște intestine colorate, ghemuri de panglici, cămăși de mătase mototolite, batiste de broderie și tot soiul de nimicuri de fată. Cutii de pudră numeroase, unele desfundate, flacoane de apă de Colonia destupate erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă, ca într-o cabină de actriță, dovedind graba cu care Otilia le mânuia. Rochii, pălării, zăceau pe fotolii, pantofi pe sub masă, jurnale de modă franțuzești mai peste tot, amestecate cu note muzicale pentru pianoforte."

10. Revezi fragmentul de la exercițiul 9 și inventariază elementele care descriu camera. Scrie apoi un text în care să arăți că impresia de veridicitate specifică realismului se obține prin tehnica detaliului semnificativ.

11. Citește observația critică de mai jos și argumentează titlul final al romanului.

„[Călinescu] va păstra un secret absolut asupra cărții, intitulată inițial *Părinții Otiliei*. Titlul ilustra ideea balzaciană a paternității. Otilia și Felix, Stănică Rațiu și Pascalopol au o copilărie cu note comune: toți sunt orfani și au nostalgia unei familii. Dar în același timp, dintr-o obligație morală ori dintr-un interes material, multe personaje devin *părinții* Otiliei: Costache Giurgiuveanu, Leonida Pascalopol, Aglae Tulea, Stănică Rațiu, toți vor să hotărască soarta *orfanei* Otilia Mărculescu."

(Ion Bălu, *G. Călinescu. Spectacolul personalității*)

© Editura Paralela 45 Internațional

12. **În romanul realist, scriitorii se orientează spre observarea atentă a claselor sociale. Alege câte o etichetă corespunzătoare fiecărui personaj indicat și motivează-ți opțiunea cu detalii din roman.**

Pascalopol | Weissmann | Clanul Tulea | Georgeta | Familia Sohațchi

mica burghezie

pătura săracă

moșierimea

mahalaua

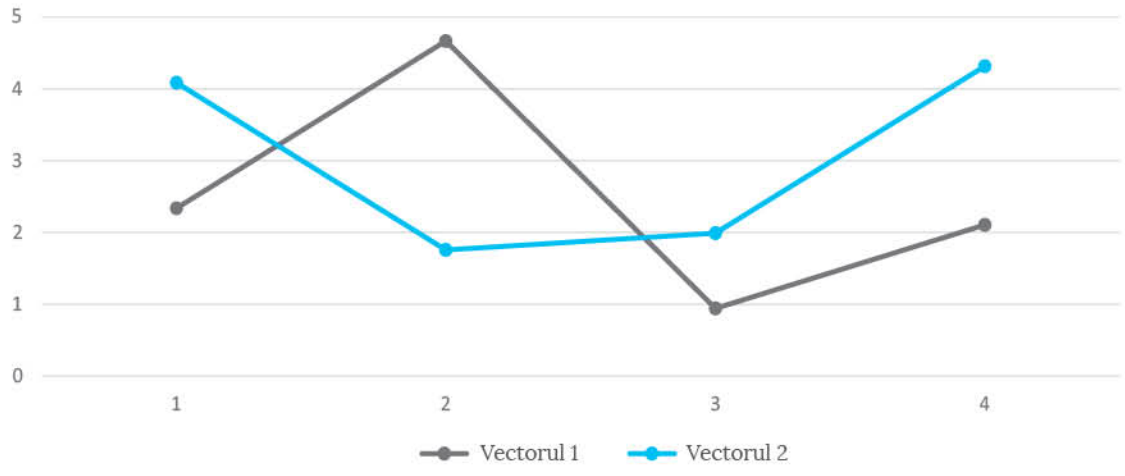
DICȚIONAR DE TERMENI

Personaj balzacian – personajul a cărui tehnică de portretizare se face chiar din incipit, iar trăsăturile sale (fizice sau morale) sunt ilustrate prin detalii semnificative pe tot parcursul operei.

13. **Luând ca reper informația de la rubrica DICȚIONAR DE TERMENI, argumentează tehnica de realizare a personajului balzacian prin raportare la personajul Felix Sima.**

14. **Identifică principalele conflicte externe care alimentează romanul, completând o hartă mentală care să o aibă în centru pe Otilia.**

15. **Alcătuiește un grafic al conflictelor erotice în care să urmărești, prin doi vectori colorați distinct, apropierea dintre Otilia și Felix (Vectorul 1) și Otilia și Pascalopol (Vectorul 2), marcând, prin curbe ascendente, evenimente ce pot fi înțelese drept certitudini și, prin curbe descendente, căderile. Scrie un paragraf în care să prezinți ce observații ai față de evoluția acestor relații.**

16. **Vorbind despre femeie, Simone de Beauvoir scrie, în studiul *Al doilea sex*, că „istoria ei se confundă cu istoria moștenirii”. Stabilește dreptul Otiliei la averea lui Giurgiuveanu răspunzând la întrebările de mai jos:**

a) Care este proveniența averii pe care o deține moș Costache?

b) Ce bunuri aflate în posesia lui Giurgiuveanu sunt menționate în text?

c) Ce află Felix despre averea unchiului său?

d) După prima criză, moș Costache îi arată lui Pascalopol pachetele ce conțin 300.000 de lei. Ce declară bătrânul în legătură cu acești bani și cum va proceda moșierul?

e) Care este singurul bun mobil pe care îl recunoaște Aglae drept moștenire a Otiliei?

17. **Scrie un text argumentativ de 10-12 rânduri în care să arăți locul pe care îl ocupă motivul literar al moștenirii în romanul studiat.**

18. **Prezintă dimensiunea de bildungsroman a textului, argumentând ideea că succesul lui Felix reprezintă ciocnirea dintre pregătire și oportunitate.**

19. **Realismul își propune să contureze o frescă a societății. Realizați harta textului ilustrând diversitatea tematicii sociale și a tipologiilor umane.**

20. **Scrie un text în care să arăți cum se conturează tema familiei din replica Otiliei către Felix:**

„Tu nu știi cum sunt ăștia (Otilia făcu semn spre casa Aglaei) și de ce m-am speriat eu. [...] Dacă papa ar fi bolnav, să nu se mai poată mișca din pat, știi de ce sunt în stare? Să-i ia toate lucrurile din casă și să-l lase cu scândura goală. Tu singur, cu ochii tăi, ai văzut cum s-au așezat la masă, fără să le pese de noi. [...] Cu mama lor așa au făcut. A fost bolnavă multă vreme, paralitică, și, văzând că nu mai moare, i-au scos toate mobilele din casă și au lăsat-o singură. Papa a mai avut o soră, mai mică, care a rămas văduvă și s-a îmbolnăvit de hemiplegie, se vede că asta e în familie. Neavând nicio avere, a fost internată în spital, unde a murit aproape de foame. Doctorii au aflat că avea frate și soră bogați și au silit-o să le ceară ajutor. Ba i-au plătit trăsura și au venit până la Aglae, în curtea căreia a fost dată jos. Aglae, când a văzut, a țipat la toți să se ascundă în casă și n-a ieșit, cu toate vaietele bolnavei. Birjarul, înduioșat, i-a blestemat pe toți și a dus-o înapoi la spital. Ca să nu se mai întâmple să le vină pe cap, au ticluit o scrisoare, ca din partea unor cunoscuți care au aflat de escapada bolnavei de la vecini, comunicând că nu mai trăiește nicio rudă de aproape și că ei, ca să-și facă pomană, au să-i trimită, din când în când, câte un pachet de alimente. Și știi ce făceau? Duceau pachetul la nu știu cine, la Chitila, acela îl da unui cheferist, cheferistul îl dădea unui birjar care avea pe cineva la spital, așa că niciodată n-a putut să afle la spital cine trimitea pachetul și de unde. Așa sunt ăștia, scumpul meu”.

META-TEXT

„Pe autorul *Enigmei Otiliei* îl obsedează ideea paternității. Literatura lui se ordonează astfel în jurul acestei scheme universale, căreia un spirit speculativ ca al lui Călinescu n-a obosit să-i găsească nenumărate semnificații. Paternitatea e, de pildă, expresia nemijlocită a însuși principiului creator; prin zămislirea de urmași se perpetuează viața și capătă sens o filosofie a biologicului. Totodată, paternitatea presupune un întreg sistem etic, al răspunderii conținute în calitatea de tată și în cea de fiu.[...]

Enigma Otiliei se dovedește, astfel, un roman de ascuțită critică socială, o sângeroasă execuție a familiei burgheze pentru felul în care ea ajunge să altereze principiul paternității.”

(Ov.S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*)

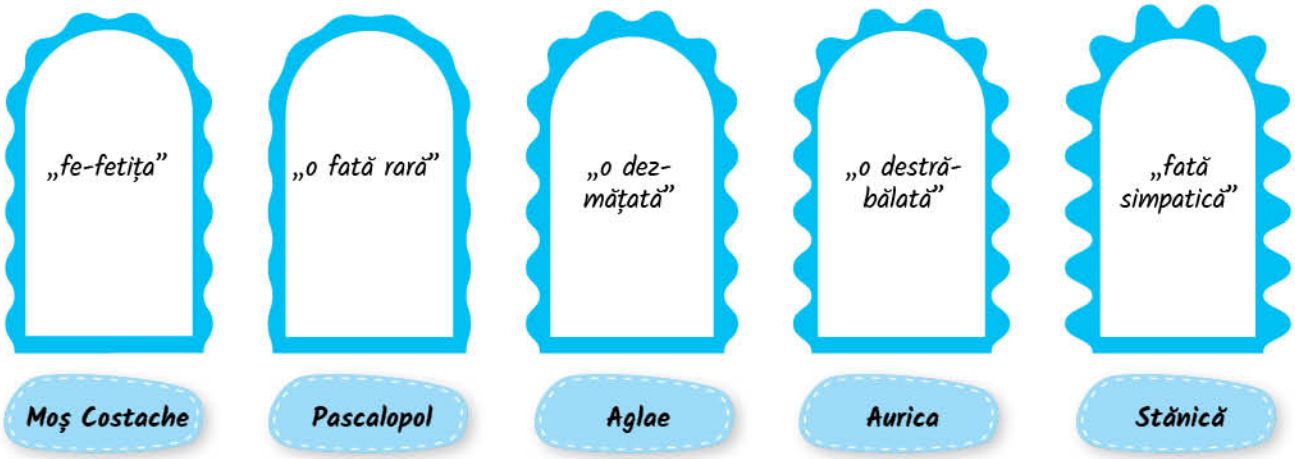
21. **Tema familiei se conturează și prin observația atentă a altor cupluri: Aglae – Simion, Titi – Ana, Stănică – Olimpia. Redactează un text, de aproximativ zece rânduri, în care să arăți specificul vieții de familie, așa cum se desprinde din roman.**

22. **Redactează un eseu, de 1,5 pagini, în care să demonstrezi că romanul *Enigma Otiliei* de G. Călinescu este realist balzacian.**

Personajele textului

23. **Criticul Mihai Zamfir nota, în *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, că „mergând [...] spre șarja caricaturală, până la neverosimil, Aglae, Stănică, Aurica, Costache, Titi, Simion etc. apar ca ființe memorabile, pline de vigoare reală”. Alcătuiește o listă de întâmplări sau replici ale acestor personaje care declanșează comicul.**

24. **Călinescu o construiește pe Otilia prin tehnica oglinzilor paralele, căci toate personajele romanului emit opinii despre felul de a fi al tinerei. Completează organizatorul grafic de mai jos cu alte opinii ale personajelor indicate.**

„Tot astfel, elementele narațiunii în romanele lui Călinescu sunt angrenate într-un mecanism ce funcționează propulsat de o *vis comica*. Aceasta este virtutea esențială a satiriconului, joc cu măști, oribile sau caraghioase, oricum hilare. [...] Umorismul pune în paranteză tragismul, nu elimină însă reflecția activă, acidă, critică. [...] Portretele unui moralist care îngroașă liniile, le deviază. [...] Cultivarea pe diferite planuri a grotescului, dizolvarea tragicului și convertirea lui în farsă, practicarea jocului cu măști, observarea unui angrenaj comic-mecanic al comportamentelor, a unei psihologii a anchilozei, a maniei, reprezentarea – ca într-un bâlci – a paiațelor, a marionetelor, în adevărate spectacole de pantomimă, din care nu lipsec gesticulația convențională și caricatura ei, extravaganțele, frenezia, oribilul, sinistrul, senzaționalul, hiperbolicul, totul privit cu ironia spectatorului avertizat, răsturnat cu plăcerea unui amator de șotii, ce savurează bufoneriile, burlescul, parodia, caraghiozlâcurile de tot felul, lipsa de problematizare moral-spirituală, de coborâre în abisuri, în coclaurile tenebroase ale inconștientului, lipsa patosului.”

(Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*)

25. **Enumeră motivele pentru care Otilia poate fi percepută de celelalte personaje drept o emancipată. Scrie un text de cinci rânduri în care să îți motivezi opinia.**

26. **Dezvoltă opinia Otiliei despre condiția femeii, într-un text de aproximativ cinci rânduri, raportându-te și la replica: „Cât crezi tu că mai am de trăit în înțelesul adevărat al cuvântului? Cinci, șase ani! [...] Tu nu te pricepi în lucrurile astea, Felix. Voi la douăzeci și unu de ani sunteți copii, și la treizeci de ani abia vă însurați. Când voi avea treizeci de ani însă, pentru mine a început declinul".**

27. **Enigmaticul din psihologia Otiliei este, mai ales, un rezultat al comportamentelor ei contradictorii și al reacțiilor derutante. Prezintă două fapte ale Otiliei care l-au surprins pe Felix, contribuind astfel la perceperea fetei drept enigmatică.**

„Otilia este «eroina mea lirică», proiecția mea în afară, o imagine lunară și feminină. Flaubertian, aș putea spune și eu: «Otilia c'est moi», e fondul meu de ingenuitate și copilărie [...], este tipizarea mea, fundamentală, în ipoteza feminină. Otilia este oglinda mea de argint."

(G. Călinescu, *Cronicile optimismului*)

28. **Realizează compunerea de caracterizare a personajului Otilia integrând afirmația de mai jos și folosind exemple din text care să îți susțină argumentele.**

„Destinul Otiliei nu se relevă nici prin Felix, nici prin Pascalopol, care nu au în existența ei un rol catalizator, nici prin muzică, nici prin evaziunea în exotic. Eroină a unor incompatibilități fără ieșire, destinul ei este de a rămâne în ambiguitate, între da și nu, între solar și mister, între real și utopic, aparent undeva într-un anotimp muzical și nedefinit, în realitate sugerând un fel de demonie, înscriindu-se simultan în Eternul feminin și în clipă."

(Constantin Ciopraga, *G. Călinescu: romanul situațiilor duble*, în *Personalitatea literaturii române*)

INTER-TEXT ▶

29. **Citește fragmentul decupat din nuvela *Hagi-Tudose* de Barbu Ștefănescu-Delavrancea.**

29.1. Redactează un text în care să analizezi comparativ motivul avarului în secvența dată și în romanul *Enigma Otiliei*.

„În sfârșit, Tudose muncea; strângea; nu bea; nu ochea prin mahala; mânca pâine cu bragă. După zece ani, ajuns la parte, după alți cinci, tovarăș pe din două cu stăpânul său.

În primii ani de tovărășie slăbise, îngălbenise, îmbătrânise de ani. De frică și de griji, bolea pe picioare. Fostul său stăpân îl luă la masă la el ca să-l mai îndrepte. Și ce frumos mânca! Oscior peste oscior și nimic pe oscior.

Se mai întremase. Erau cu toții pe iarbă verde, sărbătorind și udând cu pelin ziua de întâi mai. Jupânul i-aduse vorba:

– Tudose, nu vrei tu să-ți găsesc o fată bună, de treabă, cu ceva zestre? Ei, și știi, un copil, doi, ai pentru ce trăi.

– Nu se poate, jupâne, nu se poate! Femeia, copiii cer demâncare, veșminte, învățătură... și n-am de unde... Ce brumă am sunt pentru negoț, și banul din negoț este al oricui ar voi să te înșele. [...]

„Termenul *emancipatio* este derivat din expresia *e manu capere* și denumea, în Republica Romană, acel act juridic prin care un *pater familias* își putea repudia fiul. Prin aceasta, fiul se rupea definitiv de familie și devenea, conform dreptului civil, nontutelabil juridic (*sui iuris*). Fiul emancipat avea însă drepturi cetățenești și comerciale, precum și dreptul de a se căsători. Era privat numai de dreptul la moștenire."

(Reinhart Koselleck, *Conceptele și istoriile lor*)

IV

Oh! ce fericire pe Hagiu când rămase singur stăpân în prăvălie! În prima zi l-apucară căldurile. Obrajii îi ardeau; capul i se încinsese; ochii îl usturau. La ceas, la ceas ieșea din prăvălie s-o privească pe dinafară. Îi dădea târcoale. Îi cerceta încăperile și zidurile cu de-amănuntul. Se ridica în vârful picioarelor ca să-și arunce privirile până peste acoperișul ei. Prăvălia?... Era copilașul rumen și frumos. El? Părintele fericit că are pe cine mângâia. Prăvălia? Femeia fermecătoare. El? El, nebunul care-i da în genunchi, cu ochii închiși și cu inima speriată. [...]

Obosit, ajunge acasă.

La răspântia din care se desface drumul înspre Calea Vergului, se pitulește căsuța Hagiului, în mijlocul unei grădini stufoase.

Deschide ușa tinzii; o încuie grabnic; intră într-o odaie mică și întunecoasă; aprinde o lumânare de seu; se așează pe pat; își ia capul în mâini și-și reazemă coatele de genunchi. [...]

Abia se lungi în pat și gândurile începură, întâi blânde, prietenoase, ș-apoi îndoielnice, posomorâte.

Bine că a rămas singur stăpân în prăvălie! Jupânul era bun, era cinstit, da' de... două chei la o tejghea... două mâini în parale... douăzeci de degete în firfirici... patru buzunare și două socoteli... Cine știe!... Din greșeală... banii sunt mici... ușor îți scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în căptușeala hainei... Stăpânu-său era bun, era cinstit, dar ierta de multe ori pe calfe, pe simbriași, pe ucenici, când rupeau și spărgeau prin prăvălie. [...]

Hagiul se rostogolește în pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. Râde și oftează. E deștept și visează. Ce vis! De nu s-ar sfârși! Dacă aci, în zăduf și întuneric, ar sta în picioare, și banii ar crește, ca o revărsare de apă, de la tălpi în sus până peste creștetul capului. Oh! ce fericit ar fi Hagiul! Înainte să-și dea sufletul, ar vedea fața și veșnicia lui Dumnezeu. Moartea să aibă coasă de aur, el și-ar înfige amândouă mâinile în tăișul ei!"

3 POLIFONIA CURENTELOR LITERARE*

AVAN-TEXT ▶

1. **Cunoașteți opere în care genurile literare interferează? Care sunt acestea și ce efecte au avut asupra voastră atunci când le-ați citit?**
   1.1. Credeți că se poate vorbi astăzi despre o interferență a stilurilor în muzică sau în industria cinematografică? Discutați despre două ecranizări realizate în diferite perioade (de exemplu, *Romeo și Julieta*, 1996, în regia lui Baz Luhrmann, și *Prăbușirea Casei Usher*, 2023, în regia lui Mike Flanagan).

META-TEXT

„Scrierea realistă cu infuzii romantice și ecouri ale curentelor de avangardă, asimilate organic într-o construcție de armonie clasică, *Enigma Otiliei* rămâne una dintre marile realizări ale literaturii române interbelice, consacrând în câmpul literelor autohtone indiscutabila vocație epică a unui creator căruia nu i se poate nega efortul de a transcende banalul cotidian."

(Ion Bălu, *G. Călinescu. Spectacolul personalității*)

2. **Alcătuiește un tabel în care să scrii câte trei trăsături pentru fiecare curent literar studiat.**
3. **Reamintește-ți romanele studiate în acest an școlar. Ce curente ilustrează acestea?**
4. **Ce curent literar ilustrează romanul *Enigma Otiliei* de George Călinescu?**
5. **Cum poate fi definit balzacianismul?**
6. **Criticul Paul Georgescu vorbea despre balzacianism ca despre un „armistițiu cultural" între curente opuse. Răspunde la sarcinile formulate mai jos pentru a arăta că romanul *Enigma Otiliei* de George Călinescu este un roman al polifoniei culturale.**
   6.1. Completează organizatorul grafic de mai jos cu exemple relevante adăugând oricâte casete sunt necesare pentru a ilustra o caracteristică a clasicismului.

Tipologia personajelor

   6.2. Scrie un text de șapte-nouă rânduri în care să demonstrezi teza că iubirea este văzută de Felix drept un univers compensatoriu, pentru care merită ca omul să facă orice sacrificiu se impune, viziune specifică pentru romantism.
   6.3. Recitește fragmentul propus, apoi scrie un text în care să susții maniera romantică a autorului de a prezenta peisajul.

„Moșia se afla la vreo cincisprezece kilometri depărtare de Ciulnița, în direcția Dunării, departe de linia ferată, fiind cam la jumătatea distanței dintre Călărași și Fetești. Caii alergau cu o repeziciune de cursă, ridicând într-un stil decorativ picioarele de dinainte, în vreme ce Pascalopol îi atingea numai ușor cu sfârcul unui bici lucrat cu îngrijire, pe cotorul căruia se zăreau împletituri de piele de marochin, întărite printr-un inel de argint. Un vânt cald, masiv ca o undă marină, sporit și de alergătura trăsurii, făcea ca pălăria Otiliei să fluture, deși era ținută bine cu mâna. Otilia și-o scoase în cele din urmă de pe cap și, trecând un braț pe sub brațul lui Pascalopol, rămase cu capul gol, aspirând cu nările desfăcute mirosul câmpului. Vântul îi arunca pletele, ținute într-un pieptene lat, peste urechi, masculinizându-i fața. Câmpia era așa de plată și de întinsă, încât nu i se zărea nicio margine. Fâșii enorme de pământ, care fusese lanuri de grâu, erau acum numai niște întinse miriști isprăvite spre orizont, din care se ridica un bâzâit formidabil, fără oprire, de cosași, vărsați în atâta cantitate pe câmp, încât, la trecerea trăsurii, săreau ca niște stropi mărunți de noroi. Otilia prinse unul chiar pe rochia ei, dar, când vru să pună mâna pe insecta de culoarea paiului putred, rămase numai cu un picior minuscul între degete. Când brișca trecea printre semănăturile de porumb, zarea era astupată cu desăvârșire. Nu se vedea niciun om, nicio vietate, afară de insecte și de stoluri de vrăbii. Pluteau pe o mare galben-verzuie, în care valurile prea înalte împiedicau ochii să tragă linia orizontului. La încetarea porumbiștilor, reapăreau miriștile sau lanurile, tot atât de lungi, de ovăz, cu paiul scurt și aproape alb de uscăciune. Atunci, din cauza inundării întregului șes cu ovăzuri, contururile priveliștii se rotunjeau, și proporția între lucruri, din lipsa unei unități de măsură, devenea nebună. Prăjina unui puț cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare, fără să-și poată da seama dacă era o simplă prăjină sau un stâlp colosal. Un cal ieșit pe neașteptate în marginea câmpurilor părea gigantic, copilul care-l mâna din urmă cu o nuia, un ciclop. Multă vreme, lipsa desăvârșită a oricărei așezări omenești dădea călătorilor impresia ieșirii din orice margine posibilă a civilizației și diforma noțiunea de timp. Era un ceas numai de când coborâse din tren, și Felix se simțea pierdut de sute de ani pe locuri în care orice urmă de civilizație fusese distrusă de mult de soare și de ierburi. Lanurile începură după câțiva kilometri să se întunece și se ivi o pustietate stearpă de colburi negre, cu o ușoară mălurire în depărtare. Caii nechezară.

– Uite, colo, pe marginea pârâului, am o grădinărie, zise Pascalopol, arătând cu biciușca."

7. Citește următorul fragment și apoi identifică o caracteristică a curentului realist.

7.1. Scrie un text în care să argumentezi apartenența textului la acest curent.

„*Stimate domnule Pascalopol*,

Clipele pe care le trăiesc acum sunt decisive pentru viața mea și răspunsul dumitale poate să se încheie pentru mine cu un glonte de revolver. M-am gândit ore întregi până să iau condeiul în mâini și, în sfârșit, m-am decis să apelez la inima dumitale nobilă, care înțelege toate. Existența mea este un martiriu închinat la două ființe dragi: Olimpia și fiul meu. O fatalitate nemiloasă mi-a stat împotrivă de câtăva vreme, încât acum sunt în postura tragică de a nu-mi putea hrăni familia anemiată și debilă. Nu voi face apel la părinții denaturați niciodată. Te rog pe dumneata să fii așa de bun și să-mi împrumuți o sută de franci, pe care îi voi restitui la prima ocazie. În caz de refuz, sunt decis să termin cu această mizerabilă existență și te rog să ocrotești familia mea.

Cu mii de mulțumiri,
Stănică Rațiu"

Termenul **polifonie** provine din muzică și denumește suprapunerea mai multor părți vocale sau instrumentale. Critica literară a impus acest termen și pentru a distinge un tip particular de roman, în care acțiunea este redată de mai multe voci ale personajelor.

4 SINCRONIZAREA FENOMENULUI LITERAR NAȚIONAL CU CEL UNIVERSAL*

AVAN-TEXT ▶

1. **Discutați despre statutul cultural al criticilor literari, oferind exemple cunoscute de voi. Răspundeți și la următoarele întrebări:**

a) În ce constă meseria de critic literar?
b) Care credeți că este rolul unui critic literar?
c) Considerați că o astfel de persoană ar avea puterea să impună scriitorilor un program?
d) Cum ar putea cineva să dirijeze scriitorii dintr-o anumită perioadă?

2. **Citește selecțiile de mai jos, care aparțin operei *Istoria civilizației române moderne*, pentru a afla cum justifică Eugen Lovinescu solicitarea ca arta românească să se sincronizeze cu cea apuseană.**

„Există un spirit al veacului, numit de Tacit *saeculum*, adică o totalitate de condiții materiale și morale configuratoare ale vieții popoarelor europene într-o epocă dată. [...]

Imprimând caracterul general și organic al instituțiilor din diferite epoci, spiritul timpului e, așadar, firul conducător al istoriei în controversele faptelor. Prezent pretutindeni, el se dezvoltă totuși în unele țări mai intens: la Roma și la Atena, în Antichitate; la Germani în timpul Evului Mediu; în Italia în epoca Renașterii; în Franța în veacul XVII și la sfârșitul veacului XVIII. [...]

Într-un organism atât de solidar viața nu mai poate fi studiată izolat, ci în legăturile ei reciproce. Nu se produce o mișcare socială într-un punct al lumii fără ca ea să nu aibă repercusiune și în celelalte puncte. Sub ochii noștri, de pildă, întreaga Europă a resimțit undele contradictorii ale celor două fenomene sociale caracteristice epocii de după război: ale fascismului italian și ale bolșevismului rus. Deși mai tardivă, propagarea fenomenelor economice e tot atât de evidentă. [...]

Într-un plan identic se dezvoltă și interdependența artistică a națiunilor civilizate. De la sfârșitul veacului XVIII evoluția literaturii europene este sincronică; orice formă de artă apărută într-un centru artistic se propagă aproape instantaneu peste toată Europa: în timpurile noastre, impresionismul și cubismul francez, expresionismul german, dadaismul, constructivismul s-au răspândit concentric în toate țările. În prima jumătate a secolului trecut, stilul clasic stăpânea în arhitectura întregii Europe: burse, teatre, biserici sau case particulare, Madeleine sau Bursa de la Paris, sau de la New-York, Gliptoteca de la München sau Reichsrathul de la Viena răsăreau dintre coloane grecești; când s-a

META-TEXT

„De la prima versiune a *Istoriei literaturii române contemporane*, aceea din 1926-1929, trei concepte ordonează impresionismul lovinescian: autonomia esteticului, moștenită de la Maiorescu, sincronismul și mutația valorilor estetice. Sincronismul și mutația se traduc în practica revizuirilor. [...] Nu sunt multe de spus despre sincronism, pe care Lovinescu îl așază la temelia tezei lui despre formația civilizației române moderne din cartea din 1925-1926. E, desigur, ideea francezului Gabriel Tarde, reformulată de Lovinescu în felul următor: «Interdependență înseamnă, după noi, sincronism, adică tendința de uniformizare a tuturor formelor de viață moderne solidare între ele».”

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*)

© Editura Paralela 45 / Editura Art International

META-TEXT

„Revizitarea *Istoriei civilizației române moderne*, adică analiza ei textuală și contextuală din orizontul zilei de azi, ar putea servi — mai ales dacă e însoțită și de dezbateri aplicate — unei reflecții individuale și colective, reflecție pe care, în ce mă privește, o concep ca pe o *autocritică națională* vizând o *reconstrucție identitară*.

Un proiect național nu are cum să înceapă de la 0, el are premise, dacă nu rădăcini, într-un trecut asumat, chiar dacă o lectură radicală și superficială a sincronismului lovinescian ar putea conduce la o asemenea ipoteză și chiar dacă autorul însuși declara că «răspunderea noastră față de viitor este mult mai mare decât pentru trecut». Atent la viitor, Lovinescu nu respingea cu totul trecutul și nici «refracția» specifică, produsă de acesta. Dar considera «veacurile de influență slavă, turcă, fanariotă și rusă» drept devieri, abateri de la «fondul latin» constitutiv al poporului român; iar pe de altă parte, regreta eșecul încercărilor catolice și reformate de a converti spiritul românesc și de a-l deschide astfel mai devreme spre Occident."

(Mircea Martin, *Istoria civilizației române moderne din perspectivă literară*)

ivit reacțiunea, ea s-a dezlănțuit cu aceeași simultaneitate pretutindeni. Spiritul de uniformizare, prin internaționalizarea curentelor, prin fuziunea credințelor și concepțiilor ce stau îndărătul oricărei manifestații artistice, progresează atât de mult, încât a făcut pe unii cugetători să prevadă posibilitatea dispariției, prin lipsă de conținut original, a formelor de artă națională."

3. **Ce este pentru Eugen Lovinescu *spiritul veacului*?**
4. **Care sunt zonele cele mai dezvoltate din punct de vedere cultural în epocile identificate în text?**
5. **Ce efecte produce o mișcare socială apărută într-un anumit loc?**
6. **Ce presupune sincronia literaturii europene?**
7. **Eugen Lovinescu afirmă că literatura română trebuie să se sincronizeze cu literatura occidentală pentru a nu rămâne periferică. Ce curente literare trebuia să absoarbă literatura română în acel moment?**
8. **Ce opinie amintește Lovinescu în legătură cu arta națională în perioada modernă?**
9. **Criticul susține că sincronizarea literaturii române nu se poate face printr-o simplă imitare. Astfel, etapa de preluare a modelelor trebuie succedată de faza în care aceste modele sunt asimilate pe fondul unic al fiecărei culturi. În ce mod se desparte Lovinescu de *Teoria formelor fără fond* a lui Titu Maiorescu?**
10. **Deși nu concepe un manifest ideologic, Lovinescu formulează câteva recomandări pentru ca literatura română să se sincronizeze cu literatura apuseană. Acestea sunt:**
    - intelectualizarea emoției;
    - citadinizarea romanului;
    - dezvoltarea prozei obiective;
    - liricizarea poeziei;
    - tehnici preluate din literatura europeană (fluxul conștiinței, memoria afectivă, acroniile, *mise en abyme* etc.).

    10.1. Care dintre aceste recomandări au fost respectate în interbelic? Susține-ți opinia cu un exemplu cunoscut de tine.

Gabriel Tarde a fost un sociolog francez care considera că sociologia are la bază mici interacțiuni între indivizi. Pentru acest savant, imitația era o trăsătură interpersonală esențială, care se manifestă conștient sau inconștient și începe cu imitarea părinților de către copii. Geniul este singurul care are capacitatea de a genera un rezultat propriu. Această teorie este cuprinsă în lucrarea *Legile imitației* (1890). Sincronismul lovinescian își găsește rădăcinile aici.

Morometii

de Marin Preda

AVAN-TEXT ▶

Marin Preda
(1922–1980)

- S-a născut la 5 august 1922 în Siliștea-Gumești, ca fiu al Joiței Preda și al lui Tudor Călărașu, fiecare dintre părinți având copii dintr-o căsătorie anterioară, dar și împreună, modelul familiei moromețiene.
- A debutat în 1944, în *Timpul*, cu proza *Pârlitu'*.
- A scris volumul de nuvele *Întâlnirea din pământuri* (*În ceață*, *Colina*, *O adunare liniștită*, *Calul*, *La câmp*, *Înainte de moarte*, *Întâlnirea din pământuri*, *Dimineață de iarnă*), romanele *Moromeții*, *Risipitorii*, *Intrusul*, *Marele singuratic*, *Delirul*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, eseuri (*Imposibila întoarcere*).

1. Citește fragmentul de mai jos, publicat de profesoara Mihaela Nicolae în revista *Dilema Veche*. Discutați apoi despre importanța timpului petrecut de părinți împreună cu copiii lor.

„Întotdeauna mi s-a părut mult mai importantă, în *Morometii*, relația dintre părinți și copii decât orice referire la contextul social. Începând cu așezarea la masă, momentul când se discută, când se fac reproșuri și se negociază soluții pentru problemele care-i privesc pe toți membrii familiei. Voi stați la masă împreună, seara? Reiese că nu... De ce? Probabil aveți o masă în bucătărie. Nu toți. Unii nu au nici măcar bucătărie (Dar asta-i un pretext, doamnă! Așa e, așa e!), nu au fiindcă, mai nou, bucătăria a devenit living. Părinții, o parte, sunt plecați din țară, la muncă. Alții sunt divorțați. Sunt și familii în care, pur și simplu, din diverse motive, nu există obiceiul acesta de a sta împreună la masă. Mănâncă pe rând, pe măsură ce se strâng acasă. Apoi se izolează, fiecare în camera lui, fiecare cu singurătatea lui. Și nu există acest fel de discuție moromețiană, între copiii nerăbdători să-și rezolve problemele și părinții bucuroși că le pot tergiversa. Totuși, când discutați ceea ce trebuie discutat? Dimineața, în timp ce își caută hainele, coborând scările, în mașină, în drum spre școală... Sunt și din aceia, moromețieni, în ale căror familii se stă la masă împreună, măcar duminica."

Marin Preda împreună cu tatăl său, Tudor Călărașu

TEXT

Apariție: 1955.
Specie literară: roman realist.
Temă: problematica textului este de natură socială, căci este urmărită prăbușirea satului arhaic prin destinul celui din urmă țăran liber.
Titlu: pluralul care desemnează întreaga familie pune în centrul analizei pe Moromeți, un personaj colectiv care, de-a lungul textului, se divide în individualități incapabile să se reintegreze în schema unei familii.
Construcția subiectului: cronologică, mai multe planuri narative.

„Într-adevăr, nouă, muntenilor, ne place să stăm de vorbă până ne dor fălcile, capacitatea speculativă ne e bogată, plăcerea de a privi în sinea noastră caracterul celorlalți și a face din asta apoi o adevărată sărbătoare e fără limite!"

(Marin Preda, *Imposibila întoarcere*)

În Câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea Celui de-Al Doilea Război Mondial, se pare că timpul avea cu oamenii nesfârșită răbdare; viața se scurgea aici fără conflicte mari.

Era începutul verii.

Familia Moromete se întorsese mai devreme de la câmp. Cât ajunseseră acasă, Paraschiv, cel mai mare dintre copii, se dăduse jos din căruță, lăsase pe alții să deshame și să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea gemând. La fel făcuse și al doilea fiu, Nilă; intrase în casă și după ce se aruncase într-un pat, începuse și el să geamă, dar mai tare ca fratele său, ca și când ar fi fost bolnav. Al treilea băiat, Achim, se furișase în grajdul cailor, se trântise în iesle să nu-l mai găsească nimeni, iar cele două fete, Tita și Ilinca, plecaseră repede la gârlă să se scalde.

Rămas singur în mijlocul bătăturii, Moromete, tatăl, trăsese căruța sub umbra mare a celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii și apoi ieșise și el la drum cu țigara în gură. Părea de la sine înțeles că singură mama rămânea să aibă grijă ca ziua să se sfârșească bine.

Moromete stătea pe stănoaga podiștei și se uita peste drum. Stătea degeaba, nu se uita în mod deosebit, dar pe fața lui se vedea că n-ar fi rău dacă s-ar ivi cineva... Oamenii însă aveau treabă prin curți, nu era timpul de ieșit în drum. Din mâna lui fumul țigării se ridica drept în sus, fără grabă și fără scop.

– Ce mai faci, Moromete? Ai terminat, mă, de sapă?

Iată că se ivise totuși cineva. Moromete ridică fruntea și îl văzu pe vecinul său din spatele casei apropiindu-se de podișcă. Se uită numai o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte; se vedea că nu o astfel de apariție aștepta. „... Pe mă-ta și pe tine, chiorule!" șopti atunci Moromete pentru el însuși, ca și când până atunci ar mai fi înjurat pe cineva în gând și acum îl îngloba și pe vecin, fiindcă tot apăruse; după care răspunsese foarte binevoitor:

– Da, am terminat... Tu mai ai, mă, Bălosule?

– Am terminat și eu. Mai aveam un petic dincoace în Pământuri, mi l-au săpat ai lui Țugurlan... Ce faci, Moromete, te-ai mai gândit? Îmi dai salcâmul ăla?

Moromete se uită țintă la vecinul său înțelegând pentru ce ieșise el la drum și nu răspunse la întrebare. „Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm! Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând... De ce trebuie să ne grăbim așa!?" părea el să-i spună.

– Dar Victor al tău... El nu mai iese la sapă, Bălosule? Sau de când este voiajor nu-l mai aranjează? zise Moromete. Adică... admitem cazul că fiind ocupat... mai adăugă el.

Vecinul avu bănuiala că aceste cuvinte nu sunt chiar atât de nevinovate cum s-ar fi putut înțelege din glasul cu care fuseseră rostite, dar trecu peste asta.

– Păi de ce zici că nu vreai să mi-l mai dai, Moromete? Că voiam să ți-l plătesc...

„Adevărate sunt sentimentele. Ficțiuni sunt împrejurările. [...] În fond, abjecția sau sublimul nu sunt suficiente prin ele însele ca să pună în mișcare imaginația și inspirația unui scriitor. Scriind, totdeauna am admirat ceva, o creație preexistentă, care mi-a fermecat nu numai copilăria, ci și maturitatea: eroul preferat, Moromete, care a existat în realitate, a fost tatăl meu. Acest sentiment a rămas stabil și profund toată viața, și de aceea cruzimea, cât și josnicia, omorurile și spânzurările întâlnite des la Rebreanu și Sadoveanu și existente, de altfel, și în viața țăranilor nu și-au mai găsit loc și în lumea mea scăldată în lumina eternă a zilei de vară. În realitate, în amintire îmi zac fapte de violență fără măsură și chipuri întunecoase, infernale, dar până acum nu le-am găsit un sens... Poate că nici nu au!"

(Marin Preda în dialog cu Eugen Simion, în *Gazeta literară*)

Drept răspuns, Moromete începu să se uite pe cer.

– Să ții minte că la noapte o să plouă. Dacă dă ploaia asta, o să fac grămadă de grâu, Tudore! zise el.

Bălosu nu mai zise nici el nimic, apoi după câteva clipe schimbă vorba:

– Mă întâlnii pe la prânz cu Jupuitu. Zicea că mâine-dimineață o pornește prin sat după *fonciire*.

Moromete rămase nemișcat.

– Zice că a primit o dispoziție, sau un ordin, dracu să-l ia... Că cine are de achitat *fonciire* și n-o s-o achite mâine, o să le ia din casă.

Moromete se mohorî dintr-odată. Vru să răspundă, dar se ridică pe neașteptate de pe stănoagă și sări spre poartă; un cal scăpase din grajd și voia să iasă la drum.

– Nea îndărăt, blegule, unde vrei să te duci? strigă omul închizându-i poarta în nas.

Calul nu se sperie însă, rămase cu botul lângă ulucă și suflă puternic pe nări, apoi, cu dispreț parcă, se întoarse cu spatele și începu să se frece de ulucă.

– Nea n-auzi, surdule!... Tu-ți adineaurea mă-tii! strigă Moromete înfuriat.

Calul se opri din scărpinat și porni nepăsător spre prispa casei unde zăcea Paraschiv. Moromete se luă după el, dar calul nu-l luă în seamă, se opri lângă prispă și întinse gâtul lângă parmalâc, unde începu să roadă cu dinții dintr-un drob de sare. Paraschiv ridică fruntea, se uită câteva clipe ca și când n-ar fi înțeles ce se întâmpla, apoi deodată îi repezi calului cu toată puterea un picior în burtă.

Tot atunci mama ieși în prag. Avea fața roșie și obosită, iar nădușeala îi curgea în șiroaie înnegrite peste obraji și gât.

– Ilie, unde s-au dus fetele alea? Ce fac eu aici singură? Acu se întunericește și ce mâncați?

– Raci o să mâncăm, fa, d-aia te vaiți tu? răspunse Moromete trăgând calul spre grajd.

Raci nu se găseau nicăieri în apele satului. Tocmai raci, prin urmare, aveau să mănânce la masă. Femeia se șterse cu deznădejde pe frunte, înghiți în sec și pieri în tindă.

– Niculae, unde ești, mă? strigă Moromete spre grădină.

– Aicea sunt! se auzi un glas de undeva.

– Ce faci acolo? Treci încoace și ajută-i mă-tii! Te duseși în grădină să te odihnești, că până acum stătuși! Când ți-oi da una după ceafă, îți sar mucii pe jos!

Pe poarta grădinii intră un băiat de vreo doisprezece ani. Avea capul gol și cămașa de pe el era ferfeniță. Picioarele goale erau pline de zgârieturi cu urme de sânge închegat cu praf.

– Treci la mă-ta și vezi ce treabă are! spuse iar Moromete, pornind încet spre grădină. [...]

META-TEXT

„[...] nenumărate interludii, *petits faits vrais* (în modul unui Stendhal), digresiuni relevând forma mentală a personajelor, compun în *Morometii* o atmosferă antrenant-colocvială, de spectacol fără sfârșit. Reacțiile repezi ale interlocutorilor, unele dintre ele sclipitoare, sunt captate literar înainte de a deveni ecouri, participanții rămânând departe de solemnități care i-ar face inautentici. Nu mult diferit de astfel de vorbitori degajați, autorul *Morometilor* — respingând „cu groază perspectiva de a deveni moralist" ori de a accepta vreun program — se vrea înainte de toate un narator atent, un înregistrator al esențialului: «Aș putea să spun că grijile mele sunt cu totul altele decât de a face analiză — lămurește el. Pentru că, într-adevăr, analiza ucide mișcarea... Grija mea este de a dezvălui, prin orice mijloace, directe sau indirecte, o stare sufletească, o idee care îl obsedează pe erou, un conflict care se naște [...]»."

(Constantin Ciopragra, *Temporalitate și meditație – sau despre Marin Preda*, în *Personalitatea literaturii române*)

IV.

– Treceți la masă, ori vreți să vă chem cu lăutari? strigă Catrina Moromete din pragul tindei. Ilie, unde s-au dus fetele alea? Numai tu le-ai dat nas; unde-or fi ele acuma? Sculați în sus! Paraschive, Nilă, voi n-auziți? Niculae, tu ce mai aștepți? Ai băgat nasul între picioare... [...]

Cât ieșeau din iarnă și până aproape de Sfântul Niculaie, Morometii mâncau în tindă la o masă joasă și rotundă, așezați în jurul ei pe niște scăunele cât palma. Fără să se știe când, copiii se așezaseră cu vremea unul lângă altul, după fire și neam. Cei trei frați vitregi, Paraschiv, Nilă și Achim, stăteau spre partea dinafară a tindei, ca și când ar fi fost gata în orice clipă să se scoale de la masă și să plece afară. De cealaltă parte a mesei, lângă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile și oalele cu mâncare de pe foc, stătea întotdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei frați, iar lângă ea îi avea pe ai ei, pe Niculae, pe Ilinca și pe Tita, copii făcuți cu Moromete. Dar Catrina fusese și ea măritată înainte de a-l lua pe Moromete: bărbatul acesta îi murise în timpul războiului, dar nu pe front, fiindcă nu împlinise încă anii ca să fie luat militar, ci acasă de apă la plămâni; îi lăsase o fată (pe care Catrina o născu după moartea lui) și când plecă din casa socrilor n-o luă cu ea, o lăsă bătrânului Năfliu, bâtului, cum îi spuneau cu toți, cu care însă Catrina nu se avea bine.

Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul lui era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpânea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lângă umăr, înghesuiți, masa fiind prea mică. Moromete n-o mai schimbase de pe vremea primei lui căsătorii, deși numărul copiilor crescuse. El ședea bine pe pragul lui, putea să se miște în voie și de altfel nimănui nu-i trecuse prin cap că ar fi bine să se schimbe masa aceea joasă și plină de arsurile de la tigaie.

Paraschiv, Nilă și Achim nu erau din firea lor niște copii tăcuți, moi ori lipsiți de veselie. Totuși, ca totdeauna, ei se așezară la masă absenți, uitându-se în gol, oftând, parcă ar fi trebuit nu să mănânce, ci să ridice pietre de moară. Moromete se așeză și el pe prag, făcând în același timp câteva cruci repezi și închizând o clipă, evlavios, ochii. Niculae, care nu avea scaun, se așeză turcește pe pământ.

– Du-te, mă, și ia-ți o pernă, dosăditule, de câte ori să-ți spui? Că ăștia nu sunt în stare să facă măcar un scaun, zise femeia uitându-se la cei trei care așteptau, tăcuți și plictisiți, mâncarea.

– Tu de ce nu faci? zise Achim, ai cărui ochi clipiră ascuțit, înfigându-se din golul în care erau pierduți mai înainte în cei ai mamei vitrege. [...]

– Pui, fa, mâncarea-aia odată?! zise Moromete liniștit, dar în glas cu fire de amenințare.

Cele două fete tăceau. Niculae se uita la tatăl său nemișcat, cu ochii pironiți pe fruntea largă, descoperită de golul părului căzut de o parte de alta a crestetului. Catrina apucă o oală mare de pe vatră și o trase lângă ea. Fata cea mare, Tita, desprinse dintr-un cui de lângă firidă

o ață subțire de bumbac și tăie mămăliga în felii groase. Ilinca așează în mijlocul mesei o strachină largă și adâncă, iar femeia o umplu numaidecât cu ciorbă verde și groasă de ierburi.

– Da' brânză nu e? șopti Niculae indignat, uitându-se la maică-sa.

– Du-te de-o ia din burta lui Dușulache! răspunse mama.

– Da' ce! Ce Dușulache? Mie să-mi dai brânză, zise iar Niculae, trântind lingura pe masă.

– Parcă spuneai că să le mănânce lupii de oi, îngână femeia mai moale, cu un glas nepăsător.

– Mănâncă, mă, acilea și nu te mai miorlăi, puturosule! Te găsi brânza. Când e, te uiți chiondârâș la ea, zise tatăl nepăsător și el, înghițind un dumicat mare.

Niculae amuți. Pieptul i se ridică și coborî repede; buzele îi tremurară. Câteva clipe se uită la maică-sa. Femeia mânca cu gândurile în altă parte. Băiatul se uită atunci spre soră-sa Ilinca, dar fiecare mânca repede, însufleți pe neașteptate, tăcut și parcă nemaisimțind pe cel de alături. Băiatul înghiți greu, se ridică de la masă și ieși afară. Aproape că nimeni nu-l luă în seamă.

– Dacă mănânci, mi-ești ca un frate, Niculae, zise Achim batjocoritor, dacă nu mănânci, mi-ești ca doi.

– Să te ia naiba, izbucni băiatul hohotind și făcându-se nevăzut.

Pe fața femeii trecu o umbră de durere auzind plânsul de afară al copilului.

– De ce nu-l lași în pace, Ilie? șopti ea, privindu-și bărbatul fără teamă. N-ajunge că îl trimiți ca vai de capul lui și rabdă de sete toată ziua cu oile? Îl mai faci și puturos. Voi vă duceți și munciți ca oamenii, vă mai odihniți, aveți apă, mâncați, și el, săracu, rabdă de sete toată ziua și aleargă după zăpăcita aia de Bisisica...

Moromete se sculă de la masă tăcut și ieși afară. După câtva timp se auziră câteva cuvinte înnăbușite și pe urmă tatăl se întoarse ținându-l pe băiat de mână.

– Stai și mănâncă, nu te prosti, zise Moromete așezându-l la masă. Dă-i, fa, niște brânză, hai, el se duce cu oile, de!

– Nu mănânc brânză, scrâșni Niculae ștergându-și obrajii pătați de lacrimi.

– Mănâncă-mă pe mine atunci, răspunse omul.

Strachina de pe masă se golise între timp. Catrina se întoarse și apucă oala din spate.

– Nu-i arde lui de brânză, zise ea, turnând în strachină. I-e necaz că o să rămână repetent. I-e necaz și lui că anul trecut i-a luat-o a lui *percitoru* înainte, că tot așa, te-ai apucat să-l trimiți cu oile... Parcă mureai dacă-l lăsai barem o lună, acolo, să se ducă... i-e drag și lui...

– Ia mai lasă, zise Ilinca, uitându-se supărată spre maică-sa. Ne găsi școala!

– Taci, fa, din gură, proasto! zise mama ridicând mâna amenințător spre fată.

– Fă! Fă! Fă, n-auzi? mormăi Moromete. Pune, fa, mâncarea și mai trage-te pe fălcile alea că te-or fi durând de când vorbești! Altă treabă n-avem noi acuma! Ne apucăm să *studiem*. Mai bine vezi ce-o să faci, că mâine-dimineață... dar ce zic eu: mâine dis-de-dimineață o să vie ăla să-ți ia țoalele din casă.

– De ce să-mi ia țoalele din casă? întrebă femeia nevinovată.

– Așa! Ca să se mire proștii, răspunse omul. Vezi că se umflă laptele...

Tita se întoarse și dădu la o parte de pe vatră o oală plină cu lapte. Catrina turnă iarăși ciorbă în strachina de pe masă, care între timp iar se golise.

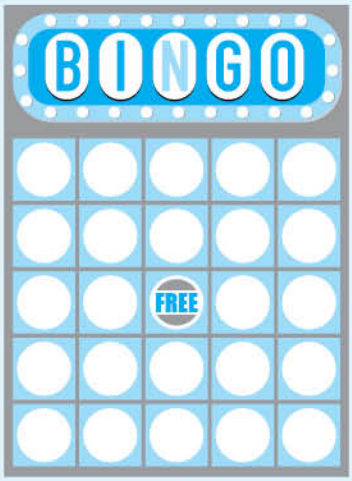
– Ce faci, mă, că am vorbit iar cu Cătănoiu. Zice că săptămâna asta pleacă la București, zise Achim uitându-se pe sub sprâncene la tatăl său.

– Ducă-se învârtindu-se! răspunse Moromete posomorându-se deodată.

Lumea textului

2. **Cum este conturat cronotopul în incipitul romanului?**
3. **Ce face fiecare dintre Moromeți odată ce familia se reîntoarce de la câmp? Ce este de făcut în gospodărie în acest moment? Scrie un paragraf de cinci rânduri în care să răspunzi la aceste întrebări.**
4. **Selectează din fragmentul propus un schimb de replici în care comunicarea dintre Moromete și Bălosu nu este posibilă, întrucât Moromete nu ține cont de întrebarea adresată și răspunde altceva. Consideri că astfel acesta refuză sau, dimpotrivă, negociază vânzarea salcâmului conducând discuția?**

5. **Motivează folosirea pluralului în forma verbală subliniată:** „Adică... admitem cazul că fiind ocupat... mai adăugă el”.
6. **Cum se poate explica faptul că singurul copil care o poate ajuta pe mamă cu cina este Niculae?**
7. **Care este componența familiei Moromete și ce fel de raporturi există între membrii acesteia?**
8. **Din ce este formată alimentația Moromeților?**
9. **Ce subiecte discută familia la cina prezentată în fragment? Ce opinii se formulează în legătură cu subiectele prezentate?**
10. Joc didactic. **Desenează în caiet un bilet de Bingo și apoi scrie în fiecare căsuță numerotată de la 1 la 25 continuarea afirmațiilor de mai jos.**

1. Moromeții locuiesc în...
2. Fetele Catrinei și ale lui Moromete sunt...
3. Când familia e la masă, Moromete stă pe...
4. Când iese la drum, Moromete stă pe...
5. Guica este...
6. Fiica vecinului Bălosu se numește...
7. Bălosu asmute câinii la...
8. Fiul cu care Moromete taie salcâmul este...
9. Moromete zice că vor tăia salcâmul ca să se mire...
10. Când vinde salcâmul, Moromete și vecinul beau...
11. Duminică, bărbații se întâlnesc la fierăria lui...
12. Moromete era abonat la *Mișcarea*, iar Cocoșilă la...
13. La fierărie, Moromete citește discursul...
14. Țăranul fără pământuri se numește...
15. Cel care adună impozitele se numește...
16. Din banii primiți pe salcâm, Moromete plătește...
17. Tudor Bălosu plătește pentru un joc al...
18. Bălosu vrea să o mărite pe Polina cu...
19. Moromete îi spune lui Țugurlan că Cocoșilă nu l-a înjurat, ci l-a...
20. Ce premiu ia Niculae la școală?
21. Niculae suferă de boala numită...
22. La seceriș, tatăl glumește că Modan o să le taie...
23. Vești despre Achim aduce de la București...
24. Moromete vinde din grâu pentru a plăti școala lui...

META-TEXT

„Din primele douăzeci de pagini cititorul ia cunoștință de toate problemele familiei: existența celor două loturi de pământ și lupta pentru a le păstra neștirbite, disensiunile dintre frații vitregi, planul de a fugi la București al lui Paraschiv, Achim și Nilă, bigotismul mamei, primejdia „fonciirii" și a datoriei la bancă, dorința băiatului cel mic, Niculae, de a merge la școală și ostilitatea celorlalți copii față de această năzuință etc.

Preda se folosește de aceste scene expozitive pentru a sublinia în liniște râurile ce se vor desface apoi în numeroase ramificații. *Morometii I* are trei părți și toate încep cu o prezentare de ansamblu: aici masa, în partea a doua prispa pe care sunt înșirați la adăpost de ploaie toți membrii familiei, în ultima secerișul, precedat de o pregătire aproape mistică, sub puterea unei mari exaltări, în orice caz, a plecării la câmp."

(Eugen Simion, *Scriitori români de azi*)

Semnificațiile textului

11. *Morometii* reflectă destinul țăranului român în contextul presiunilor sociale și politice din prima jumătate a secolului al XX-lea, pe care sătenii le înțeleg în maniera lor particulară. Cum interpretează Moromete și Cocoșilă discursul regelui? Scrie un text de aproximativ 50 de cuvinte în care să prezinți scena lecturării ziarului în Poiana lui Iocan.

12. Critica literară a observat că *Morometii* este romanul prefacerilor sociale. Astfel, deși romanul prezintă universul rural, problematica personajelor nu este agonisirea de pământ. Redactează un text în care să prezinți cum înțelege Moromete capitalismul și ce reprezintă pentru acest personaj acumularea de bani.

13. Analizând scena tăierii salcâmului, Eugen Simion afirma: „Odată cu tăierea arborelui începe și declinul familiei anticipat în acest chip de o dramă în lumea vegetală", deoarece acest copac este „dublul vegetal al lui Moromete". Răspunde, în câte un paragraf de aproximativ cinci rânduri, la întrebările de mai jos:

a) Ce se poate spune despre poziția și vizibilitatea salcâmului?

b) În ce mod oamenii din împrejurimi și-au introdus salcâmul, ca reper, în activitățile lor?

c) Care fiu este solicitat de tată pentru a-l ajuta în acea dimineață și ce atitudine are copilul față de tăierea copacului?

d) Ce sugestii premonitorii sunt inserate în scena indicată?

14. Un aspect social specific realismului este reflectarea vieții de familie. Completează tabelul de mai jos cu câteva idei relevante în opoziție și apoi scrie un text în care să susții că societatea pe care o reflectă romanul este în plină schimbare, trecându-se de la familia tradițională, aflată într-un ireversibil proces de disoluție, la familia modernă.

Familia Birică – Polina	Familia Ion – Ana
Mama, tatăl și surorile lui Birică sunt rușinați că lumea crede că Birică umblă după pământ.	
	Ana este supusă soțului.
	Zenobia o înjură pe Ana.
Polina decide să construiască împreună cu Birică o casă a lor.	
	Ion și Vasile Baciu negociază zestrea Anei fără ca tânăra să aibă vreun cuvânt.

© Editura Prut Internațional

META-TEXT

„Ce se întâmplă cu Ilie Moromete și cu ai săi are o foarte mică legătură nu numai cu prejudecata marxistă a sărăcirii maselor țărănești exploatate de capitaliști, după ce fuseseră exploatate de boieri, dar și cu istoria satului interbelic în general. Risipirea familiei (cei patru fii îl părăsesc, Catrina, soția, pleacă și ea de acasă pentru o vreme) și dificultățile materiale cărora nu le mai face față n-au drept cauză imperfecțiunile reformei agrare, pământul prea puțin, datoriile (nu toate convertite) către bănci, nici chiar criza economică din 1929-1933. Cauza trebuie căutată în firea și concepția de viață a personajului. În orice situație, el ar fi pățit la fel. Ilie Moromete este un țăran prea puțin dispus la munca grea a pământului, iubitor de taclale [...] și de *otium* mai degrabă decât de *negotium* [...], respingând orice schimbare pentru că nu crede în progres, ci doar în păstrarea neștirbită a liniștii lui sufletești și materiale. [...] Problema lui Moromete este inadecvarea la realitatea economică. În *Convorbiri*, Preda însuși a botezat-o *quijotism*. Nici chiar când, în pragul războiului, descoperă vorba «beneficiu» și strânge bani destui din vânzarea produselor, el nu gândește altfel: o face pentru a-și convinge fiii să se întoarcă, nicidecum fiindcă a înțeles mecanismul prin care s-ar putea îmbogăți. Ilie Moromete se află, în tot primul volum, în contrasens cu istoria."

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*)

15. **Având în vedere că un prozator realist descrie detaliat viața cotidiană, argumentează apartenența romanului la acest curent literar prin prezentarea scenei salcâmului.**

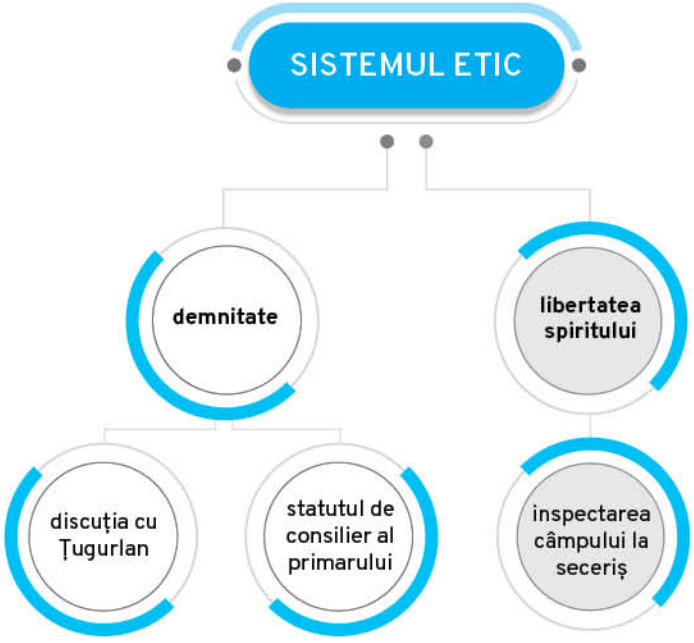
16. **Impresia de veridicitate cultivată în roman reiese și din limbajul personajelor. Scrie un text de minimum 50 de cuvinte în care să prezinți cum se realizează oralitatea în romanul *Morometii*.**

17. **Prezintă perspectiva narativă prezentă în roman.**

Personajele textului

18. **Criticul Alex Goldiș observă că *morometianismul* este un mit cultural ce impune un anume fel de a fi în lume, întocmai cum „în literatura mondială, Cervantes a descoperit categoria umană a donquijotismului sau Flaubert pe cea a bovarismului". O trăsătură esențială a morometianismului este sinceritatea extremă, chiar cu prețul de a fi „antiatizat sau marginalizat" (Alex Goldiș, *Moromete să ne judece*). Ești de acord că una dintre calitățile lui Moromete este sinceritatea?**

19. **Ce alte virtuți circumscriu sistemul etic al acestui personaj? Adaugă ciorchinelui dat alte valori, pe care să le motivezi cu scene reprezentative. Alege dintre valorile: bine, dreptate, adevăr, onestitate, familie, curaj, prietenie, perseverență.**

20. **Una dintre calitățile lui Moromete, care îl individualizează pe acesta, este capacitatea lui de a-și disimula comportamentul, apărându-și astfel libertatea interioară. Prezintă scena *încasării fonciere*, observând în ce constă disimularea lui Moromete.**

21. **Preda își construiește personajul prin accentuarea inteligenței sale, Moromete fiind un spirit contemplativ, capabil să observe aspectele care le scapă celorlalți. Prezintă călătoria la munte cu scopul de a vinde cereale, precum și poveștile pe care Moromete le spune la întoarcere. Ce trăsături de caracter se desprind de aici?**

22. **Ce relații are Moromete cu copiii săi? Prezintă scena premierii lui Niculae, arătând ce trăsături de caracter se desprind din aceasta.**

23. **Comentează scena de mai jos formulând răspunsuri la fiecare întrebare.**

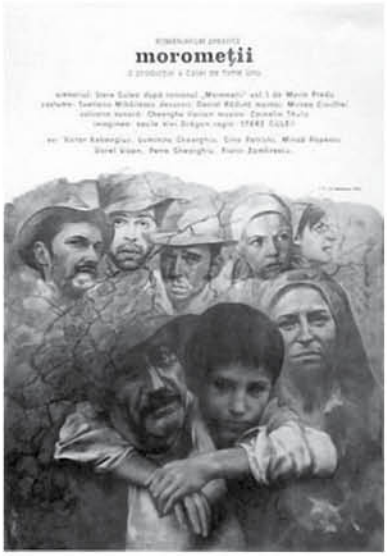
„Moromete aruncă deodată parul la pământ și prea îndelungata lui stăpânire de sine se desfăcu într-un urlet:

– Ne-no-ro-ci-tu-le! Paraschive! Nenorocitule ce ești!

Apoi se întoarse spre Nilă, care între timp sărise din pat și se ghemuise într-un colț:

– Și tu, Nilă? Tu, mă? E lume care aleargă din zi și până în noapte pentru un pumn de făină! Și voi ca niște câini! Ca niște câini turbați săriți unul la altul! Vă omor! Cui nu-i place la târla mea, să se ducă! Să plece!

Moromete, după ce urlă astfel cu ochii ieșiți din cap, făcu un pas repezit și lung și porni spre ușă. Apucă de clanță violent și vru să se ducă, dar din tindă se întoarse la fel de vijelios cum ieșise și continuă să urle:

– Atâta timp cât mă vedeți că trăiesc, ori faceți cum zic eu, ori dacă nu, să plecați. Am muncit și am trudit și am luat pământul de la ciocoi ca să trăiți voi mai bine! De ani de zile mă zbat să nu vând din el, să plătesc fonciirea fără să vând, să vă rămâie vouă întreg, orbilor și sălbaticilor la minte! Și am plătit mereu, n-am vândut nicio brazdă și acum săriți la mine și la ăștia, că v-am furat munca voastră! Pământul rămas întreg, Paraschive, smintitule, acolo e munca voastră! Bolnavule după avere! Ai vrut să te însori cu a lui Bodârlache că avea pământ mult și te-ai făcut de râs. O să-ți mănânce capul averea, să ții minte de la mine!

Cuvintele din urmă fuseseră rostite atât de tare, încât se pierdură într-o răgușeală stinsă și neputincioasă. Omul era de nerecunoscut.

– Ce v-am făcut eu vouă și ce nu v-am dat, Paraschive și Nilă? Nu s-a muncit și nu s-a împărțit aici în casă tot ce-am avut? De unde să vă dau eu mai mult dacă atâta e? Vreți să mă jupuiți pe mine de piele? An de an am dat din colț în colț când intra percitorul în casă. An de an m-am dat peste cap să nu vând din pământ! Am trăit cu toții desculți și dezbrăcați, nimeni n-a avut mai mult! Ce vreți voi de la mine, nenorociților? Să ies la drumul mare și să jefuiesc? Să iau vita omului din bătătură și să mă țin de procese ca alții? Asta vreți voi?

Și cu aceste cuvinte Moromete deodată tăcu. Se așeză pe pat și începu să clatine din cap la dreapta și la stânga, cu ochii lucioși, parcă

META-TEXT

„Realismul se pronunță pentru reproducerea exactă, completă, sinceră a mediului social, a epocii în care se trăiește, pentru că o atare direcție de studiu este justificată de rațiune, de necesitățile inteligenței și de interesul publicului și pentru că ea exclude orice minciună, orice mistificație."

(Jules Champfleury, *Realismul* (1857), traducere de Marian Popa)

desfigurat. «Vai ce nenorocire, o, ce lucru groaznic!...» Dar nu mai avea putere să spună aceste cuvinte. Își ridică brațele spre cer și le lăsă izbindu-și cu ele genunchii. În curând nu se mai putu îndura nici pe sine, se ridică și ieși. Năucit, Nilă se luă după el și îl ajunse pe prispă:

– Acum unde te duci?

– O, mi-e sufletul plin de bucurie, Nilă! îi răspunse. Mă duc să mă laud!"

23.1. Care este concepția personajului despre reușita în viață?
23.2. Ce crede Moromete despre dorința arzătoare a fiului său de a strânge avere?
23.3. Ce trăsături de caracter ale personajului Moromete sunt puse în lumină prin această scenă?
23.4. Cum se poate explica ironia din finalul fragmentului?

24. Caracterizarea indirectă prin limbaj are, în cazul lui Moromete, o relevanță deosebită. O serie de replici, precum „Te duseși în grădină să te odihnești că până acum stătuși" sau „ca să se mire proștii", atestă gustul extraordinar al lui Moromete pentru ironie și umor. Identifică și alte exemple și dedu calitățile puse în lumină de acest limbaj.

25. Redactează o compunere de caracterizare a personajului în care să arăți:

- portretul fizic, social și moral al personajului;
- tipologia umană reprezentată;
- relația cu celelalte personaje;
- raportarea la un alt personaj similar;
- încadrarea în formula estetică a curentului realist.

În copilărie, Marin Preda era poreclit „sfiosul" deoarece era o fire introvertă. De fapt, mai multe detalii din copilăria sa sunt transpuse în romanul *Moromeții*, de exemplu, imaginea lui Ilie Moromete este o evocare a tatălui său, Tudor Călărașu.

INTER-TEXT ▶

26. Citește textul de mai jos, selectat din opera *Urcan bătrânul* de Pavel Dan, pentru a observa relațiile din familie și felul în care Urcăneștii se raportează la pământuri.

26.1. Scrie apoi un text de aproximativ zece rânduri în care să compari fragmentul propus cu o secvență similară din romanul *Morometii*, alegând dintre următoarele idei:

- vrajba din familie;
- intenția copiilor de a fura agoniseala părinților;
- concepția că posesia pământului îi asigură omului existența.

Când Ludovica ajunse în culmea dealului cu poala plină de fasole, strânse de peste răzoare, din pământurile vecine, se opri să răsufle. Îi bătea inima nu atât din pricina suișului ori a poverii – căci era femeie voinică – cât de teama să nu o prindă paznicii câmpului, cu șortul plin, în cucuruzii altora. Toată vremea cât culesese fasolea vecinilor i se păruse că aude vorbe, pași de oameni care o pândesc și stau să o prindă. Dar parcă poți deosebi vorba în freamătul pănușilor uscate?

Și, Doamne ferește s-o fi prins; hapsâni și răi cum sunt oamenii, ar fi dus-o la primărie și ar fi făcut-o de râsul satelor. Dar acum putea să se odihnească liniștită; pământurile dijmuite erau departe, și chiar de s-ar fi întâlnit cu paznicii, nu puteau ști din ce delniță vine.

„Da' parcă ei nu fură destul, dă-i în minune să-i coacă", își zise ea, ștergându-și fruntea de sudori.

Șezând pe un mușuroi înțelenit, în mijlocul imașului, cu năframa neagră dată puțin pe ceafă, de i se vedea părul brumat, cu chipul osos înnegrit de soare și zbârcit, pe fondul albastru al cerului, femeia părea o pasăre mare de pradă, gata să-și ia zborul. Cu mâna streașină la ochi, se uita departe, spre casa al cărei acoperiș de țiglă roșie era ca o uriașă floare de mac în mijlocul lanurilor de porumb.

Se mutaseră în câmp, pe „moșia" lor, cum le plăcea să spună, abia de câțiva ani. Căci aici nu trebuie să le dai la toate de mâncare din mână: vita îmbucă o gură de iarbă de pe orice răzor, porcul scurmă rădăcini și mai apucă la un cucuruz, bostan ori cartof, nici nu bagi de seamă cum vine Crăciunul și se îngrașă. Pământul e atât de întins și de gras, încât săul lui îi rămâne pe degetele celui care îl scormonește mai mult, e mai aproape de el. [...]

Odată cu numărul boilor din poiată și turma din ocol, le crescuse și vaza în sat, unde nu se mai ia nimeni după faima neamului, ci fiecare atâta cântărește câtă avere are. Dacă până ieri-alaltăieri mai spuneau unii că Urcăneștii nu-s gazde de rangul întâi, acum, de când feciorul lor, Valer, s-a întors din cătane, de la Kadetschule – vorba era a lui Simion – și s-a însurat cu Ana lui Triloiu, bocotanul Tritiului, n-ar mai fi cutezat să facă gură niciunul.

5 PORTRETUL LITERAR

AVAN-TEXT

ARHI-TEXT

PORTRET (din franceză *portrait*), reprezentarea unei persoane ca subiect al operei literare. Portretul poate fi **fizic** – aspectual, vestimentar; **moral**; **mixt** – fizic și moral; **generalizator** – care se referă la o întreagă categorie de oameni sub dominanta lor psihică. În accepția de caracter, portretul se corelează cu anumite tipuri morale care presupun tipizarea acestora: avarul, arivistul, parvenitul, ciocoiul etc. Se cunosc **portrete colective**, de exemplu, gloata răzvrătită din nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi.

AUTOPORTRETUL se întâlnește în literatura subiectivă, înfățișând propriile trăsături fizice și morale, de exemplu, Nică din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

CARICATURA este un portret în care trăsăturile unei persoane sunt exagerate prin satirizarea lor, uneori caricatura transformă personaje omenești în proiecții animaliere folosind procedee specifice fabulei și alegoriei, de exemplu, *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir.

TEXT

1. **Discutați despre personajul vostru preferat referindu-vă la locul pe care îl ocupă, în narațiune, portretul acestuia – la început, de-a lungul narațiunii sau la final. De ce credeți că a ales naratorul să îl portretizeze în mod particular în acel moment?**

2. **Citește textul de mai jos, selectat din studiul *Portretul literar* de Silviu Angelescu, pentru a descoperi importanța locului portretului în sistemul operei literare.**

„Poziția ocupată de portret în planul operei literare este diferită, în raport cu funcția care-i este prevăzută față de personaj. Valoarea satelit, subordonată personajului, imaginea sub care acesta pătrunde în operă nu are statut de necesitate. Reprezintă, totuși, un procedeu care, mânuit cu abilitate, deschide numeroase soluții de construcție. Adesea, portretul poate servi ca element de deschidere spre universul unde autorul intenționează să-și conducă cititorii. Într-o asemenea situație, figura se plasează într-o *poziție inițială*. [...]

În alte cazuri, figura, plasată în *poziții mediane*, cele mai obișnuite de altfel, oferă soluția tehnică prin intermediul căreia pot fi aduse precizări în legătură cu identitatea unui personaj deja prezent în acțiunea epică. Devin posibile astfel noi soluții, păstrate în disponibilitate, recuperate însă pornind de la pretextul oferit de o descriere. Dintre numeroasele exemple care pot fi reținute, ne-am oprit la un pasaj din romanul lui Mateiu Caragiale: portretul lui Pașadia:

«Fără îndoială că nu pentru a merge la casa de întâlnire, nici la tripou, se îmbrăcase Pașadia în frac, își pusese lentă, cruci, stele. Aceasta nu era nimic însă pe lângă schimbarea ce găsii, după mă apropiai și vorbirăm, în însăși făptura sa: părea întinerit, din mișcări și de pe față îi pierise orice urmă de oboseală, ochii îi luceau vii, până și glasul îi suna altfel, limpede, metalic. Îmi veni dar greu să-l cred când mă asigură că de mult nu-și aducea aminte să fi fost atât de plictisit.» (Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*, București: Editura Fundațiilor, 1963, p. 147) [...]

Nu sunt rare cazurile când portretul apare în *poziție finală*, figura oferind soluția de închidere a unei construcții literare și, totodată, a carierei epice a personajului. Folosirea acestei formule, de cele mai multe ori, este justificată de o răsturnare totală de situații. Un exemplu interesant aflăm într-una din povestirile lui Borges:

«Cu capul plecat, servil – ca și când ar fi fugit prin ploaie – doi căpitani i-au smuls vălul bătut cu nestemate. Mai întâi a avut loc un cutremur. Chipul făgăduit al Apostolului, chipul care urcase la ceruri, era într-adevăr alb, dar de un alb deosebit, asemănător petelor de lepră. Era atât de umflat și de necrezut, încât li s-a părut că e o mască. Nu avea sprâncene; pleoapa de jos a ochiului drept atârna peste obrazul

Tânărul ținând un medalion, pictură de Sandro Botticelli

Costache Giurgiuveanu

Ilie Moromete

Catrina Moromete

Felix Sima

Ana

Otilia Mărculescu

Cocoșilă

Florica

Ion

senil; un ciorchine greu, de tuberculi, îi rodea buzele; nasul inuman și turtit părea de leu. Colosul lui Hakim a încercat o înșelare finală. Păcatul vostru abominabil vă împiedică să vedeți strălucirea mea... a prins a spune. Nu l-au ascultat și l-au străpuns cu lăncile.» (Jorge Luis Borges, *Vopsitorul mascat Hakim din Merv*, în *Moartea și busola*, București: Univers, 1972, p. 387) [...]

Adeseori, portretul unui personaj, surprins în diferite ipostaze semnificative, poate apărea în *toate* cele trei poziții amintite."

3. **În ce loc din textul narativ este portretizat personajul atunci când el reprezintă un element de deschidere spre universul ficțional?**

4. **Ce exemple literare oferă autorul studiului pentru a ilustra pozițiile mediană și finală a portretului literar?**

5. **Identifică trăsăturile fizice și morale ale personajului Pașadia, numind și mijloacele de caracterizare prin care acestea se realizează.**
   5.1. Ce indicii din text pot susține că aceasta nu este cea din urmă întâlnire a cititorului cu personajul?

6. **Care este personajul portretizat în fragmentul selectat din opera scriitorului Jorge Luis Borges?**
   6.1. Ce deducții poți face în legătură cu folosirea secvențelor *i-au smuls vălul* și *era într-adevăr alb*?

7. **Identificați portretele personajelor din textele narative studiate care să fie surprinse în toate cele trei poziții analizate de Silviu Angelescu.**

8. **Recompuneți din memorie portretele personajelor alăturate, numind și locul pe care îl ocupă în operă fiecare dintre ele.**

9. **Scrie trăsăturile fizice și morale pe care le identifici sau le bănuiești a fi caracteristice pentru *Tânărul ținând un medalion* (vezi imaginea) portretizat de Sandro Botticelli în ultimele decenii ale secolului al XV-lea și care se presupune a fi unul dintre urmașii Casei de Medici.**

10. **Dacă actorul/cântărețul tău favorit ar fi un personaj care își relevă portretul la finalul poveștii sale, cum ar fi prezentat acesta?**
    10.1. Scrie un text de aproximativ douăzeci de rânduri în care să îl portretizezi. În compunerea ta te poți referi la:
    - trăsăturile fizice (fizionomie, culoarea părului, statură, alură etc.) ale acestuia;
    - trăsăturile lui morale și mijloacele de caracterizare din care derivă acestea;
    - ideile pe care le promovează;
    - campaniile publice cu care poate fi asociat.

6 *HORIA* DE ION DRUȚĂ – CRIZA CONȘTIINȚEI CETĂȚENEȘTI

AVAN-TEXT ▶

1. **Discutați despre noțiunea de conștiință cetățenească, utilizând cunoștințele obținute la Educația pentru societate. Discuția se poate baza pe următoarele întrebări-reper:**

- Ce este conștiința civică/cetățenească?
- În ce domenii se poate manifesta aceasta?
- Ce exemple de acțiuni civice puteți aduce?
- Cum le poate fi educată copiilor conștiința cetățenească de către părinți?
- Ce activități școlare contribuie la educarea conștiinței civice a elevilor?

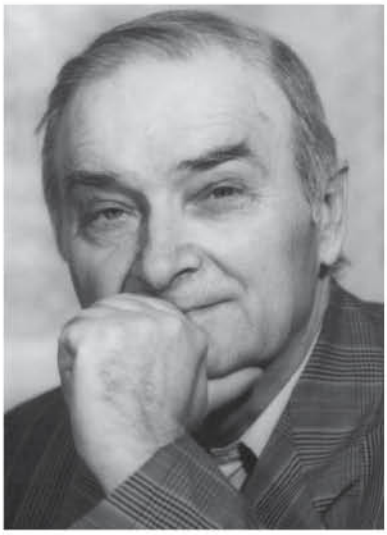
META-TEXT

„Concepția personajelor asupra vieții, care este și concepția lui Ion Druță, nu e atât una de acaparare a valorilor noi, cât una de recuperare a calităților umane pe cale de dispariție în urma influenței nefaste a sistemului totalitar. Pierderile prezentului, conform acestei concepții, se reliefează pregnant în oglinda trecutului."

(Nicolae Bilețchi, *Opera lui Ion Druță în contextul curentelor artistice ale timpului*)

Lumânarea Recunoștinței, orașul Soroca

Ion Druță
(1928–2023)

- S-a născut în satul Horodiște, județul Soroca, Regatul României (astăzi, raionul Dondușeni, Republica Moldova). S-a stins din viață la Moscova, unde a locuit mai multe decenii.
- A fost prozator (a scris atât proză scurtă, cât și romane), dramaturg și eseist.
- A fost deținătorul mai multor titluri onorifice, premii de stat și literare, membru de onoare al Academiei Române (1990), membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1992), doctor honoris causa al Universității de Stat din Moldova (1999).
- Conform testamentului, este înmormântat într-o poiană lângă Monumentul Poetului Anonim, numit Lumânarea Recunoștinței.
- A scris: **romane** (*Frunze de dor*, 1957; *Povara bunătății noastre*, 1970; *Clopotnița*, 1972; *Biserica Albă*, 1983), **drame** (*Casa mare*, 1962; *Doina*, 1968; *Păsările tinereții noastre*, 1971; *Horia*, 1973; *Frumos și sfânt*, 1974; *Cervus divinus*, 1977-1981, 1987) etc.

TEXT ▶

2. Citiți, pe roluri, fragmentele selectate din drama *Horia* de Ion Druță.

Actanții din fragmentele selectate:

Haret Vasilievici – profesor de limba franceză în școala din Căpriana;

Musafirul/Nicolai Trofimovici Baltă – noul director al școlii din Căpriana;

Leneșul, Maria, Cucu, Violeta, Elena Nevoie – elevi din clasa a X-a a școlii din Căpriana.

Aparițe: 1973.
Geneză: este adaptarea dramatică a romanului *Clopotnița*.
Specie literară: dramă.
Structură: două acte.
Temă: conștiința civică, salvgardarea monumentelor istorice.
Titlu: Horia, personajul eponim, model al intelectualului integru în contextul școlii sovietice îndoctrinate.

Actul întâi

Scena 1

O frumoasă zi de toamnă. Școala medie din Căpriana. La parter – cancelaria și cabinetul directorului, la etaj – clasele. [...] Învățătorul însărcinat cu dirijarea corului așteaptă cu mâinile ridicate în lături, pentru că ceea ce se considera drept liniște nu era nici pe departe liniș-tea de care avea el nevoie. Deodată, în cancelarie apare un bărbat bine îmbrăcat, bine legat, bine dispus.

Musafirul: Hai noroc, iubiți tovarăși. [...] Și... ce mai e nou pe-aici, pe la voi? Cum o duceți, ce mai faceți?

(n.a.: În liniștea lăsată după un dangăt de clopot, corul începe să cânte „A ruginit frunza din vii”.)

Musafirul: No, no, no-o-o-o! [...] Până aici, că mai departe nu merge.

Haret Vasilievici: Ce, adică, nu merge mai departe?

Musafirul: Nimic nu merge. Nici frunza din vii, nici rândunelele.

Haret Vasilievici: Stai, omule, nu ne repezi chiar așa! Avem pe azi concert în câmpul liber! Din clipă în clipă vine mașina, suntem la ulti-ma repetiție.

Musafirul: Mașina vine, corul pleacă, dar, tovarăși, fără sclifoseala asta plângăreață – frunza a ruginit, rândunica s-a și dus... [...]

Haret Vasilievici: Dar nu ne putem lipsi, tovarășe, de „frunze”. Mai întâi, că e un cântec frumos, aș zice chiar – nemuritor. Apoi l-am și prins bine, anul trecut ne-am întors de la concurs cu primul loc.

Musafirul (*oarecum plictisit, vine și deschide geamurile clasei*): Dra-gii mei, treziți-vă odată din dulcea voastră contemplație, uitați-vă bine la cele ce se petrec afară. Iar afară e colb, colb și iară colb. De plouat n-a plouat o vară întreagă, iar în Moldova atunci când nu plouă o vară întreagă, atunci, ce mai la deal, la vale, atunci e secetă. An greu, tova-răși, lumea se opintește din răsputeri. Li s-o acrit bieților oameni de atâta colb, de atât năduf, și, când colo, copiii lor, în loc să stea alături și să le dea o mână de ajutor, vin aranjați pe patru voci pentru a le spune că, iaca, și frunzele din vii au ruginit, și rândunelele s-au dus... Păi, asta se cheamă pesimism, tovarăși, pesimism curat, și voi, intelectualii sa-tului, v-ați găsit pe vremea secetei să vă jucați cu focul!

Haret Vasilievici: Cântecul popular este piatra de temelie a cuge-tului unei națiuni, și noi nu ne putem permite...

Musafirul: Ba să mă lăsați, tovarăși, în pace, că aceste cântece populare, ca și pământurile – dacă un singur an nu le îngrijești ca lumea, când te uiți, îs numai paragină. La urma urmei, de asta ne și adună statul la școală – să știm ce se taie și ce se lasă când vine vremea prășitului.

Haret Vasilievici: A prăși copiii învață acasă, iar școala se ocupă cu altceva. Școala nu taie nimic. Școala sădește și crește, asta e misiunea ei. Atât și nimic mai mult.

Actul doi

Scena 10

O zi ploioasă, posomorâtă, la școala din Căpriana. [...] După ce a pus catalogul în sertar, s-a plimbat printre bănci.

Horia: Cum credeți voi, ce este istoria? [...]

Băieții rămân pe gânduri, iar Horia, stând la fereastră, urmărește cum se preling, până la infinit, picăturile de ploaie pe sticla ferestrei. Așteaptă. Clasa șușotește, caută să pună mână de la mână pentru a găsi răspunsul.

Maria: Istoria este un obiect care ne ajută...

Cucu: Nu așa, fa. Istoria este o știință care urmărește omenirea în dezvoltarea ei glorioasă...

Leneșul: Taci, că mă umflă râsul. Istoria este un domeniu al cunoștințelor umane, datorită cărora, datorită căreia, datorită căruia...

Elena Nevoie: Da' eu aș zice că istoria este ceea ce nu a putut încăpea...

Cucu: De ce, adică, să nu încapă? [...]

Horia *(după ce s-a tot plimbat printre bănci și a tot stat la fereastră)*: Istoria, dragii mei copii, este o știință. O știință care vine să ne spună prin câte a trecut viața de la începutul începuturilor sale, pentru a ajunge până în ziua de azi. Iar viața, ce adică o fi însemnând viața? [...] totul se numește „viață" și totul va lăsa urme pentru istorie. Cu alte cuvinte, istoria este pietrificarea timpului. [...]

Maria *(nespus de mirată)*: Cum așa, Horia Mironovici? Că, ce? Adică, are și satul nostru, Căpriana, vreau să zic, propria sa istorie?!

Horia *(venind aproape și punându-i părintește mâna pe creștet)*: Draga mea Marie... Căpriana e unul dintre cele mai vechi sate ale noastre, un sat pomenit încă de cronicari. Cândva, prin părțile acestea domnea nesfârșita împărăție a pădurilor de stejar. Unica așezare omenească era o umilă cocioabă ridicată de un sărman călugăr în vârful unde azi stă Clopotnița. [...] [Domnitorul] a poruncit să fie ridicată, peste osemintele călugărului, o Clopotniță și de două ori pe zi, în zori și în amurg, dangătul clopotului să cutremure țara dintr-un capăt în altul. Patria nu trebuie să uite, o fi zis atunci domnitorul, iar dacă uită, ea nu mai poate fi patrie.

Maria: Patrie-mamă.

Horia: Veacuri la rând, oștenii lui vodă au tot făcut de strajă aici, în vârful dealului. Se zice că până și Căpriana a fost întemeiată de clopotarii care, după ce-și sfârșeau slujba, se căpătuiau în preajma clopotului, făcându-și case pe coasta asta de deal.

Nevoie: Da de unde luau ei femei?

Violeta: Taci, fa! A găsit și ea ce să întrebe...

[...]

Scena 12

O ședință grea, apăsătoare. Directorul își termină raportul.

Nicolai Trofimovici: Să mai vedem deci o dată despre ce e vorba. Dintr-un anumit punct de vedere, istoria este unul dintre cele mai parșive, unul dintre cele mai josnice, unul dintre cele mai periculoase obiecte. Să nu ne facem iluzii, tovarăși. În memoria poporului zac amintiri dintre cele mai întunecate, zac porniri dintre cele mai nedemne, zac lucruri pe care numai vremea le poate îngropa așa, ca să nu mai iasă de acolo. Oamenii care-s mai conștiincioși chiar și încep a uita de toate celea. Timpul ține cu noi, lucrează pentru noi. Principalul e să nu sărim gardul în grădina trecutului, să nu ne jucăm cu focul. Iată însă că apare în mijlocul nostru unul care nu că să se ferească – el, dimpotrivă, cu clasă cu tot, în acele vremuri îndepărtate și scoate la lumină datini și obiceiuri pe care nici poporul nu le mai ține minte. Tovarăși! Noi suntem puși aici pentru a lumina, și nu pentru a tulbura lumea. Aici termin și aștept cu nerăbdare ce-o să spună fostul nostru coleg de breaslă Horia Holban. [...]

Horia: Nesimțindu-mă de nimic vinovat, eu nici nu văd pentru ce m-aș dezvinovăți. [...]

Haret Vasilievici: *Par exemple*, lui Nicolai Trofimovici, oricât ar părea de ciudat, îi displace învățătura ca atare. Îl scârbesc lecțiile, îl îngrijorează manualele, îl enervează elevii, îl scot din sărite învățătorii și toată forfota ceea care se numește predarea în școală. [...]

Nicolai Trofimovici *(membrilor comisiei)*: Își bate joc de mine. Rog să notați, pentru că, luându-mă peste picior, el, de fapt, își bate joc de forurile superioare, care m-au întărit în funcție.

Scena 15

(n.a.: Clopotnița din vârful dealului a ars. Reîntors în Căpriana, Horia le cere elevilor săi să spună de ce n-au intervenit la stingerea focului. Elevii invocă scuze de tot felul.)

Horia: Puteți pleca.

Cucu: Mata, Horia Mironovici, nu ne mai ai de elevi?

Horia: Nu.

Violeta: Și nu-ți mai suntem dragi?

Horia: În primul rând, nu vă stimez, iar cel pe care nu-l stimezi nu mai are de unde-ți fi și drag.

(*Vestejiți și amărâți, elevii ies unul câte unul*) [...]

Maria: M-am întors, Horia Mironovici, pentru că... [...] Principalul e că frica nu ne-a lăsat în noaptea ceea să urcăm vârful dealului.

Horia: V-ați temut de ploaie, de noapte, de foc?

Maria: De director ne-am temut.

Horia: Să fi băgat el atâta frică în voi?

Maria: Cearcă de nu te teme! [...]

Horia: Dar se zice că, gata, va fi mutat. [...]

Maria: Până să-l mute undeva pe director, el o să ne înfunde la examene. [...] Și iaca așa s-a întâmplat, Horia Mironovici, că ea, sărmana, ardea colo sus în vârful dealului, iar noi în vale buhăiam și nu îndrăzneam a ne porni spre dânsa. [...]

Horia: Te-ai făcut mare, Marie.

Maria: Cum? A, creștem și noi cum putem. Și ziceam...

Horia: Eu nu atât statura, cât maturitatea cetățenească o aveam în vedere.

Maria: Și... ce e cu maturitatea ceea cetățenească?

Horia: [...] de abia de la conștiința cetățenească începe a fi socotită viața unui om. [...]

Maria *(înainte de a fi ieșit)*: Da' cu istoria satului cum rămâne, Horia Mironovici? Să fi ars și ea împreună cu Clopotnița?

Horia: Cum se poate una ca asta, Marie! Istoria nu arde, istoria rămâne atâta vreme cât rămânem noi. [...]

Lumea textului

3. Selectează din fragmentele propuse realitățile care fac referire la școala sovietică.

De exemplu: participarea elevilor la muncile agricole, notarea cu sistemul de cinci puncte etc.

3.1. Informează-te, în afara orelor de limba și literatura română, despre ceea ce nu îți este clar sau despre ceea ce nu cunoști.

4. Redactați rezumatul fiecărui fragment selectat.

5. Formulați, în câte un enunț, conflictele ce se conturează în fragmentele selectate. Specificați actanții implicați în fiecare dintre conflicte.

6. Identificați, în replicile directorului Nicolai Trofimovici Baltă, opinia lui despre rolul școlii.

6.1. Argumentați că opinia directorului conturează concepte precum totalitarismul și îndoctrinarea.

7. Numește trei trăsături morale ale directorului Baltă pe care le poți identifica din replicile acestuia.

META-TEXT

„Printr-o atare viziune, Ion Druță reușește să reînnoade firul timpurilor, rupt prin intervenția brutală a ideologiei totalitare, să urmărească perenitatea etică a idealului uman."

(Nicolae Bilețchi, *Opera lui Ion Druță în contextul curentelor artistice ale timpului*)

8. Spre deosebire de director, Haret Vasilievici, profesorul de limba franceză și conducătorul corului, cu studii la Paris, are o viziune diferită asupra școlii. Selectează din replicile profesorului de limba franceză secvențele care ilustrează valorile pe care le promovează.

De exemplu: „Cântecul popular este piatra de temelie a cugetului unei națiuni" – valorile culturale (cultura națională, folclorul).

9. Horia Mironovici, tânărul profesor de istorie, împărtășește aceleași idealuri educaționale ca și Haret Vasilievici. Alcătuiește, în baza replicilor celor doi actanți, portretul moral al profesorului democratic din școala sovietică.

10. Ce crezi despre încercarea lui Horia de a-i pune pe elevi să definească ei înșiși noțiunea de istorie? De ce este/nu este necesară o asemenea abordare didactică?

11. Exprimă-ți opinia: de ce a revenit Horia în sat după arderea Clopotniței și de ce le-a cerut socoteală elevilor săi pentru lipsa de acțiune în cazul incendiului?

12. În textul druțian se conturează o linie a personajelor din trei generații diferite care ilustrează conștiința cetățenească. Care sunt aceste personaje și ce mesaj transmite, prin intermediul acestora, dramaturgul?

13. Identifică tipurile umane reprezentate de următoarele personaje: Horia, Haret Vasilievici, Baltă, Maria Moscalu.

14. Citește integral drama *Horia* pentru a descoperi și alte linii de subiect.

14.1. Comentează semnificația numelor personajelor Horia, Janette, Baltă, Haret.

14.2. Formulează o concluzie despre onomastică drept procedeu de caracterizare a personajelor.

ARHI-TEXT

Criticul literar Nicolae Bilețchi afirmă că opera lui Ion Druță nu se încadrează în tiparele realismului decât doar episodic. „Timp de decenii opera lui Ion Druță a fost «înghesuită» forțat în cadrul metodei realismului socialist". Criticul susține ideea abordării operei druțiene din perspectiva curentului sămănătorist: „[...] o concepție bine definită ce va ilustra cu lux de amănunte trăsăturile sămănătorismului".

Semnificațiile textului

15. Exprimă-ți părerea despre plasarea acțiunii în satul Căpriana. Ca reper îți poate servi și legenda despre călugăr și Clopotniță, pe care Horia o povestește elevilor săi.

16. Explică viziunea lui Horia asupra istoriei pornind da la replica sa: „Sfârșitul împreună cu începutul sunt cele două fețe ale existenței noastre. Și pentru a ști un adevăr întreg, trebuie să le știm pe amândouă".

17. Folosind informația de la META-TEXT (p. 260), explică de ce Clopotnița este un suprapersonaj și ce semnificații simbolice întrunește.

17.1. Prezintă, într-un eseu reflexiv, Clopotnița drept simbol al crizei conștiinței de cetățean.

META-TEXT

„Suprapersonaj – realitate cu funcție simbolică (un obiect, un loc, un eveniment), cu valoare centrală în opera literară, determinând acțiuni importante ale personajelor principale, cărora le configurează destinul."

(Aliona Grati, *Dicționar de teorie literară*)

Clopotnița din fața Catedralei Mitropolitane din Chișinău a fost construită de două ori. Prima dată, în 1836. În noaptea spre 23 decembrie 1962, la ordinul autorităților comuniste, aceasta a fost detonată cu dinamită. Dimineața, locul în care fusese amplasată era curat. Ulterior aici a fost construită o fântână arteziană. În anul 1998, Clopotnița a fost reconstruită conform planurilor originale.

INTER-TEXT ▶

META-TEXT

„Clopotul (de aici, și clopotnița), prin sunetul său, se asociază vibrației primordiale, revelației divine, glasului transcendenței, tunetului, armoniei, chemării la meditație și la supunerea față de imperativele divine. Este mijlocul comunicării dintre cer și pământ. Totodată, sunetul clopotului mai este un semn de alarmă, de trezire, de adunare a poporului, de vestire etc."

(Text adaptat după I. Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*)

18. **Scrie un eseu argumentativ pornind de la aserțiunea druțiană: „Pământul, istoria și limba sunt, în esență, cei trei stâlpi pe care se ține neamul". În eseu vei folosi trei argumente extrase din drama *Horia* de Ion Druță.**

19. **Discutați despre realismul druțian: ce trăsături ale curentului se regăsesc în dramă?**

19.1. Ce aspecte ale textului derogă de la formula tipică a realismului?

20. **Aranjează, într-un organizator grafic, temele și motivele literare valorificate în dramă.**

Chișinău. Vedere a Catedralei și Clopotniței (de până la 1912)

21. **Citește expresiv poezia lui Nicolae Dabija.**

Cât trăim pe acest pământ

Cât trăim pe acest pământ
Mai avem un lucru sfânt,
O câmpie, un sat natal,
O clopotniță pe deal.

Cât avem o țară sfântă
Și un nai care mai cântă,
Cât părinții vii ne sunt
Mai există ceva sfânt.

Cât durea-ne-vor izvoare
Ori un cântec ce dispare,
Cât mai avem ceva sfânt
Vom trăi pe-acest pământ.

Cât pădurile ne dor
Mai avem un viitor,
Cât trecutu-l ținem minte
Mai există lucruri sfinte.

Cât Luceafărul răsare
Și în cer e sărbătoare,
Și e pace pe pământ
Mai există ceva sfânt.

Cât avem un sat departe
Și un grai ce n-are moarte,
Cât ai cui zice părinte
Mai există lucruri sfinte.

META-TEXT

„Dacă Ion Druță a plasat acțiunea narațiunii lui despre Clopotniță într-un sat din nordul Moldovei, noi ne vom referi la dărâmarea *Clopotniței* din *Piața Catedralei* din capitală. Istoria aruncării în aer a *Clopotniței* s-a dovedit a fi, așa cum am descoperit-o eu, o istorie a ruinării spirituale a martorilor cu care am stat de vorbă. Explozia din noaptea de 22 spre 23 decembrie mai răsună în urechile lor și azi."

(Val Butnaru, *Clopotnița*)

Clopotnița din satul Butuceni, raionul Orhei

Textul lui Nicolae Dabija a fost pus pe note de compozitorul Tudor Chiriac. Piesa *Cât trăim pe acest pământ* este un imn al dragostei de plai. În anul 2021, Banca Națională a Moldovei a emis **trei monede comemorative de 50 de lei în setul „30 de ani de la Proclamarea Independenței Republicii Moldova", una dintre acestea având pe revers inscripția „Cât trăim pe acest pământ".**

22. Raportează textul lui Nicolae Dabija la conceptul de conștiință civică. Prin ce se manifestă aceasta?

22.1. Identifică valorile naționale pe care le invocă autorul. Care este rolul lor?

23. Formulează mesajul comun al dramei *Horia* de Ion Druță și al poeziei *Cât trăim pe acest pământ* de Nicolae Dabija.

Aversul monedei:

- în centru se află Stema Republicii Moldova;
- în partea de sus – anul emisiei „2021";
- în partea de jos – inscripția „50 LEI";
- în exergă, cu majuscule, este gravată inscripția „REPUBLICA MOLDOVA".

Reversul monedei:

- în centru se află imaginea stilizată a curcubeului, inclusiv diverse elemente grafice în culorile tricolorului;
- în partea de sus, cu majuscule, este gravată inscripția „CÂT TRĂIM PE ACEST PĂMÂNT";
- în partea de mijloc, cu majuscule, este gravată inscripția „TOTUL VA FI BINE";
- iar în partea de jos este gravat anul „2021".

24. Caută pe internet și audiază piesa *Cât trăim pe acest pământ*, interpretată de formația Alex Calancea Band, Ștefănel Albu, Andrei Glavan și Corul Școlii de Arte „Alexei Stârcea".

24.1. Împărtășește emoțiile postaudiție. Ce asocieri îți trezește piesa? Care este partea preferată a acesteia? Argumentează.

7 SĂMĂNĂTORISMUL ȘI POPORANISMUL

Definire. Apariție

Sămănătorismul este un curent ideologic și cultural care a apărut în România la începutul secolului XX în jurul revistei *Sămănătorul*. Mișcarea s-a manifestat prin atitudinea de idealizare a satului patriarhal și a țărănimii, care era considerată depozitară exclusivă a valorilor naționale.

Termenul *sămănătorism* provine de la revista *Sămănătorul*, în paginile căreia apăreau poeziile sămănătoriștilor, printre acestea fiind poezii cu titlul *Sămănătorul*, semnate de George Coșbuc și Alexandru Vlahuță. La fel, termenul ilustrează ideea că intelectualii trebuie „să semene", metaforic vorbind, lumina și cunoașterea în mediile rurale.

Poporanismul, din *poporan*, după modelul rus *narodnicestvo*, a fost o mișcare politico-ideologică și culturală de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX care considera țărănimea drept element de bază pentru dezvoltarea socială și pentru crearea culturii naționale. Cea mai importantă tribună a poporanismului a fost revista *Viața românească*, apărută în 1906 la Iași, sub conducerea lui Constantin Stere și Paul Bujor.

Manifest literar. Text programatic

Sămănătorismul a fost teoretizat de Nicolae Iorga, care a pledat pentru fondul național și răspândirea culturii în rândul maselor. Articolul programatic a fost publicat în primul număr al revistei *Sămănătorul* cu titlul *Primele vorbe* și sublinia importanța păstrării limbii și datinii strămoșești și întoarcerea spre lumea țăranului, cunoașterea vieții poporului.

Poporanismul a fost inițiat și teoretizat de scriitorul, avocatul și jurnalistul Constantin Stere în suita de articole *Socialiștii și mișcarea națională*, publicate în 1893 în *Evenimentul*, *Adevărul* și *Evenimentul literar*. Bazat pe categoria „specificului național", poporanismul nu a reușit să genereze un curent literar, întrucât nu avea o concepție estetică proprie.

Principii estetice ale sămănătorismului

- Idealizarea vieții rurale
- Paseismul – cultul pentru trecut, evocarea trecutului istoric
- Revenirea la tradițiile populare și la cultura rurală românească
- Compasiunea pentru condiția grea a țăranului român
- Dezrădăcinarea – cauză a inadaptării și a înfrângerii
- Promovarea literaturii de inspirație folclorică și istorică

Spre deosebire de sămănătorism, poporanismul vede arta ca pe un produs de influență socială, care trebuie să reflecte cu predilecție lumea satului, însă

Sămănătorismul	Poporanismul	Gândirismul
▸ În jurul revistei *Sămănătorul* (București, 1901) ▸ **Ideologi:** Alexandru Vlahuță și George Coșbuc ▸ Propune o literatură care să lumineze poporul și să susțină ideea intrării în universalitate prin naționalism.	▸ În jurul revistei *Viața românească* (Iași, 1906) ▸ **Ideologi:** Constantin Stere, Garabet Ibrăileanu ▸ Se caracterizează printr-o simpatie exagerată față de țăranul asuprit.	▸ În jurul revistei *Gândirea* (Cluj, 1921) ▸ **Ideologi:** Cezar Petrescu, Nichifor Crainic ▸ Se caracterizează prin absolutizarea autohtonismului spiritualizat, a ortodoxismului și a primitivismului rural.

SĂMĂNĂTORUL
Revistă Literară Săptămînală

nu prin imagini idealizate, falsificate, nu prin aspecte pitoresc-naționale și tablouri idilice, ci prin reprezentarea veridică a mizeriei, a injustițiilor și a vieții chinuite a țăranilor. Critica urbanizării și ruperii de tradiție este una dintre ideile poporaniste. Un alt curent literar românesc care se circumscrie tradiționalismului este gândirismul.

Teme și motive sămănătoriste și poporaniste

- Satul și țăranul, asuprirea socială și politică a țăranilor
- Iubirea, dorul, frumusețea edenică a țării
- Visul libertății naționale
- Mesia – salvatorul națiunii
- Creația, sacrificiul, suferința, nedreptatea socială

Reprezentanți

Elemente sămănătoriste se găsesc în operele lui O. Goga, G. Coșbuc, Șt.O. Iosif, E. Gârleanu, M. Sadoveanu, dar aceștia nu pot fi catalogați drept sămănătoriști prin excelență. Scriitorii Ion Gorun și Maria Cunțan sunt considerați de factură sămănătoristă.

Texte care includ elemente poporaniste se găsesc în opera lui Jean Bart, C. Hogaș, M. Sadoveanu, Gala Galaction.

1. **Analizează anunțul prin care comunitatea bucureșteană era informată despre apariția unor noi numere ale revistei *Sămănătorul* și găsește răspunsul la următoarele întrebări:**
   - Ce tip de revistă era *Sămănătorul*?
   - Cine a fondat revista?
   - Unde putea fi procurată?
   - Care era prețul?
   - Ce ilustrează prima copertă a revistei?

Alexandru Vlahuță
(1858-1919)

Ștefan O. Iosif
(1875-1913)

2. În primul număr al revistei au fost publicate mai multe texte cu caracter programatic pentru sămănătorism, de exemplu, articolul *Primele vorbe*, nesemnat, dar și poezii. Citește poeziile *Sămănătorul* de Al. Vlahuță și *Către tinerii poeți* de Șt.O. Iosif.

2.1. Completează tabelul cu versurile sugestive care reflectă particularități ale sămănătorismului.

Particularități ale sămănătorismului	Versuri sugestive
Evocarea trecutului istoric marcat de tradiții și virtuți	
Idealizarea vieții rurale, a satului patriarhal	
Idealizarea imaginii țăranului	
Sentimentul dezrădăcinării tinerei generații	

CĂTRE TINERII POEȚI

(Fragment)

Copii răzleți ai mândrei noastre nații!
De mai trăiește-n voi simțire vie,
Veniți atunci și vă cunoașteți frații!

Sădiți în inimi vechea bărbăție,
Avânturi mari, eterne aspirații...
Și numele pe veci sfințit vă fie!

Ștefan O. Iosif

Sămănătorul, anul I, nr. 1,
2 decembrie 1901

SĂMĂNĂTORUL

Pășește-n țarină sămănătorul
Și-n brazda neagră, umedă de rouă,
Aruncă-ntr-un noroc viața nouă,
Pe care va lega-o viitorul.

Sunând, grăunțele pe bulgări plouă:
Speranța, dragostea lui sfântă, dorul
De-a-mbelșuga cu munca lui ogorul,
Le samănă cu mâinile-amândouă.

Trudește, făcătorule de bine,
Veni-vor, roiuri, alții după tine,
Și vor culege rodul – bogăția.

Tu fii soldatul jertfei mari, depline:
Ca dintr-un bob să odrăslească mia,
Cu sângele tău cald stropește glia!

Alexandru Vlahuță

Sămănătorul, anul I, nr. 1, 2 decembrie 1901

© Editura Prut Internațional

Plugarii

de Octavian Goga

AVAN-TEXT

- Octavian Goga (1881-1938) – poet român, politician, a îndeplinit funcții înalte, inclusiv de ministru și prim-ministru al României.
- S-a născut la Rășinari, Sibiu, tatăl său a fost preot ortodox, iar mama – învățătoare și activistă pentru drepturile românilor din Ardeal.
- Fiind elev la liceul maghiar din Sibiu, în clasa a VIII-a, a avut un incident cu profesorul de istorie care persecuta elevii români. S-a transferat la Brașov la Liceul „Andrei Șaguna".
- Și-a publicat majoritatea poeziilor în revista *Luceafărul* (1902), care promova unitatea românilor din Transilvania și la înființarea căreia și-a adus contribuția.
- Supranumit „poet al pătimirii noastre", este autorul plachetelor de versuri *Poezii* (1905), *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cântece fără țară* (1916).

1. **Cu siguranță că ai fost vreodată martor al unei situații de abuz sau de încălcare a legii, de exemplu, când nu este asigurat accesul persoanelor cu dizabilități la mijloacele de transport public, când cineva parchează mașina pe trotuar sau agresează verbal alte persoane etc.**
   - 1.1. Cum reacționezi în aceste situații?
   - 1.2. Ce modalități de a-ți face vocea auzită și de a sensibiliza opinia publică crezi că poți folosi?
   - 1.3. De ce este importantă atitudinea civică chiar și atunci când înțelegem că nu vom putea soluționa problema?
2. **În acest modul vom discuta despre scriitori cu atitudine civică exemplară, care nu au fost indiferenți la problemele de importanță națională, precum și la nedreptățile orientate împotriva celei mai oprimate clase – țărănimea. Unul dintre ei este Octavian Goga. Ce cunoști despre acest autor?**

Familia lui O. Goga, jos (de la stânga la dreapta): tata, mama, mătușa și sora poetului, Claudia; în picioare: Victoria, Octavian și Eugen Goga

META-TEXT

„În casa noastră se făcea literatură. Se citea mult. Tatăl meu era un cărturar, iar mama publicase în 1880 multe poezii în revistele din Transilvania."

(O. Goga)

Publicare: 1 ianuarie 1905, în revista *Luceafărul*.
Geneză: spre deosebire de V. Alecsandri, O. Goga vrea să surprindă imaginea neidealizată a țăranului român nedreptățit de soartă.
Specie literară: odă.
Temă: dragostea pentru țăranul român.
Titlu: exprimă elogiul adus imaginii-simbol a țăranului – plugarul.
Curent literar: sămănătorism.

3. **Citește expresiv textul.**

Plugarii

La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine;
Voi singuri străjuiți altarul
Nădejdii noastre de mai bine.
Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creștini ce n-aveți sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziți din lacrimi și sudoare.

Cu mila-i nesfârșită, cerul
Clipirii voastre-nduioșate
I-a dat cea mai curată rază
Din sfânta lui seninătate.
El v-a dat suflet să tresară
Și inimă să se-nfioare,
De glasul frunzelor din codru,
De șopot tainic de izvoare.

În coapsa grăitoarei miriști
Devreme plugul vostru ară;
E primăvară pe câmpie,
Și-n ochiul vostru-i primăvară.
Blând tainele vi le desface
Din sânu-i milostiva glie,
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe.

Purtați cu brațele-amândouă
A muncii rodnică povară,
Sub strălucirea-nlăcrimată
A dimineților de vară.
Și nimeni truda nu v-alină,
Doar bunul cerului părinte,
De sus, pe frunte vă așază
Cununa razelor lui sfinte.

A voastră-i jalea cea mai mare,
A voastră-i truda cea mai sfântă,
Stăpânul vitreg vă lovește,
Când cerul bine-vă-cuvântă.
Dar dacă-n schimbul pâinii voastre,
Piticul vă plătește fiere,
Îndurător v-ascultă Domnul
Și vă trimite mângâiere.

META-TEXT

„A scris și mama mea, chiar și versuri. Le-a publicat în «Familia» de la Oradea Mare. Atmosfera timpului în care m-am născut eu era aceea a celei mai sălbatice persecuții a românilor din Transilvania. O opresiune, ramificându-se până în cele mai mici îndeletniciri ale vieții de la țară. Ea trezea firește proteste, revoltă. Eu m-am născut cu pumnii strânși. Sufletul meu s-a hrănit din primul moment din și pentru revoltă. E cel mai puternic sentiment ce m-a călăuzit în viață și din care a crescut formula mea literară."

(O. Goga, *extras din interviul acordat de poet Otiliei Ghibu-Silviu în 1932*)

META-TEXT

„De la început m-am pomenit într-un mediu țărănesc pe care [...] am căutat să-l pătrund dus de mână de părinții mei cărturari. Eu n-am fost țăran, dar am priceput păsurile satului și m-am contopit cu toate durerile lui."

(O. Goga)

Când doarme plugul pe rotile,
În pacea serilor de toamnă,
La voi coboară Cosânzeana,
A visurilor noastre doamnă.
Vin crai cu argintate coifuri
Și-n aur zânele bălaie:
Atâta strălucire-ncape
În bietul bordeiaș de paie.

Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mândrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinței
Țărâna plaiurilor noastre!
Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele și râde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru,-al tuturora.

A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-și plânge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare.

Celebrele poezii *Dascălul* și *Dăscăliță* (1905), publicate în volumul de debut *Poezii*, sunt un elogiu adus învățătorului. Se presupune că poetul Octavian Goga a fost influențat de modelul din familie și că le-ar fi dedicat învățătorului său, Moise Frățilă, și surorii sale, Victoria, moartă la 20 de ani.

DICȚIONAR DE TERMENI

Mesianism – doctrină sau atitudine caracterizată prin credința apariției unui salvator care să instaureze o ordine a dreptății, păcii și fericirii.

Semănătorul, pictură de Vincent van Gogh, 1888

Lumea textului

4. **Numește emoțiile/stările/sentimentele pe care ți le-a declanșat lectura textului. Care imagine din text te-a marcat?**

5. **Identifică în poezie cuvintele care fac parte din câmpul semantic:**

5.1. Explică ce relație este între cele patru câmpuri lexicale.

6. **Identifică secvențele care reflectă relația plugarilor cu Dumnezeu și mesajul mesianic al textului.**

7. **Extrage din text formele de adresare și descrierile pe care poetul le asociază imaginii plugarilor.**

7.1. Expune-ți opinia asupra rolului pronumelui „voi" în poezie.

Câmp cu plugar, pictură de Vincent van Gogh, 1889

8. Selectează secvențele de text potrivite pentru a ilustra următoarele stări și atitudini ale eului liric:

- Suferința;
- Revolta;
- Admirația;
- Speranța;
- Compasiunea.

8.1. Observă cum alternează aceste stări în contextul poeziei.
8.2. Exprimă-ți opinia: care dintre aceste stări este dominantă?

Semnificațiile textului

9. Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor afirmații și notează-le în caiet pe cele corecte.
9.1. Propune secvențele de text care ilustrează afirmațiile.

Idei poetice	Corect	Incorect
Comuniunea om-natură este o sursă de energie pentru plugarul român.		
Din cauza oprimării, țăranii își pierd credința în Dumnezeu.		
Plugul este un simbol al muncii și al recompensei.		
Dincolo de tonalitatea plină de tristețe și compasiune, finalul poeziei anticipează o potențială răzbunare.		
Țăranii români, plugarii, sunt păstrătorii de tradiții și ai culturii populare.		

Semănător cu soarele apunând, pictură de Vincent van Gogh, 1888

INTER-TEXT ▶

10. Identifică exemple de apropiere și de corespondență dintre o stare sufletească și un element al naturii în poezie.
10.1. Explică ce efect poetic conferă textului această apropiere din perspectiva esteticii curentului sămănătorist.

11. Comentează, într-un text coerent de 10-12 rânduri, secvențele de text care creionează imaginea asupritorului țărănimii, relevând atitudinea eului liric exprimată prin aceste portretizări.

12. Argumentează-ți, oral, opinia cu referire la semnificația contextuală a simbolului „vifor" din finalul poeziei.

13. Motivează, prin trei trăsături existente în text, apartenența acestuia la sămănătorism.

14. Pornind de la seria de picturi ale lui Vincent van Gogh dedicate imaginii plugarului, realizați un videoclip în care să integrați aceste picturi și citate din textul poeziei.

Eu cânt

de Alexie Mateevici

AVAN-TEXT

Alexie Mateevici (1888-1917)

- S-a născut la Căinari, fiind primul copil într-o familie de preoți.
- A făcut studii teologice la Chișinău, iar în 1914 a absolvit Academia Teologică din Kiev.
- În iunie 1917 a scris poezia *Limba noastră*, iar o lună mai târziu s-a stins din viață la doar 29 de ani.
- În 1907 a publicat, în ziarul *Basarabia*, poeziile *Țăranii*, *Eu cânt*, *Țara*, texte care au elemente sămănătoriste.
- În anul 1995, cântecul *Limba noastră* (versuri de Alexie Mateevici (strofele 1, 2, 5, 8, 12), muzică de Alexandru Cristea, aranjament de Valentin Dînga) a devenit imn de stat al Republicii Moldova.

TEXT

1. **Amintiți-vă ce cunoașteți despre poetul Alexie Mateevici. De ce este el deosebit de important pentru basarabeni? Care text l-a consacrat? Ce conexiune există între poet și educație? Dar între poet și biserică?**
2. **Citiți în lanț textul poeziei.**

Eu cânt

Eu cânt pe-acei ce-n jug și chin
Pe-a lor spinare țara țin,
Cari în robie și necaz
Voinici, puternici au rămas!

Vânjoși, înalți, ca fierul tari,
De soare arși, bătuți de vânt,
Brăzdează harnicii plugari
Al țării lor mănos pământ.

Din plug pe toți ei îi hrănesc,
Vărsând pâraie de sudori,
Dar tot puterile le cresc;
Pe-acești puternici muncitori
Eu cu mândrie-i cânt!...

Eu cânt pe-acei ce pân' acum,
Fără cărare, fără drum,
În noapte rătăciți au stat,
Nădejdea însă n-au lăsat;

Pe-acei ce tare, neclintiți,
Oftând amar din când în când,
Întreaga lume-au sprijinit,
În urma plugului mergând;

Cari focul vieții nu l-au stins
În pieptul lor de fier făcut,
Și cât de mult n-am plâns,
Tot alte zile-au prevăzut,
Pe-aceștia eu îi cânt!...

Eu cânt, căci văd că ele vin
Acele zile de senin;
Eu cânt, căci văd de-acum că piere
A țării veșnică durere;

Eu cânt, căci văd necazul frânt,
Ș-aud plugari în zori cântând,
Nu doine de amar, de dor, –
Înviorarea țării lor...

Și glasul vieții ascultând,
Venirea zorilor eu cânt!...

Publicare: *23 februarie 1907.*
Specie literară: odă.
Temă: elogiul adus plugarului.
Titlu: exprimă admirația poetului față de țăranul basarabean.
Curent literar: sămănătorism.

Lumea textului

3. **Exprimă-ți emoția postlecturală relevând starea dominantă prin:**
   - secvența de text pe care ai înțeles-o profund, logic și emoțional;
   - secvența de text care consideri că implică o idee general-umană.

META-TEXT

„Alexie Mateevici impune prin opera și pledoariile sale publicistice nu numai un om creștin doctrinar, ci un *homo christianus* genuin, organic. Acordul dintre Christos și popor, asemenea celui dintre sămânță și arătură, după cum zicea Nichifor Crainic, este intitulat magistral de Alexie Mateevici și exprimat ca marea temă, ca toposul fundamental al poeziei sale tunătoare, oraculare, mesianice."

(Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, 1997)

„Or, Alexie Mateevici îl despoaie de aura divină și îl împământenește, îl face să semene cu Păstorul cel bun (**bonus pastor**), cu Semănătorul și Plugarul, adică face mitul christic să crească [...]."

(Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, 1997)

INTER-TEXT ▶

DICȚIONAR DE TERMENI

Anaforă – procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași cuvânt la începutul mai multor fraze, părți de frază, versuri pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii.

4. **Identifică în poezie cuvintele care fac parte din câmpul semantic *al satului*.**
5. **Extrage imagini auditive, imagini vizuale dinamice și imagini vizuale statice.**
6. **Identifică regionalisme specifice graiului moldovenesc și oferă câte un sinonim neologic pentru fiecare.**
7. **Selectează secvențele de text potrivite pentru a ilustra următoarele stări și atitudini ale eului liric:**
   - Admirație;
   - Elogiere;
   - Mândrie;
   - Încredere într-un viitor luminos.
8. **Prezintă două particularități prozodice ale textului.**

Semnificațiile textului

9. **Identifică anafora dominantă în text.**
   9.1. Comentează sugestia poetică a acesteia în relație cu titlul poeziei.
10. **Argumentează, în cinci rânduri, încadrarea poeziei în specia literară „odă".**
11. **Realizează un portret colectiv al imaginii țăranilor așa cum se desprinde din text, angajând citatele relevante.**
12. **Identifică tema textului, laitmotivul și motivele prezente în text.**
13. **Realizează un text argumentativ de 12-15 rânduri pentru a demonstra prezența elementelor sămănătoriste în oda lui Alexie Mateevici.**
14. **Citește poezia *Răsărit* de Maria Cunțan, care a fost publicată în revista *Sămănătorul* în anul 1904.**
    14.1. Observă elemente sămănătoriste comune cu cele din poezia *Eu cânt* de Alexie Mateevici.
    14.2. Comentează motivul soarelui, raportându-l la ideea unui nou început și a unei renașteri spirituale în epocă.

Răsărit

Se umple de lumină zarea,
Cad raze pe bătrânii ulmi,
Căci soarele-a urcat cărarea
Și-a răsărit pe vârf de culmi.
Frumos ca un păstor de turme
Dintr-o pădure de lămâi,
Curat ca ruga cea din urmă
Și sfânt ca dragostea dintâi.
Ieșiți cu toții la hotară,
Rugați-l ca pe-un împărat,
Să dea belșug și ploi de vară
Peste ogorul semănat.

(*Sămănătorul*, anul III, nr. 29, 18 iulie 1904)

Noi vrem pământ!

de George Coșbuc

AVAN-TEXT ▶

- George Coșbuc (1866-1918) a fost poet, publicist, critic literar, traducător român și unul dintre fondatorii sămănătorismului.
- Avea origini transilvănene, apărând pe lume într-o familie de preoți din satul Hordou (astăzi, comuna Coșbuc), județul Bistrița-Năsăud.
- În 1893 a publicat volumul *Balade și idile*, urmat de *Fire de tort* (1896) și *Ziarul unui pierde-vară* (1902), care au fost foarte bine primite de public.
- La 2 decembrie 1901, la București, a fondat, împreună cu Alexandru Vlahuță, revista *Sămănătorul*, care a fost un catalizator al curentului cu același nume.
- A tradus opere mari din literatura universală, inclusiv *Divina Comedie* de Dante Alighieri, *Eneida* lui Vergilius, fragmente din *Odiseea* lui Homer etc.

NOI VREM PĂMÂNT!

Flămând și gol, făr-adăpost,
Mi-ai pus pe umeri cât ai vrut,
Și m-ai scuipat și m-ai bătut
Și câine eu ți-am fost!
Ciocoi pribeag, adus de vânt,
De ai cu iadul legământ
Să-ți fim toți câini, lovește-n noi!
Răbdăm poveri, răbdăm nevoi
Și ham de cai, și jug de boi
Dar vrem pământ!

O coajă de mălai de ieri
De-o vezi la noi tu ne-o apuci.
Băieții tu-n război ni-i duci,
Pe fete ni le ceri.
Înjuri ce-avem noi drag și sfânt:
Nici milă n-ai, nici crezământ!
Flămânzi copiii-n drum ne mor
Și ne sfârșim de mila lor –
Dar toate le-am trăi ușor
De-ar fi pământ!

De-avem un cimitir în sat
Ni-l faceți lan, noi, boi în jug.
Și-n urma lacomului plug
Ies oase și-i păcat!
Sunt oase dintr-al nostru os:
Dar ce vă pasă! Voi ne-ați scos
Din case goi, în ger și-n vânt,
Ne-ați scos și morții din mormânt;
O, pentru morți și-al lor prinos
Noi vrem pământ!

Și-am vrea și noi, și noi să știm
Că ni-or sta oasele-ntr-un loc,
Că nu-și vor bate-ai voștri joc
De noi, dacă murim.
Orfani și cei ce dragi ne sunt
De-ar vrea să plângă pe-un mormânt,
Ei n-or ști-n care șanț zăcem,
Căci nici pentr-un mormânt n-avem
Pământ – și noi creștini suntem!
Și vrem pământ!

[...]

Voi ce-aveți îngropat aici?
Voi grâu? Dar noi strămoși și tați
Noi mame și surori și frați!
În lături, venetici!
Pământul nostru-i scump și sfânt,
Că el ni-e leagăn și mormânt;
Cu sânge cald l-am apărat,
Și câte ape l-au udat
Sunt numai lacrimi ce-am vărsat –
Noi vrem pământ!

N-avem puteri și chip de-acum
Să mai trăim cerșind mereu,
Că prea ne schingiuiesc cum vreu
Stăpâni luați din drum!
Să nu dea Dumnezeu cel sfânt,
Să vrem noi sânge, nu pământ!
Când nu vom mai putea răbda,
Când foamea ne va răscula,
Hristoși să fiți, nu veți scăpa
Nici în mormânt!

Publicare: 1903, în revista *Foaie pentru inimă, minte și literatură.*
Geneză: tensiunile sociale generate de oprimarea țărănimii lipsite de pământ, precum și de mișcarea de eliberare națională în teritoriile românești aflate sub dominația austro-ungară.
Specie literară: meditație.
Temă: dragostea de pământ și lupta pentru independență.
Titlu: emblematic, fiind un apel pentru unitate și solidaritate între toți românii.
Curent literar: sămănătorism.

Familia Coșbuc și-ar fi dorit ca George să devină preot, însă tânărul a făcut tot posibilul să-și urmeze propriul vis. Iată ce i-a mărturisit el colegului său de breaslă Ioan Slavici în 1887, când era deja student la Facultatea de Filozofie a Universității din Cluj: „Mama, și îndeosebi tata, vrea cu orice preț numai popă să fiu; cu gând de popie m-am dus poate la școală de prima oară și cu același gând trăiesc și astăzi. Când am absolvit gimnaziul, de voie, de nevoie, am concurat și eu să mă primească la teologie; a fost tata cu mine, dar eu, nemaiavând nicio plăcere spre ceasloave și cazanii, nu mi-am pus în rânduială hârtiile de lipsă pentru dreptul de a concura: tata nu m-a inspecționat și eu nu am fost primit în seminar. A vrut poate și Dumnezeu așa, că de intram atunci în teologie rămâneam prost și orb pentru vecii vecilor."

Lumea textului

1. **Ce asocieri spontane îți declanșează lectura textului?**
2. **Descrie atmosfera conturată de textul poeziei: ce imagini îți par deosebit de puternice? De ce?**
3. **Identifică toate cuvintele care aparțin următoarelor câmpuri lexicale: *suferință/oprimare, viața țăranului, credință/tradiție.***
   3.1. Explică ce relație este între cele trei câmpuri lexicale.
4. **Găsește secvențele de text potrivite pentru a ilustra următoarele stări și atitudini ale eului liric:**
   - Suferința;
   - Revolta;
   - Grija;
   - Speranța;
   - Determinarea;
   - Mânia;
   - Solidaritatea.

   4.1. Observă cum alternează aceste stări în contextul poeziei.
   4.2. Exprimă-ți opinia: care dintre aceste stări este dominantă?
5. **Identificați elementele care ilustrează oralitatea textului:**
   - Expresii populare, regionalisme;
   - Structuri verbale;
   - Exclamații și interogații retorice;
   - Structuri frazale simple și repetitive.

Semnificațiile textului

6. **Alege una dintre interpretările propuse pentru a argumenta rolul stilistic al eului liric colectiv (exprimat prin pronumele personal „noi" și formele verbale corespunzătoare):**
   - exprimă ideea de solidaritate a țăranilor;
   - este o încercare de a uni suferințele individuale într-un strigăt comun;
   - subliniază dimensiunea socială a poeziei;
   - accentuează ideea de forță și unitate.
7. **Propuneți o decupare a textului în secvențe lirice pentru a crea un scenariu liric după exemplul de mai jos.**

I. Suferința și oprimarea țăranilor	▸ „Flămând și gol, făr-adăpost" ▸ „Răbdăm poveri, răbdăm nevoi / Și ham de cai, și jug de boi"
II. Strigătul și dorința pătimașă de pământ	▸ „Dar vrem pământ!" ▸

8. **Rescrie versul final din strofele care exprimă dorința de pământ.**

9. **Observă micile diferențe de formulare a acestor versuri finale, analizând valoarea stilistică a conjuncțiilor și a formelor verbale. Ce accentuează, în contextul mesajului poetic, versul-laitmotiv?**

10. **Extrage figuri de stil din poezie și clasifică-le conform modelului:**

Metafore	„un cimitir în sat / Ni-l faceți lan”
Epitete	„Ciocoi pribeag”
Metonimii	„Sunt oase dintr-al nostru os”

11. **Comentează, în cinci-șapte rânduri, una dintre figurile de stil.**

12. **Identifică, în baza fiecărui câmp lexical din sarcina 3, câte două motive literare.**

12.1. Corelează fiecărui motiv câte un simbol.

12.2. Comentează, în șapte-zece rânduri, un motiv literar la alegere prin raportarea la simbolul ales.

INTER-TEXT ▶

13. **Citește fragmentul din poezia *Poetul* de George Coșbuc.**

„Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul –
În ranele tale durutul sunt eu,
Și-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ți întinde paharul.
Și-oricare-ar fi drumul pe care-o s-apuci,
Răbda-vom pironul aceleiași cruci
Unindu-ne steagul și larul,
Și-altarul speranței oriunde-o să-l duci,
Acolo-mi voi duce altarul.”

13.1. Prin propriul exemplu, poetul a fost un tribun al neamului. Pornind de la textul de bază, *Noi vrem pământ!*, fragmentul propus mai sus, dar și de la textele celorlalți autori din acest modul, realizează un discurs despre rolul intelectualilor, al scriitorilor într-o epocă, luând ca reper afirmația lui George Coșbuc: „Fără idealuri nu e luptă și fără luptă nu e nici literatură”.

8 LITERATURA ÎN ISTORIA UMANITĂȚII: TRADIȚIONALISMUL ȘI MODERNISMUL*

AVAN-TEXT ▶

1. **Citiți textul multimodal cuprins în afișul alăturat și discutați despre titlul ales de organizatorii simpozionului anunțat.**
   1.1. Ce relație semantică există între substantivele *tradiție* și *modernitate*?
   1.2. Cum ați defini voi cele două noțiuni din titlu?
   1.3. Extinzând conceptele asupra literaturii, ce aspecte s-ar discuta într-un text tradițional? Dar într-un text modern?

2. **Citește textul de mai jos selectat din opera *Istoria literaturii române contemporane* de Eugen Lovinescu.**

V. Tradiționalismul

1. Mișcarea ideologică

În epoca de după război, procesul de emancipare a conceptului estetic din simbioza „culturalului", sub cele două forme ale etnicului și eticului, dezlănțuit cu atâta violență la începutul veacului, este pe cale de a se desăvârși în conștiința artistică a scriitorilor. Dacă sub forma lui agresivă și exclusivă sămănătorismul ca și poporanismul au devenit inactuale, nu înseamnă însă că spiritul ce le însuflețea nu trăiește și azi sub alte forme potrivite momentului istoric. În definitiv, cele două forțe prezente în orice literatură și în orice epocă, spiritul creator de înnoire și spiritul de conservare, dăinuiesc, cum era și natural, și se grupează în jurul a două mișcări și a două reviste principale, *Gândirea* și *Sburătorul*, sub numele de tradiționalism și modernism, de care rămâne să ne ocupăm.

Gândirea. *Gândirea* a apărut în mai 1921, sub direcția lui Cezar Petrescu și I. Cucu; deși clujeană, ea a grupat mai mult forțe din regat și nu a avut o direcție precisă. Numai după strămutarea ei la București și după trecerea sub conducerea poetului și teologului Nichifor Crainic, ea a devenit un organ de luptă și de atitudine literară. În amândouă formele, ea a fost și continuă să fie și azi o revistă îngrijită, din toate punctele de vedere, care, mai ales în începuturile ei, fără să selecteze talente tinere și să le dea o circulație, poate că n-a avut un critic cu autoritate, a strâns în jur un grup de scriitori de talent

(Nichifor Crainic, I. Pillat, Gib Mihăescu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, V. Voiculescu, Em. Bucuța, Mateiu Caragiale, Tudor Vianu etc.). Sub raportul tehnic și chiar al literaturii publicate se poate, așadar, vedea în *Gândirea* una din cele mai bune reviste de după război. I-a lipsit doar meritul esențial al pregătirii noii generații literare...

3. **Ce observă analistul în legătură cu percepția esteticului pe care o au scriitorii?**
4. **Ce amenințări ale literaturii, până la începutul epocii „de după război", sunt amintite în text?**
5. **Explică înțelesul structurii „nu înseamnă însă că spiritul ce le însuflețea nu trăiește și azi sub alte forme potrivite momentului istoric" așa cum se desprinde din textul lecturat.**
6. **Numește cele două spirite coexistente în perioada la care se raportează autorul. Se poate considera că manifestarea concomitentă a două atitudini opuse este o anomalie?**
7. **Ce orientare are revista *Gândirea*?**
8. **Care sunt cele două etape, sau forme, prin care a trecut revista *Gândirea*?**
9. **Ce scriitori, dintre cei care au colaborat cu această publicație, îți sunt cunoscuți?**
10. **Ce merite și ce imperfecțiuni ale revistei identifică Eugen Lovinescu?**

11. **Sintetizează ideile conținute în fragmentul de mai jos.**

„Se poate spune, în deplină sinceritate a conștiinței, că avem o tradiție literară românească? Se poate cere ca scriitorii contemporani să se inspire din *Cazania* lui Varlaam sau din *Psaltirea* lui Dosoftei, din cronica lui Ureche sau din stihurile lui Miron Costin? Se poate impune poeziei române de a se menține în cadrul doinelor și horelor populare? Nimeni nu a susținut acest lucru. Literatura noastră estetică nu începe decât odată cu veacul al XIX-lea, așa că, din lipsa unei tradiții seculare și a unei epoci clasice, nu putem avea un tradiționalism teoretic în sens strict științific, ci un conformism etnic, adică o acțiune în spiritul rasei. [...] Neputând fi un tradiționalism științific și nevoind să se resemneze la conformism, tradiționalismul nostru susținut de diferite mișcări naționaliste se pune cu totul pe alte temeiuri: la baza vieții noastre naționale se află conflictul provocat de lipsa de sincronism dintre prefacerea revoluționară a instituțiilor și a condițiilor de viață socială și prefacerea înceată și evolutivă a sufletului românesc."

12. Citește selecțiile de text din același studiu.

VI. Modernismul

1. Mișcarea ideologică

Sburătorul. Fără a fi pornit sub auspiciile unei formule unice și cu forțe tinere și revoluționare, ci în intenția unei acțiuni de armonizare, printr-o selecție prudentă și cu forțe mature și încercate (L. Rebreanu, D. Nanu, Caton Theodorian, N. Davidescu, Victor Eftimiu, Elena Farago etc.), apărut la 19 aprilie 1919, *Sburătorul* și-a precizat de la început scopul de a activa numai în domeniul esteticului pur, cum era și firesc, și al stimulării noilor energii literare. În intenția urmărită metodic de a descoperi talente și de a pune în lumină pe cele nu încă îndeajuns de afirmate stă acțiunea lui principală, cu efecte cu atât mai incontestabile, cu cât, în afară de *Convorbiri literare* și *Sămănătorul*, în prima fază a existenței lor, nicio revistă n-a trezit atâtea energii noi, așa că o bună parte a literaturii, mai ales modernistă, de după război, este creațiunea exclusivă a *Sburătorului* (Hortensia Papadat-Bengescu, I. Barbu, Camil Petrescu, Camil Baltazar, Gh. Brăescu, Ilarie Voronca, T. Vianu, F. Aderca, M. Celarianu, Ticu Arhip, I. Peltz, Vladimir Streinu, Simion Stolnicu, I. Călugăru, G. Călinescu, Anton Holban, Pompiliu Constantinescu, Alice Soare, I. Valerian, Virgiliu Monda etc., iar acum în urmă Lucia Demetrius, Eugen Jebeleanu, Octav Șuluțiu, Dan Petrașincu, I. Iovescu, Virgil Gheorghiu, Mihail Șerban, Ieronim Șerbu, Al. Robot etc., forțele literaturii de mâine).

Trezirea atâtor energii literare, într-un spațiu de timp relativ mic, n-ar fi fost cu putință numai prin apariția, intermitentă și ea, a revistei, dacă n-ar fi fost ajutată de sforțările unui cerc literar, a cărui activitate de aproape douăzeci de ani s-a desfășurat și se desfășoară încă în planul esteticului, în deosebire de alte mișcări cu preocupări etice și naționale, și al modernismului dirijat.

Contimporanul. „Modernismul" lui E. Lovinescu și al *Sburătorului* a fost încă un modernism teoretic, bazat pe o lege de psihologie socială – prin care criticul arată bunăvoința principială față de toate fenomenele de diferențiere literară. El n-a pornit însă dintr-o necesitate temperamentală de revoluție, înfrânat fiind și de o cultură clasică, și de inhibiția firească oricărui critic. Adevăratele revoluții nu le fac decât artiștii. Iată pentru ce modernismul de avangardă și experimental a fost susținut faptic de reviste mult mai înaintate, cum e *Contimporanul* (1923) poetului I. Vinea, care atâția ani a reprezentat avangardismul în literatură, ca și în artele plastice, prin sforțarea cea mai susținută din câte am avut, precum și alte reviste mai sporadice, ca *Integralul*, 75 H.P., *Punct*, *Unu* etc. – consecințe fatale ale sincronismului mișcării literaturii universale, ce au experimentat și la noi dadaismul, expresionismul, integralismul, suprarealismul, – adică formele extreme ale modernismului apusean.

13. Ce scop își asumă, încă de la început, *Sburătorul*?

14. Care este rolul parantezelor în raport cu informația livrată de acestea?

15. Ce crede Lovinescu că vor reprezenta scriitorii publicați de revista *Sburătorul* în viitorul apropiat?

16. Ce rol are cenaclul literar pentru revista coordonată de Lovinescu?

17. Ce a reprezentat revista *Contimporanul* pentru literatura română?

18. Ce alte reviste au susținut în România mișcările de avangardă?

19. Scrie un text de cel puțin zece rânduri în care să prezinți cele două mișcări culturale identificate de Eugen Lovinescu în perioada interbelică.

9 SCRIEREA FUNCȚIONALĂ. INVITAȚIA. PROCESUL-VERBAL. PROCURA

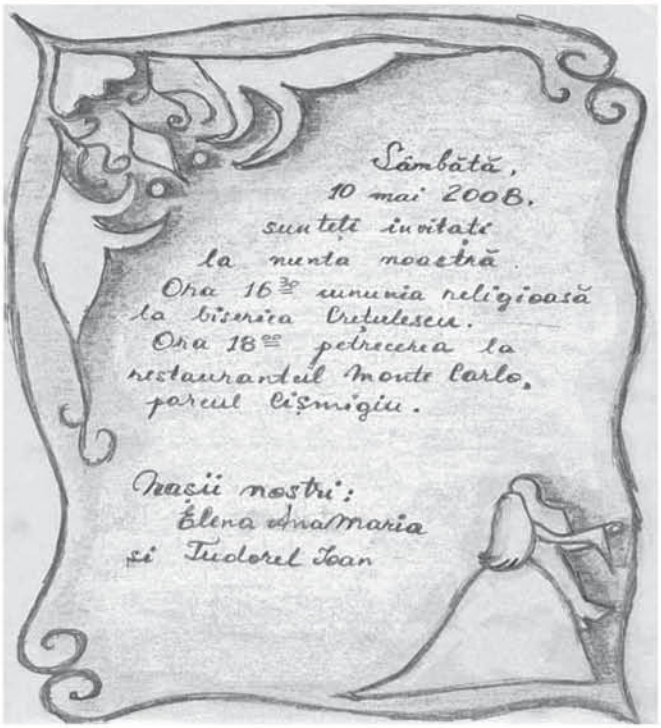
AVAN-TEXT ▶

1. Amintește-ți situația în care ai primit sau ai scris cuiva o invitație. Descrie contextul și rigorile pe care le-ai luat în considerare.

1.1. Selectează pentru care dintre situații vei opta să scrii un mesaj simplu, transmis online sau o invitație oficială.

- Ziua ta de naștere;
- Participarea la un flash-mob;
- Organizarea unei serate literare.

2. Redactează o invitație la nunta Laurei și a lui Pintea, păstrând spiritul epocii reflectat în romanul *Ion* de Liviu Rebreanu.

ARHI-TEXT

INVITAȚIA este un text succint în care se solicită prezența unei persoane la un eveniment formal sau informal. În redactarea unui anunț se respectă anumiți pași:

- Se folosește o formulă de adresare (*Stimată doamnă*).
- Prima frază a invitației începe cu anunțarea intenției (*Vă scriu pentru a vă invita la evenimentul nostru*), precizarea datei, orei și locului în care se va desfășura evenimentul.
- Scrisoarea de invitație poate conține și detalii despre ce urmează să se întâmple la eveniment.
- Acest tip de text este asumat prin semnătură privată sau în numele unui organism/ unei asociații etc.

ARHI-TEXT

PROCESUL-VERBAL este un tip de text standardizat, larg folosit în diverse domenii de activitate. Se alcătuiește concis, clar, la obiect în cadrul unor întâlniri cu caracter oficial. Forma acestui text diferă în funcție de domeniul în care este folosit (economic, administrativ, juridic, construcții etc.), unele instituții impunând în alcătuirea unui proces-verbal un formular specializat. Informațiile obligatorii cuprinse într-un proces-verbal: data și locul întocmirii, numele și calitatea celor prezenți, un rezumat al acțiunilor pentru care se întocmește înscrisul, documentele prezentate, concluziile, semnăturile celor implicați.

ARHI-TEXT

PROCURA este un înscris prin care o persoană – numită *mandant* – desemnează pe altcineva – *mandatar* – să efectueze în numele său o anumită acțiune (de a vinde/cumpăra, de a depune acte, de a gestiona bunuri valoroase etc.). De regulă, acest act se semnează în fața unei persoane autorizate (notar, consul, funcționar).

Informațiile obligatorii care se vor înscrie într-o procură sunt numele și datele de identificare ale celor două persoane, precum și acțiunile ce urmează a fi întreprinse de persoana împuternicită.

3. **Citește textul propus. Rescrie-l în caiet și restabilește, în spațiile libere, conținutul potrivit din secvențele propuse:** *legitimată prin / în numele meu / , la 06 septembrie 2026, / Subsemnata, / deleg / 02 septembrie 2026 / la concursul.*

Procură

_____ *Natalia Grosu, elevă a Liceului Teoretic „Ștefan cel Mare”, mun. Chișinău,* _____ *buletinul de identitate B 000211583,* _____ *pe colegul meu Adrian Roșior, legitimat prin buletinul de identitate B 00001579, să ridice* _____ *premiul care îmi revine pentru participarea* _____ *„Marea Dictare Națională”, organizat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.*

Menționez că _____ *când are loc decernarea premiilor, nu pot fi în Chișinău, întrucât particip la Olimpiada Internațională de Informatică.*

_____

Natalia Grosu

4. **Ce limbaj ai folosi dacă ai anunța:**
a) organizarea unei petreceri private;
b) desfășurarea unei întâlniri a cercului de lectură?

5. **Imaginează-ți că trebuie să redactezi un proces-verbal încheiat în cadrul ședinței de alegere a lui N. Gane în funcția de secretar al Societății *Junimea*. Scrie un text de acest tip urmărind reperele de mai jos:**

- data este 10 octombrie 1885;
- membrii prezenți la întâlnire sunt Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Creangă;
- votul este unul exprimat direct, prin ridicarea mâinii.

6. **Oferă exemple de situații în care tu ai putea întocmi un proces-verbal.**

7. **Redactează o procură în care să imaginezi că Mihai Eminescu îl deleagă pe prietenul său Ion Creangă să depună în numele lui un înscris la registratura unei școli. Pentru a scrie textul, ghidează-te după reperele de mai jos:**

- data semnării procurii este 10 octombrie 1885;
- actul ce trebuie depus de Eminescu este un proces-verbal de inspecție;
- procura se va semna în fața unui angajat al Primăriei Iași.

A.D. Xenopol a adunat toate procesele-verbale ale *Junimii* într-un registru, numit *Prescripte verbale ale Junimii*, perioada acoperită fiind între anii 1865 și 1873. Procesele-verbale se scriau pe foi volante, iar conținutul lor este foarte concis, oferind doar informațiile esențiale: de exemplu, alocarea unor subvenții financiare sau acceptarea/respingerea unor poezii. Acest document de o valoare culturală inestimabilă poate fi văzut la Memorialul de la Ipotești.

10 CLIȘEUL ȘI CALCHIEREA LINGVISTICĂ

AVAN-TEXT ▶

Radu Paraschivescu (n. 1960) este un cunoscut scriitor român, eseist, jurnalist, traducător, redactor de carte și comentator de fotbal. Ca om de televiziune, Radu Paraschivescu este cunoscut prin emisiunile „Dă-te la o carte" și „Pastila de limbă". Este unul dintre autorii și prezentatorii podcastului „Vorbitorincii".

1. Citește fragmentul din eseul lui Radu Paraschivescu.

„Țineți minte cum se intitula prima temă la română de după vacanța de vară? «Cum mi-am petrecut vacanța.» Dar ce le scriau norocoșii care plecau în concediu la mare ghinioniștilor rămași acasă? «Salutări de pe însoritul litoral.» Dar ce se recita la înmânarea unui cadou simbolic? «O piedică în calea uitării.» Dar ce se ura de sărbători? «Împlinirea tuturor dorințelor.» Ce spun toate aceste lucruri? Că ne lăsăm formatați mai ușor ca o dischetă. Capitulăm în fața celor care exaltă virtuțile uniformității, prea comozi pentru ripostă. Multă lume nu pricepe că a educa pe cineva nu înseamnă a face din acel cineva o sumă de șabloane, convenții și ticuri. Oamenii nu pot fi turnați pe calapod. Prin urmare, nu s-ar cuveni să se exprime ștanțat, în formule bătătorite. [...] Româna cu fixativ e acea limbă a platitudinii, a banalităților și anchilozelor frazeologice de care nu ne putem desprinde. Limba de lemn a unei lumi de plastic (iată o certitudine de fier). Nimerim pretutindeni peste limba aceasta: la televizor, în ziare, la radio, în meniurile restaurantelor și în pliantele hoteliere. Ne atacă ochii și urechile [...].

«O formulă stilistică sau o expresie banalizată din cauza repetării excesive.» Așa definește DEX-ul cuvântul *clișeu*, căruia îi fixează sinonimul *șablon*. Limbajul nostru mustește de clișee, de imagini imprimate pe scoarță și folosite mecanic, fără grijă pentru plasticitatea mesajului. [...] Clișeul e pojghița de praf care se depune pe corpul limbii, dublându-i înecăcios contururile. Ajunge să deschizi un manual, un ghid sau un ziar, ajunge să te uiți cinci minute la știri și ai cules deja mănunchiul de clișee. Totul e pervertibil, nimic nu se poate sustrage furiei nivelatoare. Ghiocelul e «vestitorul primăverii», săritorii din sporturile de iarnă sunt prezentați drept «icari moderni ai schiurilor», Eminescu e «poetul nepereche», televizorul – «micul ecran», Nichita Stănescu – «autorul *Necuvintelor*» [...], iar revelionul – «noaptea dintre ani»."

(*Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare*)

1.1. Răspunde la întrebări pentru a verifica înțelegerea textului.

- Cum definește DEX-ul clișeul?
- Prin ce imagini artistice este caracterizat clișeul?
- Ce deserviciu aduce limbii exprimarea clișeizată?
- Care sunt cele mai frecvente clișee pe care le amintește scriitorul?

TEXT ▶

2. **Explică, în baza definiției din DEX a cuvântului *clișeu*, următoarele figuri de stil referitoare la acesta:**

- româna cu fixativ;
- limbă a platitudinii, a banalităților;
- (limbă) a anchilozelor frazeologice;
- limba de lemn a unei lumi de plastic.

3. **Precizează atitudinea eseistului față de clișeu sugerată de secvența: „Limba de lemn a unei lumi de plastic (iată o certitudine de fier)”.**

3.1. Ce efect stilistic se obține prin alăturarea cuvintelor *lemn*, *plastic*, *fier*?

4. **Redactează enunțurile astfel încât să eviți clișeele pe care le conțin.**

- Astăzi a avut loc o întâlnire de suflet cu scriitorul.
- Stimați profesori, vă urăm să fiți sănătoși și să aveți elevi cuminți.
- Respect și prețuire pentru asemenea om!
- Acest consătean este un om cu literă mare!
- Zâna toamnă acoperă pământul cu un covor de frunze multicolore.
- Felicitări cordiale pentru performanță! La mai mult și la mai mare!

5. **Reformulează corect enunțurile, evitând calchierile survenite prin influența limbii ruse.**

- Ea s-a îndrăgostit în el, fără să știe cum.
- Merge vorba că se caută noi investitori.
- Noi ne-am achitat cu datoria avută.
- Pentru încălcare, mi s-a pus o amendă.
- În adresa liceului a parvenit o scrisoare.
- Ședința s-a petrecut cu mult succes.
- Necătând la ploaie, a ieșit la plimbare.
- Reportajul a fost arătat și pe televizor.

6. **Unele calcuri se comit prin folosirea greșită a unor verbe reflexive. Reformulează corect enunțurile.**

- Fii generos, împarte-te cu el!
- Aș vrea să mă împărtășesc cu toată experiența.
- De emoție, mă grețesc frecvent.
- El s-a râs atât de molipsitor!

ARHI-TEXT

Calcul lingvistic este unul dintre procedeele mixte de îmbogățire a vocabularului care se referă la cuvinte sau expresii noi obținute prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte/expresii dintr-o altă limbă sau prin atribuirea de sensuri noi, după model străin, unor cuvinte existente în limbă. De exemplu, după modelul franțuzescului *prendre la parole*, prin calchiere, a apărut, în limba română, expresia *a lua cuvântul* și tot din franțuzescul *passer sous silence* – *a trece sub tăcere*.

Totodată, calcul lingvistic (calchierea) constituie o greșeală de exprimare, întrucât este vorba de structuri străine neacceptate într-o limbă. În limba română actuală, cele mai multe calchieri se fac sub influența limbii engleze (*to take a shower* – *a lua un duș*; corect – *a face un duș*). În limba română vorbită în Republica Moldova, calcurile provin din influența rusă (сыграть свадьбу – *a juca o nuntă*; corect – *a face o nuntă*). Comiterea calcului denotă o cunoaștere precară a limbii.